

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ»
Πτυχιακή εργασία
Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Α.Λάβδας

Θέμα πτυχιακής εργασίας:

Εμπορία Ανθρώπων
(Trafficking in Human Beings)
Εθνικές και Ευρωπαϊκές Πολιτικές

Επιμέλεια:
Παπαδάκη Μ.Καλλιόπη

A.M.: 119

Ρέθυμνο, Ιούνιος 2014

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
Μέρος Πρώτο	
1.Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου: «διακίνηση και εμπορία ανθρώπων»	19
2. Συνοπτική περιγραφή του φαινομένου.....	22
3. Προσκόμματα στη συλλογή αξιόπιστων και επαρκών δεδομένων για τη μελέτη του trafficking.....	25
4. Γεωγραφικοί άξονες της εμπορίας ανθρώπων.....	36
5.Χαρακτηριστικά του trafficking.....	41
6.Μέθοδοι προσέγγισης των θυμάτων για στρατολόγηση στην πορνική αγορά.....	44
7. Η δομή και οργάνωση των δικτύων σωματεμπορίας.....	48
8. Το προφίλ των εκδιδομένων.....	53
9. Το προφίλ των πελατών.....	60
Μέρος Δεύτερο	
1. Η Γυναικεία Μετανάστευση και η σύνδεσή της με την εμπορία ανθρώπων.....	64
2.Θεωρητικές Προσεγγίσεις και ερμηνείες της πορνείας και του trafficking.....	77
Μέρος Τρίτο	
1.Επισκόπηση της θεσμικής αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων σε διεθνές επίπεδο.....	94
2. Το ζήτημα της πορνείας και της εμπορίας γυναικών στην Ελλάδα.....	102
3. Πολιτικές διαχείρισης στην Ελλάδα, της διεθνικής σωματεμπορίας.....	
Α. Η ελληνική νομοθεσία.....	112
Β. Εθνικοί μηχανισμοί και δράσεις για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.....	123
4. Ευρωπαϊκές πολιτικές και δράσεις για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.....	138
Συμπεράσματα.....	162
Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία.....	170

Εισαγωγή

Ο όρος «trafficking» είναι ο αγγλόφωνος όρος ο οποίος έχει επικρατήσει διεθνώς για να αποδώσει το κοινωνικό φαινόμενο της διεθνικής σωματεμπορίας. Ετυμολογικά έλκει την καταγωγή του από την λέξη «traffic», δηλαδή από τη διαδικασία της κίνησης. Επομένως, με τον όρο «trafficking in human beings», εννοείται η παράνομη εκμετάλλευση ατόμων μέσω της διακίνησής τους από χώρα σε χώρα. Στην ανά χείρας μελέτη, θα χρησιμοποιείται εναλλακτικά με τον ελληνικό όρο: «παράνομη διακίνηση και εμπορία ατόμων».

Το φαινόμενο της καταναγκαστικής μεταφοράς προσώπων ανά την υφήλιο, με σκοπό την ανηλεή εκμετάλλευσή τους, κατά οιονδήποτε τρόπο, η οποία οδηγεί στην αποκόμιση τεράστιου οικονομικού οφέλους, αποτελεί τη σύγχρονη εκδοχή της δουλείας¹.

Η δουλεία απαντάται πολύ πρώιμα στις ανθρώπινες κοινωνίες και το εμπόριο ανθρώπων στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο σκηνικό, συνιστά μια σύγχρονη μορφή δουλεμπορίου, πολύ πιο πολύπλοκη όμως, από οτιδήποτε υφίστατο έως την κατάργησή της, το 19^ο αιώνα. Βέβαια, ακόμα και στις σύγχρονες συνθήκες εκμετάλλευσης που προσομοιάζουν στη δουλεία, διατηρείται αναλλοίωτη, η μεσαιωνική πρακτική της υπαγωγής ανθρώπου σε άνθρωπο, με δικαιώματα ζωής και θανάτου, του «αφέντη-ιδιοκτήτη» πάνω στο υποχείριό του.

Καθώς λοιπόν η εμπορία ανθρώπων, δεν αφορά ένα νέο φαινόμενο, αποτέλεσε αντικείμενο παγκόσμιου ενδιαφέροντος ήδη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα., ενώ στις αρχές του αμέσως επόμενου, τα κράτη εστίασαν στην ολοσχερή εξάλειψη του δουλεμπορίου και της δουλείας, αναγνωρίζοντας ότι οι συγκεκριμένες πρακτικές, αφενός αποστερούσαν το άτομο από βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, αφετέρου το απομυζούσαν εργασιακά χωρίς περαιτέρω όφελος για την κοινωνία και την οικονομία.

Στην τρέχουσα πραγματικότητα του 21^{ου} αιώνα, η εστίαση στο θέμα, σε διεθνικό επίπεδο και σε ένα πιο εξελιγμένο πλαίσιο προσέγγισης, αφορά τόσο στην πρόληψη όσο και στην καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, η οποία πλέον περιλαμβάνει διάφορες μορφές εκμετάλλευσης, που εκτείνονται από την εργασιακή κατάχρηση, έως την πάσης φύσεως εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου σώματος. Παράλληλα, οι σύγχρονες πολιτικές

¹ Ως δουλεία, θεωρείται η παραποίηση της σχέσης εργοδότη-εργαζόμενου, η οποία βασίζεται σε μια διαρκή κατάχρηση εξουσίας εκ μέρους του εργοδότη. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη *Σύμβαση για τη Δουλεία, (Slavery Convention)* η οποία διατυπώθηκε στη Γενεύη το 1926: ως δουλεία χαρακτηρίζεται «το status ή η κατάσταση ενός προσώπου στο οποίο ασκούνται όλες οι εξουσίες που συνδέονται με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας» <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/SlaveryConvention.aspx>.

Επιπλέον, Τα Ηνωμένα Έθνη αναγνωρίζουν το trafficking ως μορφή δουλείας η οποία σαφώς παραβιάζει τα θεμελιώδη Ανθρώπινα Δικαιώματα. βλ. Katrin Corrigan, *Putting the Brakes on the Global Trafficking of Women for the Sex Trade: An Analysis of Existing Regulatory Schemes to Stop the Flow of Traffic* Fordham International Law Journal Volume 25 Issue 1 2001 Article 6 σ. 154, The Berkley Electronic Press <http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj>

Επίσης Βλ. άρθρο 4,στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948, όπου αναφέρεται ότι: «Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής. Η δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται».

Ανακτήθηκε από:

<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>.

στοχεύουν πλέον όχι μόνο στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, αλλά ταυτόχρονα και στον ίδιο βαθμό και στην προάσπιση των δικαιωμάτων των θυμάτων, στην αρωγή και στην ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία.

Πιο συγκεκριμένα, η εμπορία μπορεί να λάβει διαφορετικές μορφές, όπως: της εργασιακής εκμετάλλευσης η οποία στηρίζεται σε καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία², της σεξουαλικής εκμετάλλευσης με την καταναγκαστική παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών κυρίως από γυναίκες ή παιδιά, της παιδικής πορνογραφίας, της επαιτείας, της αφαίρεσης οργάνων ιστών ή άλλων μερών του ανθρωπίνου σώματος, της εμπορίας βρεφών για παράνομες υιοθεσίες, της σύναψης γάμων, της στρατολόγησης ανηλίκων για τρομοκρατικές ή παραστρατιωτικές ομάδες.³

Βέβαια, η εμπορία ανθρώπων δεν αφορά αποκλειστικά και μόνο γυναίκες, αλλά και άνδρες και περισσότερο ανήλικα αγόρια, όμως πάντα σε μικρότερο ποσοστό από το αντίστοιχο των γυναικών και των νεαρών κοριτσιών, όπως τουλάχιστον δείχνουν τα ελάχιστα στατιστικά δεδομένα που τους αφορούν. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για ανήλικα άτομα, λόγω της ιδιαιτερότητας και της επικίνδυνης φύσης της εμπορίας ανθρώπων, είναι δύσκολο να εξακριβωθεί ο ακριβής αριθμός των θυμάτων. Το ίδιο δύσκολο είναι να διαπιστωθεί η εξέλιξη των διαφόρων μορφών εμπορίας καθώς όπως προαναφέρθηκε άτομα διακινούνται όχι μόνο για την παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών, αλλά και ως παράνομοι εργαζόμενοι, για τη σύναψη γάμων, για αφαίρεση οργάνων, για επαιτεία κλπ.⁴

Ωστόσο, το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας παρατηρείται ότι έχει επικεντρωθεί ως επί το πλείστον στην έρευνα, την πρόληψη και καταπολέμηση του trafficking γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση, παραγνωρίζοντας αρκετά εκείνη τη διάσταση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας, η οποία αφορά την ανηλεή και αήθη εργασιακή εκμετάλλευση ατόμων και μάλιστα ανδρών. Η ετεροβαρής αυτή εστίαση οφείλεται κυρίως στην νομοθεσία περί trafficking, η οποία σε αρκετές χώρες περιορίζεται να ποινικοποιεί μόνο την διακίνηση γυναικών, με σκοπό την εξαναγκαστική απασχόληση τους σε σεξουαλικές εργασίες. Απόρροια αυτής της παράλειψης είναι, τα άρρενα θύματα κατά κανόνα, να μην περιλαμβάνονται στις επίσημες στατιστικές. Μόνο στις χώρες εκείνες όπου η νομοθεσία συμπεριλαμβάνει ως ποινικά κολάσιμο, το αδίκημα της διακίνησης

²Το στοιχείο του εξαναγκασμού στην παροχή εργασίας, όπως περιγράφεται από το Διεθνή Οργανισμό Εργασίας (International Labour Organisation), στη *Σύμβαση κατά της Εξαναγκαστικής Εργασίας* (άρθρο 29/1930), εντοπίζεται σε αρκετές από τις μορφές trafficking και θεωρείται από πολλά κράτη, ως συστατικό στοιχείο του. Στο trafficking, η εξαναγκαστική φύση της εργασιακής ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης, επικουρείται από πρακτικές εκφοβισμού, εξαπάτησης και βίας. Βλ. International Labour Organisation *The Cost of Coercion*, Executive Summary of 2009 Global Report on Forced Labour, σ.2.

Ανακτήθηκε από: www.ilo.org/global

³Αθανασία Π.Συκιώτου, *Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια Θύμα δράστης και κατασταλτικές στρατηγικές*, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σ.2.

⁴Δίκτυο Αριάδνη Κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, *ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ. Προβλήματα και Προοπτικές*, επιμέλεια: Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Συντονιστής Δικτύου, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 2007, σ. 92.

ατόμων με αυτοσκοπό την εργασιακή τους εκμετάλλευση, αρκετοί άνδρες έχουν αναγνωρισθεί ως θύματα trafficking και έχουν μπει σε προγράμματα προστασίας⁵.

Μέσω εκτιμήσεων του ΟΗΕ, της UNICEF και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπολογίζεται, ότι κάθε χρόνο διακινούνται περίπου τέσσερα εκατομμύρια άτομα, εκ των οποίων το ένα εκατομμύριο αποτελείται από παιδιά. Η εμπορία παιδιών εκτός από τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση μπορεί εξίσου να αποσκοπεί σε καταναγκαστική εργασία, στη χρησιμοποίησή τους σε εγκληματικές πράξεις π.χ. επαιτεία, κλοπές, στη στρατολόγησή τους σε παραστρατιωτικές ομάδες, αλλά και στην πώληση των οργάνων τους. Μόνο στη Δυτική Ευρώπη, εισάγονται ετησίως περίπου μισό εκατομμύριο ατόμων έχοντας πέσει θύματα ψυχολογικής και σωματικής βίας, απειλής, εξαπάτησης ή εξαγοράς ακόμα και από συγγενικό περιβάλλον, ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο τα άτομα που υφίστανται τον εφιάλτη της αγοραπωλησίας τους ανέρχονται σε 27 εκατομμύρια ετησίως⁶.

Φυσικά, λόγω της πολυπλοκότητας και της πολυπαραγοντικότητας του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, της μυστικότητας που περιβάλλει τις συνθήκες και τα άτομα που εμπλέκονται σε αυτό, όπως και λόγω της έλλειψης αντικειμενικής πληροφόρησης και συλλογής αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων, όπως ήδη επισημάνθηκε, είναι πολύ δύσκολο αφενός, να παρακολουθηθεί η διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου, αφετέρου δε, να προσδιοριστεί με ακρίβεια ο πραγματικός αριθμός των διακινούμενων ατόμων. Ωστόσο, αριθμοί που προέρχονται από μικρότερες τάξεις μεγεθών σε χώρες και περιοχές μετρήσιμες, οδηγούν εύλογα σε σκέψεις, ότι το φαινόμενο αν και καλά καλυμμένο, είναι τεράστιο σε παγκόσμια κλίμακα.

Το trafficking σε όλες τις μορφές του, θεωρείται ήδη ένα από τα χειρότερα δεινά που καταδυναστεύουν την υφήλιο, από κοινού με την τρομοκρατία και το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών. Για το λόγο αυτό, αποτελεί όλο και πιο συχνά σε διεθνές επίπεδο, αντικείμενο συζήτησης, μελέτης και έρευνας τόσο μεταξύ πολιτικών όσο και μεταξύ ακαδημαϊκών, κοινωνικών ερευνητών, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και άλλων πολλών κοινωνικών εταίρων. Πάντως, μεταξύ όλων αυτών των φυσικών προσώπων και φορέων, κρατικών ή μη, υπάρχει μικρή σύγκλιση απόψεων και δράσεων σε ότι αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα. Αυτή η απόκλιση εκτείνεται από τον εννοιολογικό προσδιορισμό του φαινομένου, έως την θεωρητική προσέγγιση και ερμηνεία των λόγων εμφάνισης, ανάπτυξης και διατήρησης του, όπως και στους τρόπους αντιμετώπισης και πρόληψής του.

Όπως προαναφέρθηκε, η διεθνής συζήτηση για το θέμα της παράνομης διακίνησης και εμπορίας, είχε ξεκινήσει ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Ωστόσο, ειδικά την τελευταία δεκαετία, παρατηρείται μια αύξηση στην δημοσίευση μελετών σχετικών με το θέμα, η οποία πιστοποιεί το

⁵Kristiina Kangaspunta, *Collecting Data on Human Trafficking: Availability, Reliability and Comparability of Trafficking Data*, στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC, 2007, σ.30.

⁶Αθανασία Π.Συγκιάτου *ό.π.*, σ.28.

γεγονός ότι το trafficking αποτελεί πλέον θέμα υψηλής προτεραιότητας, όχι μόνο στις πολιτικές ατζέντες αλλά και ως αντικείμενο αυξημένου κοινωνικού προβληματισμού. Μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ), καταδεικνύει το αυξανόμενο ενδιαφέρον για το ζήτημα, με το μεγαλύτερο τμήμα των ερευνών να έχει διεξαχθεί σε Ευρώπη και Ασία.⁷ Η πλειοψηφία αυτών των μελετών, έχει ως αντικειμενικό σκοπό, την υποστήριξη στη χάραξη κατάλληλων πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης της εμπορίας. Εντούτοις, οι περισσότερες από αυτές τις μελέτες, καλύπτουν βραχείες χρονικές περιόδους, ενώ απουσιάζει η χρηματοδότηση ανάλογων ερευνών πεδίου, με μεγάλο χρονικό ορίζοντα. Τέτοιες μελέτες θα είχαν αφενός, το συγκριτικό πλεονέκτημα της απόδοσης με λεπτομερή και αναλυτικό τρόπο της πολυπαραγοντικότητας του προβλήματος, αφετέρου, θα μετρούσαν με αξιοπιστία τις επιπτώσεις από την εφαρμογή παρεμβάσεων και σχετικών πολιτικών, στην αντιμετώπιση του trafficking ώστε τελικά να επιλεγθούν οι καλύτερες πρακτικές.

Κατά την απόπειρα να ερμηνευθεί το πλαίσιο σχέσεων, εντός του οποίου εκδηλώνονται και αναπτύσσονται οι ακραίες μορφές εκμετάλλευσης που παρατηρούνται σε περιστατικά εμπορίας, με κυρίαρχη την πλήρη εξαθλίωση των θυμάτων και τη μετατροπή τους σε ανθρώπινα υποζύγια, πολλοί μελετητές του φαινομένου υποστηρίζουν ότι στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία, οι εμπράγματα συναλλαγές δεν περιορίζονται αποκλειστικά και μόνο στα αγαθά, αλλά επεκτείνονται ως τα ανθρώπινα όντα, μετατρέποντάς τα σε αναλώσιμα αντικείμενα, που στερούνται κάθε μορφή ή έννοια ελευθερίας και αξιοπρέπειας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γρηγόρης Λάζος: «η αντικειμενοποίηση του γυναικείου σώματος προϋποθέτει την εμπορευματοποίησή του, προκειμένου να ολοκληρωθεί η τελική πράξη της συναλλαγής και εξυπηρετεί μια ανάγκη, μια ζήτηση και μια αγορά»⁸.

Το εμπόριο ανθρώπων -ως σύγχρονη μορφή δουλεμπορίου- αποτελεί επιχείρηση μικρού βαθμού διακινδύνευσης αλλά υψηλών προσόδων, με συχνά διεθνικές διαστάσεις, εφόσον μεγάλος αριθμός των ατόμων διακινείται παράνομα μέσω των εξωτερικών συνόρων αρκετών χωρών, αν και δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο να απαντάται και εντός της επικράτειας μιας χώρας.

Το μέγεθος των κερδών που προκύπτουν μέσω των διεθνικών δικτύων διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, είναι αντίστοιχο των κερδών που αποφέρει το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων.

⁷Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (International Migration Organization), έχει δημιουργήσει από το 1999 βάση δεδομένων (Counter-Trafficking Module Data Base), η οποία συλλέγει και επεξεργάζεται στατιστικά, τα στοιχεία που αφορούν περιστατικά εμπορίας, ατόμων τα οποία έχουν προσφύγει για βοήθεια στα προγράμματά του. Απώτερος στόχος είναι η αποσαφήνιση των συνιστωσών του trafficking, των διαδικασιών, των τάσεων και των επιπτώσεων του στην κοινωνία και την οικονομία των πληγεισών περιοχών. Η γνώση αυτή μπορεί να βοηθήσει τα θύματα, πρωτίστως με προγράμματα επανένταξης, αλλά και να συμβάλλει στην προσπάθεια του Οργανισμού για διαχρονική παρακολούθηση, έρευνα και αποτίμηση των συνεπειών από σχετικές δράσεις. Αρκετά προγράμματα βοήθειας έχουν αναπτυχθεί στα Βαλκάνια, όπου το πρόβλημα παρουσιάζεται με ιδιαίτερη ένταση. Frank Lazcko, *Enhancing Data Collection and Research on Trafficking in Persons*. στο Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC, 2007 σ.σ.38-41

⁸Γρηγόρης Λάζος, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα.2.Ο πελάτης*, εκδόσεις Καστανιώτη Αθήνα 2002, υποσημείωση στη σ.55.

Ωστόσο, σε σχέση με τα τελευταία, το εμπόριο ανθρώπων φαίνεται να αποτελεί δραστηριότητα σχετικά χαμηλού κινδύνου.

Σύμφωνα πάντοτε με εκτιμήσεις, οι οποίες ωστόσο δεν διαθέτουν το προνόμιο της ακρίβειας⁹ -εφόσον δεν υπάρχουν επαρκή διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία που να επαληθεύουν στην πράξη το πραγματικό μέγεθος, των οικονομικών διαστάσεων του δουλεμπορίου- σε παγκόσμιο επίπεδο, τα έσοδα μόνο από τη βιομηχανία του σεξ (εκτός από όλες τις άλλες μορφές εκμετάλλευσης που υπεισέρχονται στην εμπορία ανθρώπων), ανέρχονται σε 52 εκατ.δολάρια ετησίως¹⁰.

Επιπρόσθετα, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι τα κέρδη από το εμπόριο ανθρώπων αναχρηματοδοτώντας μια σειρά άλλων εγκληματικών δράσεων, όπως το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων και το «ξέπλυμα» μαύρου χρήματος, πολλαπλασιάζουν τα οικονομικά του οφέλη, ενώ ταυτόχρονα συντηρούν στο διηνεκές, τον φαύλο κύκλο του οργανωμένου εγκλήματος. Προκύπτει επομένως, μια τεράστια πολυεθνική επιχείρηση, με παγκόσμια έσοδα τα οποία διακινούνται και διανέμονται ανάμεσα σε πολλές χώρες.

Αποδεικτικό του ισχυρισμού ότι πρόκειται για επιχείρηση χαμηλής επικινδυνότητας, αποτελεί το δεδομένο, ότι ενώ στις περισσότερες χώρες για διακινητές ναρκωτικών, προβλέπεται περίπου εικοσαετής κάθειρξη, το δουλεμπόριο επισύρει στις ίδιες χώρες, τις ελάχιστες ποινές.

⁹Οι εκτιμήσεις είναι αναπόδραστο συστατικό στην περιγραφή του φαινομένου, εφόσον εκ των πραγμάτων δεν είναι εφικτή η ακριβής καταγραφή του συνόλου του ζητήματος, ή όλων των περιπτώσεων trafficking, δεδομένης και της σκιάδου φύσης της εγκληματικής δραστηριότητας. Μάλιστα πολύ συχνά στις επικρίσεις των ερευνητών για τις υπάρχουσες μελέτες αναφέρεται ότι πρόκειται για ‘best estimates’, υπονοώντας ότι η αδιαφάνεια στη μεθοδολογία που εμφανίζει η πλειονότητα των σχετικών με το θέμα ερευνών, μπορεί να οδηγήσει μόνο σε ‘εκτιμήσεις’ της φύσης ή της έκτασης του φαινομένου. Μάλιστα, η ακρίβεια αυτών των ‘εκτιμήσεων’ εξαρτάται αποκλειστικά από τις πηγές και τις υποθέσεις που χρησιμοποιούνται. Αυτός ίσως είναι ο κυριότερος λόγος για τον οποίο παρατηρείται μεγάλη διακύμανση στα μεγέθη που δημοσιεύονται από διαφορετικούς Διεθνείς Οργανισμούς, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (International Organization for Migration), ο USAID (United States Agency for International Development) ή ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Βλ. Liz Kelly *You Can Find Anything You Want A Critical Reflection on Research on Trafficking in Persons within and into Europe* στο: Frank Lazcko and Elzbieta Gozdzia, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005, σ.237. Ωστόσο, επειδή οι εκτιμήσεις εμπεριέχουν την πιθανότητα λάθους, μόνο όσες έρευνες είναι βασισμένες σε αξιόπιστες άμεσες πηγές και όχι σε δευτερογενείς πληροφορίες ή υποθέσεις, μπορούν να περιορίσουν το λάθος κάτω από το όριο της στατιστικά σημαντικής απόκλισης από την πραγματικότητα. Επομένως, η ανάγκη για προσεγγίσεις βασισμένες σε αξιόπιστα δεδομένα (evidence-based), προβάλλει επιτακτική. βλ. Jay Albanese, *A Criminal Network Approach to Understanding and Measuring Trafficking in Human Beings*, στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC, 2007, σ.59.

Επίσης, το γεγονός ότι οι περισσότερες γυναίκες οι οποίες αποτελούν την πλειοψηφία των θυμάτων, ειδικά για σεξουαλική εκμετάλλευση, διαμένουν και εργάζονται λαθραία στις χώρες απασχόλησής τους, λειτουργεί ανασταλτικά για την καταγγελία των διακινητών και προαγωγών, καθώς ακόμα και στην περίπτωση που κάτι τέτοιο συμβεί -όπως προκύπτει από τις ελάχιστες καταγεγραμμένες καταγγελίες εκ μέρους θυμάτων- τα θύματα θα πρέπει να αντιμετωπίσουν είτε το ενδεχόμενο της απέλασης, είτε ακόμη χειρότερα, τα αντίποινα εκ μέρους των κυκλωμάτων διακίνησης.

Σύμφωνα με στοιχεία Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, κάθε χρόνο σε παγκόσμια κλίμακα, διακινούνται παράνομα περίπου 1 έως 2 εκατομμύρια γυναίκες, ενώ εντός Ε.Ε. περίπου 200 με 500 χιλιάδες γυναίκες απασχολούνται στην πορνική αγορά. Μάλιστα, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ο αριθμός των αλλοδαπών εκδιδομένων υπερβαίνει κατά πολύ τον αριθμό των αντίστοιχων γηγενών και αυτό παρατηρείται ως αποτέλεσμα της αύξησης του trafficking, το οποίο όπως θα εξηγηθεί αμέσως παρακάτω, συνδέεται ευθέως με πλήθος παραμέτρων που δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την προσέλκυση και εμπλοκή μεγάλου αριθμού γυναικών στα δίκτυα της διεθνικής σωματεμπορίας¹¹.

Βάσει εκτιμήσεων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, το 70% του παγκόσμιου πληθυσμού που ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας αποτελείται από γυναίκες, οι οποίες συχνότερα από τους άνδρες βρίσκονται εκτός της αγοράς εργασίας, ενώ ακόμη και όταν εργάζονται, είθισται να αμείβονται με σημαντικά χαμηλότερες αμοιβές από αυτές των ανδρών, ακόμη και για ίδιου τύπου εργασίες¹². Δηλαδή παγκοσμίως, υφίσταται μια θηλυκοποίηση της φτώχειας. Ταυτόχρονα, οι γυναίκες είναι αυτές οι οποίες ανέκαθεν βιώνουν εντονότερα την απουσία ή τις ελλείψεις των κοινωνικών συστημάτων πρόνοιας, αλλά και τις εκάστοτε κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αρκετές αξιόπιστες μελέτες, έχουν καταδείξει ότι οι γυναίκες είναι αυτές οι οποίες συχνότερα από τους άνδρες αντιμετωπίζουν κοινωνική-οικονομική απαξίωση και περιθωριοποίηση, λόγω φυλετικών, κοινωνικών, θρησκευτικών χαρακτηριστικών, ιδιαίτερα σε κοινωνίες όπου το πολιτισμικό υπόβαθρο και ο υφιστάμενος σε αυτό κοινωνικός περίγυρος, προβλέπει εξαρχής για τα θηλυκά μέλη τους, μια θέση περιθωριακή και κατώτερη.

Εντούτοις, πολύ συχνά αποδεικνύεται ότι οι γυναίκες είναι εκείνες οι οποίες με την προσωπική τους εργασία, εντός και εκτός οικογενειακού πλαισίου, καταφέρνουν να αμβλύνουν κατά ένα σημαντικό ποσοστό, τις συνέπειες των αρνητικών κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων στις οικογένειες, αλλά και στις κοινωνίες τους. Μάλιστα, η «αξία» τους πολλαπλασιάζεται σε περιόδους κρίσης, πολέμου, ή ανοικοδόμησης. Έτσι, πολύ συχνά οι γυναίκες αναλαμβάνουν το διττό ρόλο: «της παραγωγής και

¹⁰Πάολα Μοντζίνι, *ΕΜΠΟΡΙΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ Πορνεία μαστροπεία και εκμετάλλευση* μετάφραση: Φωτεινή Ζερβού εκδόσεις ΜΕΛΑΝΙ, Αθήνα 2006, σ.201.

¹¹Laurie Hauber, *The Trafficking of Women for Prostitution: A Growing Problem within the European Union*, Boston College, *International and Comparative Law Review*.183 (1998) Volume 21, Issue 1, Article 6, p.p.183,186.

¹²Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.86.

της αναπαραγωγής». Εξάλλου, σε έναν ανδροκρατούμενο κόσμο, μονάχα διαμέσου της εργασίας τους, έχουν κατορθώσει κατά καιρούς, να μικρύνουν την απόσταση που ανέκαθεν τις χώριζε από τους άνδρες. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειάς τους, η ανεύρεση εργασίας για τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των ίδιων αλλά και των οικογενειών που υποστηρίζουν, μέσω της εξωτερικής μετανάστευσης των, αποδεικνύεται μια συνηθισμένη πρακτική.

Τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η απορρόφηση των γυναικών στην παραγωγή, αφορούν το γεγονός, ότι αποτελούν ένα φθηνό, προσωρινό, ελαστικό εργατικό δυναμικό, χωρίς κατοχυρωμένα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα που εξυπηρετεί τις εκάστοτε ανάγκες που ανακύπτουν ανά πάσα στιγμή, στην αγορά εργασίας και ιδιαίτερα σε τομείς όπως: της παροχής προσωπικών και άλλων υπηρεσιών ή ακόμα της βιομηχανίας του sex και της ψυχαγωγίας. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται με την ανάπτυξη σε παγκόσμια κλίμακα του τριτογενούς τομέα, ο οποίος ευνόησε την ανάδειξη ενός ελαστικού εργατικού δυναμικού που απασχολείται με άτυπες μορφές εργασίας αλλά και την ενδυνάμωση μιας παγκόσμιας βιομηχανίας χρήσης του γυναικείου δυναμικού. Ταυτόχρονα, όσον αφορά και τα δύο φύλα, το σύγχρονο μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό - δρώντας εκτός θεσμικών οδηγιών ή τον έλεγχο των συνδικάτων- δραστηριοποιείται σε ένα ολοένα και πιο ασταθές εργασιακό καθεστώς όσον αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα του, επαληθεύοντας περίτρανα την αποσυλλογικοποίηση της εργασιακής δράσης¹³.

Με άλλα λόγια, τις τελευταίες δεκαετίες η θηλυκοποίηση της φτώχειας, συνοδεύτηκε από μια ταυτόχρονη θηλυκοποίηση της μετανάστευσης, η οποία παρουσίασε αυξητικούς ρυθμούς σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι γυναίκες που μεταναστεύουν μόνιμα ή προσωρινά, να αποτελούν πολύ συχνά το μισό του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού.

Όπως για τους άνδρες μετανάστες, έτσι και για τις μετανάστριες, φαίνεται να λειτουργούν καταλυτικά κάποιοι παράγοντες εξώθησης και έλξης.

Ως παράγοντες εξώθησης μπορούν να αναγνωρισθούν, όπως προαναφέρθηκε, οι δυσμενείς οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές ακόμη και περιβαλλοντικές εξελίξεις στις χώρες καταγωγής, όπως και εμπόλεμες ή μεταπολεμικές καταστάσεις, οι οποίες καθιστούν τη διαβίωση στις ιδιαίτερες πατρίδες προβληματική ή ακόμα και ανέφικτη. Από την άλλη, ως παράγοντες έλξης μπορούν να λειτουργήσουν, κυρίως πεποιθήσεις και προσδοκίες που υποστηρίζουν ότι «εκεί έξω» τα πράγματα θα είναι καλύτερα, για όσους καταφέρουν να μεταναστεύσουν αλλά και για τις οικογένειές τους. Η παραπάνω στάση συχνά απορρέει από την αντίληψη αλλά και από την υπαρκτή πρακτική, ότι στη χώρα υποδοχής ακόμα και εκτός της θεσμοθετημένης αγοράς εργασίας, προκύπτουν πάντα ευκαιρίες απασχόλησης, ακόμη και σε συνθήκες παραοικονομίας. Έτσι, δεν είναι πάντοτε η αφόρητη φτώχεια και πείνα στις χώρες προέλευσης, ο κατεξοχήν παράγοντας που

ωθεί μεγάλα τμήματα των ντόπιων πληθυσμών, σε μετανάστευση στο εξωτερικό. Περισσότερο καταλυτική για μια τέτοια απόφαση, είναι η δίψα για μια καλύτερη ζωή, σε συνδυασμό φυσικά με το γεγονός ότι σχεδόν πάντα στις χώρες καταγωγής των μεταναστευτικών πληθυσμών, οι αντικειμενικές προοπτικές για μια καλή ποιότητα ζωής και ίσως για κοινωνική και οικονομική ανέλιξη, είναι σαφώς συρρικνωμένες και ανεπαρκείς, ιδιαίτερα για όσους νέους ανθρώπους οραματίζονται ένα καλύτερο μέλλον. Για αυτούς ειδικά, η πίστη στη δύναμη και τις ικανότητές τους για εργασία και δημιουργία, αποτελεί πολύ συχνά το εναρκτήριο λάκτισμα για την εγκατάλειψη της πατρίδας.

Ωστόσο, η αύξηση των ροών ειδικά της γυναικείας μετανάστευσης, φαίνεται να συνδέεται ευθέως με την αύξηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας γυναικών με σκοπό την κάθε είδους εκμετάλλευσή τους αλλά κυρίως την σεξουαλική, εφόσον κατά ένα αξιόλογο ποσοστό ο εκούσιος ή ακούσιος εκπατρισμός των γυναικών δείχνει να ευνοεί μια τέτοια εξέλιξη.

Για τις γυναίκες που μεταναστεύουν οι πιθανότητες να εγκλωβιστούν σε κυκλώματα κυρίως σεξουαλικής εκμετάλλευσης είναι αυξημένες, λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων απορρόφησης τους στην αγορά εργασίας. Οι τομείς που συνήθως προορίζονται για αυτές, περιορίζονται σε οικιακές εργασίες, υπηρεσίες φροντίδας για ηλικιωμένους και παιδιά και φυσικά σεξουαλικές υπηρεσίες. Εφόσον λοιπόν για αυτές, οι ευκαιρίες απασχόλησης, είναι εξ' ορισμού πιο περιορισμένες σε αντικείμενα από ότι οι αντίστοιχες για τους άνδρες, αναπόδραστη εξέλιξη είναι ότι στην αγορά εργασίας, για τις γυναίκες αναπαράγεται σε μεγέθυνση η κουλτούρα και το καθεστώς ανισότητας, που οι περισσότερες από αυτές ήδη είχαν βιώσει, στις πατρίδες τους.¹⁴

Κατά αυτόν τον τρόπο, για τις μετανάστριες φαίνεται να ελλοχεύουν περισσότεροι και μεγαλύτεροι κίνδυνοι από ότι για τους άνδρες μετανάστες, όχι γιατί αυτές είναι φύσει αλλά θέσει πιο ευάλωτες, από ότι οι τελευταίοι στην αλλοδαπή αγορά εργασίας.

Ωστόσο, στο ζήτημα της εμπορίας των γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους, υποκρύπτεται ταυτόχρονα και το ζήτημα της εργασιακής τους εκμετάλλευσης, εφόσον στις περισσότερες περιπτώσεις τα θύματα εξαναγκάζονται στην πορνεία, χωρίς ωστόσο να μετέχουν κατ' αναλογία και επαρκώς στα οικονομικά οφέλη που απορρέουν από τη συμμετοχή τους σε αυτή. Δηλαδή, στην περίπτωση που υφίσταται εξαναγκασμός συμμετοχής ενός ατόμου στον πορνικό χώρο, με παράλληλη μη απόδοση μέρους ή όλου της αμοιβής σε αυτό, συνυπάρχουν η εργασιακή με την σεξουαλική εκμετάλλευση¹⁵. Οι δύο αυτές μορφές εκμετάλλευσης συνδέονται στενά, ακόμα και στην περίπτωση που η εκδιδόμενη έχει προσχωρήσει συναινετικά στην πορνική αγορά, καθώς

¹³ Ιορδάνης Ψημμένος, *Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα*, στο: *Μετανάστες στην Ελλάδα*, επιμέλεια: Αθ. Μαρβάκης, Δ.Παρσανόγλου, Μ.Παύλου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σ. 103.

¹⁴ Council of Europe-Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (CET No.197) article 17. Ανακτήθηκε από <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/197.htm>.

¹⁵ Αθανασία Π.Συκιώτου *ό.π.* σ.19.

αν δεν της καταβάλλεται το συμφωνηθέν τίμημα, είναι προφανές ότι προκύπτει κατάφωρη παραβίαση των συμφωνημένων όρων εργασίας της.

Η διακίνηση γυναικών με σκοπό την σεξουαλική τους εκμετάλλευση, υπερτερεί αριθμητικά έναντι της διακίνησης φθηνού οικιακού προσωπικού, καθώς ενώ οι έμποροι στη δεύτερη περίπτωση αποκομίζουν οικονομικό όφελος άπαξ με την πώλησή τους, στην πρώτη το κέρδος που προκύπτει για τον σωματέμπορα είναι διαρκές και ανανεούμενο ή αλλιώς η κερδοφορία είναι μεγαλύτερη. Μάλιστα, η αξία του «εμπορεύματος» αυξάνεται καθώς αλλάζει ιδιοκτήτες και αγορά προορισμού, ιδιαίτερα αν η γυναίκα πρόκειται να διοχετευθεί σε χώρες της Ευρώπης που βρίσκονται εντός της Συνθήκης Schengen, και οι οποίες αποτελούν τις πιο ακριβές πιάτσες πορνείας για τις ομορφότερες και νεότερες γυναίκες¹⁶.

Οι γυναίκες οι οποίες τελικά εμπλέκονται σε κυκλώματα σωματεμπορίας, εγκλωβίζονται σε έναν αέναο και ανηλεή κύκλο οφειλών προς τους διακινητές και εκμεταλλευτές τους, από όπου πολύ δύσκολα και σπάνια ξεφεύγουν. Προκειμένου να αποπληρωθούν τα αρχικά έξοδα μετακίνησης των γυναικών-θύματων, οι αμοιβές τους από τον πορνικό χώρο δεσμεύονται για πολλά χρόνια, με αποτέλεσμα όταν τα θύματα τελικά καταφέρουν να εξοφλήσουν τα αρχικά τους χρέη, να είναι υποχρεωμένες να παραμείνουν στην πορνεία, με δική τους βούληση πλέον. Τα ελάχιστα χρήματα που θα μπορέσουν με επίπονες προσπάθειες να μαζέψουν, θα τα χρησιμοποιήσουν είτε για να επιστρέψουν εξαθλιωμένες και ταπεινωμένες στις πατρίδες τους -χωρίς φυσικά να έχουν καταφέρει ούτε να γευτούν τη ζωή που ονειρεύτηκαν όταν αρχικά ξεριζώθηκαν- είτε για να γίνουν πολύ συχνά με τη σειρά τους στρατολόγοι και εκμεταλλεύτριες, για τις νεοεισερχόμενες γυναίκες στο χώρο. Η πρακτική αυτή, είναι μια από τις πολλές συνιστώσες που συνεισφέρουν στη διατήρηση και αδιάλειπτη αναπαραγωγή του κύκλου εκμετάλλευσης αλλά και του οργανωμένου εγκλήματος, με επίκεντρο την παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπινων ζώων.

Στο σημείο αυτό, κρίνονται απαραίτητες κάποιες διευκρινίσεις, οι οποίες οδηγούν σε διάκριση των όρων «λαθρομετανάστευση» και «διεθνική σωματεμπορία». Η λαθραία διακίνηση μεταναστών, παρότι διαφέρει ως προς τη σωματεμπορία, συνδέεται στενά με αυτήν εφόσον συχνά μπορεί λειτουργήσει συνδυαστικά. Η πρώτη πρακτική αν και παράνομη, συνήθως πραγματοποιείται με την συναίνεση του μεταφερόμενου, παρά το γεγονός ότι πολύ συχνά υποκινείται από κυκλώματα διακινητών που υπόσχονται καλύτερη τύχη σε άλλα μέρη.

Αντίθετα η εμπορία, κατά κανόνα προκύπτει ανεξάρτητα από συναινετική πρόθεση του θύματος, ενώ ακόμα και στις περιπτώσεις όπου υποτίθεται ότι υπάρχει 'συναίνεση', πολύ γρήγορα η αρχική συμφωνία καταλήγει σε εξαναγκαστικό καθεστώς εργασίας και κατάχρησης του διακινούμενου.

¹⁶ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.119.

Ωστόσο, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις ο λαθραία εισερχόμενος δεν γνωρίζει τις πραγματικές συνθήκες που θα αντιμετωπίσει στη χώρα «υποδοχής» του, πολύ συχνά πέφτει θύμα εκμετάλλευσης από τους ίδιους τους διακινητές του, οι οποίοι τον εκμεταλλεύονται είτε εργασιακά είτε σεξουαλικά, αρχικά προκειμένου να εισπράξουν το κόστος της μεταφοράς, ενώ στη συνέχεια με διάφορα προσχήματα και τεχνάσματα, καθηλώνουν το θύμα τους σε έναν ισόβιο κύκλο χρέους προκειμένου να το εκμεταλλεύονται επί μακρόν. Με άλλα λόγια, οι λαθρέμποροι μπορούν ανά πάσα στιγμή να μεταμορφωθούν σε διακινητές¹⁷. Έτσι, ενώ η σχέση των λαθρεμπόρων με τους μετανάστες μπορεί να λήξει μόλις πραγματοποιηθεί η λαθραία είσοδος των μεταφερόμενων στη χώρα προορισμού, αντίθετα η σχέση των διακινητών-εμπόρων με τα θύματά τους είναι σχέση μακροχρόνια, καταναγκαστική και εκμεταλλευτική. Επομένως, η διάκριση μεταξύ λαθραία διακινούμενων ατόμων και θυμάτων διεθνικής σωματεμπορίας, δεν είναι πάντα προφανής και μπορεί να εντοπιστεί μόνο αφού το άτομο έχει φθάσει στη χώρα προορισμού του.

Από τα παραπάνω, διαφαίνεται η εν μέρει σύνδεση του trafficking με την παράνομη μετανάστευση, καθώς δεν είναι όλοι οι παράνομοι μετανάστες θύματα εμπορίας. Παράλληλα, όμως όπως προκύπτει από μελέτες, αλλά κυρίως από καταγεγραμμένα περιστατικά θυμάτων εμπορίας (ο αριθμός των οποίων είναι σχετικά μικρός σε σχέση με τα πραγματικά μεγέθη διακινούμενων ατόμων), το trafficking, έχει αναπτύξει και διατηρεί βαθύτερες διασυνδέσεις με το οργανωμένο έγκλημα εν γένει, εφόσον παρατηρείται ότι τα δίκτυα εμπορίας ατόμων, δρουν χρησιμοποιώντας τις μεθόδους, τα μέσα, τις τακτικές και τις πρακτικές, που απαντώνται συνήθως στις μορφές του παγκόσμιου οργανωμένου εγκλήματος¹⁸. Παράλληλα, η εμπορία ανθρώπων με σκοπό την κάθε είδους εκμετάλλευσή τους (εργασιακή, σεξουαλική, αφαίρεση και εμπορία ιστών και οργάνων κ.ά.) μπορεί να συνδέεται με άλλες σοβαρές αξιόποινες πράξεις, ενώ οι πρόσοδοι από τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, συνήθως επανεπενδύονται σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες. Αποδεικτική της σοβαρότητας των προβλημάτων, που ανακύπτουν εξαιτίας της σύνδεσης του trafficking με το οργανωμένο έγκλημα, είναι η προσπάθεια σε διεθνές επίπεδο να παταχθεί ταυτόχρονα η εμπορία, η λαθροδιακίνηση και το οργανωμένο έγκλημα, όπως τουλάχιστον συνάγεται από τις διεθνείς συμβάσεις που έχουν μέχρι στιγμής συναφθεί, για τα αντίστοιχα ζητήματα.

Ωστόσο, πολύ συχνά, οι προθέσεις των μεταναστευτικών πολιτικών των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, για έλεγχο και περιστολή των παράνομων μεταναστευτικών ροών, με ταυτόχρονο περιορισμό του trafficking, φαίνεται να λειτουργούν προς την αντίθετη από την επίσημη

¹⁷ Jay Albanese *ό.π.*, σ.61.

¹⁸ Το οργανωμένο έγκλημα, υπήρξε ζήτημα αυξανόμενης πολιτικής εστίασης σε διεθνές επίπεδο, ειδικά κατά τη δεκαετία του 1990. Μαζί με την τρομοκρατία, κατασκευάστηκε ως η νέα εξωτερική απειλή της διεθνούς ασφάλειας και συνδέθηκε με την παγκοσμιοποίηση και την αποτυχία του έθνους-κράτους. Η πάταξή του, αιτιολογεί τον νέο προσανατολισμό της δυτικής ασφάλειας, των υπηρεσιών πληροφοριών και άμυνας, προς μια εποχή κοινωνικού ελέγχου, αστυνόμευσης στο πλαίσιο σύγχρονων μορφών διακυβέρνησης. Αποτέλεσμα της αυξημένης εστίασης στον έλεγχο του οργανωμένου εγκλήματος, αποτελεί η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών Κατά του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime) βλ. <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/index.html>

επιθυμητή κατεύθυνση. Εν τέλει, οι απαγορεύσεις και τα προσκόμματα των μεταναστευτικών νόμων, καταλήγουν να εξυπηρετούν τις σκοπιμότητες των διακινητών, καθώς οι παράνομα εισερχόμενοι μετανάστες σε μια χώρα, υπό το φόβο του εντοπισμού τους και της απέλασης, προστρέχουν οι ίδιοι σε κυκλώματα παράνομης διακίνησης, τα οποία αποδεδειγμένα διαθέτουν ισχυρή κάλυψη στις χώρες καταγωγής, διέλευσης και προορισμού. Η μεταφορά λαθρομεταναστών και η εμπορία ανθρώπων γίνονται με τις ίδιες ακριβώς παράνομες πρακτικές, ακολουθούν τους ίδιους δρόμους και μεθόδους, με τη λεπτή διαφορά ότι οι μετανάστες μπορούν να μετατραπούν σε θύματα εμπορίας, αμέσως μόλις περάσουν τα σύνορα. Πολύ συχνά, οι έμποροι κατάσχουν τα διαβατήρια τους και τους θέτουν σε καθεστώς ομηρίας. Ακόμη και αν τα θύματα καταφέρουν να βρουν κάποια μορφή απασχόληση, με υποτυπώδεις φυσικά αμοιβές, η μεταφορά τους έχει ήδη δημιουργήσει ένα χρέος τόσο υψηλό προς τους εμπόρους και τους κάθε λογής μεσάζοντες, ώστε θα πρέπει να παραμείνουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κατάσταση δουλείας, μέχρι να το αποπληρώσουν¹⁹.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι δεν υπάρχει ακόμα επαρκώς εναρμονισμένο νομοθετικό πλαίσιο, μεταξύ των περισσότερων κρατών, για την πρόληψη και την αντιμετώπισή του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, συνηγορεί προς τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος καλυμμένης δράσης για τους διακινητές, ενώ ταυτόχρονα προκαλεί δυσχέρειες και εμπόδια στην ακριβή καταγραφή των πληθυσμών ατόμων που βρίσκονται σε καθεστώς εκμετάλλευσης.

Κατόπιν όσων εκτέθηκαν προηγούμενα, γίνεται αντιληπτό, ότι κάθε μια από τις διάφορες μορφές εμπορίας ανθρώπων, αποτελεί από μόνη της τεράστιο πεδίο μελέτης. Για το λόγο αυτό, τα περιορισμένα πλαίσια της παρούσας εργασίας, επιτρέπουν αναγκαστικά την προσέγγιση του συγκεκριμένου φαινομένου μέσω της εστίασης, σε μια μόνο από τις εκδοχές του²⁰.

Στη βάση αυτής της λογικής, θα επιλεγθεί να μελετηθεί μια από τις πλέον διαδεδομένες μορφές εμπορίας ανθρώπων, η οποία ωστόσο στα ελάχιστα στατιστικά στοιχεία της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, κρατά τα σκήπτρα αριθμητικά. Αυτή η εκδοχή κατάχρησης, αφορά όπως προαναφέρθηκε, την οικονομική κυρίως εκμετάλλευση των γυναικών μέσα από την εκούσια ή ακούσια ένταξη τους στην πορνική αγορά, η οποία παραβιάζει όχι μόνο τις νόμιμες αξιώσεις τους ως εργαζομένων, αλλά περισσότερο και πάνω από όλα τις αποστερεί από στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία θεωρούνται αυτονόητα και κεκτημένα βάσει διεθνών και εθνικών συμβάσεων.

Εξάλλου και χωρίς να υπάρχει εσκεμμένη πρόθεση για μονομερή έμφυλη εστίαση στο ζήτημα, -λόγω φύλου της γράφουσας- η κεντρικότητα των γυναικών στο υπό μελέτη θέμα, κατοχυρώνεται στο στατιστικά καταγεγραμμένο γεγονός, το οποίο ήδη αναφέρθηκε, ότι δηλαδή, οι

¹⁹ Αθανασία Π. Συκιώτου, *ό.π.*, σ.σ.23,30.

²⁰ Εξάλλου, μια από τις επικρίσεις αρκετών ερευνητών του φαινομένου για τις ήδη υπάρχουσες μελέτες, είναι ότι ελάχιστες από αυτές ασχολούνται ταυτόχρονα με περισσότερες από μια μορφές εμπορίας ατόμων, καθώς το ενδιαφέρον μέχρι στιγμής, φαίνεται να μονοπωλεί η έρευνα της εμπορίας γυναικών ή κοριτσιών με κύριο σκοπό την σεξουαλική τους εκμετάλλευση. βλ. Liz Kelly, *ό.π.*, σ.239.

γυναίκες αντιπροσωπεύουν μια δυσανάλογα μεγάλη μερίδα στον παγκόσμιο πληθυσμό των ευάλωτων, των φτωχών, των μεταναστών, των εξορισμένων, των καταπιεσμένων και των υπό κάθε είδους εκμετάλλευσης και απάνθρωπης μεταχείρισης, ατόμων. Επομένως, στο έγκλημα της διεθνικής σωματεμπορίας, η διάσταση του φύλου είναι αναπόφευκτα έντονη.

Επικεντρώνοντας ακόμη περισσότερο στη μελέτη του προβλήματος της παράνομης διακίνησης γυναικών με σκοπό την οικονομική τους εκμετάλλευση, μέσα από την παροχή εκ μέρους των σεξουαλικών υπηρεσιών, το φαινόμενο του trafficking στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, θα επιχειρηθεί να εξεταστεί έστω και αδρομερώς εντός της βαλκανικής επικράτειας.

Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί βάσει του επιχειρήματος, ότι η Ελλάδα αφενός ανήκει σε αυτήν την επικράτεια, αφετέρου δε ότι σε αυτή την περιοχή, παρατηρείται εντονότερο το φαινόμενο, εξαιτίας μιας σειράς παραμέτρων οι οποίες θα εκτεθούν αναλυτικότερα στις επόμενες ενότητες. Ωστόσο, σε μια εισαγωγική γνωριμία με το φαινόμενο, επιγραμματικά μπορούν να αναφερθούν κάποιες από αυτές τις παραμέτρους όπως είναι: το ασταθές πολιτικό σκηνικό σε πολλές βαλκανικές χώρες, ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οι εμπόλεμες συρράξεις σε κάποιες από αυτές, οι δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, η συγκυρία της πρόσφατης διεθνούς οικονομικής κρίσης, κ.ά.

Προς την ίδια κατεύθυνση προσέγγισης του φαινομένου εμπορίας ανθρώπων εντός της συγκεκριμένης περιοχής, συνηγορεί το γεγονός ότι κάθε μια από τις βαλκανικές χώρες λειτουργεί σε ορισμένο βαθμό, ταυτόχρονα ως χώρα προέλευσης, διαμετακόμισης και προορισμού θυμάτων δουλεμπορίου -ακόμη και για όσα από τα θύματα εισέρχονται από την Ασία στην Ευρώπη. Ειδικότερα για την Ελλάδα, η κεντρική θέση που κατέχει γεωγραφικά, επιτρέπει τη ροή των διακινούμενων ατόμων από την Ανατολή προς τη Δύση, δια μέσου αυτής. Ο βαλκανικός άξονας ο οποίος ξεκινά από Κωνσταντινούπολη και φθάνει έως την Ευρώπη, συναντιέται με τον ατλαντικό άξονα, ο οποίος ξεκινά από την Μέση Ανατολή και μέσω Ελλάδας και Ευρώπης, φθάνει ως την Αμερική²¹. Στον ελληνικό χώρο, το εμπόριο με σκοπό τη σωματεμπορία, γίνεται κυρίως από τις περιοχές της Βαλκανικής και αφορά γυναίκες, ενώ το εμπόριο με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση (δουλεμπορία), αφορά περισσότερο άνδρες οι οποίοι προέρχονται, ως επί το πλείστον από τη Μέση Ανατολή.

Αν και αρχικά, οι διακινούμενες γυναίκες που διοχετεύονταν προς τη δυτική Ευρώπη προέρχονταν από τις αναπτυσσόμενες χώρες, τις τελευταίες δεκαετίες προέρχονται κυρίως από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Ρωσία, η Ουκρανία, η Τσεχοσλοβακία κ.λ.π., εξαιτίας των παρεπόμενων συνεπειών της κατάρρευσης των κομμουνιστικών καθεστώτων τους. Η γειτνίαση του βαλκανικού χώρου με τον ευρύτερο ευρωπαϊκό, διευκολύνει τους εμπόρους να διακινήσουν γυναίκες από τις χώρες των Βαλκανίων, προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Καθώς οι διαδρομές

²¹Αθανασία Π.Συκιάτου *ό.π.*, σ.91

είναι μικρότερες, τα αντίστοιχα έξοδα μεταφοράς και διαμονής είναι μειωμένα, ενώ τα συναφή εξωτερικά χαρακτηριστικά των διακινούμενων γυναικών με αυτά των υπόλοιπων Ευρωπαίων, δεν προκαλούν υποψίες σε ενδεχόμενους ελέγχους των αστυνομικών αρχών κατά τη διέλευση των συνόρων²².

Από την οπτική αυτή, η παρουσίαση στο υπό μελέτη θέμα, θα αφορά τόσο την απόπειρα χαρτογράφησης του φαινομένου διακίνησης και εμπορίας, εντός του βαλκανικού τόξου, όσο και την επισκόπηση των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών της χώρας μας, για την αντιμετώπιση τους.

Η επισκόπηση των ευρωπαϊκών πολιτικών σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα, ερείδεται στο επιχείρημα ότι οι ενωσιακές στρατηγικές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του προβλήματος του trafficking, αναπόφευκτα επηρεάζουν τη διαχείριση του ζητήματος εντός της βαλκανικής επικράτειας, ακόμα και για όσα κράτη δεν έχουν επίσημα ενταχθεί στην Ε.Ε. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια η Ε.Ε. έχει αναπτύξει πολιτική στήριξης της βαθμιαίας ενσωμάτωσης των χωρών των δυτικών Βαλκανίων²³. Κατά τη δεκαετία του 1990, έπειτα από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, οι σχέσεις της Ένωσης ειδικά με τη συγκεκριμένη περιοχή, εστιάζονταν στη διαχείριση της κρίσης και στην ανοικοδόμηση, καθώς εξαρχής είχε γίνει αντιληπτό από τα κράτη-μέλη, ότι η βαλκανική αστάθεια μπορεί να επηρεάσει καταλυτικά την ισορροπία, την ασφάλεια και την ευημερία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Για το σκοπό αυτό το 1999, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την ενεργοποίηση της "Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης", σύμφωνα με την οποία για πρώτη φορά η Ε.Ε., ανέλαβε ρητά την δέσμευση να διαθέσει μακροχρόνια πολιτική και οικονομική στήριξη στα κράτη της περιοχής, με στόχο την προετοιμασία τους για ένταξη στις ευρωπαϊκές δομές. Φυσικά, τα κράτη των Βαλκανίων με προσδοκία την ένταξη στην Ε.Ε. όφειλαν να πληρούν κάποια κριτήρια, μεταξύ των οποίων υπήρξε και η εφαρμογή μακρόπνοων πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων προς την κατεύθυνση της σταθεροποίησης της δημοκρατίας, της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη δημιουργία μιας λειτουργικής οικονομίας της αγοράς. Τα κριτήρια αποτελούν ουσιαστικά εκείνες τις πολιτικές προϋποθέσεις που κατατείνουν στην ελαχιστοποίηση των διαφοροποιήσεων ανάμεσα στα υπάρχοντα και στα νέα μέλη της Ε.Ε. Η περιφερειακή συνεργασία ανάμεσα στα βαλκανικά κράτη, σε τομείς όπως: η μετανάστευση, το οργανωμένο έγκλημα, η εμπορία ανθρώπων, οι διεθνείς μεταφορές και τα ενεργειακά δίκτυα, αποτελούν τη βάση της ευρωπαϊκής τους προοπτικής²⁴.

²²Αθανασία Π.Συκιάτου *ό.π.*, σ.σ.106-107.

²³Η διχοτόμηση των Βαλκανίων σε Ανατολικά-Δυτικά δεν στηρίζεται σε κάποια ιστορικά ή πολιτισμικά κριτήρια. Η διαίρεση της περιοχής έχει πολιτικό περιεχόμενο αφού το μόνο κοινό χαρακτηριστικό ανάμεσα στα κράτη της Δυτικής Βαλκανικής είναι η σημαντική υστέρηση στην υιοθέτηση οικονομικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων. Ο όρος "Δυτικά Βαλκάνια" παραπέμπει στα κράτη της περιοχής των οποίων τα πολλαπλά και αλληλένδετα εσωτερικά προβλήματα αποτελούν πηγή σημαντικών απειλών ενάντια στην Ευρωπαϊκή ασφάλεια. Συνεπώς, τα Δυτικά Βαλκάνια περιλαμβάνουν την Αλβανία, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, τη Γιουγκοσλαβία, την Κροατία και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας βλ. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών Ν.Τζιφάκης *Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δυτικά Βαλκάνια/Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης*.

Ανακτήθηκε από: http://www.imm.gr/index.php?Itemid=76&id=444&option=com_content&task=view

²⁴*Η Διεύρυνση της Ε.Ε. στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων*.

Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, η παρούσα εργασία θα χωριστεί σε τρία βασικά μέρη, με διακριτές ενότητες, σε κάθε ένα από αυτά.

Το πρώτο μέρος, είναι το μεγαλύτερο σε έκταση, εφόσον πραγματεύεται διαφορετικές πτυχές της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, προκειμένου το φαινόμενο να αποσαφηνιστεί όσο το δυνατόν περισσότερο.

Το πρώτο μέρος εκκινεί με την εννοιολόγηση του trafficking, με βάση τον διεθνή επίσημο ορισμό, ο οποίος περιέχεται στο αποκαλούμενο: *Πρωτόκολλο του Παλέρμo*. Η παράθεση του ορισμού, θεωρείται κομβικής σημασίας όχι μόνο για την σωστή αντίληψη του φαινομένου της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, αλλά και γιατί ο συγκεκριμένος ορισμός, αποτελεί τη βάση για όσες απόπειρες γίνονται σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, για εναρμόνιση της νομοθεσίας μεταξύ των κρατών, αλλά και για τη διατύπωση των σχετικών καλύτερων πρακτικών πρόληψης και αντιμετώπισής του, σε επίπεδο πολιτικής στρατηγικής.

Στην αμέσως επόμενη ενότητα, κρίνεται χρήσιμο να εκτεθούν κάποιες από τις συνηθέστερες δυσκολίες, που προκύπτουν κατά τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων και των πληροφοριών που σχετίζονται με το πρόβλημα του trafficking. Τα συνήθη προσκόμματα που ανακύπτουν, κατά τις απόπειρες προσέγγισης και ανάλυσης του φαινομένου, είναι αυτά που οδηγούν σε ανεπαρκή ή συγκεχυμένα στατιστικά δεδομένα, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να αποτυπωθούν με ακρίβεια: το μέγεθος των πληθυσμών ατόμων που βιώνουν ή βίωσαν την εμπειρία της εμπορίας τους για διάφορους σκοπούς, η πληθώρα των αιτιών που υποκρύπτονται σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και οδηγούν σε μια τέτοια εξέλιξη, όπως και οι κοινωνικές και οικονομικές τάσεις που το τροφοδοτούν και το συντηρούν, σε βάθος χρόνου. Παράλληλα, η ανακριβής απεικόνιση του trafficking, τροχοπεδεί κάθε απόπειρα περαιτέρω εμβάθυνσης στο φαινόμενο, ενώ αναπόδραστα επηρεάζει τις πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Ωστόσο, οι περιορισμοί αυτοί, υπαγορεύουν τη δομή για τις επόμενες ενότητες της εργασίας: έπειτα από μια σύντομη επισκόπηση των βασικών σταδίων του trafficking (στρατολόγηση, διαμετακόμιση, εγκατάσταση και εκμετάλλευση) και των διαφόρων μορφών εκμετάλλευσης που παρατηρούνται, ακολουθούν δύο ενότητες όπου εκτίθενται βασικές συνιστώσες για την κατανόηση του φαινομένου, όπως είναι η γεωγραφική διασπορά του και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Επίσης, καθώς οι μέθοδοι προσέγγισης και προσέλευσης των υποψήφιων θυμάτων -όπου επί της ουσίας περιγράφεται το περιβάλλον των στρατολόγων- παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρουσιάζονται σε ξεχωριστή ενότητα. Τα χαρακτηριστικά των υπόλοιπων κύριων δρώντων υποκειμένων, τα οποία συμμετέχουν στα τρία βασικά στάδια κατά τα οποία συνήθως εκτυλίσσεται και ολοκληρώνεται η εκμεταλλευτική διαδικασία στο trafficking (στρατολόγηση, διαμετακόμιση, εγκατάσταση), δηλαδή των εκδιδόμενων και των πελατών, εκτίθενται αμέσως μετά, στο βαθμό που

αυτό επιτρέπεται. Οι σχετικοί περιορισμοί αφορούν, αφενός τον περιορισμό στην έκταση της εργασίας, αφετέρου την έλλειψη επαρκούς σχετικής βιβλιογραφίας, η οποία να ασχολείται λεπτομερειακά και σε βάθος, με τις συγκεκριμένες συνιστώσες του προβλήματος. Ωστόσο, επειδή οι εμπλεκόμενοι στον κύκλο εκμετάλλευσης, εντοπίζονται πολύ συχνά να αλληλεπιδρούν, εντός οργανωμένων διεθνικών δικτύων διακίνησης και σωματεμπορίας, η απόπειρα έστω και αδρομερούς περιγραφής των χαρακτηριστικών τέτοιων κυκλωμάτων διακίνησης και εμπορίας, κρίνεται χρήσιμο να απασχολήσει μια από τις ενότητες της εργασίας.

Επιπρόσθετα, επειδή το trafficking γυναικών είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, το οποίο διαπλέκεται με άλλα φαινόμενα όπως: μετανάστευση, οργανωμένο έγκλημα, πορνεία, ανθρώπινα δικαιώματα, βία κατά των γυναικών, θηλυκοποίηση της φτώχειας, έμφυλο καταμερισμό της διεθνούς αγοράς εργασίας, άνισες διεθνείς οικονομικές σχέσεις, κ.λ.π., στο δεύτερο μέρος της εργασίας, θα γίνει μια απόπειρα να αποσαφηνισθεί κυρίως η σύνδεση της γυναικείας μετανάστευσης με την διακίνηση γυναικών και την εκπόρνευσή τους. Παράλληλα, στην ίδια ενότητα, θα επιχειρηθεί να παρουσιασθεί η σχέση της μεταναστευτικής πολιτικής με τη διαχείριση του προβλήματος της εμπορίας ανθρώπων, με αναφορά στις σοβαρότερες συνέπειες που επιφέρουν στη ζωή των μετακινούμενων και διακινούμενων γυναικών, οι περιορισμοί στην ελεύθερη μετακίνηση που προβλέπουν οι μεταναστευτικοί νόμοι, εντός της ευρωπαϊκής επικράτειας.

Το δεύτερο μέρος, ολοκληρώνεται με την επισκόπηση βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων και ερμηνειών του φαινομένου της πορνείας, όπως και της σύνδεσής της με την εμπορία ανθρώπων, καθώς οι συγκεκριμένες οπτικές, επηρέασαν και καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές που συναρθρώνονται, στην πρόληψη και αντιμετώπιση του ζητήματος, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Αφετηρία του τρίτου μέρους, είναι η σύντομη εξελικτική επισκόπηση της αντιμετώπισης του trafficking, μέσα από βασικά διεθνή κείμενα που αναπτύχθηκαν σχετικά με αυτό. Ωστόσο, η ενότητα θα περιλάβει τη συνέχεια της θεωρητικής αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο κυρίαρχων τάσεων του φεμινισμού, όσον αφορά το ζήτημα της σχέσης μεταξύ πορνείας και εμπορίας, το οποίο αναπτύχθηκε εκτενώς στην αμέσως προηγούμενη ενότητα, καθώς ο αντίκτυπος τους, υπήρξε εμφανής στη διατύπωση νομοθετημάτων σε διεθνικό επίπεδο, για την αντιμετώπιση της εμπορίας.

Η επόμενη ενότητα, παρουσιάζει μια έποψη του φαινομένου του trafficking στον ελλαδικό χώρο, η οποία περιλαμβάνει τη σύντομη αναδρομή στην ιστορία της πορνείας στην ελληνική κοινωνία και στο πώς αυτή συνδέθηκε τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, με διεθνικά κυκλώματα σωματεμπορίας.

Αμέσως μετά, παρουσιάζονται θεσμοί και μηχανισμοί που ενεργοποιούνται στην Ελλάδα για την πρόληψη και καταπολέμηση, του εν λόγω προβλήματος. Ζωτικής σημασίας για αυτήν την απόπειρα, κρίνεται η προβολή της υπάρχουσας μεταναστευτικής πολιτικής, η σχετική με την

πορνεία και την εμπορία ανθρώπων νομοθεσία και τέλος επιγραμματικά, οι δράσεις κάποιων από τις Μ.Κ.Ο., οι οποίες ασχολούνται με το ζήτημα, ως μέρος της έκφρασης της κοινωνίας των πολιτών.

Οι σχετικές με το θέμα ευρωπαϊκές πολιτικές, καταλαμβάνουν διακριτό χώρο και συμπληρώνουν το τρίτο μέρος της εργασίας. Βασικό κείμενο που εξετάζεται στη συγκεκριμένη ενότητα, είναι η Στρατηγική της Ε.Ε., για την εμπορία ανθρώπων για την περίοδο 2012-2016. Επίσης, στην ίδια ενότητα, ολοκληρώνεται η παρουσίαση των θέσεων, των δύο κυρίαρχων ρευμάτων του φεμινισμού, σχετικά με το θέμα της πορνείας και της σύνδεσής της με την εμπορία και πώς αυτές οι απόψεις επέδρασαν στη διαμόρφωση των σχετικών, με το θέμα, ευρωπαϊκών πολιτικών.

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του συγκεκριμένου ζητήματος και σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν προηγούμενα, θα διατυπωθούν τα συμπεράσματα, η αποτίμηση δράσεων, όπως και κάποιες προτεινόμενες λύσεις, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση και πρόληψη του φαινομένου της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Μέρος Πρώτο

1.Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου : «διακίνηση και εμπορία ανθρώπων»

(Trafficking in Human Beings)

Ο επίσημος ορισμός του trafficking αντλείται διεθνώς από το Πρωτόκολλο για την «Αποτροπή, την Καταστολή και την Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων με Σκοπό την Σεξουαλική και Οικονομική Εκμετάλλευση ιδιαίτερα των Γυναικών και των Παιδιών». Το Πρωτόκολλο αυτό συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στο Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime), μαζί με το Πρωτόκολλο ενάντια στη Λαθρεμπορία των Μεταναστών μέσω ξηράς, θάλασσας και αέρος, η οποία υιοθετήθηκε στη σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών το 2000 στο Παλέρμιο της Ιταλίας²⁵.

Στο άρθρο 3 του γνωστού πλέον ως «Πρωτοκόλλου του Παλέρμιο», δίνεται ένας συνεκτικός και ξεκάθαρος ορισμός της διακίνησης προσώπων, ο οποίος περιλαμβάνει όλες τις φάσεις της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων από την αρχική στρατολόγηση, μέχρι την τελική εκμετάλλευση.

Σύμφωνα λοιπόν με αυτό:

α) Ως παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική, οικονομική εκμετάλλευση ορίζεται η στρατολόγηση, η μεταφορά, μετακίνηση, εγκατάσταση (στέγαση, μέριμνα για συνέχιση της παραμονής), παραλαβή προσώπων μέσω της απειλής ή χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, της απαγωγής, του δόλου, της εξαπάτησης, της κατάχρησης της δύναμης, της κατάχρησης μιας τρωτής ή ευάλωτης θέσης, της προσφοράς ή της αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους, για την επίτευξη της σύμφωνης γνώμης ενός προσώπου, το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία επί άλλου προσώπου για το σκοπό της εκμετάλλευσης. Η εκμετάλλευση θα περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον την εκμετάλλευση της πορνείας των άλλων, ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την εξαναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη διαμόρφωση συνθηκών σκλαβιάς ή παρόμοιων με αυτήν πρακτικών, τη διαμόρφωση συνθηκών δουλείας (δεσμευτική παροχή υπηρεσιών) ή τη λήψη σωματικών οργάνων

β) Η σύμφωνη γνώμη του θύματος της παράνομης διακίνησης στη σκοπούμενη εκμετάλλευση, έτσι όπως η τελευταία διατυπώνεται στην υποπαράγραφο (α)αυτού του άρθρου, δεν θα λαμβάνεται υπ' όψιν, εφόσον για την επίτευξή της έχει χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε από τα μέσα που αναφέρονται στην παραπάνω υποπαράγραφο (α)

γ) Η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, εγκατάσταση ή παραλαβή ενός παιδιού για το σκοπό της εκμετάλλευσης θα θεωρείται «παράνομη διακίνηση προσώπων» ακόμη και αν δεν

²⁵Το Πρωτόκολλο του Παλέρμιο,ανακτήθηκε από: www.unodc.org/unodc/trafficking_protocol.html

συμπεριλαμβάνει κανένα από τα μέσα που διατυπώνονται στην υποπαράγραφο (α) αυτού του άρθρου

δ) Ως «παιδί» θα εννοείται κάθε πρόσωπο ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών.

Με το Πρωτόκολλο του Παλέρμιο, το οποίο αποτελεί κείμενο Διεθνούς Δικαίου, δίδεται για πρώτη φορά ο ορισμός της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, προκειμένου να υπάρχει μια κοινή αντίληψη σε διεθνές επίπεδο, για το τι συνιστά το trafficking. Ο σαφής και κοινά αποδεκτός εννοιολογικός προσδιορισμός του εγκληματικού αυτού φαινομένου, κρίνεται καθοριστικής σημασίας, για την πρόβλεψή του στις νομοθεσίες των κρατών που υπογράφουν και αποδέχονται (επομένως συμμορφώνονται) με το Πρωτόκολλο. Σύμφωνα με το παραπάνω Πρωτόκολλο, η διακίνηση ατόμων με τελικό σκοπό την οικονομική ή/και σεξουαλική τους εκμετάλλευση, αναγνωρίζεται από το διεθνές δίκαιο, ως σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων του ατόμου και ως σύγχρονη μορφή δουλείας. Επιπλέον η εννοιολογική αποσαφήνιση του όρου «trafficking» λειτουργεί θετικά για την περαιτέρω καταγραφή, καταστολή και συντονισμένη αντιμετώπισή του σε διεθνικό πλέον επίπεδο, η οποία οφείλει να περιλαμβάνει, όχι μόνο την ποινικοποίηση της εμπορίας ως αυτοτελές έγκλημα, αλλά ταυτόχρονα και τη μέριμνα για νομική προστασία και κοινωνική αρωγή των θυμάτων.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμη μια διευκρίνιση, η οποία αφορά τα δύο Πρωτόκολλα που συμπληρώνουν τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση του Οργανωμένου Εγκλήματος. Το Πρωτόκολλο κατά της Λαθρεμπορίας Μεταναστών και το αντίστοιχο κατά της Διακίνησης Προσώπων με σκοπό την οικονομική και σεξουαλική εκμετάλλευσή τους, περιγράφουν διεθνικά εγκλήματα τα οποία διαφέρουν μεταξύ τους. Η Λαθρεμπορία Μεταναστών αφορά το παράνομο πέρασμα συνόρων, αδίκημα το οποίο στρέφεται κατά του κράτους. Αντίθετα η παράνομη διακίνηση προσώπων με σκοπό την εκμετάλλευσή τους παραβιάζει πρωτίστως τα δικαιώματα των ατόμων²⁶. Εξαιτίας αυτής της διάκρισης, ο όρος “θύμα” αναφέρεται στο Πρωτόκολλο ενάντια στη Διακίνηση Προσώπων, ενώ στο Πρωτόκολλο ενάντια στη Λαθρεμπορία Μεταναστών παραλείπεται. Ωστόσο, η παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων των θυμάτων συνιστά ταυτόχρονη παραβίαση εθνικών και διεθνών νόμων. Μάλιστα, η αδυναμία των κρατών να προασπίσουν αποτελεσματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, όσων ατόμων περνούν τα σύνορα ή διαμένουν προσωρινά εντός της επικράτειας τους, θυματοποιεί τα άτομα που έχουν πέσει σε παράνομα δίκτυα, εις διπλούν: πρώτα από τα ίδια τα κράτη και κατόπιν από τους προφανείς εκμεταλλευτές τους²⁷. Ενδιαφέρον είναι πάντως το γεγονός, ότι τα συμπληρωματικά Πρωτόκολλα μαζί με τη Σύμβαση κατά του

²⁶ Joyce Outshoorn, *The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women*, Social Politics: International Studies in Gender, State and Society, Volume 12, Number 1, Spring 2005, Oxford University Press, Project Muse, σ.147. Ανακτήθηκε από: <http://muse.jnu.edu/journals/sop/summary/v012/12.1outshoorn.html>

²⁷ Γεωργία Τσακλάγκανου, *Η Διεθνική Σωματεμπορία-Trafficking*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα 2001, σ.6.

Οργανωμένου Διεθνικού Εγκλήματος, στοχεύουν στη διακρατική συνεργασία για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, προκειμένου μέσω του ελέγχου των συνόρων να εξαλειφθούν οι ασφαλείς παράδεισοι για τους δράστες της εμπορίας ατόμων. Ωστόσο, όπως θα παρουσιαστεί σε επόμενες ενότητες, αυτός ο στόχος εν τέλει πλήττει συχνότερα τους διακινούμενους και όχι τόσο τους διακινητές. Η συμπερίληψη των μεταναστών στην αλυσίδα των παράνομων δράσεων των διεθνικών εγκληματιών, οδηγεί πολιτικά και κοινωνικά στην κατασκευή της μετανάστευσης ως εγκληματικής υπόθεσης. Οι τρόποι με τους οποίους το καθεστώς των συνόρων και των αδειών εισόδου, επιδρούν στην κατάσταση των μεταναστών και στην αναπόδραστη προσφυγή τους σε κυκλώματα διακίνησης -προκειμένου να υπερβούν τους ανασχετικούς φραγμούς που θέτουν τα ίδια τα κράτη- συνήθως αποσιωποούνται ή υποτιμώνται.

Αν και ο παραπάνω ορισμός είναι αρκετά περιεκτικός και συνηγορεί προς τη συγκρότηση μιας κοινής βάσης προσέγγισης του φαινομένου σε διεθνικό επίπεδο, εντούτοις δεν είναι εξαντλητικός, καθώς εστιάζει κυρίως σε ποινικές πράξεις, εντός διεθνικών δικτύων οργανωμένου εγκλήματος, παραγνωρίζοντας όμως το γεγονός ότι η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων πολύ συχνά πραγματοποιείται εντός της επικράτειας μιας χώρας από μεμονωμένα κακοποιά στοιχεία, χωρίς να εντάσσεται απαραίτητα σε διεθνή εγκληματικά κυκλώματα. Μάλιστα, όπως θα αναφερθεί αναλυτικότερα παρακάτω, τα δίκτυα που διακινούν άτομα, διακρίνονται σε κατηγορίες ανάλογα με το πλήθος των ατόμων που εμπλέκονται σε αυτά, τους τομείς και τις περιοχές όπου αναπτύσσουν τις δράσεις τους.

Ταυτόχρονα, ενώ θεωρείται ο πλέον κοινά αποδεκτός ορισμός, όπως θα αποδειχθεί σε επόμενη ενότητα, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι στην πράξη, εφαρμόζεται με την ίδια ακριβώς ερμηνεία από όλα τα κράτη. Οι συνέπειες από την πρακτική αυτή είναι πολλαπλές. Μια από αυτές για παράδειγμα, οδηγεί σε αδυναμία συλλογής στοιχείων, τα οποία θα μπορούσαν να ανταλλαχθούν μεταξύ των επίσημων εθνικών βάσεων δεδομένων, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για την εξαγωγή συγκριτικών συμπερασμάτων, όσον αφορά την έκταση και την ένταση του φαινομένου, στις διαφορετικές περιοχές του πλανήτη.

2. Συνοπτική περιγραφή του φαινομένου

Με άξονα τον προηγούμενο ορισμό του trafficking θα μπορούσε να γίνει μια αδρομερής περιγραφή του φαινομένου, ως προς τα στάδια εξέλιξής του, τα μέσα πίεσης που βιώνουν τα θύματα, τους σκοπούς των προαγωγών, αλλά και τις συνθήκες μέσα από τις οποίες μπορεί να εμφανιστεί και να επεκταθεί η εμπορία ανθρώπων.

Σηματικά λοιπόν το trafficking περιλαμβάνει τρία βασικά στάδια:

- Στρατολόγηση των υποψήφιων προς εμπορία
- Μεταφορά και μετακίνηση των θυμάτων, από μια χώρα σε μία ή πολλές χώρες προορισμού.
- Εγκατάσταση ή παραλαβή προσώπων από ενδιάμεσους διακινητές, η οποία ακολουθείται από μια διαδικασία εξοικείωσης των θυμάτων, με τον χώρο στον οποίο πλέον θα δραστηριοποιούνται. Άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής πίεσης (διαφορετικών διαβαθμίσεων) στα διακινηθέντα άτομα, προκειμένου να προκύψει η αποδοχή της εκμετάλλευσης και να επέλθει η πλήρης υποταγή στους «ιδιοκτήτες» τους

Μέσα που επιστρατεύονται στην στρατολόγηση των θυμάτων:

- Απειλή
- Άσκηση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού
- Απαγωγή
- Δόλος, εξαπάτηση
- Κατάχρηση δύναμης
- Κατάχρηση της τρωτής ή ευάλωτης θέσης των ατόμων
- Προσφορά ή αποδοχή οικονομικού ή άλλου οφέλους σε τρίτα πρόσωπα
- Διαμόρφωση συνθηκών σκλαβιάς ή παρόμοιων με αυτήν πρακτικών

Σκοποί της εμπορίας των θυμάτων:

- Εκμετάλλευση μέσω της εκπόρνευσης, ή μέσω άλλων πρακτικών σεξουαλικής εκμετάλλευσης (π.χ. πορνογραφία)
- Εξαναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών σε διάφορους τομείς: οικιακές, αγροτικές ενασχολήσεις, αναγκαστική συμμετοχή σε βιομηχανικές εργασίες, κλπ
- Διαμόρφωση συνθηκών δουλείας (δεσμευτική παροχή υπηρεσιών)
- Επαιτεία ανηλίκων
- Λήψη σωματικών οργάνων ή ανθρωπίνων ιστών
- Εμπόριο βρεφών για υιοθεσίες ή λήψη οργάνων ή επαιτεία
- Αγορά νυφών
- Στράτευση ανηλίκων σε ένοπλες ομάδες

Παράμετροι που συνηγορούν στην εμφάνιση και διάδοση του trafficking:

Για πολλούς μελετητές η εμπορία ανθρώπων υπακούει στο νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, χωρίς ωστόσο να είναι απόλυτα ξεκαθαρισμένο αν η προσφορά γεννά τη ζήτηση ή το αντίστροφο.

Παρά ταύτα, οι παράγοντες που ευνοούν μια υπέρμετρη και ανεξέλεγκτη κινητικότητα ατόμων για οικονομικό όφελος, τουλάχιστον από την πλευρά της ζήτησης, σε γενικές γραμμές, φαίνεται πως είναι:

- Το ενδιαφέρον που εκδηλώνουν αρκετές οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες για φθινό εργατικό δυναμικό με ελάχιστες εργασιακές παροχές, εφόσον σε αυτές δεν υφίστανται επαρκείς εργατικές ρυθμίσεις.
- Στην ίδια λογική κινείται η εκμετάλλευση της παράνομης εργασίας των λαθρομεταναστών στο πλαίσιο της παραοικονομίας όπου προκύπτει η επιθυμία για εύκολο και γρήγορο πλουτισμό από την πλευρά των εργοδοτών
- Η υποτίμηση των γυναικών και ο έμφυλος καταμερισμός εργασίας στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία, περιορίζουν τις δυνατότητες απασχόλησής τους σε πολύ συγκεκριμένους τομείς: οικιακές ή σεξουαλικές εργασίες, οι οποίοι παρουσιάζουν αυξημένη ζήτηση ιδιαίτερα στις ανεπτυγμένες χώρες.
- Η ανάπτυξη ειρηνευτικών δυνάμεων σε περιοχές εμπόλεμης κατάστασης, οι οποίες δημιουργούν αυξημένη ζήτηση για την παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών για την ικανοποίηση των πληρωμάτων των πολεμικών βάσεων.
- Κυβερνητικές πολιτικές και πρακτικές που διευκολύνουν τη σωματεμπορία (περιοριστικές πολιτικές μετανάστευσης και εργασίας, απουσία νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη-αντιμετώπιση της εμπορίας ατόμων, διαφθορά εξουσίας)

Όσον αφορά τους παράγοντες που σχετίζονται με αυξημένη προσφορά, αυτοί μπορεί να είναι:

- Οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, περιβαλλοντικές συγκυρίες, οι οποίες δημιουργούν καταστάσεις εξώθησης των ντόπιων πληθυσμών προς άλλες χώρες (εμπόλεμες καταστάσεις, οικονομική κρίση, πολιτική κατάρρευση, μεγάλης έκτασης φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, κ.ά.)

- Οι διακρίσεις λόγω φύλου ή εθνικότητας και οι συνακόλουθοι περιορισμοί, στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας, για ομάδες πληθυσμού όπως οι γυναίκες οι οποίες κατά αυτόν τον τρόπο, καθίστανται κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτες σε κάθε μορφή εκμετάλλευσης
- Σε αρκετές αγροτικές περιοχές, η εν γένει έλλειψη ευκαιριών για εργασία
- Σε μεγάλο ποσοστό, η εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος και των ερωτικών υπηρεσιών που μπορεί αυτό να προσφέρει.

3. Προσκόμματα στη συλλογή αξιόπιστων και επαρκών δεδομένων για τη μελέτη του trafficking

Βασική συνιστώσα στην αντίληψη και κατανόηση του προβλήματος, είναι το τι συνιστά το trafficking. Ο ορισμός με βάση το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, συνεισέφερε αρκετά προς την κατεύθυνση της αποσαφήνισης του φαινομένου, αν και άφησε αρκετά περιθώρια για περαιτέρω διευκρίνιση, σε σημεία όπως αυτό της «εκπόρνευσης άλλων» ή της «εκμετάλλευσης της τρωτής ή εύαλωτης θέσης». Παρά ταύτα, υπήρξε η πρώτη φορά που η διεθνής κοινότητα, αποπειράθηκε να υιοθετήσει έναν κοινό ορισμό για την εμπορία ατόμων, ενώ αρκετές χώρες τροποποίησαν την νομοθεσία τους, προκειμένου να συμμορφωθούν με αυτόν.

Εντούτοις, ανεξάρτητα από τον επίσημο ορισμό, μια από τις βασικές διχογνωμίες μεταξύ των ερευνητών, αφορά τον προβληματισμό τους, στο πώς ακριβώς μπορεί να προσδιορισθεί και πώς είναι δυνατόν να μελετηθεί καλύτερα το trafficking. Κάποιοι εξ' αυτών, αντιμετωπίζουν όλα τα άτομα που απασχολούνται στην πορνική αγορά ως θύματα trafficking, καθώς θεωρούν αδιανόητο το ενδεχόμενο οποιασδήποτε συναίνεσης εκ μέρους των, για υπαγωγή τους σε τέτοια απάνθρωπη εκμετάλλευση. Αντίθετα, μια άλλη μερίδα μελετητών διακρίνουν μεταξύ ακούσιας και εκούσιας απασχόλησης στον τομέα, όπως υπάρχουν και αυτοί οι οποίοι θεωρούν δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ λαθροδιακίνησης και trafficking²⁸.

Ωστόσο, ακόμα και υιοθετώντας τον κοινό ορισμό, λίγες είναι μέχρι στιγμής, οι χώρες οι οποίες έχουν κατορθώσει να συλλέξουν συστηματικά, επαρκή και αξιόπιστα στατιστικά δεδομένα, για μια ικανοποιητική περίοδο ετών και να αποδώσουν με ακρίβεια, την έκταση του προβλήματος, αλλά και τους παράγοντες που σχετίζονται με την εμπορία.

Τα φτωχά στατιστικά οφείλονται σε πολλούς λόγους. Σε κάποιες χώρες, είτε δεν υπάρχει σαφής νομικός προσδιορισμός για το trafficking, είτε δεν δίδεται προτεραιότητα στην αντιμετώπισή του, ενώ πολύ συχνά υπάρχει, όπως προαναφέρθηκε, σύγχυση για τα περιστατικά που εντοπίζονται, αν άπτονται του αδικήματος του trafficking ή του αδικήματος της λαθραίας διακίνησης. Ειδικά, στις αναπτυσσόμενες χώρες η συλλογή δεδομένων δεν είναι παγιωμένη πρακτική, ενώ σε αρκετές άλλες, τα στοιχεία είτε συγχέονται με υποθέσεις παράνομης μετανάστευσης, είτε κάποια αδικήματα που ευθέως σχετίζονται με το trafficking, παραβλέπονται και δεν συμπεριλαμβάνονται στις στατιστικές. Ωστόσο, αρκετές ανατολικοευρωπαϊκές χώρες οι οποίες έχουν ενταχθεί σε προγράμματα antitrafficking, ενθαρρύνονται να επικαιροποιήσουν και να συστηματοποιήσουν τις βάσεις δεδομένων τους. Άλλη αιτία για την πενιχρή συλλογή δεδομένων, αποτελεί και η απουσία συγκρίσιμων μελετών, όσον αφορά καταγεγραμμένες περιπτώσεις διακινούμενων ατόμων, βάσει δεδικασμένων υποθέσεων. Η αδυναμία νομικής κατοχύρωσης της θέσης των θυμάτων στις

περισσότερες εθνικές νομοθεσίες, αποτελεί τροχοπέδη για την πρόσβαση των θυμάτων, στη δικαιοσύνη και στις δομές πρόνοιας. Ανασχετικά για την πρόληψη και αντιμετώπισή του trafficking, λειτουργεί επίσης η ανομοιογένεια στην ποινικοποίηση των αδικημάτων της διακίνησης και εμπορίας ατόμων μεταξύ των εθνικών δικαίων των κρατών. Ακόμα και σε χώρες όπου υπάρχει σαφής νομοθεσία ή που δημιουργήθηκε ad hoc, για εννοιολογική σύμπτωση με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, η νομική ορολογία μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα και οι επίσημες στατιστικές μπορεί να περιλαμβάνουν μόνο κάποιες μορφές trafficking. Η ασυμβατότητα αυτή, ενισχύεται από την ασάφεια στον εννοιολογικό προσδιορισμό του ζητήματος, όπως αυτή εντοπίζεται σε εθνικά και διεθνή κείμενα. Με άλλα λόγια, ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για τη δημιουργία συγκριτικών αναλύσεων, μέσω επίσημων εγκληματολογικών στατιστικών, είναι η ανυπαρξία εξειδικευμένης νομοθεσίας για το αδίκημα της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, η οποία επιπλέον να αποτελεί κοινό κεκτημένο για όλα τα κράτη, που συντάσσονται στην πάταξή του.

Στην απόκρυψη του πραγματικού μεγέθους του προβλήματος, συμβάλλουν επιπρόσθετα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του trafficking, ως μορφή οργανωμένου και ως επί το πλείστον διεθνικού εγκλήματος. Η εξακτίωση του φαινομένου σε πληθώρα χωρών, προέρχεται εν μέρει, από την εκτεταμένη δικτύωση των μαστροπών και τη διαπλοκή τους, με όλα τα επίπεδα και τις μορφές κρατικής εξουσίας, στις χώρες προέλευσης, διακίνησης και προορισμού, πρακτικές οι οποίες επιτρέπουν την κάλυψη της δράσης τους²⁹. Για το λόγο αυτό, οι περισσότερες από τις συμβατικές μεθόδους συλλογής δεδομένων, φαίνεται ότι δεν μπορούν να εφαρμοσθούν σε σχετικά πρόσφατες μορφές εγκλήματος, όπως το trafficking, οι οποίες εμφανίζουν σκιώδεις πτυχές και πληθυσμούς διακινούμενων ατόμων, ιδιαίτερα δυσπρόσιτους στην παρατήρηση και μελέτη.

Αν και το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινότητας, για το συγκεκριμένο πρόβλημα, εντοπίζεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, παρά ταύτα, ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση της σχετικής βιβλιογραφίας, η οποία υποδηλώνει μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για το ζήτημα. Οι περισσότερες από τις σχετικές έρευνες, έχουν ως κύριο σκοπό την ενημέρωση, αλλά και την δημιουργία αποτελεσματικών εθνικών πολιτικών προσέγγισης, πρόληψης και αντιμετώπισης του ζητήματος.

Ωστόσο, ένα από τα βασικά μειονεκτήματα τους αποτελεί το γεγονός ότι, πρόκειται ως επί το πλείστον για βραχύχρονες έρευνες, όπου απουσιάζει η λεπτομερής και διαχρονική αποτύπωση του φαινομένου. Βέβαια, οι ερευνητές πολύ συχνά καλούνται να λειτουργήσουν μέσα σε ένα στρεβλό περιβάλλον, το οποίο δημιουργείται αφενός από τα Μ.Μ.Ε., τα οποία εμπορευματοποιούν τον ανθρώπινο πόνο, για να αυξήσουν τη θεαματικότητα και την αναγνωσιμότητα τους, αφετέρου

²⁸ Frank Lazcko, *Enhancing Data Collection and Research on Trafficking in Persons*. στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC, 2007, σ.10.

από κύκλους ατόμων οι οποίοι πολιτικοποιούν το ζήτημα για ίδιον όφελος³⁰. Παρατηρείται ότι ακόμα και πολιτικές, οι οποίες εμφανίζουν κάποια συνάφεια με το trafficking, όπως αυτές που αναπτύσσονται με επίκεντρο την προάσπιση των εργασιακών δικαιωμάτων στην ευρύτερη αγορά εργασίας ή με τους μεταναστευτικούς νόμους, είναι αρκετά πολωμένες από πολιτικής σκοπιάς, γεγονός που δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την αμερόληπτη εκτίμηση της κατάστασης. Όσοι έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες και δεδομένα, συχνά τα χρησιμοποιούν στις πολιτικές ατζέντες τους, κατά το δοκούν, ενώ αρκετές από τις δημοσιεύσεις οι οποίες εκθέτουν το πρόβλημα της διακίνησης ατόμων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, έχουν πολύ συχνά δεχτεί την επιρροή από τον απόηχο αντίστοιχων πολιτικών συζητήσεων³¹. Η παραπληροφόρηση και κατά συνέπεια, ο αποπροσανατολισμός της κοινής γνώμης ως προς το θέμα, μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση ποικίλων αντιδράσεων. Εκτός από τη λανθασμένη εκτίμηση του μεγέθους του προβλήματος, μπορεί να παρατηρηθεί εμφάνιση ιδιαίτερα αρνητικής στάσης ως προς τα εκδιδόμενα άτομα, ή ακόμα να προκύψει διασπορά κοινωνικής απάθειας ή πανικού για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Ένα άλλο τρωτό σημείο που παρατηρείται στις περισσότερες μελέτες, αφορά την παράλειψη αποτίμησης των επακόλουθων δράσεων-αντιδράσεων, που επιφέρουν οι ήδη εφαρμοζόμενες πολιτικές, στη διαχείριση του προβλήματος. Άμεσο αποτέλεσμα είναι να μην είναι εφικτό, να εντοπιστούν μέσω συγκριτικής ανάλυσης, οι βέλτιστες πρακτικές οι οποίες θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του. Ανάλογο έλλειμμα, παρατηρείται στην αποτίμηση της επίδρασης που έχουν στο επίπεδο γνώσης και ευαισθητοποίησης της κοινωνίας, οι σχετικές εκστρατείες ενημέρωσης. Για παράδειγμα, μελέτη της UNICEF, στη Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη, αποκάλυψε ότι υπήρχε άγνοια για την επιρροή που είχαν στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης για το εν λόγω πρόβλημα, προηγούμενες εκστρατείες anti-trafficking³². Όμως, η απουσία μελετών που μετρούν a posteriori, την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών και των στόχων που θέτουν οι πολιτικές πρόληψης και καταστολής, αναιρούν οποιαδήποτε προθετικότητα, για περιστολή του προβλήματος.

Στη μεγάλη τους πλειοψηφία, οι μελέτες αντλούν στοιχεία από τις ελάχιστες συστηματοποιημένες βάσεις δεδομένων Μ.Κ.Ο., που υπάρχουν εντός Ε.Ε.. Εντούτοις, είναι γνωστό ότι κάθε Οργάνωση διαθέτει το δικό της αξιακό σύστημα και βάσει των εστιάσεων του, εφαρμόζει μια αντίστοιχη μεθοδολογία για την καταγραφή των πληροφοριών, που μπορεί να συλλέξει από την

²⁹Kauko Aromaa, *Trafficking in Human Beings: Uniform Definitions for Better Measuring and for Effective Counter Measures* στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC, 2007, σ.20.

³⁰Denise Brennan, *Methodological Challenges in Research with Trafficked Persons: Tales from the Field*, στο: Frank Lazcko and Elzbieta Gozdziak, *ό.π.*, σ.σ.37-38,49.

³¹Guri Tyldum and Anette Brunovskis, *Describing the Unobserved: Methodological Challenges in Empirical Studies on Human Trafficking* στο: Frank Lazcko and Elzbieta Gozdziak, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005, σ.18.

³²Jay Albanese, *ό.π.*, σ.67.

επαφή της με τα θύματα. Εφόσον λοιπόν, δεν εφαρμόζονται από όλες τις συναφείς με το ζήτημα εθελοντικές οργανώσεις, κοινές αρχές, κοινοί ορισμοί, ομοειδείς κατηγοριοποιήσεις και ταξινομήσεις ή κοινές μέθοδοι και κοινές διαδικασίες, προκύπτει το ζήτημα της εναρμόνισης τους σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά τη συλλογή, την καταγραφή και την αξιοποίηση των δεδομένων τους, για ερευνητικούς σκοπούς και για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σχετικά με το πρόβλημα.

Επιπρόσθετο πρόβλημα, δημιουργεί η πρακτική κάθε μελετητής, να αναπτύσσει το δικό του λειτουργικό μοντέλο ερμηνείας, βάσει των εκάστοτε δεδομένων. Ταυτόχρονα, η πλειοψηφία των ερευνητικών εγχειρημάτων, αποφεύγει να εξετάσει μια σειρά παραμέτρων που κρίνονται καθοριστικής σημασίας για την αξιόπιστη απόδοση του φαινομένου, όχι μόνο βάσει ποσοτικών αλλά και βάσει ποιοτικών στοιχείων. Έτσι, συχνά παραλείπεται να διερευνηθούν: οι ιδιαίτερες συνθήκες που συνδέονται με το κοινωνικό, οικονομικό, μορφωτικό, πολιτισμικό υπόβαθρο των θυμάτων πριν την επαφή τους με τα κυκλώματα trafficking και κατά πόσο αυτές συνηγορούν στην ευκολότερη υπαγωγή τους στα κυκλώματα εκμετάλλευσης, οι εμπειρίες των θυμάτων κατά τη διάρκεια της εκμετάλλευσής τους, η ψυχική και σωματική κατάσταση τους μετά την απομάκρυνσή τους από το χώρο, ή η ικανότητα αυτάρκειας και επανένταξής τους στο κοινωνικό σύνολο.

Όμως, ακόμη και στην περίπτωση που εξετάζονται οι εξωγενείς παράμετροι, οι οποίοι ωθούν κάποιες ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, να προσαρτηθούν σε κυκλώματα σωματεμπορίας, συχνά παραλείπεται η μελέτη των παραγόντων που δημιουργούν την αυξημένη ζήτηση για πορνικές υπηρεσίες. Για τον τελευταίο λόγο, κάποιοι ερευνητές επισημαίνουν ότι οι περισσότερες μελέτες σχετικά με το trafficking αφορούν ως επί το πλείστον, την προβολή περιστατικών διακίνησης γυναικών και νεαρών κοριτσιών με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση. Οι υπόλοιπες μορφές εμπορίας, που αποσκοπούν σε διαφορετικές μορφές εκμετάλλευσης (εμπορία οργάνων και ιστών, εργασιακή εκμετάλλευση, σύναψη γάμων, επαιτεία, στρατολόγηση σε εμπόλεμες περιοχές) ή ακόμα το ενδεχόμενο της εμπορίας ανδρών ή νεαρών αγοριών για τους ίδιους σκοπούς εκμετάλλευσης, μελετώνται ελάχιστα και σπανιότερα³³. Η μονομερής έμφαση στην εξέταση της διεθνικής σωματεμπορίας γυναικών, ενισχύεται από το παράλληλο γεγονός ότι συχνά αντιμετωπίζεται ως ξεχωριστή από τη διακίνηση και εμπορία ατόμων εντός της εθνικής επικράτειας μιας χώρας, χωρίς περαιτέρω να εξετάζονται οι διαπλοκές μεταξύ αυτών των δύο φαινομένων.

Ένα άλλο έλλειμμα στις υπάρχουσες έρευνες, αφορά την απουσία θυματοκεντρικών μελετών, οι οποίες θα μπορούσαν να περιγράψουν με μεγαλύτερη ευκρίνεια την έκταση του φαινομένου, τα χαρακτηριστικά, αλλά και τις ανάγκες των θυμάτων, προκειμένου τα ευρήματά

³³ Liz Kelly, *You Can Find Anything You Want: A Critical Reflection on Research on Trafficking in Persons within and into Europe*, στο: Frank Lazcko and Elzbieta Gozdzia, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005, σ.239.

τους να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν τη θέση τους. Για παράδειγμα, από την ενδελεχή εξέταση της βιωμένης εμπειρίας των γυναικών, που έχουν πέσει θύματα κυκλωμάτων σωματεμπορίας, θα μπορούσαν να προκύψουν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα σχετικά με: τον αριθμό των γυναικών που προσφεύγουν στις Οργανώσεις, την αναλογία μεταξύ θυμάτων και ξένων εκδιδομένων, τον αριθμό θυμάτων που έχουν ωφεληθεί από κοινωνικά προγράμματα προστασίας κ.ά. Η αξία τέτοιων στοιχείων, πολύ πιθανά, θα αποδεικνύονταν πολύτιμη για τις κοινωνικές υπηρεσίες, αλλά και για τις αστυνομικές αρχές.

Οι παραπάνω δυσχέρειες και ελλείψεις (ανόμοιοι ορισμοί, διάσπαρτα και ελλιπή στοιχεία από ασαφείς πηγές, μη συγκρίσιμα δεδομένα) δεν αφορούν μόνο τις βάσεις δεδομένων των ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και όλες τις υπόλοιπες, ανά την υφήλιο. Βέβαια κάποιες χώρες όπως η Φινλανδία, η Ιταλία, η Ολλανδία, διαθέτουν αξιόπιστα και πλούσια δεδομένα, αν και το πρόβλημα και σε αυτές είναι αφενός, πώς αυτά τα δεδομένα θα μπορούσαν να είναι προσβάσιμα στους ερευνητές, αφετέρου δε πώς το σύνολο των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων θα ήταν εφικτό να ακολουθήσει κοινές μεθόδους συλλογής στοιχείων, βάσει κοινών διαδικασιών, αρχών, ορισμών και κατηγοριοποιήσεων. Ωστόσο, επί του παρόντος, κάτι τέτοιο φαντάζει ανέφικτο, ακόμα και όταν οι πηγές προέρχονται από επίσημες δομές, καθώς αρκετές κρατικές βάσεις δεδομένων είναι διασκορπισμένες, ή απόρρητες και περιέχουν ως επί το πλείστον, στοιχεία γενικά και όχι εξειδικευμένα. Οι αστυνομικές αρχές συνήθως αποφεύγουν να ασχοληθούν με την καταγραφή στοιχείων στις υποθέσεις που ερευνούν, καθώς θεωρούν ότι δεν είναι δική τους αρμοδιότητα η συλλογή στατιστικών στοιχείων. Από την άλλη πλευρά, οι Μ.Κ.Ο, οι οποίες θεωρούνται ως εγγύτερες δομές προς το πρόβλημα, δεν εστιάζουν πάντα στην συλλογή λεπτομερών δεδομένων. Αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή οι εθελοντές τους, είναι πολύ συχνά, απασχολημένοι με την αντιμετώπιση των άμεσων, πρακτικών αναγκών των θυμάτων. Συμβαίνει όμως συχνά, ακόμη και στις περιπτώσεις που καταγράφουν σχετικές πληροφορίες, να μην διαθέτουν την απαραίτητη επιστημονική κατάρτιση, για να συλλέξουν με αξιόπιστο, επιστημονικό τρόπο, τα απαραίτητα στοιχεία, τα οποία στη συνέχεια θα ήταν δυνατό να παράξουν στατιστικά δεδομένα. Μια ενδεχόμενη λύση για αυτό, θα ήταν η παροχή υλικοτεχνικής υποδομής στις εθελοντικές Οργανώσεις, ταυτόχρονα με την επάνδρωσή τους με έμπειρο επιστημονικό προσωπικό, το οποίο θα ασχολούνταν με την καταγραφή και αξιοποίηση των δεδομένων που θα προέκυπταν από τις επαφές με τα θύματα³⁴.

Εκτός από όσα αναφέρθηκαν προηγούμενα, ένα από τα βασικότερα προβλήματα που εμφανίζεται στη μελέτη του trafficking, είναι ότι δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια το πραγματικό ποσοστό των θυμάτων, εφόσον μικρός αριθμός εξ αυτών, προσφεύγει στις αρχές ή στις κοινωνικές υπηρεσίες. Μάλιστα, οι γυναίκες από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, τείνουν να

³⁴ Kauko Aromaa, *ό.π.*, σ.22.

καταγγέλουν σε μικρότερο ποσοστό την εμπορία τους, από ότι οι γυναίκες από πιο εύπορες χώρες. Σε αυτή τους τη στάση, συνηγορεί ο φόβος τους για αντίποινα από τους προαγωγούς,, όπως και ο φόβος απέλασής τους από τις αρχές των χωρών όπου εκδίδονται ³⁵. Επιπλέον, αποτρεπτικά για την αναζήτηση επίσημης βοήθειας από μέρους των θυμάτων, λειτουργεί η απουσία σχετικών δομών πρόνοιας και αποκατάστασης ή η έλλειψη πληροφόρησης για την ύπαρξη τους. Τα θύματα λοιπόν, αποτελούν έναν "αόρατο πληθυσμό" για τον οποίο δεν είναι δυνατό να εντοπιστεί αντιπροσωπευτικό δείγμα στο γενικότερο πληθυσμό, ενώ οι πηγές των δεδομένων δεν είναι άμεσες, αλλά προκύπτουν κυρίως από εκτιμήσεις των αστυνομικών των συνοριακών αρχών, ή των υπηρεσιών μετανάστευσης³⁶.

Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις, όπου δεδομένα, συλλέγονται βάσει των μαρτυριών των θυμάτων, οι μαρτυρίες αυτές δεν μπορεί πάντοτε να θεωρηθούν ως αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης, καθώς κάποια θύματα έχουν περιορισμένο βαθμό γνώσης και αντίληψης των συνθηκών στον κύκλο εκμετάλλευσης, στον οποίο βρίσκονται τα ίδια ή άλλα θύματα σωματεμπορίας. Παράλληλα, επειδή τα θύματα βιώνουν την κοινωνική περιθωριοποίηση και τον στιγματισμό, νιώθουν ότι ανήκουν σε ένα σκιάδεσ και εξωπραγματικό σύμπαν. Η αίσθηση αυτή, πολλές φορές τα ωθεί να αρνούνται κάθε επαφή με τον έξω κόσμο, πολλώ δε μάλλω, τη συνεργασία με όσους επιχειρούν να διαρρήξουν το παραπέτασμα αυτής, της νοσηρής ιδιωτικότητας. Εξάλλου, εκτός από τον κίνδυνο στιγματισμού, ελλοχεύει πάντα και ο κίνδυνος επαναθυματοποίησης, οπότε η δυσκολία αφήγησης της τραυματικής εμπειρίας, αυξάνεται. Τις περισσότερες φορές, αρκεί η αίσθηση του διάχυτου φόβου, για να οδηγήσει τα θύματα, σε εσκεμμένη παραπληροφόρηση, όσων επιχειρούν να τα προσεγγίσουν. Σημαντική είναι ωστόσο, για την αξιοπιστία της εκάστοτε έρευνας, η αυτόβουλη δήλωση των ίδιων των παθόντων ως θυμάτων, μια που τις περισσότερες φορές η εξωτερική παρατήρηση, δεν οδηγεί πάντα σε ασφαλές συμπέρασμα, ότι πρόκειται όντως για θύματα.

Ο αριθμός, όπως και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των θυμάτων, είναι στοιχεία εξαιρετικά σημαντικά για την εκτίμηση όχι μόνο του μεγέθους και των γενικότερων τάσεων του προβλήματος, αλλά και για την επιλογή των καταλληλότερων στρατηγικών πρόληψης και αντιμετώπισης του. Αντίθετα, τα ανακριβή ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα, οδηγούν σε αναντίστοιχες προς το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος, πολιτικές σχεδιασμού και δράσης και για αυτό πολύ πιθανά αναποτελεσματικές. Περαιτέρω, συμβάλλουν στην παραπληροφόρηση της κοινής γνώμης και της επιστημονικής κοινότητας, ενώ επιτείνουν τη γενική δυσκολία στην δημιουργία κατάλληλων και

³⁵ Kristiina Kangaspunta, *Collecting Data on Human Trafficking: Availability, Reliability and Comparability of Trafficking Data*, στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC, 2007, σ.30.

³⁶ Frank Lazcko and Elzbieta Gozdzia, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005, σ.5.

αποτελεσματικών πολιτικών πρόληψης και καταστολής της εμπορίας, αλλά και στην ανάπτυξη προγραμμάτων αρωγής των θυμάτων συμβατών με τις πραγματικές ανάγκες τους³⁷.

Επομένως, οι μελέτες οι οποίες βασίζονται σε μικρά δείγματα πληθυσμών, αποτελούν το γενικό κανόνα, εφόσον ούτως ή άλλως για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, οι ερευνητές ή τα συναφή θεσμικά όργανα, δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε εκτεταμένο πληθυσμό διακινούμενων θυμάτων. Βασική συνέπεια αυτού του γεγονότος, είναι ότι, δεν μπορούν να επεκτείνουν και να γενικεύσουν τα συμπεράσματά τους, για το σύνολο των διακινούμενων ατόμων, το οποίο όπως προαναφέρθηκε, είναι μέχρι στιγμής απροσδιόριστο. Έτσι, δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι προσφέρουν αξιόπιστα ερείσματα, για τη σκιαγράφηση του προφίλ των θυμάτων ή για συγκρίσεις μεγεθών ανάμεσα σε κράτη, ή για την ανάλυση των τάσεων του φαινομένου.

Εφόσον λοιπόν, ο ακριβής υπολογισμός των θυμάτων φαντάζει ανέφικτος, για κάποιους μελετητές του φαινομένου, προβάλλει ως επιτακτική η ανάγκη μελέτης, τουλάχιστον των μηχανισμών του trafficking μέσα από το εμπειρικό πεδίο. Για ερευνητές όπως οι Tyldum και Brunovskis, ο προσδιορισμός της θέσης των θυμάτων μεταξύ των τριών βασικών σταδίων στη διαδικασία του trafficking, είναι καθοριστικής σημασίας για την αποκόμιση αξιόπιστων ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων. Έτσι, διακρίνουν σε: άτομα εν δυνάμει να διακινηθούν, ήδη θύματα και πρώην θύματα. Για κάθε ένα από αυτά τα στάδια επιχειρούν να εντοπίσουν τον αριθμό των προσώπων, τα χαρακτηριστικά τους, όπως και τη δυνατότητά τους να μεταπηδήσουν στο επόμενο στάδιο, μέσα από συγκεκριμένες συνθήκες, ενώ παράλληλα θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικό τον υπολογισμό του χρονικού διαστήματος που τα άτομα χρειάστηκαν για να μεταβούν από το ένα στάδιο στο άλλο. Επιπλέον, εξετάζουν ποια κατάσταση θα αντιμετωπίσουν τα θύματα στην επόμενη φάση, εφόσον παρατηρείται ποικιλία στις μορφές κακοποίησης, χειραγώγησης και εκμετάλλευσης, οι οποίες φαίνεται ότι επηρεάζουν τόσο τις πιθανότητες των ατόμων να απεμπλακούν από τον κύκλο εκμετάλλευσης, όσο και τις μελλοντικές τους δυνατότητες για κοινωνική επανένταξη³⁸.

Στο πλαίσιο αυτής της συλλογιστικής, το πλήθος των θυμάτων που ταυτοποιούνται από μηχανισμούς νομικής φύσης ή οργανισμούς και υπηρεσίες αρωγής και επανένταξης, θεωρείται απλά ένα υποσύνολο του γενικού πληθυσμού των θυμάτων trafficking. Το μέγεθος των περιπτώσεων εμπορίας που καταγράφονται από σχετικές με το ζήτημα δομές, (αστυνομία, υπηρεσίες ασύλου, κοινωνικές υπηρεσίες, συνοριακοί σταθμοί), μπορεί να είναι ενδεικτική της αποτελεσματικότητας αυτών των θεσμικών οργάνων, αλλά δεν μπορεί να προσφέρει αξιόπιστες πληροφορίες για το σύνολο των θυμάτων που πραγματικά διακινούνται. Μάλιστα, κάποιες φορές ο αριθμός αυτός μπορεί να φαίνεται ότι αυξάνεται, όχι γιατί στην πραγματικότητα έχει αυξηθεί η διακίνηση και η

³⁷Guri Tyldum and Anette Brunovskis, *ό.π.*, σ.σ.18,20.

³⁸Guri Tyldum and Anette Brunovskis, *ό.π.*, σ.21.

εμπορία των ατόμων, αλλά γιατί στον εντοπισμό τους μπορεί να υπεισέλθουν άλλοι παράγοντες. Τέτοιες παράμετροι μπορεί να είναι η αύξηση της επικέντρωσης των αρχών στο θέμα για διάφορους λόγους. Η βελτίωση της εκπαίδευσής τους, η αυξημένη ευαισθητοποίηση και εγρήγορσή τους έπειτα από αλλαγές στις προτεραιότητες στη λειτουργία των υπηρεσιών τους, είναι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν το βαθμό αντίληψής τους για τον εντοπισμό περισσότερων θυμάτων³⁹. Παράλληλα, κάποιες προκαταλήψεις ή ακούσιες μεροληπτικές κρίσεις, μπορούν να επηρεάσουν το μέγεθος των ατόμων που θεωρούνται και καταγράφονται ως θύματα. Μια από αυτές, αφορά τα άτομα που εντοπίζονται να εργάζονται στην πορνική αγορά, η οποία αποτελεί το κατεξοχήν πεδίο διοχέτευσης των θυμάτων για σεξουαλική χρήση. Επιπλέον, για κάποιες εθνικότητες γυναικών που εντοπίζονται στην καθεαυτή πορνική αγορά ή σε σχετικούς με αυτή χώρους (μπαρ, κέντρα διασκέδασης, χώρους για μασάζ), προκύπτουν πιο εύκολα υπόνοιες, ότι μπορεί να αποτελούν θύματα trafficking, καθώς προέρχονται από χώρες οι οποίες είναι γνωστές ως χώρες εξαγωγής ατόμων, για σεξουαλική εκμετάλλευση. Ανάλογα, όταν πρόκειται για ανήλικες πόρνες, υπάρχει πάντα το αυξημένο ενδεχόμενο, αυτές να διακινούνται από διεθνή κυκλώματα σωματεμπορίας ή αντίθετα σε άλλες περιπτώσεις, ακριβώς επειδή τα ανήλικα θύματα προσελκύουν περισσότερο την προσοχή των αρχών, να υπάρχει αυξημένη κάλυψη τους, ώστε να μην εντοπίζονται εύκολα. Όπως γίνεται αντιληπτό, σε αυτές τις περιπτώσεις ο αριθμός των καταγεγραμμένων περιστατικών δεν αντιπροσωπεύει απαραίτητα το πραγματικό μέγεθος των θυμάτων.

Αυτές οι παράμετροι είναι που οδηγούν τους ερευνητές, να διατυπώσουν την άποψη, ότι τα στοιχεία που προέρχονται από τις αστυνομικές αρχές ή από κοινωνικές υπηρεσίες προστασίας και αποκατάστασης μπορεί να είναι αξιοποιήσιμες για την εύρεση των μηχανισμών του trafficking (μέθοδοι στρατολόγησης, δεκτικότητα στον εξαναγκασμό, τρόποι σύνδεσης με τους πελάτες ή τους κοινωνικούς λειτουργούς, επιτυχής επανένταξη θυμάτων με ή χωρίς προηγούμενη εμπειρία στην πορνεία κ.ά.), μέσω συγκριτικών αναλύσεων. Αντίθετα, δεν προσφέρουν αρκετά για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, όσον αφορά το μέγεθος των ατόμων σε εξαναγκασμό ή κάποια από τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, όπως για παράδειγμα την ηλικία ή το μορφωτικό επίπεδο τους.

Μάλιστα, ως αντιστάθμισμα για την αδρανοποίηση τέτοιων προκαταλήψεων που υπεισέρχονται σε μια έρευνα και μπορούν να αλλοιώσουν τα συμπεράσματα, οι μελετητές προτείνουν την εύρεση υποπληθυσμών ατόμων, που ενδέχεται να έχουν υποστεί κακοποίηση ανάμεσα στους πληθυσμούς επί παραδείγματι, ατόμων που έχουν μεταναστεύσει και έχουν επαναπατριστεί. Εφόσον σίγουρα δεν έχουν πέσει θύματα εμπορίας, όλοι οι μετανάστες, ο

³⁹Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Νορβηγίας, όπου η αύξηση των παρεχόμενων πληροφοριών προς τις αστυνομικές αρχές το 2003, έπειτα από τη δημιουργία του Σχεδίου Δράσης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας των Γυναικών και των Παιδιών, από κοινού με τη γενική κατεύθυνση που δόθηκε στις αστυνομικές αρχές να βρίσκονται σε εγρήγορση και να δίδουν προτεραιότητα στο θέμα, οδήγησε σε αύξηση των καταγεγραμμένων περιπτώσεων trafficking, η οποία σαφώς δεν αντιστοιχούσε σε αύξηση της διακίνησης ατόμων για εκείνο το διάστημα. Βλ. Guri Tyldum and Anette Brunovskis, *ό.π.*, σ.24.

εντοπισμός των θυμάτων, από τα μη- θύματα και η καταγραφή των εμπειριών και των δύο υποσυνόλων -για συγκεκριμένη περίοδο της ζωής τους- θα μπορούσε με περαιτέρω ανάλυση, να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες, για εκείνες τις παραμέτρους που καθιστούν κάποια άτομα πιο ευάλωτα από άλλα, στην κακοποίηση, στον εξαναγκασμό και στην εκμετάλλευση. Ειδικά για τα θύματα, η εκμείωση πληροφοριών σχετικά με τους τρόπους και τις μορφές κακοποίησής τους, μπορεί να είναι εφικτή, μόνο αφού έχουν μεταπηδήσει στο τρίτο στάδιο που αναφέρθηκε παραπάνω, δηλαδή αφού έχουν κατορθώσει να εγκαταλείψουν τον φαύλο κύκλο της εκμετάλλευσης, καθώς όσο είναι εν ενεργεία θύματα, δεν μπορούν για πολλούς λόγους να δώσουν αξιόπιστα στοιχεία.

Κατά τον τρόπο αυτό, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν οι επίσημες βάσεις δεδομένων που αφορούν τις μεταναστευτικές ροές, για να προσφέρουν δεδομένα και για το trafficking. Δηλαδή οι παραπάνω ερευνητές, δεν αποθαρρύνονται από τις δυσκολίες να συλλεχθούν αξιόπιστα ποσοτικά δεδομένα, για ουσιαστικά «κρυμμένους ή δυσπρόσιτους στην παρατήρηση», πληθυσμούς ατόμων και επιλέγουν να εστιάσουν στη συλλογή δεδομένων που θα συνεισφέρουν στην αποκρυπτογράφηση των μηχανισμών του trafficking, οι οποίοι διαθέτουν ποικιλομορφία σε όλα τα στάδιά του (στρατολόγησης, διακίνησης, εκμετάλλευσης). Ταυτόχρονα εγείρουν ερωτήματα όπως: αν το trafficking μπορεί να γίνει καλύτερα αντιληπτό ως φαινόμενο, σε συνάφεια με τη διεθνή πορνεία, την εργασιακή μετανάστευση ή τη μετανάστευση εν γένει, ή αν αντίθετα αποτελεί ένα *suis generis* φαινόμενο με εντελώς ιδιότυπους μηχανισμούς και αίτια⁴⁰.

Κάποιοι άλλοι μελετητές του φαινομένου, στην προσπάθειά τους να αποδώσουν το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος, προτείνουν ως αντιστάθμισμα των ελλείψεων, στις ερευνητικές απόπειρες που αναφέρθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους, την ολιστική προσέγγισή του trafficking, μέσω μιας συνθετικής μεθόδου και μιας συστηματικής συλλογής δεδομένων σε βάθος χρόνου, από διαφορετικές περιοχές που βιώνουν το πρόβλημα.

Αυτή η συντονισμένη και συστηματική μελέτη, υποστηρίζει ότι πρέπει να αναπτυχθεί γύρω από τρεις βασικές εστιάσεις, οι οποίες ήδη αποτελούν διαφορετικές και μεμονωμένες μεθόδους εκτίμησης του ζητήματος. Η πρώτη από αυτές, αφορά την ποσοτική εκτίμηση των πληθυσμών ατόμων οι οποίοι -λόγω επιβαρυντικών για αυτούς συνθηκών στις χώρες καταγωγής τους- παρουσιάζουν ένα προφίλ υψηλής επικινδυνότητας, να μετατραπούν σε θύματα. Η δεύτερη, αποσκοπεί στην ανεύρεση των παραπάνω συνθηκών, αλλά και στον εντοπισμό των παραγόντων που λειτουργούν ευνοϊκά για τη συνεργατική και διαπλεκόμενη δράση, των κύριων δρώντων στα κυκλώματα διακίνησης και εμπορίας ατόμων, δηλαδή των στρατολόγων, των διακινητών, των εμπόρων, αλλά και των αποδεκτών/καταναλωτών των υπηρεσιών που παρέχουν τα θύματα trafficking. Αυτή η εστίαση, εκκινεί προφανώς από την παραδοχή, ότι η διακίνηση και εμπορία ατόμων δεν πραγματοποιείται ασυντόνιστα, από μεμονωμένα άτομα, τα οποία ευκαιριακά

⁴⁰ Gury Tyldum and Anette Brunovskis, *ό.π.*,σ.27.

μεταφέρουν και πωλούν γυναίκες, αλλά από καλά οργανωμένες και πολυπληθείς εγκληματικές ομάδες, οι οποίες διαθέτουν υψηλό επίπεδο ιεραρχίας, οργάνωσης, συντονισμού και δικτύωσης με πολλά άλλα άτομα, σε διαφορετικές επικράτειες και με διακριτούς ρόλους και βαθμό συμμετοχής. Τέλος, προκειμένου να εκπληρωθεί το βασικό πρόταγμα στη μελέτη του φαινομένου, δηλαδή η όσο το δυνατόν σφαιρικότερη αποτύπωσή του, θα πρέπει να επιστρατευτεί και μια τρίτη μέθοδος, η οποία θα πρέπει να αξιοποιεί τις πληροφορίες που παρέχει η μελέτη περιπτώσεων, καταγεγραμμένων και μη, μέσα από αντίστοιχες έρευνες πεδίου, σε διαφορετικές περιοχές του πλανήτη και σε ποικίλους χώρους διακίνησης⁴¹.

Με την παραπάνω συνδυαστική μελέτη του φαινομένου, εκτός από την ολοκληρωμένη απεικόνιση του προβλήματος, υποστηρίζεται ότι θα μπορούσαν να εξαχθούν συμπεράσματα, τα οποία θα αποτελούσαν αναμφίβολα χρήσιμο εργαλείο για πολλούς. Καταρχήν, για τα πρόσωπα, τα οποία έρχονται σε επαφή με τα θύματα λόγω επαγγελματικής ιδιότητας (αστυνομικούς, συνοριοφύλακες, μέλη κοινωνικών υπηρεσιών και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, ερευνητές, κ.ά). Σε μεταγενέστερο, αλλά εξίσου σημαντικό επίπεδο, τα αποτελέσματα τέτοιων ερευνών θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από τους επαΐοντες, για τη χάραξη αποτελεσματικών πολιτικών και τη θέσπιση δίκαιων και επαρκών νομοθετημάτων, που πραγματεύονται την πρόληψη και την αντιμετώπιση της μίστιγας της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Κατόπιν όλων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, θα πρέπει να αναφερθεί ότι και στο επίπεδο των χωρών της Βαλκανικής, η εναργής απεικόνιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, προσκρούει στην εννοιολογική διάσταση που παρατηρείται, όσον αφορά τον ορισμό που αποδίδει κάθε εθνική νομοθεσία σχετικά με το trafficking. Η απουσία κοινής εννοιολογικής αντιμετώπισης του ζητήματος από τα ενδιαφερόμενα κράτη, οδηγεί σε αδυναμία ανάπτυξης ενιαίας βάσης καταγραφής και αξιολόγησης των περιπτώσεων εμπορίας και διακίνησης ατόμων, εντός της βαλκανικής επικράτειας. Πιο συγκεκριμένα, ακόμα και σε εθνικό επίπεδο συλλογής δεδομένων, οι περιπτώσεις θυμάτων που υποπίπτουν στην αντίληψη των αρχών της εκάστοτε χώρας ή των οργανώσεων που ασχολούνται με το θέμα, στερούνται κεντρικής καταγραφής και αξιολόγησης. Έτσι, κάθε φορέας κυβερνητικός ή μη, συλλέγει και αποτυπώνει με δικές του μεθόδους -οι οποίες μεταξύ άλλων ενδέχεται να έχουν και διαφορετικές εστιάσεις στο πρόβλημα- στοιχεία για τη διακίνηση και την εμπορία ανθρώπων. Καθώς πολύ συχνά η εμπορία συγγέεται με την πορνεία, παρατηρείται η πρακτική, οι κρατικοί φορείς να καταγράφουν τα θύματα εμπορίας, ως περιπτώσεις οικειοθελώς εκδιδόμενων ατόμων. Αντίθετα, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις συνηθίζουν να θεωρούν κάθε αλλοδαπό/η ως θύμα εμπορίας. Μάλιστα, συμβαίνει συχνά οι ίδιες περιπτώσεις ατόμων, να καταγράφονται πολλαπλές φορές, εφόσον τα θύματα έχουν ζητήσει τη συνδρομή

⁴¹Jay Albanese, *ό.π.*, σ.69.

περισσότερων από μιας Μ.Κ.Ο. ή δημόσιων φορέων⁴². Βέβαια, η απλή συλλογή αριθμητικών στοιχείων, χωρίς περαιτέρω έρευνα και μετατροπή τους σε στατιστικά δεδομένα, παρέχει ένα ασυνεχές υλικό, το οποίο μόνο ενδεικτική εικόνα, μπορεί να προσφέρει για το φαινόμενο.

Το ζήτημα της έλλειψης αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων, έχει ως άμεση συνέπεια να αποτυγχάνει όχι μόνο κάθε απόπειρα ακριβούς και αξιόπιστης προσέγγισης του αριθμού των θυμάτων που διακινούνται εντός της βαλκανικής επικράτειας, αλλά και η διαχρονική αποτύπωση και μελέτη των τάσεων του φαινομένου.

Με βάση τα όσα εκτέθηκαν αναλυτικά παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι δυστυχώς οι ελλείψεις δεν αφορούν αποκλειστικά και μόνο τη βαλκανική περιοχή, αλλά απαντώνται ανά την υφήλιο. Η σπάνη ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, οι ανακρίβειες και η μη-συγκρισιμότητα ακόμη και των ήδη υπαρχόντων περιορισμένων δεδομένων, λειτουργεί ανασχετικά όχι μόνο για τη μελέτη και την απεικόνιση του προβλήματος σε επίπεδο κρατών, αλλά περαιτέρω για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση του, με όρους διεθνικής εμβέλειας. Υπό το βάρος αυτών των περιορισμών, στις επόμενες ενότητες, θα γίνει η απόπειρα σκιαγράφησης των κυριότερων πτυχών του ζητήματος της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, βάσει της κεντρικής συνιστώσας της, η οποία αφορά την πορνεία και την εν γένει οικονομική εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής ατόμων, η οποία για λόγους οικονομίας του λόγου, στην παρούσα εργασία, εφεξής θα αναφέρεται ως «σεξουαλική εκμετάλλευση».

⁴² Kauko Aromaa, *Trafficking in Human Beings: Uniform Definitions for Better Measuring and for Effective Counter Measures* στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC,2007, σ.19

4.Γεωγραφικοί άξονες της εμπορίας ανθρώπων

Εντός της ευρωπαϊκής ηπείρου, η εμπορία ανθρώπων με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση, παρουσιάζει μια κινητικότητα από το νότο προς το βορρά και από την ανατολή προς τη δύση. Μεγάλος αριθμός ατόμων με σκοπό την εκπόρνευσή τους διακινείται παράνομα κυρίως από τα Βαλκάνια προς τη Δυτική Ευρώπη, ενώ συνηθέστερα η διακίνηση με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση, παρατηρείται σε μεγαλύτερο βαθμό από την Ασία προς την Ευρώπη. Στην περιοχή των Βαλκανίων υπολογίζεται ότι σε ετήσια βάση πάνω από 200.000 γυναίκες πέφτουν θύματα σωματεμπορίας⁴³.

Η αύξηση της διακίνησης και εμπορίας γυναικών, παρατηρήθηκε τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, σε περιοχές οι οποίες βρέθηκαν σε μεταβατικό προς την οικονομία της αγοράς στάδιο, όπως οι χώρες της Βαλκανικής, της Κεντροανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.⁴⁴ Σε αυτές τις χώρες, όπου προέκυψαν ισχυρές πολιτικοκοινωνικές αλλαγές, με συνακόλουθη οικονομική κατάρρευση, η διάδοση της πορνείας αν και αρχικά ακολούθησε ένα αυθόρμητο ρυθμό με την πρωτοβουλία μεμονωμένων ατόμων και μικρών αυτόνομων ομάδων μαστροπών, πολύ γρήγορα οργανώθηκε συστηματικά και μεθοδικά, δημιουργώντας ισχυρά δίκτυα σωματεμπορίας, συνδεδεμένα με το παγκόσμιο σύστημα εγκληματικότητας. Έτσι, η μέχρι πρότινος παράνομη δραστηριότητα της πορνείας για τις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1980 περιορισμένη, αλλά σταδιακά παρουσίασε τεράστια άνοδο και αυτό οφείλεται κατά πολύ στην είσοδο των περιοχών αυτών στην οικονομία της αγοράς, όπως θα εξηγηθεί σε επόμενη ενότητα. Την ίδια περιορισμένη έκταση και μορφή οργάνωσης, εμφάνισαν τα δίκτυα της πορνείας σε περιοχές με ασταθείς πολιτικές συνθήκες και σε εμπόλεμες καταστάσεις, όπως για παράδειγμα στο Κόσσοβο, όπου σε πρώτη φάση οργανώθηκαν από τοπικές εγκληματικές οργανώσεις, πριν φτάσουν μεταγενέστερα να συνδεθούν με το παγκόσμιο σύστημα διακίνησης ατόμων⁴⁵.

Η εμπορία από και προς τις χώρες της Βαλκανικής, έκανε την αρχική εμφάνισή της από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Ωστόσο, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η διάλυση της σοβιετικής υπερδύναμης αποτέλεσαν την ουσιαστική αφετηρία του φαινομένου. Η κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και των οικονομιών του, όπως και η κρίση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, τη δεκαετία του 1990, προσέφεραν τις κατάλληλες συνθήκες και το έμψυχο υλικό για την εμφάνιση και ανάπτυξη δικτύων οργανωμένου εγκλήματος, τα οποία ξεκίνησαν να εμπορεύονται ό,τι υπήρχε σε αφθονία τότε: ανθρώπους απελπισμένους που έψαχναν διέξοδο για να γλυτώσουν από την εξαθλίωσή τους.

Η οικονομική, πολιτική και κοινωνική αποσύνθεση στις χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, οδήγησε πολλές γυναίκες να δεχθούν να γίνουν πόρνες μακριά από τις πατρίδες τους,

⁴³ Αθανασία Π.Συκιώτου, *ό.π.*, σ.20.

⁴⁴ Katrin Corrigan, *ό.π.*, σ.157.

με την προοπτική να εργαστούν, έστω για ένα μικρό διάστημα και όταν θα μάζευαν αρκετά χρήματα να επιστρέψουν πίσω ώστε να στηρίξουν οικονομικά τις οικογένειές τους. Βέβαια, οι γυναίκες αυτές είτε συναίνεσαν είτε όχι, κατέληξαν να πέσουν θύματα στυγνής εκμετάλλευσης και κακοποίησης από τους διακινητές τους, ενώ είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις γυναικών που απασχολήθηκαν μόνο προσωρινά στην πορνεία ή είχαν τον έλεγχο των συνθηκών στις οποίες την ασκούσαν⁴⁶.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, κάθε μια από τις βαλκανικές χώρες, αποτελεί ως ένα βαθμό, ταυτόχρονα χώρα προέλευσης, διαμετακόμισης και προορισμού θυμάτων⁴⁷. Ωστόσο, γεωγραφικά, η παράνομη διακίνηση γυναικών αναπτύχθηκε σταδιακά γύρω από χώρες που αποτέλεσαν τις κύριες προμηθεύτριες περιοχές των πορνικών αγορών όπως: η Ρωσία, η Ουκρανία, η Ρουμανία και γύρω από χώρες όπου κατέληξαν οι γυναίκες να εργάζονται, όπως για παράδειγμα: η Ιταλία, η Ελλάδα, το Βέλγιο, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Αγγλία, η Ισπανία, με ενδιάμεσες χώρες-σταθμούς, όπως: η Αλβανία ή οι χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, οι οποίες θεωρούνται κυρίως χώρες διαμετακόμισης των θυμάτων⁴⁸. Το μεγαλύτερο δουλεμπόριο φαίνεται να αναπτύσσεται στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, ενώ σε χώρες όπως η Τσεχία, η Πολωνία, η Ουγγαρία, καταφθάνουν ταξιδιώτες αποκλειστικά για σεξουαλικό τουρισμό⁴⁹. Ταυτόχρονα, σε περιοχές όπως το Κόσσοβο, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η παρουσία ειρηνευτικών δυνάμεων μετά τις εκεί πολεμικές συρράξεις, δημιούργησε και διατήρησε μια ανθηρή πορνική αγορά, με τον έλεγχο και την εκμετάλλευση της οποίας ασχολήθηκαν τοπικά δίκτυα εγκληματικών οργανώσεων. Σε αυτές τις περιοχές, ειδικά η στρατιωτικοποίηση αποτέλεσε μια από τις κυριότερες συνιστώσες στην εξάπλωση του trafficking, από κοινού με την παγκοσμιοποίηση και την εγκαθίδρυση της οικονομίας της αγοράς. Η διακίνηση γυναικών από την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Κόσσοβο και την Ουκρανία, προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης υπήρξε σε μεγάλο βαθμό εύκολη, εξαιτίας της κατάρρευσης των κρατικών δομών και της ανεπάρκειας του δικαστικού συστήματος, συνθήκες οι οποίες επέτρεψαν την άκρατη εξάπλωση της εγκληματικότητας. Κατά τη διάρκεια των πολεμικών αναταραχών αλλά και κατά τη μεταπολεμική περίοδο στην ευρύτερη περιοχή της Κεντρικής και

⁴⁵ Louisa Waugh, *Ιστορίες παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων και αντίστασης ΠΟΥΛΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΛΓΑ*, Μετάφραση από τα Αγγλικά: Ρένα Καρακατσάνη, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2009, σ.46

⁴⁶ Jay Albanese, *ό.π.*, σ.56.

⁴⁷ Σύμφωνα μάλιστα με την έρευνα που διεξήγαγε το όργανο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το οποίο αποδύεται στην καταπολέμηση των ναρκωτικών και του εγκλήματος (UNODC/United Nations on Drugs and Crime) ως χώρες καταγωγής εντοπίζονται κυρίως οι εξής: Αλβανία, Λευκορωσία, Βουλγαρία, Κίνα, Λιθουανία, Νιγηρία, Μολδαβία, Ρουμανία, χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, Ταϊλάνδη, Ουκρανία., ως χώρες μετάβασης οι: Αλβανία, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ιταλία, Πολωνία Ταϊλάνδη ενώ τέλος ως χώρες προορισμού οι: Βέλγιο, Γερμανία, Ελλάδα, Ισραήλ, Ιταλία, Ιαπωνία, Κάτω Χώρες, Ταϊλάνδη, Τουρκία και ΗΠΑ βλ. Kristiina Kangaspunta, *Collecting Data on Human Trafficking: Availability, Reliability and Comparability of Trafficking Data*, στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Springer Science+Business Media LLC, 2007, σ.33.

⁴⁸ Αθανασία Π.Συκιώτου, *ό.π.*, σ.27.

⁴⁹ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.119.

Ανατολικής Ευρώπης, η απουσία ελέγχων σε συνδυασμό με τη διευκόλυνση που προσφέρθηκε στα δίκτυα διακινητών, από διεφθαρμένους αξιωματικούς, δημιούργησε μια ζώνη ανεξέλεγκτης διακίνησης γυναικών, καθιστώντας την «το όνειρο κάθε trafficker»⁵⁰.

Οι δρόμοι εμπορίας ανθρώπων στα Βαλκάνια, συμπίπτουν με τις κυριότερες διαδρομές διακίνησης παράνομων μεταναστών, ιδιαίτερα προς την Κεντρική Ευρώπη. Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού λαθρομεταναστών, τροφοδότησε και εξακολουθεί να τροφοδοτεί, τις πορνικές αγορές της Ευρώπης. Οι διαδρομές μέσω Βαλκανικής παρουσιάζουν πλεονεκτήματα για τα δίκτυα των σωματεμπόρων, αφενός λόγω γεωγραφικής θέσης, η οποία επιτρέπει την άμεση πρόσβαση στο εσωτερικό της Ευρώπης, τόσο από ξηράς όσο και από θάλασσης, αφετέρου δε, εξαιτίας των ελλιπών ελέγχων στα εσωτερικά σημεία διέλευσης.

Ωστόσο, οι διαδρομές που επιλέγονται από τους διακινητές είναι συχνά πολύπλοκες και σύνθετες και απαιτούν καλή γνώση της ενδοχώρας, μέσω της οποίας γίνεται η διαμετακόμιση. Για το λόγο αυτό, πολύ συχνά είναι απαραίτητη η συνδρομή ντόπιων οδηγών, που διευκολύνουν - φυσικά με το αζημίωτο- τους διακινητές στη μεταφορά των θυμάτων τους, με απόλυτη εχεμύθεια και μυστικότητα στον τελικό προορισμό τους. Ο προορισμός, ο οποίος δεν είναι πάντα προαποφασισμένος, μπορεί να αλλάξει ανά πάσα στιγμή ανάλογα με την ζήτηση για το «εμπόρευμα». Έτσι, είναι σύνηθες τα θύματα να μην γνωρίζουν εξαρχής που βρίσκονται ή που πρόκειται να καταλήξουν στην συνέχεια.

Για ορισμένους ερευνητές, οι πληθυσμοί γυναικών διακινούνται μεταξύ τριών κατηγοριών περιοχών. Οι περιοχές της κατηγορίας Α περιλαμβάνουν χώρες που βρίσκονται εντός Συνθήκης Schengen και συνιστούν τις βασικές αγορές πορνείας. Οι περιοχές κατηγορίας Β, βρίσκονται εκτός Συνθήκης, αλλά αποτελούν και αυτές χώρες προορισμού, που υποδέχονται πληθυσμούς που προέρχονται από τις περιοχές της κατηγορίας Γ. Οι περιοχές της κατηγορίας Γ βρίσκονται περιφερειακά των ευρωπαϊκών ορίων και είναι αυτές που ως επί το πλείστον προμηθεύουν με έμψυχο υλικό τις περιοχές της κατηγορίας Α και της Β. Ταυτόχρονα βέβαια μπορούν να λειτουργούν και ως σημεία διόδου για τις γυναίκες που τελικό προορισμό έχουν τις αγορές των περιοχών της κατηγορίας Α⁵¹.

Μια απόπειρα πιο αναλυτικής χαρτογράφησης των κινήσεων των κυκλωμάτων διακίνησης, στο εσωτερικό της Βαλκανικής, φέρει την Αλβανία να αποτελεί την σημαντικότερη χώρα διέλευσης θυμάτων προς την Ιταλία, λόγω των λιμένων του Δυρραχίου και του Αυλώνα. Αντίστοιχα, ο κύριος χερσαίος δρόμος προς την Ιταλία, περνά από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Κροατία και τη Σλοβενία. Μάλιστα, ο συχνότερος δίαυλος είναι η «πράσινη ζώνη» από τα σύνορα μεταξύ Κροατίας, Βοσνίας-

⁵⁰ Chris Corrin, *Transitional Road for Traffic: Analysing Trafficking in Women From and Through Central and Eastern Europe*, Europe-Asia Studies, Vol.57, No.4, June 2005, p.552, University of Glasgow and Taylor & Francis Group. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/30043905>.

⁵¹ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.119.

Ερζεγοβίνης και Κροατίας, Σερβίας και Μαυροβουνίου. Εύκολη πρόσβαση όμως προς την Κεντρική Ευρώπη, προσφέρει και η διαδρομή από την Μολδαβία μέσω Ρουμανίας και Μαυροβουνίου ή Ουγγαρίας, ενώ εναλλακτικά χρησιμοποιείται και η διαδρομή από το Μαυροβούνιο στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ή από το Μαυροβούνιο κατευθείαν στην Αλβανία⁵².

Για τη διέλευση από και προς την ΠΓΔΜ, οι διακινητές χρησιμοποιούν τις αφύλακτες περιοχές των συνόρων, όπως αυτές γύρω από τη λίμνη Δοϊράνη και τη Γευγελή, στα σύνορα για την Ελλάδα, από τη Στρούγγα στα σύνορα για την Αλβανία, και από το Τέτοβο στα σύνορα Κοσσυφοπέδιου και ΠΓΔΜ.

Στα Βαλκάνια, οι γυναίκες από την Μολδαβία και τη Ρουμανία αποτελούν τις μεγαλύτερες ομάδες θυμάτων, ακολουθούμενες από τις Βουλγάρες, τις Ρωσίδες και τις Ουκρανές.

Τα θύματα από την Μολδαβία διακινούνται μέσω Ρουμανίας και Σερβίας, περνώντας στην Αλβανία μέσω της λίμνης Σκόδρα με μικρά πλοία ή διασχίζοντας τα μονοπάτια μέσα από τους ορεινούς όγκους της περιοχής. Τη λίμνη Σκόδρα συχνά χρησιμοποιούν εναλλακτικά, οι έμποροι για όσα θύματα έχουν προέλευση τη Ρουμανία και εισέρχονται στην Αλβανία με ενδιάμεσο σταθμό το Μαυροβούνιο. Αντίστοιχα, τα θύματα με προέλευση την Βουλγαρία περνούν από τη λίμνη Οχρίδα, ενώ όσα προέρχονται από την Ρουμανία περνούν κατευθείαν στη Σερβία, μέσω Τιμισοάρας και καταλήγουν πολύ συχνά στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη ή στο Κοσσυφοπέδιο. Η λίμνη Οχρίδα χρησιμεύει και για όσα θύματα ξεκινούν από τη Ρουμανία, περνούν τη Βουλγαρία, την ΠΓΔΜ και καταλήγουν κι αυτά στην Αλβανία για να μεταφερθούν κατόπιν από εκεί, στην Ιταλία ή κάπου αλλού.

Οι δρόμοι προς το Κοσσυφοπέδιο ακολουθούν συνήθως τη διαδρομή Ουγγαρία-Βελιγράδι-Κοσσυφοπέδιο, Ρουμανία-Βουλγαρία-ΠΓΔΜ-Κοσσυφοπέδιο, ή Μολδαβία-Ρουμανία-Βουλγαρία-ΠΓΔΜ-Κοσσυφοπέδιο.

Οι Ουκρανές κατευθύνονται συνήθως προς το Βελιγράδι μέσω Ουγγαρίας και μετά στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Από το Κοσσυφοπέδιο προς Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τα δίκτυα της εμπορίας ακολουθούν τις αντίστροφες διαδρομές, δηλαδή από: Βοσνία-Ερζεγοβίνη προς το Νότο μέσω Μαυροβουνίου προς την Αλβανία μέσω της λίμνης Σκόδρα και τελικά στην Ιταλία μέσω των λιμανιών του Αυλώνα ή του Δυρραχίου ή βορειοδυτικά προς την Κροατία και τη Σλοβενία και ύστερα δια ξηράς στην Ιταλία. Βέβαια, αν και η Ιταλία είναι κατεξοχήν προορισμός για πολλά από τα θύματα που προέρχονται από τις προαναφερόμενες περιοχές, είναι αξιοσημείωτο ότι τα περισσότερα θύματα δεν διοχετεύονται στην Κεντρική Ευρώπη, αλλά πολύ συχνά παραμένουν εντός της Βαλκανικής, διαγράφοντας κυκλικές πορείες, περνώντας και ξαναπερνώντας από τις ίδιες χώρες, λόγω της συχνής μεταπώλησής τους από τα δίκτυα⁵³.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένα, ένας από τους λόγους για τους οποίους οι διακινητές επιλέγουν αυτές τις μακρινές και δύσκολες διαδρομές είναι οι ελλειψείς ή υποτυπώδεις έλεγχοι που

⁵² Αθανασία Π. Συκιάτου, *ό.π.*, σ.71.

πραγματοποιούνται σε αρκετά σημεία των συνοριακών διελεύσεων. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο λόγω των ανεπαρκών υποδομών των χωρών διέλευσης, αλλά και λόγω της έκτασης της διαφθοράς στην κρατική μηχανή αυτών. Οι χαμηλοί μισθοί, η απουσία εργασιακής ηθικής και η χαλαρή νομοθεσία, στις χώρες αυτές, συμβάλλουν σε παράτυπη συμπεριφορά των συνοριοφυλάκων και των αστυνομικών, παρέχοντας έτσι ένα πλαίσιο ευνοϊκό στην ύπαρξη και κινητικότητα των δικτύων του οργανωμένου εγκλήματος. Για παράδειγμα, είναι γνωστό, ότι η αστυνομία της Αλβανίας χρηματίζεται και συμμετέχει ενεργά στη διακίνηση των θυμάτων εμπορίας, διευκολύνοντας τους δουλεμπόρους, τους σωματεμπόρους και τους συνεργούς τους. Αποδεικτικό του όγκου των λαθρομεταναστών, που διαβαίνουν τα ευρωπαϊκά σύνορα κάθε χρόνο, ιδιαίτερα από το 1990 και έπειτα, είναι η επίμονη προτροπή (ή απαίτηση κάποιες φορές) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τα κράτη-μέλη και τις υπό ένταξη χώρες, να εντείνουν με κάθε μέσο τους συνοριακούς ελέγχους⁵⁴.

Ωστόσο, όπως θα αναλυθεί εκτενώς σε επόμενες ενότητες, η αυστηροποίηση των μεταναστευτικών ελέγχων ως μέτρο ελέγχου και περιορισμού του εμπορίου ανθρώπων, μικρή συνεισφορά έχει προς αυτήν την κατεύθυνση. Αντίθετα, ο συνήθης αντίκτυπος αφορά την αύξηση των μεταναστευτικών πληθυσμών, την αύξηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας, και σχεδόν πάντα την επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης των διακινούμενων, παράλληλα με την ελαχιστοποίηση των ευκαιριών τους, για καλύτερη ζωή και εργασία έξω από τους καθιερωμένους εκμεταλλευτικούς κύκλους.

⁵³ Αθανασία Π. Συκιάτου, *ό.π.*, σ.σ.73-74.

⁵⁴ Μάλιστα, οι πολύ πρόσφατες εξελίξεις που αφορούν την αύξηση των μεταναστευτικών ροών μέσω των ελληνοτουρκικών συνόρων σε συνδυασμό με την διαχείριση της κρίσης χρέους εντός της ευρωζώνης, ωθούν από καιρό σε καιρό τους Υπουργούς Εσωτερικών, σε επανεξέταση της Συνθήκης Schengen, με την επαναφορά των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα των χωρών της μονομερώς, για χρονικό διάστημα έως ενός έτους, ενώ το μέχρι πρότινος επιτρεπτό διάστημα αφορούσε έως 30 ημέρες και αυτό όταν υπαγορεύονταν από εξαιρετικούς λόγους εθνικής ασφαλείας ή δημόσιας τάξης. Ανακτήθηκε από: www.ethnos.gr/8-6-12.

5.Χαρακτηριστικά του trafficking

Αν και η γεωγραφία ή αλλιώς η χωροταξική διασπορά του τωρινού εμπορίου ανθρώπων έχει αλλάξει σε σύγκριση με αυτήν του δουλεμπορίου των τελών του προπερασμένου αιώνα., ωστόσο αρκετά από τα σημερινά χαρακτηριστικά του, προσιδιάζουν στα αντίστοιχα χαρακτηριστικά της σωματεμπορίας εκείνης της εποχής. Για παράδειγμα, οι μηχανισμοί στρατολόγησης κοριτσιών και γυναικών, έχουν παραμείνει σχεδόν οι ίδιοι. Αρχικά, η εξαπάτηση, η βία, η αρπαγή και στη συνέχεια οι εκβιασμοί βασισμένοι συχνότατα σε ένα διαρκώς διογκούμενο χρέος από τη μεριά του θύματος, καταλήγουν στην ολοκληρωτική εξάρτηση και υποταγή του στους εκμεταλλευτές του, ακριβώς όπως και τότε. Παρόμοια, η επιλογή των θυμάτων εξακολουθεί ακόμα να γίνεται κατά περίπτωση, βάσει κριτηρίων όπως: η εμφάνιση, η ηλικία, το φύλο, η επιθυμία για κέρδος, η φυσική κατάσταση, η ικανότητα για εργασία, η ευαλωτότητα της θέσης, η οποία σχετίζεται όχι μόνο με το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδό τους αλλά και με την απουσία υποστηρικτικών φιλικών και συγγενικών δικτύων γύρω από αυτά κ.ά.⁵⁵.

Επίσης, ακόμη και σήμερα εξακολουθούν να ισχύουν σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες συνθήκες με αυτές των προηγούμενων ιστορικών περιόδων, οι οποίες ωθούν τους πληθυσμούς να εκτοπισθούν από τις χώρες τους, εκόντες άκοντες, ευνοώντας την ανάπτυξη ενός τέτοιου εμπορίου. Μάλιστα, για πολλούς μελετητές, το δουλεμπόριο στη σύγχρονη εποχή, υπάγεται στους μηχανισμούς της οικονομίας της αγοράς, η οποία πρωτίστως αποσκοπεί στην μεγιστοποίηση του κέρδους και διαμορφώνεται πάντα υπό το βάρος της σχέσης: προσφορά -ζήτηση.

Για να προκύψει σε μεγάλη κλίμακα πληθυσμός ανθρώπων που είναι δεκτικοί διακίνησης και εν δυνάμει θύματα σκληρής εκμετάλλευσης, θα πρέπει σε κάποιες γεωγραφικές περιοχές, να προκύψουν κατάλληλες συνθήκες οι οποίες να συνηγορήσουν υπέρ μια τέτοιας εξέλιξης. Έτσι για παράδειγμα, στις χώρες προέλευσης των διακινούμενων θυμάτων έχει παρατηρηθεί ότι συχνά υφίστανται συγκυρίες οι οποίες ευνοούν την εκούσια ή ακούσια μετακίνηση μεγάλων πληθυσμών ατόμων εκτός συνόρων όπως: εγχώριες δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, ασταθή ή διεφθαρμένα τοπικά πολιτικά συστήματα, ένοπλες συρράξεις, εμφύλιοι πόλεμοι, παρουσία ειρηνευτικών δυνάμεων έπειτα από σοβαρές εμπόλεμες καταστάσεις, έμφυλες διακρίσεις ή διακρίσεις εις βάρος μειονοτήτων, μεγάλης κλίμακας φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές, επιδημίες κ.ά.⁵⁶.

Εάν το trafficking εκληφθεί ως εξελιγμένη μορφή της παραδοσιακής δουλείας, θα πρέπει να αναφερθεί ότι σε σύγκριση με αυτήν, εμφανίζει σημαντικές διαφορές οι οποίες εντοπίζονται στα εξής: α) οι σύγχρονοι δούλοι είναι φθηνότεροι από ότι στο παρελθόν, β) μπορούν να προκύψουν από περισσότερες πηγές ανεξαρτήτως γεωγραφικών περιοχών, κοινωνικών στρωμάτων, μορφωτικού

⁵⁵ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.16.

⁵⁶ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.143.

επιπέδου, γ) διαθέτουν μεγαλύτερη κινητικότητα εντός ενός παγκοσμιοποιημένου πλέον σκηνηκού και επομένως δ) ο ρόλος που διαδραματίζουν έχει αντίκτυπο στην παγκόσμια οικονομία όπως και στην διαμόρφωση και διάδοση ενός νέου τύπου εργασιακού καθεστώτος σε άλλα μη συναφή με την πορνεία επαγγέλματα, ε) η κατάσταση δουλείας έχει μικρότερη χρονική ισχύ και δεν διαρκεί απαραίτητα εφ' όρου ζωής, εφόσον οι σύγχρονοι σκλάβοι αντιμετωπίζονται ως αναλώσιμα είδη τα οποία μόλις απαξιωθούν, αντικαθίστανται από νέο δυναμικό το οποίο υπάρχει άφθονο και τέλος στ) προορίζονται όχι μόνο για εξαντλητική εργασία αλλά και για μια ποικιλία παράνομων δραστηριοτήτων⁵⁷.

Ωστόσο, καθώς το trafficking είναι πολύπλοκο, πολυπαραγοντικό και πολυμορφικό φαινόμενο, το οποίο αναπτύσσεται εντός ενός πλαισίου σχέσεων ανισότητας, διακρίσεων και εκμετάλλευσης, ανατροφοδοτεί τον κύκλο κακοποίησης και εκμετάλλευσης με έναν οξύμωρο τρόπο. Συχνά τα ίδια τα θύματα σωματεμπορίας γίνονται έπειτα από μια σχετικά μακρόχρονη θητεία στο χώρο, θύτες για κάποια άλλα άτομα. Τα μέχρι πρότινος θύματα, ήδη εθισμένα σε ένα τρόπο ζωής έξω από κάθε λογική ανθρώπινης αξιοπρέπειας και δια παντός στιγματισμένα και απόβλητα όχι μόνο στην κοινωνία στην οποία εκδίδονται, αλλά και στην κοινωνία της χώρας καταγωγής, γίνονται με τη σειρά τους θύτες για άλλα άτομα. Έτσι δημιουργούν έναν δικό τους «μικρόκοσμο παρανόμων» όπου μεταξύ ομοίων, απολαμβάνουν την ψευδαίσθηση μιας στοιχειώδους κοινωνικής αποδοχής, ενώ ταυτόχρονα αποκτούν μετά κόπων και βασάνων, μια σχετική οικονομική ανεξαρτησία στο χώρο.

Το ίδιο περίεργο με το παραπάνω είναι και το γεγονός ότι πολύ συχνά τα θύματα αναπτύσσουν με τους θύτες σχέσεις εξάρτησης με αποχρώσεις ενδείξεις συναισθηματισμού⁵⁸. Μάλιστα, η πλήρης αποκοπή τους από την πραγματικότητα και την κοινωνία αναδεικνύει τους προαγωγούς ως τους μοναδικούς συνδέσμους τους με τον έξω κόσμο.

Όμως, ακόμη και στην σπάνια περίπτωση που κάποια εκδιδόμενη θύμα εμπορίας καταφέρει με κάποιο τρόπο να απεμπλακεί από την πορνεία, εάν επιχειρήσει να επιστρέψει στην πατρίδα της, είναι πολύ πιθανό ότι θα υποστεί μεγάλες κοινωνικές κυρώσεις. Μάλιστα εάν δεν έχει καταφέρει να έχει οικονομική επιφάνεια έστω και από την ενασχόλησή της με την πορνεία, τότε θα πρέπει να

⁵⁷ Μ.Χ. Παπαγιαννοπούλου *Το φαινόμενο της Διεθνούς Σωματεμπορίας στην Ελλάδα και Διεθνώς*, Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών, Σύνπραξις και equal, Αθήνα 2007, σ.4.

⁵⁸ Πρόκειται για το επονομαζόμενο “Σύνδρομο της Στοκχόλμης”, και περιγράφει μία κατάσταση κατά την οποία αιχμάλωτοι, όμηροι ή δέσμοι κάποιων άλλων, ταυτίζονται και τρέφουν συμπάθεια προς αυτούς που τους αιχμαλώτισαν και από τους οποίους εξαρτάται απόλυτα η επιβίωσή τους. Το Σύνδρομο, το οποίο βασίζεται σε θεωρία, η οποία καθιερώθηκε από τον Σουηδό ψυχίατρο και εγκληματολόγο Nils Bejerot, χαρακτηρίζεται από ισχυρή ταύτιση, θαυμασμό, ή ακόμα και αγάπη, από την πλευρά του θύματος προς τον θύτη. Αν μάλιστα, ο θύτης παρουσιάσει και μία θετική πλευρά, τότε το θύμα επικεντρώνεται σε αυτή την καλή πλευρά και δεν είναι πλέον, σε θέση να έχει μία σωστή αντίληψη της πραγματικότητας. Έτσι, η οπτική του θύματος γίνεται ακριβώς ίδια με αυτή του θύτη. Το Σύνδρομο συχνά εμφανίζεται σε περιπτώσεις κακοποίησης, σε σχέσεις που βασίζονται στην δύναμη της εξουσίας και την καλλιέργεια φόβου. Το συναισθηματικό δέσιμο με έναν κακοποιό είναι στην πραγματικότητα, μία στρατηγική επιβίωσης για τα θύματα κακοποίησης και εκφοβισμού.

Ανακτήθηκε από: <http://e-psychology.gr/violence-abuse/256-stockholm-syndrome>

είναι προετοιμασμένη ότι στην πατρώα γη θα αντιμετωπιστεί ως *persona non grata*, βιώνοντας πολλαπλό κοινωνικό και οικονομικό αποκλεισμό⁵⁹.

Επομένως, τα θύματα του trafficking θα πρέπει ταυτόχρονα να είναι σε θέση να διαχειρίζονται τόσο την στυγνή εκμετάλλευση των προαγωγών, όσο και ένα βαθύ ψυχικό τραυματισμό από τον στιγματισμό και την κοινωνική περιθωριοποίηση τους στις κοινωνίες υποδοχής αλλά και καταγωγής, από όπου είναι δια βίου απόβλητα. Κάτι τέτοιο αναπόφευκτα θυματοποιεί ακόμα μια φορά τα άτομα που έχουν πέσει στα κυκλώματα σωματεμπορίας, οδηγώντας τα σε ένα φαύλο κύκλο ψυχοσωματικής εξαθλίωσης, ο οποίος είναι σκληρότερος ακόμη και από αυτή καθεαυτή την κακοποίηση που βιώνουν από τους διακινητές τους.

⁵⁹Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*,σ.173.

6. Μέθοδοι προσέγγισης των θυμάτων για στρατολόγηση στην πορνική αγορά.

Στην προσέγγιση του ζητήματος της πορνείας, δεν πρέπει να υιοθετείται η μονομερής και ελλειμματική υπόθεση ότι όλες οι γυναίκες οι οποίες βρίσκονται σε αυτό τον χώρο, είναι θύματα μαστροπών οι οποίες εξαπατήθηκαν και ωθήθηκαν σε αυτή, με τη βία ή με άλλους τρόπους. Υπάρχουν αρκετές εκδιδόμενες οι οποίες βρίσκονται εκεί, συνειδητά και εκούσια, υπολογίζοντας ότι η πορνεία είναι μια επικερδής δραστηριότητα, επικερδέστερη από κάποιες άλλες, η οποία τους επιτρέπει εκτός από μεγάλα περιθώρια κέρδους -ειδικά όταν ασκείται αυτόνομα- ευελιξία και ελευθερία επιλογών όσον αφορά τον τόπο και το χρόνο άσκησης της.

Όπως η εκούσια προσχώρηση κάποιων γυναικών στην πορνική αγορά είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων, έτσι και το ζήτημα της ακούσιας ένταξης μιας γυναίκας στον ίδιο χώρο, δεν είναι παρεπόμενο μιας και μοναδικής συνιστώσας, η οποία περιορίζεται στη δράση εγκληματικών ομάδων. Η εμπλοκή στον πορνικό χώρο, είναι προϊόν πολλών συντελεστών που λειτουργούν συνεργατικά προς αυτή την κατεύθυνση και οι οποίοι αφορούν ως ένα μεγάλο βαθμό, το πρότερο οικονομικό, κοινωνικό μορφωτικό, πολιτισμικό, ψυχικό και ιδιοσυγκρασιακό υπόβαθρο του ατόμου.

Παρά ταύτα, στην παρούσα ενότητα, θα εξεταστούν οι τρόποι προσέγγισης που χρησιμοποιούν συννηθέστερα οι μεσάζοντες ενός κυκλώματος μαστροπείας, προκειμένου να προσελκύσουν και να εγκλωβίσουν γυναίκες στην πορνική αγορά, χωρίς τη θέλησή τους ή έστω χωρίς την πλήρη συνείδηση, των πραγματικών συνεπειών μιας παρόμοιας αυθόρμητης, αλλά τόσο επιπόλαιας επιλογής, όπως αποδεικνύεται στις περισσότερες από τις περιπτώσεις.

Τα όρια μεταξύ ακούσιας εισόδου στην πορνεία και οικειοθελούς ένταξης σε αυτήν, ως αποτέλεσμα ελεύθερης βούλησης της εκδιδομένης, είναι δυσδιάκριτα. Ακόμα και στις περιπτώσεις, όπου υποτίθεται ότι η γυναίκα γνωρίζει ότι προορίζεται για πόρνη, συναινεί συνήθως βιαστικά υπό καθεστώς παραπλάνησης και πλήρους άγνοιας, σχετικά με τις συνθήκες που θα αντιμετωπίσει πριν αλλά και κατά τη διάρκεια της απασχόλησής της.

Το υποτιθέμενο πλεονέκτημα ότι στο εξωτερικό, μπορεί να ασκήσει ένα επικερδές επάγγελμα μακριά από το γνώριμο οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον, το οποίο υπό κανονικές συνθήκες, θα επέβαλε κοινωνικές κυρώσεις, γρήγορα αντισταθμίζεται από το ανυπέβλητο μειονέκτημα της άγνοιας κινδύνων που ενέχει μια τέτοια επιπόλαιη επιλογή⁶⁰.

Βέβαια, πολύ συχνό είναι και το φαινόμενο, γυναίκες που έχουν μεταναστεύσει παράνομα, αρχικά με την προοπτική της απασχόλησής τους σε άλλες θέσεις εκτός πορνικής αγοράς, όταν βρεθούν σε οικονομικό αδιέξοδο και υπό την απειλή της απέλασής τους από τις χώρες φιλοξενίας, να καταλήγουν στην πορνεία, έστω και προσωρινά, προκειμένου να αποπληρώσουν τα χρέη τους και να συνεχίσουν την παραμονή τους στην ξένη χώρα.

⁶⁰ Λιόπη Αμπατζή, *Προσεγγίζοντας το φαινόμενο του trafficking*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα 2008, σ.σ. 28,35.

Εξάλλου, όσο κι αν φαίνεται περίεργο, καθώς τα κυκλώματα διακίνησης και εμπορίας, έχουν ισχυρές διασυνδέσεις στις χώρες όπου δραστηριοποιούνται, οι γυναίκες οι οποίες δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα νόμιμης παραμονής και εργασίας, νιώθουν περισσότερη ασφάλεια όταν είναι ενταγμένες σε αυτά. Το ισχυρό προστατευτικό πλαίσιο που προσφέρεται στις γυναίκες, είναι η αντιπαροχή των κυκλωμάτων για το υψηλός κέρδος που αυτά αποκομίζουν, από τις υπηρεσίες των γυναικών στον πορνικό χώρο ή σε παραπορνικές δραστηριότητες⁶¹.

Επιγραμματικά, οι τρόποι με τους οποίους συνηθέστερα οι γυναίκες εισέρχονται, στην αγορά της πορνείας μπορούν να συνοψιστούν στους εξής: στην εξαπάτηση τους από τους μεσάζοντες σχετικά με τη φύση εργασίας την οποία θα προσφέρουν, στην εξαπάτηση τους σχετικά με τις συνθήκες της εργασίας, αλλά και τις απολαβές από την εξάσκησή της και τέλος όταν καμιά από τις παραπάνω μεθόδους δεν αποδεικνύεται αποτελεσματική ή όταν δεν υπάρχουν περιθώρια διαπραγμάτευσης, ακόμα και στην απαγωγή τους, αν και αυτές οι περιπτώσεις αποτελούν το μικρότερο ποσοστό στην εμπορία γυναικών.

Εκτός από τους συνηθισμένους τρόπους προσέλκυσης του θύματος, οι στρατολόγοι συχνά προσαρμόζουν τις μεθόδους εξαπάτησης, στο χαρακτήρα του θύματος και στις εκάστοτε συνθήκες υπό τις οποίες το εντοπίζουν και το προσεγγίζουν. Αυτή η προσαρμοστικότητα και η εξειδίκευση, καταδεικνύει την πολυπλοκότητα, την ευελιξία και την οργανωτικότητα που διαθέτουν τα κυκλώματα μαστροπείας, γεγονός που μαζί με άλλες παραμέτρους καθιστά την αποκάλυψή τους ιδιαίτερα δύσκολη.

Τα άτομα που εξαπατώνται σχετικά με τη φύση της μελλοντικής τους απασχόλησης, συνήθως είναι γυναίκες οικονομικά αδύναμες με μηδαμινές ευκαιρίες απασχόλησης στις πατρίδες τους, οι οποίες δελεάζονται από τις υποτιθέμενες ευκαιρίες επαγγελματικής και οικονομικής ανέλιξης στο εξωτερικό. Πολύ συχνά, αυτές οι υποψήφιες στερούνται οποιουδήποτε υποστηρικτικού κύκλου στη χώρα υποδοχής, ο οποίος θα μπορούσε να τους εξασφαλίσει τα απαραίτητα εχέγγυα για την ασφαλή μετανάστευση και την ομαλή ένταξη τους εκεί. Ταυτόχρονα, συχνά πρόκειται για άτομα τα οποία δεν έχουν ούτε το απαραίτητο οικονομικό υπόβαθρο ώστε να μπορούν να υποστηρίξουν αυτόνομα μια ανάλογη κίνηση. Έτσι, εμπιστεύονται την τύχη τους σε άγνωστους επιτήδειους που υπόσχονται πλαστούς παράδεισους και οι οποίοι υποτίθεται ότι προσφέρονται εθελοντικά να βοηθήσουν τις γυναίκες να φθάσουν σε αυτούς. Αρχικά, η προσέλκυση των θυμάτων γίνεται μέσω αγγελιών στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, όπου προσφέρονται θέσεις συνοδών ή μοντέλων, οικιακών βοηθών, ή ακόμα και γάμοι με πλούσιους άνδρες. Στη συνέχεια, εμφανίζονται εκπρόσωποι των υποτιθέμενων πρακτορείων, οι οποίοι αναλαμβάνουν τις πρώτες επαφές και τα διαδικαστικά, προκειμένου οι κοπέλες να εγκαταλείψουν γρήγορα τις πατρίδες τους.

⁶¹ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.115.

Συχνά αυτές οι πρακτικές αναπτύσσονται με τη συνενοχή γνωστών ή φίλων οι οποίοι λαμβάνουν μερίδιο από τους μεσάζοντες, προκειμένου τα θύματα να πειστούν να υπογράψουν συμβόλαια εργασίας. Μόλις όμως, οι γυναίκες περάσουν τα σύνορα, αρχίζει για αυτές ένας ατέρμονος και ανέλπιδος Γολγοθάς, που σε καμία περίπτωση δεν λήγει ούτε εύκολα, ούτε σύντομα.

Μέσα από πρακτικές που συνήθως περιλαμβάνουν την άσκηση ακραίων μορφών βίας σε σωματικό, ψυχολογικό και συναισθηματικό επίπεδο, οι αντιστάσεις κάμπτονται και οι γυναίκες αποδέχονται τη μοίρα τους ότι πλέον θα εργάζονται ως πόρνες, υποταγμένες στους μαστροπούς τους, οι οποίοι εφεξής θα έχουν πάνω τους δικαίωμα ζωής και θανάτου. Οι γυναίκες αυτές γίνονται ξαφνικά «αόρατες», για το κράτος υποδοχής, εφόσον οι διακινητές τους, φροντίζουν να τους αφαιρέσουν κάθε ταξιδιωτικό έγγραφο ή στοιχείο ταυτότητας που διαθέτουν, έτσι ώστε να καταστήσουν δυσχερέστερη κάθε ενδεχόμενη προσφυγή τους για βοήθεια στις αρχές ή στις κοινωνικές υπηρεσίες της χώρας όπου βρίσκονται.

Όσον αφορά τις γυναίκες οι οποίες εξαρχής γνωρίζουν ότι θα προσφέρουν πορνικές υπηρεσίες, η εξαπάτησή τους αφορά κυρίως την άγνοια των σκληρών και απάνθρωπων συνθηκών, υπό τις οποίες θα τις παρέχουν. Επιπρόσθετα, οι γυναίκες οι οποίες εν γνώσει τους προσχωρούν σε πορνικούς χώρους, εξαπατώνται όσον αφορά το μερίδιο από τα κέρδη που πιστεύουν ότι θα έχουν από την συγκεκριμένη ενασχόληση. Όπως αποδεικνύεται, στις περισσότερες περιπτώσεις είναι υποχρεωμένες για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα να δουλεύουν νυχθημερόν, προκειμένου να καταφέρουν να αποπληρώσουν τα αρχικά έξοδα του ταξιδιού τους. Το ταξίδι όμως σχεδόν πάντα είναι μακρινότερο από ό,τι αρχικά υπολόγιζαν, εφόσον συχνά περνούν δύο ή και τρεις χώρες, οι οποίες αποτελούν ενδιάμεσους σταθμούς, μέχρι να καταλήξουν κάπου. Οι πρώτες οφειλές μετακίνησης, σίτισης και εγκατάστασης, διαρκώς διογκώνονται, ειδικά όταν οι κοπέλες δεν έχουν καταφέρει να μαζέψουν από μόνες τους αρκετά χρήματα για το αρχικό ταξίδι μετανάστευσης και αναγκάζονται να καταφύγουν σε κυκλώματα τοκογλύφων, για να δανειστούν. Παράλληλα, συχνό είναι και το φαινόμενο της διαρκούς μεταπώλησής τους σε άλλους ιδιοκτήτες, καθεστώς το οποίο τις υποχρεώνει να οφείλουν σε καθένα από αυτούς ένα σημαντικό ποσοστό κέρδους, προκειμένου οι αγοραστές να ωφεληθούν ικανοποιητικά από την «επένδυσή» τους. Όταν τελικά έπειτα από χρόνια, αυτές οι γυναίκες, κατορθώσουν να έχουν έστω και ένα μικρό ποσοστό κέρδους από την εργασία τους, θα είναι τόσο εξαθλιωμένες ώστε θα είναι δύσκολο να απεμπλακούν από αυτόν τον χώρο και σε πολλές περιπτώσεις θα μετεξελιχθούν οι ίδιες σε προαγωγούς και στρατολόγους. Ύστερα, από πολλές κακουχίες, θα αντιληφθούν ότι ενώ είχαν γνώση της φύσης της εργασίας που θα ασκούσαν, δεν ήταν ενήμερες ούτε για το ότι δεν θα ασκούσαν αυτόνομα αυτή την δραστηριότητα, ούτε ότι θα ήταν εγκλωβισμένες σε ένα φαύλο κύκλο οφειλών και υποχρεώσεων προς τους μαστροπούς τους.

Ωστόσο, ανεξάρτητα από τον τρόπο στρατολόγησης των θυμάτων της διεθνικής σωματεμπορίας, οι όροι διαβίωσης και εργασίας τους είναι κατά κανόνα άθλιοι με: ελλιπή διατροφή, μόνιμη στέρηση ύπνου, ανύπαρκτες συνθήκες υγιεινής, χρήση ναρκωτικών ουσιών ή αλκοόλ, σε συνδυασμό με βασανισμούς, βιασμούς ακόμα και εικονικές εκτελέσεις. Όλα αυτά αποσκοπούν στην εξάλειψη κάθε ίχνους αυτοσεβασμού, βούλησης και αυτοκυριαρχίας των γυναικών ώστε αυτές να εκχωρήσουν στους εμπόρους τους τον απόλυτο έλεγχο της ύπαρξής τους.

7.Η δομή και οργάνωση των δικτύων σωματεμπορίας

Τα κυκλώματα και τα δίκτυα σωματεμπορίας είναι πολυπληθή και εμπλέκουν άτομα σε όλες τις χώρες, οι οποίες συμμετέχουν στην ροή θυμάτων. Έτσι, στις χώρες καταγωγής υπάρχουν κύκλοι ατόμων για τις αρχικές επαφές με τα θύματα και την προσέλκυση τους. Στις χώρες διαμετακόμισης υπάρχουν μεσάζοντες για την διέλευση και την προσωρινή παραμονή των θυμάτων σε αυτές. Τέλος, στις χώρες προορισμού, υπάρχει συνήθως ένα εδραιωμένο πλέγμα προσώπων, που διοχετεύει τα θύματα σε συναφείς αγορές για την μεταπώλησή τους, την απασχόληση και τη διαρκή εκμετάλλευσή τους.

Τα άτομα που εμπλέκονται στα οργανωμένα δίκτυα σωματεμπορίας, δεν πρέπει να θεωρούνται ότι ανήκουν αποκλειστικά και μόνο στον υπόκοσμο. Πολύ συχνά πρόκειται και για υψηλά ιστάμενα πρόσωπα, τα οποία προσπορίζονται υψηλές προσόδους, παρέχοντας παράνομες υπηρεσίες και διευκολύνσεις. Τέτοια άτομα συνήθως βρίσκονται σε θέσεις που συνδέονται με την μετακίνηση αλλοδαπών ατόμων και την έκδοση των απαραίτητων νομιμοποιητικών εγγράφων για αυτούς. Έτσι συχνά διεφθαρμένοι κρατικοί λειτουργοί που διευκολύνουν τους σωματεμπόρους μπορεί να είναι : αστυνομικοί, συνοριοφύλακες, υπάλληλοι σε πρεσβείες, προξενεία, τελωνεία, κ.ά. Τέλος, υπάρχουν και ελεύθεροι επαγγελματίες, όπως ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων και γραφείων ευρέσεως εργασίας ή ακόμα και επίορκοι δικηγόροι οι οποίοι απολαμβάνουν αυξημένα οικονομικά οφέλη, από την υποστήριξη τέτοιων κυκλωμάτων⁶².

Τα κυκλώματα διακίνησης ανθρώπων εντάσσονται στο χώρο του οργανωμένου εγκλήματος και εμφανίζουν διάφορες μορφές, ανάλογα με τη χώρα και τον τρόπο που αναπτύχθηκαν. Έχουν αυστηρή και συμπαγή ιεραρχική δομή και χρησιμοποιούν τις ίδιες μεθόδους με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες, με τις οποίες πολύ συχνά συνδέονται, όπως είναι: το ξέπλυμα μαύρου χρήματος, η διακίνηση ναρκωτικών, ο χρηματισμός κρατικών λειτουργών, η πλαστογραφία εγγράφων, οι υποκλοπές, οι εκβιασμοί, η σωματική και ψυχολογική βία, ενώ διαθέτουν σημαντικές διασυνδέσεις σε όλες τις εμπλεκόμενες με αυτά χώρες.

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελείται από οργανωμένες ομάδες ή ενώσεις ατόμων, που επιδίδονται συστηματικά σε εγκληματική συμπεριφορά. Τέτοιες οργανώσεις αν και παρουσιάζουν διαφορετική μορφή ανά περιοχή και εποχή, εντούτοις διακρίνονται πάντοτε από τη συμμετοχή σε αυτές, ενός πλήθους ατόμων, τα οποία υπακούουν στην βούληση ενός ιθύνοντα νου, και λειτουργούν μέσα σε συγκεκριμένη ιεραρχική δομή.

Μέχρι πριν λίγες δεκαετίες, οι δράσεις των εγκληματικών οργανώσεων είχαν έναν εθνικό χαρακτήρα, εφόσον περιορίζονταν εντός της επικράτειας μιας χώρας, και προσπαθούσαν να επιβληθούν μέσω της βίας και των απειλών μεμονωμένων κακοποιών στοιχείων στις τοπικές

⁶² Αθανασία Π.Συκιάτου, ό.π., σ.σ.75,89.

κοινωνίες. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια, σε τέτοιες οργανώσεις παρατηρήθηκαν σημαντικές δομικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές αφορούσαν αφενός, την εξάπλωση των παράνομων δραστηριοτήτων των οργανώσεων και σε άλλα κράτη, προσδίδοντας τους πλέον διεθνικό χαρακτήρα, αφετέρου τον τρόπο με τον οποίο οι οργανώσεις αυτές προσπάθησαν να επιβάλλουν την παρουσία τους και να κυριαρχήσουν στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο σκηνικό. Οι απόπειρες αυτές, πρωτίστως εμπεριείχαν την προσφυγή των εγκληματιών, στη διαφθορά κυβερνητικών αξιωματούχων, δημοσίων λειτουργών και διαφόρων πολιτικών προσώπων, τα οποία είχαν πρόσβαση σε στρατηγικές -για τα συμφέροντα του εγκλήματος- θέσεις⁶³.

Έτσι, εγκληματικές δραστηριότητες όπως το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, το εμπόριο όπλων, η εμπορία ανθρώπων, κατέληξαν να ελέγχονται ως επί το πλείστον από το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα⁶⁴. Μια τέτοια αλλαγή ήταν μάλλον αναπόφευκτη, εφόσον κάποιες χώρες παρήγαγαν εγκληματικές υπηρεσίες και αγαθά, ενώ κάποιες άλλες διαμεσολαβούσαν μέχρι τα προϊόντα εγκλήματος, να φθάσουν σε χώρες οι οποίες τελικά έκαναν χρήση αυτών⁶⁵.

⁶³ Η έννοια της διαφθοράς όπως απαντάται στο άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Αστικής Σύμβασης κατά της Διαφθοράς (Στρασβούργο 1999) ορίζεται ως: «κάθε επιδίωξη, προσφορά, παροχή ή αποδοχή, ευθέως ή πλαγίως, μιας παράνομης προμήθειας ή άλλου μη οφειλόμενου οφέλους, η οποία επηρεάζει την ομαλή άσκηση ενός λειτουργήματος ή την αναμενόμενη συμπεριφορά εκείνου που ωφελείται την παράνομη προμήθεια ή το μη οφειλόμενο όφελος ή την υπόσχεση ενός τέτοιου μη οφειλόμενου οφέλους» βλ. και Αλεξιάδη Σ. Εγκληματολογία Δ΄ έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σ.237.

Για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, ως βασικής συνιστώσας του οργανωμένου εγκλήματος σε διεθνές επίπεδο, η Διεθνής Κοινότητα δεσμεύθηκε με τη Σύμβαση κατά της Διαφθοράς (United Nations Convention Against Corruption). Η Σύμβαση ψηφίσθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στις 31 Οκτωβρίου 2003 (ψηφίσμα 58/4) και διατέθηκε προς υπογραφή έως τις 9 Δεκεμβρίου 2005. Η βασική προγραμματική της προς όλα τα κράτη μέλη, αφορούσε την πρόληψη, έρευνα και πάταξη της διαφθοράς, καθώς και τη δέσμευση, την κατάσχεση, τη δήμευση και την επιστροφή προϊόντων αξιόποινων πράξεων, μέσω μηχανισμών ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας ειδικά στο δημόσιο τομέα ο οποίος περιέχει τις νευραλγικές θέσεις της δικαιοσύνης και της οικονομίας. Η συγκεκριμένη Σύμβαση υπεγράφη από την Επιτροπή της Ε.Ε., εκ μέρους της το 2005. Ωστόσο, η Ε.Ε. ήδη από το 1997, είχε προνοήσει να θεσπίσει ιδιαίτερη Σύμβαση για τον έλεγχο των δημόσιων λειτουργών (EU convention on the fight against corruption involving officials of the European Union or officials of Member States of the European Union), αναγνωρίζοντας ότι η διαφθορά, είναι το εργαλείο του οργανωμένου εγκλήματος για να διεισδύσει σε κυβερνητικές δομές, στο νομικό σύστημα και στις αστυνομικές αρχές με απώτερο σκοπό να διαφυλάξει και να προωθήσει τα συμφέροντά του.

Αντίθετα, οι αρχές της διαφάνειας και της λογοδοσίας, οι οποίες πλήττονται από φαινόμενα διαφθοράς είναι βασικής σημασίας για καλή διακυβέρνηση, καλή γειννίαση και διεθνή συνεργασία.

Ανακτήθηκε από: www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/

και από: http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/133300_el.htm

⁶⁴ Ο πιο πρόσφατος και πιο σχετικός με την ενωσιακή νομοθεσία, ορισμός της έννοιας του «Οργανωμένου Εγκλήματος», αντλείται από την Απόφαση Πλαίσιο του Συμβουλίου 2008/841/JHA της 28ης Οκτωβρίου 2008, για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, σύμφωνα με την οποία στο άρθρο 1, ορίζει ότι: ως «εγκληματική Οργάνωση» νοείται μια δομημένη εταιρεία, για ορισμένο χρόνο, πλέον των δύο ατόμων τα οποία δρουν σε συνεργασία, και διαπράττουν αδικήματα τα οποία επισύρουν ποινή κάθειρξης ή περιοριστικής εντολής, μέγιστης διάρκειας τεσσάρων ετών, ή πιο σοβαρά αδικήματα, προκειμένου να αποκομίσουν άμεσα ή έμμεσα χρηματικά ή άλλα οφέλη. Βλ. European Commission, Eurostat, Methodologies and Working papers, *Trafficking in human beings*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013, σ.83.

⁶⁵ Το Οργανωμένο Έγκλημα περιλαμβάνει τις συνεχείς δραστηριότητες εκείνων που συλλογικά εμπλέκονται στην παραγωγή, προμήθεια και χρηματοδότηση αγαθών και υπηρεσιών στις παράνομες αγορές. Αν και στηρίζεται στις αγορές και στη διαφθορά του κράτους, εντούτοις ευδοκιμεί χάρη στη «δικτυακή» δομή μεταξύ οικογενειών (π.χ. Μαφία), φίλων και συνεργατών, επιχειρηματιών ή άλλων «ενδιάμεσων» που διευκολύνουν τις δράσεις του. Επιπλέον, παρά τη διεθνική του όψη, αναλύσεις ερευνητών έχουν δείξει, πως το οργανωμένο έγκλημα είναι ξεκάθαρα και κατά κύριο λόγο τοπικό και εκτελείται από τους ντόπιους πολίτες κάθε χώρας.

Σχεδόν ταυτόχρονα προς την ίδια κατεύθυνση, δηλαδή στην εξάπλωση της διαφθοράς στο διεθνή χώρο και στη σύνδεσή της με το οργανωμένο έγκλημα, συνέβαλε και η αναγκαιότητα του «ξεπλύματος του μαύρου χρήματος» από τις παράνομες δραστηριότητες. Η μεταμφίεση των παράνομων προσόδων σε νόμιμες, δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τη συγκάλυψη από τραπεζικούς οργανισμούς και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Το ίδιο και η λειτουργία επιχειρήσεων-βιτρίνα ή offshore εταιρειών προϋπέθετε τη «συνεργασία» και την υποστήριξη, με το αζημίωτο πάντα, προσώπων με εξουσία στους αντίστοιχους χώρους⁶⁶.

Η κατηγοριοποίηση βάσει μεγέθους, διακρίνει τα δίκτυα σωματεμπορίας σε μεγάλα, μεσαία και μικρά. Σε κάθε ένα από αυτά, ανάλογα με το μέγεθος και τη μορφή οργάνωσης τους, εμπλέκεται ένα πλήθος δραστών. Οι διαφορές μεταξύ μεγάλων και μικρών δικτύων εντοπίζονται μεταξύ άλλων στα εξής σημεία:

Στα μικρά δίκτυα, συνήθως τα θύματα δεν μεταπωλούνται σε άλλους, αλλά εκμεταλλεύονται από τους μαστροπούς σε δικούς τους χώρους, όπως κέντρα διασκεδάσεως ή πορνεία. Η διακίνηση των θυμάτων στα μικρά δίκτυα μπορεί να αφορά ένα ή δύο άτομα κάθε φορά. Καθώς σε αυτά δεν εμπλέκεται μεγάλος αριθμός μεσαζόντων, το άτομο που αρχικά προσεγγίζει το θύμα, συνηθέστερα είναι κι αυτό που το συνοδεύει ως τον τελικό προορισμό του, και το παραδίδει στον επιχειρηματία που θα το απασχολήσει.

Αντίθετα, στα μεγάλα δίκτυα, τα θύματα αλλάζουν συχνά ιδιοκτήτες και διέρχονται από πολλές χώρες διαμετακόμισης, όπου προμηθεύονται συνεχώς πλαστά έγγραφα, πρακτική αντίθετη με αυτή που απαντάται για παράδειγμα, στα μεσαία δίκτυα, όπου τα θύματα μεταφέρονται κατευθείαν από μια συγκεκριμένη χώρα στη χώρα προορισμού. Επιπλέον, στα μεγάλα δίκτυα, υπάρχει ένα πλήθος ατόμων που φέρει σε πέρας τη στρατολόγηση και τη διακίνηση των ατόμων προς τις πορνικές αγορές. Έτσι, εκτός από τους βασικούς στρατολόγους που έρχονται σε επαφή με τα θύματα και τα δελεάζουν με ψεύτικες υποσχέσεις ή σε κάποιες περιπτώσεις τα απαγάγουν, υπάρχει ένας πράκτορας στη χώρα προέλευσης που πληρώνει τον στρατολόγο και διευθετεί τις λεπτομέρειες του ταξιδιού, διάφοροι συνοδοί που συνοδεύουν τα θύματα μέσα από παράξενες και δύσκολες διαδρομές -προκειμένου να μην εντοπίζονται εύκολα τα ίχνη τους- μεσίτες που υποδέχονται τις γυναίκες στις χώρες κατάληξης, προαγωγοί που διευθύνουν τις σχετικές επιχειρήσεις και τα κέντρα διασκέδασης ή που κλείνουν τις συμβόλαια εργασίας σε αυτά. Τέλος, υπάρχει πάντα και ένα πλήθος ενδιάμεσων ατόμων που διευκολύνουν την όλη διαδικασία, τα οποία

⁶⁶ Από εκεί και πέρα, η διαφθορά ακολούθησε στο διεθνή χώρο, δρόμο ανεξάρτητο από το οργανωμένο έγκλημα, καθώς όσοι καρπώθηκαν οφέλη από τη διεφθαρμένη συμπεριφορά τους, τη συνέχισαν ανεξάρτητα αν συναλλάσσονταν με διεθνικές εγκληματικές ομάδες. Η εκτεταμένη εξάπλωση της διαφθοράς στο διεθνή χώρο προκάλεσε ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, το ενδιαφέρον της Διεθνούς Κοινότητας η οποία διατύπωσε μέσα και από Διεθνείς Οργανισμούς την ανησυχία της για τον αρνητικό αντίκτυπο της διαφθοράς στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό χώρο. Βλ. Κωνσταντίνος Πανάγος, *Η διαφθορά στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος και του σωφρονιστικού συστήματος σε διεθνές επίπεδο*, DE JURE magazine, Ποινικό Δίκαιο, σ.σ. 2-4. Ανακτήθηκε από: <http://dejure.e/sagreece.org/archive/02/arthro206.pdf>

συνήθως είναι άτομα που κατέχουν θέσεις-κλειδιά στον κρατικό μηχανισμό κάθε χώρας, από όπου διέρχονται αλλά και όπου καταλήγουν τα θύματα του trafficking. Η πολυπληθής δομή των μεγάλων δικτύων, επιτρέπει στους αρχηγούς τους τον άτεγκτο έλεγχο της αλυσίδας εκμετάλλευσης των θυμάτων τους, από την πρώτη ως την τελική φάση και για αυτό σε τέτοια δίκτυα, η καθήλωση των θυμάτων θεωρείται ολοκληρωτική, με ελάχιστες πιθανότητες ενδιάμεσης διαφυγής τους⁶⁷.

Καθώς η έννοια της σωματεμπορίας εμπεριέχει δύο βασικά συστατικά: την αγορά-πώληση και την εκμετάλλευση, η συνήθης πρακτική των διαφόρων ομάδων διεθνικών σωματεμπόρων αρχικά ήταν η ίδια εκμετάλλευση των γυναικών που είχαν υπό τον έλεγχό τους. Ωστόσο, μεταγενέστερα για διάφορους λόγους, προχώρησαν σε αγοραπωλησίες γυναικών. Σταδιακά μάλιστα, προέκυψαν εξειδικευμένες ομάδες traffickers οι οποίες ασχολούνταν αποκλειστικά με τις αγοραπωλησίες και τις υπενοικιάσεις γυναικών⁶⁸. Οι διακινητές δεν είναι πάντα μόνο άνδρες, αλλά και γυναίκες ή ακόμη και ζευγάρια τα οποία μπορούν να διοχετεύουν γυναίκες στην αγορά, χωρίς να κινούν ιδιαίτερα τις υποψίες⁶⁹.

Ειδικά στα μεγάλα δίκτυα, είναι συνήθης η πρακτική της διαρκούς μεταπώλησης των θυμάτων, προκειμένου αφενός οι πορνικές αγορές να ανανεώνονται διαρκώς σε δυναμικό, αφετέρου το κάθε θύμα να αποδίδει στο πολλαπλάσιο την αξία του. Καθένας από τους διαδοχικούς ιδιοκτήτες μιας γυναίκας που εκδίδεται, αποσκοπεί εκτός από την απόσβεση των ποσών που κατέβαλε για να την αποκτήσει και στο κέρδος της επένδυσής του. Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι δαπάνες μετακίνησης ενός θύματος (μεταφορικά, διαμονή, διατροφή, πλαστά έγγραφα, πληρωμή μεσαζόντων όπως και το κόστος αλλαγής ιδιοκτητών του, επιβαρύνουν το ίδιο. Κατά αυτόν τον τρόπο, όσα θύματα βρεθούν στα πλοκάμια ενός μεγάλου κυκλώματος διακίνησης, είναι καταδικασμένα σε ένα δια βίου χρέος, το οποίο όχι μόνο δεν είναι δυνατόν ποτέ να αποπληρωθεί αλλά και διαρκώς διογκώνεται.

Τα δίκτυα που δρουν εντός της Βαλκανικής θεωρούνται μεσαίου βεληνεκούς. Αν και στο παρελθόν, η σωματεμπορία ελέγχονταν από μικρές ντόπιες οργανώσεις, οι οποίες είχαν επαφή με κάποιο ξένο σύνδεσμο για την προμήθεια θυμάτων, μέσα σε λίγα χρόνια τα εγχώρια κυκλώματα ανέπτυξαν διασυνδέσεις με αλλοδαπά δίκτυα, τα οποία πλέον ελέγχουν σχεδόν όλη την πορνική αγορά και διακινούν γυναίκες σε πολλές χώρες, στις οποίες φροντίζουν να έχουν ισχυρά οικονομικά και πολιτικά ερείσματα, προκειμένου να εξασφαλίζουν κάλυψη και προστασία.

Οι εγκληματικές οργανώσεις έχουν μοιράσει μεταξύ τους, τους τομείς δράσης. Έτσι, για παράδειγμα η αλβανική μαφία εστίασε στη διακίνηση μεταναστών, την αγοραπωλησία γυναικών,

⁶⁷ Αθανασία Π.Συκιάτου, *ό.π.*, σ.75.

⁶⁸ Γρηγόρης Λάζος *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2.Ο πελάτης* εκδόσεις Καστανιώτη Αθήνα 2002, σ.61.

⁶⁹ Chris Corrin, *Transitional Road for Traffic: Analysing Trafficking in Women From and Through Central and Eastern Europe*, Europe-Asia Studies, Vol.57, No.4, June 2005, p.547, University of Glasgow and Taylor & Francis Group. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/30043905>.

ναρκωτικών και όπλων. Οι τουρκικές ομάδες ασχολήθηκαν κυρίως με τη λαθρομετανάστευση και οι βουλγαρικές με την παραχάραξη και την πλαστογραφία.

Οι ρωσικές και ουκρανικές εγκληματικές οργανώσεις ελέγχουν τα δίκτυα εμπορίας κυρίως προς τη Δυτική Ευρώπη, ενώ οι αλβανικές τα αντίστοιχα δίκτυα στη Βαλκανική. Βέβαια, η αλβανική μαφία διακινεί άτομα ακόμα και μέχρι τις Ηνωμένες Πολιτείες ή τη Μέση Ανατολή, αν και οι γυναίκες-θύματά της θεωρούνται κατώτερης κατηγορίας, καθώς συνήθως προορίζονται για την πορνική αγορά των δρόμων. Στο αλβανικό δίκτυο, το οποίο θεωρείται από τα πιο βίαια που δρουν στην Βαλκανική χερσόνησο, η σωματεμπορία συνυπάρχει με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες, όπως το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών. Μάλιστα, στην Αλβανία, υπάρχουν στρατόπεδα «υποταγής» για την κάμψη της αντίστασης όσων γυναικών δεν θέλουν να εκπορνευθούν, μέσα από καταστάσεις ακραίας βίας, όπως βασανισμούς βιασμούς και ακρωτηριασμούς. Ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο, προσέφερε ένα ισχυρό προκάλυμμα στους Αλβανούς σωματεμπόρους, οι οποίοι δηλώνοντας Κοσσοβάροι, απέκτησαν το καθεστώς του πρόσφυγα και μπόρεσαν να διελαύνουν ανενόχλητοι από διάφορες χώρες⁷⁰. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, κατάφεραν να αναπτύξουν επαφές με τις εγκληματικές οργανώσεις του Κοσσυφοπεδίου, του Μαυροβουνίου, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και της Ρουμανίας και να υφάνουν ένα κραταιό δίκτυο σωματεμπορίας σε όλη τη Βαλκανική. Ιδιαίτερα μετά το 1990, οι διασυνδέσεις της αλβανικής μαφίας με τουρκικές, ρωσικές, ιρακινοκουρδικές και κινεζικές οργανώσεις, επέτρεψαν την προσέγγιση εξωτικών γυναικών οι οποίες εμπλούτισαν την ποικιλία στο διακινούμενο «εμπόρευμα» της. Όσον αφορά το ρωσικό δίκτυο, αυτό εκτός από τη διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και γυναικών ειδικεύθηκε και στη μεταφορά λαθρομεταναστών από το Ιράν, το Αφγανιστάν και από άλλες χώρες της Ασίας, σε συνεργασία με το αντίστοιχο τουρκικό και ουκρανικό. Υπήρξε ένα από τα πρώτα δίκτυα, που εμφανίστηκαν στην Ελλάδα το 1990, με το ουκρανικό, βουλγαρικό και αλβανικό να έπονται τα αμέσως επόμενα χρόνια. Περισσότερα για τη δομή και τη δράση κάθε δικτύου ξεχωριστά, ειδικά στον ελληνικό χώρο, θα παρουσιαστούν στο δεύτερο μέρος της εργασίας.

⁷⁰ Αθανασία Π.Συκιώτου, *ό.π.*, σ.σ.77,99.

8. Το προφίλ των εκδιδομένων

Περισσότερο μέσα από το πεδίο των εμπειρικών παρατηρήσεων και των καταγεγραμμένων περιστατικών από επίσημους φορείς, προκύπτει ότι η εμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, χωρίς να είναι εύκολο να προσδιοριστεί η ακριβής έκτασή της, καταλαμβάνει μεγάλο μέρος της πορνικής αγοράς, αφορά περισσότερο κάποιες συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και αναπτύσσεται υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Κατά προσέγγιση λοιπόν, το trafficking νέων γυναικών αλλά και ανήλικων εν γένει ατόμων, με σκοπό την παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών, σε παγκόσμιο επίπεδο έχει ετήσιο τζίρο τουλάχιστον επτά δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ τέσσερα εκατομμύρια άτομα διακινούνται κάθε χρόνο ανά την υφήλιο⁷¹. Ταυτόχρονα, στις πρακτικές στρατολόγησης, μεταφοράς και εκμετάλλευσής τους, εμπλέκονται σε διαφορετικό βαθμό και με ποικίλους τρόπους, έως δύο εκατομμύρια άτομα ετησίως (μαστροποί, μεσάζοντες, οδηγοί, ιδιοκτήτες κέντρων διασκέδασης και καταλυμάτων, υπάλληλοι της κρατικής μηχανής, κλπ).

Σύμφωνα με τον Γρ.Λάζο, ο πληθυσμός των γυναικών και των ανηλικών που προωθούνται μέσω διεθνικών δικτύων σωματεμπορίας στην πορνική αγορά μιας χώρας, εξαρτάται κατά πολύ τόσο από τον τύπο της πορνείας που ήδη απαντάται στη συγκεκριμένη χώρα, όσο και από το νομικό πλαίσιο της χώρας σχετικά με αυτήν. Οι παράμετροι αυτοί καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό: α) το μέγεθος του πληθυσμού που μπορεί να προωθηθεί και να εξαναγκασθεί σε πορνεία, β) τις γενικές συνθήκες που περιβάλλουν την μετακίνηση, εγκατάσταση, εκπόρνευση και εκμετάλλευση του εισαγόμενου και εξαναγκαστικά εκδιδομένου πληθυσμού, γ) τον αντίκτυπο που θα έχει η εισροή του πληθυσμού αυτού στην εγχώρια πορνεία.

Επιπρόσθετα, άλλοι τρεις παράγοντες φαίνεται να επιδρούν καταλυτικά στην ροή της εξαναγκαστικής πορνείας στο εσωτερικό μιας χώρας υποδοχής, όπως: η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ντόπια κοινωνία των πολιτών, το ισχύον καθεστώς στις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, οι προτεραιότητες πολιτικής της κάθε Πολιτείας για τη διαχείριση του ζητήματος της πορνείας, παράλληλα με τον βαθμό ευαισθητοποίησης και εγρήγορσης της ίδιας αλλά και της κοινωνίας, για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων περιστατικών εμπορίας⁷².

Είναι επομένως σύνηθες, μια σημαντική μερίδα εκδιδομένων σε κάθε χώρα να αποτελείται κυρίως από νεαρές μετανάστριες, οι οποίες συχνά δεν διαθέτουν ούτε άδεια παραμονής και έχουν εγκαταλείψει τις χώρες τους για σοβαρούς λόγους, ως επί το πλείστον οικονομικούς. Οι πληθυσμοί αυτοί, όπως θα παρουσιαστεί πιο αναλυτικά παρακάτω, δεν διαθέτουν καμιά ομοιογένεια. Ανάμεσά τους υπάρχουν γυναίκες οι οποίες, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, εν μέρει γνωρίζουν

⁷¹Katrin Corrigan, *ό.π.* σ. 152.

τη δραστηριότητα την οποία θα ασκήσουν, αλλά υπάρχουν και γυναίκες οι οποίες έχουν εξαναγκαστεί να εκπορνευθούν, έπειτα από τη μεταφορά τους από τις χώρες καταγωγής τους. Στην περίπτωση που μια γυναίκα οδηγείται στην πορνεία μέσω εξαναγκασμού, αυτός μπορεί να προκύψει είτε άμεσα, ως αποτέλεσμα αφόρητης φυσικής ή ψυχικής πίεσης από κάποιο ή κάποια πρόσωπα, είτε έμμεσα και απρόσωπα, ως παρεπόμενο ακραίας υλικής και πολιτιστικής αποστέρησης ή αποκλεισμού σε ευκαιρίες και προοπτικές. Η διαφορά μεταξύ των δύο πρακτικών εξώθησης στην πορνεία αποδεικνύεται κρίσιμη για την πιθανότητα ένταξης ή όχι ενός ατόμου στον πορνικό χώρο αλλά και για την μετέπειτα θέση και πορεία του σε αυτόν⁷³.

Η εισροή νέου πληθυσμού εκδιδομένων στην πορνική αγορά κάθε χώρας απασχόλησης, προκαλεί σχεδόν πάντα ποικίλες ανακατατάξεις, στο ήδη υπάρχον πορνικό δυναμικό. Μάλιστα, τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα, επέτρεψαν να ανθήσει ο ανταγωνισμός στις αγορές του πληρωμένου σεξ, με άμεσο αποτέλεσμα την πτώση των τιμών και την άνοδο της «ποιότητας» των προσφερομένων υπηρεσιών, προς τους πελάτες.

Για παράδειγμα στην περίπτωση του ιταλικού πορνικού χώρου, η άφιξη νέων μεταναστριών οι οποίες προέρχονταν κυρίως από την κεντρική Ευρώπη, τις Βαλτικές χώρες, τα Βαλκάνια (ιδιαίτερα την πρώην Γιουγκοσλαβία και την Ουγγαρία), αλλά και την πρώην Σοβιετική Ένωση, προκάλεσε μια ανατροπή εις βάρος των αυτόχθονων εκδιδομένων. Έτσι, ενώ μέχρι τότε οι απολαβές των τελευταίων ήταν ικανοποιητικές, η αύξηση του πορνικού πληθυσμού στις τοπικές αγορές, αφενός προκάλεσε σημαντική πτώση των εσόδων τους, αφετέρου τροφοδότησε τα πιο λαϊκά στρώματα της αγοράς με αποτέλεσμα να αλλάξουν τα χαρακτηριστικά της⁷⁴.

Όπως συμβαίνει και σε κάθε άλλη δραστηριότητα την οποία ασκούν άτομα που έχουν μεταναστεύσει σε μια χώρα, οι αλλοδαπές εκδιδόμενες είναι διατεθειμένες ή μάλλον αναγκασμένες λόγω καταστάσεων, να απασχοληθούν για περισσότερες ώρες, με χαμηλότερες αμοιβές και υψηλότερα ποσοστά επικινδυνότητας, από τις γηγενείς γυναίκες. Ταυτόχρονα, οι «εκτός κοινότητας» γυναίκες, βιώνουν την σχεδόν ολοκληρωτική πολιτισμική, κοινωνική και οικονομική τους απαξίωση και απομόνωση, σε ένα περιβάλλον εχθρικό και συνήθως άγνωστο για αυτές τόσο γλωσσικά όσο και πολιτισμικά. Κατά αυτόν τον τρόπο, καθίστανται ιδιαίτερα ευάλωτες και εύκολα διαχειρίσιμες από τα τοπικά αλλά και τα διεθνή κυκλώματα της μαστροπείας. Λόγω της συχνής απουσίας νομίμων εγγράφων παραμονής στις χώρες προορισμού, η θέση αυτών των γυναικών στην αγορά είναι ιδιαίτερα ευμετάβλητη, επιβάλλοντας τις διαρκείς μετακινήσεις τους, εντός αλλά και εκτός της αρχικής χώρας υποδοχής.

⁷²Γρηγόρης Λάζος *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη ό.π.* σ.123

⁷³Γρηγόρης Λάζος, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης, ό.π.*, σ. 21.

Εντούτοις, οι αλλοδαπές γυναίκες που ασχολούνται με την πορνεία, δεν πρέπει να θεωρούνται όλες τους θύματα εκμετάλλευσης, οπτική η οποία είναι μονομερής και αναπαραγάγει άκριτα το φεμινιστικό μοτίβο της θυματοποίησης, παραγνωρίζοντας έτσι, την πολλαπλότητα των κινήτρων και των τρόπων εισόδου των γυναικών στο trafficking. Είναι όμως βέβαιο, ότι η θέση τους καταγράφεται σαφώς μειονεκτικότερη από αυτήν των γηγενών γυναικών, οι οποίες στην πλειοψηφία τους, δουλεύουν ως ένα βαθμό ανεξάρτητες και ανεπηρέαστες από διεθνή κυκλώματα σωματεμπορίας. Ενώ οι ντόπιες εκδιδόμενες παρουσιάζουν αύξηση της εξειδίκευσης και του επαγγελματισμού τους, τροφοδοτώντας τα ανώτερα στρώματα της αγοράς, οι νεοεισερχόμενες ξένες συνήθως εργάζονται για τα λαϊκότερα στρώματα, προσφέροντας τις υπηρεσίες τους με σαφώς χαμηλότερο αντίτιμο, αλλά σε εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες⁷⁵.

Οι γυναίκες αυτές υπόκεινται σε διάφορες μορφές εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσής τους να ασκούν την πορνεία στο δρόμο, όπου βρίσκονται εκτεθειμένες σε πλήθος κινδύνων όπως: επιθέσεις, ληστείες και βίαιες πράξεις από μέρους τόσο των πελατών -οι οποίοι εκτονώνουν τις κοινωνικά καταπιεσμένες διαστροφές και βίαιες τάσεις τους- όσο και των προαγωγών τους.

Οι μετανάστριες εκδιδόμενες, εκτός από τον κοινωνικό ξεριζωμό που υφίστανται, φεύγοντας από τις πατρίδες τους, βιώνουν παράλληλα έντονη κοινωνική και οικονομική περιθωριοποίηση και στις χώρες κατάληξης. Οι σοβαρές μορφές κακοποίησης που τους επιβάλλονται, οδηγεί σε σχεδόν ολοκληρωτική αποδόμηση της προσωπικότητάς τους. Τα ψυχολογικά προβλήματα που μπορούν να εμφανίσουν έπειτα από ακραία κακομεταχείριση, ποικίλουν. Πιο συχνές είναι διάφορες μορφές κατάθλιψης, το μόνιμο αίσθημα φόβου και ανησυχίας για την ύπαρξή τους, ή για τη ζωή των αγαπημένων τους προσώπων, συμπτώματα άγχους αλλά και δυσκολία ανάκλησης και διαχείρισης της τραυματικής εμπειρίας. Συχνή είναι όμως και η πολιτιστική απομόνωσή τους, εφόσον είναι έγκλειστες σε μικρές κοινότητες, υπό τη συνεχή επιτήρηση των μαστροπών τους, χωρίς σχεδόν ποτέ να έχουν την παραμικρή ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τον έξω κόσμο, εκτός φυσικά από τις ώρες δουλειάς τους, όπου η επαφή με τους πελάτες περιορίζεται λόγω γλωσσικού ελλείμματος, στις εντελώς απαραίτητες λέξεις συναλλαγής με αυτούς. Συχνά μάλιστα, υφίστανται ένα επιπλέον πολιτισμικό σοκ, όταν στη χώρα κατάληξής τους, έρχονται αντιμέτωπες με την άγνωστη σε αυτές, σεξουαλική κουλτούρα των ανδρών πελατών .

⁷⁴Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ.47-52.

⁷⁵Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ.51,54.

Εκτός όμως από τις έντονες πολιτισμικές διαφορές, κάποιων γυναικών με την κοινωνία υποδοχής τους, παρατηρείται ότι στις νεότερες γυναίκες κυρίως, η έλλειψη γνώσης της γλώσσας δυσχεραίνει τις συμφωνίες και τις σχέσεις τους με τους πελάτες. Έτσι, οι αλλοδαπές εκδιδόμενες αντιμετωπίζουν ακόμη μεγαλύτερο οικονομικό πρόβλημα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες. Επίσης, πολύ συχνό είναι το φαινόμενο, να αναγκάζονται να μετακομίζουν συχνότερα από το ένα μέρος στο άλλο, για εύρεση απασχόλησης ή ως μέρος της πρακτικής των κυκλωμάτων για να μην εντοπιστούν από τις αρχές ή από τα πρόσωπα που τις αναζητούν. Προκειμένου μάλιστα να ανταπεξέλθουν στο μεγάλο ανταγωνισμό στην πορνική αγορά και να εξασφαλίσουν περισσότερα χρήματα, οι αλλοδαπές εκδιδόμενες, πολύ συχνά επιδίδονται σε επαφές υψηλής επικινδυνότητας, χωρίς προφύλαξη.

Ταυτόχρονα, καθώς οι λαθραία εισερχόμενες και παράνομα διακινούμενες γυναίκες, ως επί το πλείστον, δεν διαθέτουν χαρτιά, είναι αόρατες για το κράτος, γεγονός που καθιστά εξαιρετικά δύσκολη όχι μόνο την καταγραφή τους αλλά κυρίως την προσφυγή τους σε οποιοδήποτε μηχανισμό και υπηρεσία προστασίας ή στήριξης⁷⁶. Η πλειοψηφία αυτών των γυναικών προέρχεται από οικονομίες σοβαρά εξασθενημένες και από κοινωνίες, όπου η θέση της γυναίκας είναι εμφανώς υποδεέστερη της αντίστοιχης του άνδρα. Συχνά είναι άτομα που υφίστανται εκβιασμό, προκειμένου να συνεχίσουν να εργάζονται αδιαμαρτύρητα, για να υποστηρίξουν οικονομικά ή να προστατέψουν τις οικογένειες που βρίσκονται πίσω στην πατρίδα τους. Μάλιστα, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στη σκληρότητα των συνθηκών αρκετές γυναίκες κάνουν κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών, γεγονός που τις εγκλωβίζει ακόμα περισσότερο στον αδιέξοδο κύκλο της εκμετάλλευσης, εφόσον τις καθιστά περισσότερο ευάλωτες και εξαρτημένες από τα κυκλώματα της νύχτας. Η χρήση ουσιών είναι πολύ συχνά και μια πρακτική που επιβάλλεται στις γυναίκες από τα ίδια τα κυκλώματα προκειμένου να καμφθούν οι αντιστάσεις τους ή να εξαρτηθούν ολοκληρωτικά και να γίνουν πειθήνια όργανα των εκμεταλλευτών τους.⁷⁷

Επιπλέον, μόνο μια βαθιά αλλαγή της προσωπικότητάς τους, η οποία εφεξής θα περιλαμβάνει την επιθετικότητα και τη χυδαιότητα, μπορεί να τους επιτρέψει να επιβιώσουν σε ένα κόσμο τόσο απάνθρωπο και σκληρό και να προσαρμοστούν σε ένα τόσο ευτελή τρόπο ζωής. Ως επακόλουθο της ηθικής πώρωσης που τους προκύπτει, συμβαίνει πολύ συχνά οι ίδιες οι γυναίκες θύματα μαστροπείας, να γίνονται μετά από κάποιο διάστημα, με τη σειρά τους στρατολόγοι νέων γυναικών στο χώρο. Μάλιστα, οι γυναίκες διαδραματίζουν μεγαλύτερο ρόλο στην εμπορία

⁷⁶Louisa Waugh, *Ιστορίες παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων και αντίστασης ΠΟΥΛΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΛΓΑ*, Μετάφραση από τα Αγγλικά: Ρένα Καρακατσάνη, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2009, σ.191.

ανθρώπων από ότι σε οποιοδήποτε άλλο έγκλημα. Για παράδειγμα, στην Ανατολική Ευρώπη και την Κεντρική Ασία, το 60% των καταδικασθέντων για trafficking είναι γυναίκες.

Οι διαφορές στις απολαβές των γυναικών αλλά και στην μεταχείριση τους, συνδέονται άμεσα με τον τρόπο με τον οποίο κάθε γυναίκα είναι ενταγμένη στον πορνικό χώρο, αλλά κυρίως από το είδος του κυκλώματος εκμετάλλευσης (φανερό ή συγκαλυμμένο), στο οποίο ανήκει και δραστηριοποιείται.

Με βάση τον παραπάνω ισχυρισμό, μπορεί να λεχθεί ότι παρατηρείται μια διαστρωμάτωση στον εκδιδόμενο πληθυσμό, καθώς υφίστανται διαφορετικές κατηγορίες γυναικών που απασχολούνται στην πορνική αγορά: α) γυναίκες ελκυστικές και τολμηρές που ασκούν μόνες τους χωρίς μαστροπούς ή προστάτες, μια συνεχή και επικερδή δραστηριότητα, την οποία ενδεχομένως επέλεξαν συνειδητά, με βασικότερο δέλεαρ τις υψηλές απολαβές και την οποία πολύ πιθανά ασκούσαν και στις χώρες καταγωγής τους. Οι γυναίκες αυτές επιδιώκουν την ελαχιστοποίηση των κινδύνων του επαγγέλματος και την μεγιστοποίηση του κέρδους τους. Όταν εγκατασταθούν σε έναν τόπο βρίσκουν σταθερούς πελάτες και προσπαθούν να δικτυωθούν, προκειμένου να διευρύνουν το πελατολόγιό τους, β) γυναίκες που ασκούν επίσης ανεξάρτητα τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, αλλά περιστασιακά, προσβλέποντας στις υψηλές απολαβές, γ) γυναίκες οι οποίες εξαναγκασμένες από σοβαρή οικονομική δυσπραγία εκπορνεύονται και μπορεί να αποτελούν και αντικείμενα μαστροπείας, δ) γυναίκες κατεξοχήν θύματα μαστροπείας, οι οποίες εκδίδονται υπό την πίεση και την απειλή. Μάλιστα, αυτή η κατηγορία εκδιδομένων, ακόμα και αν δεν βιώνουν έντονη σωματική βία, συχνά είναι θύματα ψυχολογικής ή συναισθηματικής βίας, εφόσον εξαναγκάζονται στο επάγγελμα της πόρνης, προκειμένου να είναι σίγουρες ότι οι οικογένειές τους πίσω στην πατρίδα τους δεν θα πάθουν κακό. Σχεδόν πάντα, είναι υποχρεωμένες να εκπορνεύονται, εγκλωβισμένες σε ένα αέναο κύκλο οφειλών για να αποπληρώσουν το συνεχώς διογκούμενο χρέος τους προς τους μαστροπούς, τους διακινητές και προς όλους εκείνους που εμπλέκονται στην παράνομη διακίνησή τους από τη χώρα καταγωγής τους, έως τη χώρα προορισμού τους⁷⁸.

Από τα ελάχιστα καταγεγραμμένα περιστατικά προκύπτει ότι οι γυναίκες-θύματα trafficking, υποβάλλονται σε διαφορετικά επίπεδα κακοποίησης και εκμετάλλευσης. Ωστόσο, για κάποιους ερευνητές όπως ο Francesco Carchedi, ανάμεσα στα δύο άκρα της κλίμακας εκμετάλλευσης δηλαδή ανάμεσα στην αυτόνομη πορνεία και την εξαναγκαστική πορνεία των

⁷⁷Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.59.

⁷⁸Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.56.

κυκλωμάτων μαστροπείας υπάρχουν αρκετές διαβαθμίσεις υποταγής των θυμάτων⁷⁹. Μάλιστα, οι αυστηρές σχέσεις μεταξύ μαστροπών και θυμάτων μπορεί κάποιες φορές να γίνουν συγκαταβατικές με μια ελάχιστη παραχώρηση ανεξαρτησίας προς το θύμα, αλλά πάντα υπό την αδιαμφισβήτητη εξουσία του θύτη. Για παράδειγμα, πολύ συχνά οι ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων δίνουν ένα «χαρτζιλίκι» στις γυναίκες που εκπορνεύονται στους χώρους τους, προκειμένου αφενός μεν να μπορούν να τις δηλώνουν ως υπαλλήλους, αποφεύγοντας το ενδεχόμενο να μηνυθούν για μαστροπεία, αφετέρου δε να δημιουργήσουν στα θύματά τους μια στρεβλή και θολωμένη εικόνα της στυγνής σχέσης εκμετάλλευσης που έχουν με αυτά, ώστε να μπορούν πιο εύκολα να τα χειραγωγήσουν. Δημιουργείται έτσι μεταξύ θύτη και θύματος μια αμφίθυμη σχέση. Συχνά, όπως αναφέρουν τα θύματα, ο προαγωγός μιας γυναίκας ενώ είναι αυτός που την εκμεταλλεύεται αλύπητα, ταυτόχρονα μπορεί να είναι ο μοναδικός σύνδεσμός της με τον έξω κόσμο, αλλά και η μοναδική της εγγύηση για προσωπική ασφάλεια, σε ένα εχθρικό για αυτήν περιβάλλον που πολλές φορές προσιδιάζει σε ζούγκλα⁸⁰. Μια από τις πιο πρόσφατες αλλαγές στις πρακτικές καθυποταγής των γυναικών, καταργεί ή περιορίζει τη σωματική βαρβαρότητα, ενώ η υπακοή της εξαναγκαστικά εκδιδόμενη, προκύπτει μόνο με όρους ψυχικής βίας. Στο λεγόμενο «happy traffickin», το σώμα παραμένει ακέραιο για εκμετάλλευση, ενώ η ψυχή και η προσωπικότητα σμιλεύεται με τη χρήση άφατου φόβου⁸¹.

Τα παραπάνω αφορούν κάποιους από τους πολλούς μηχανισμούς εξάρτησης των θυμάτων, οι οποίοι επιστρατεύονται από τα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων, προκειμένου να διασφαλίσουν την κερδοφορία της επιχείρησής τους στο διηνεκές και να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους αποκάλυψής τους.

Σχεδόν όλες οι γυναίκες θύματα μαστροπείας υπακούουν στο ίδιο μοντέλο εκμετάλλευσης: αρχικά τα έσοδά τους είναι ανύπαρκτα, καθώς πρέπει να ξεπληρώσουν τα έξοδα που κατέβαλαν οι μαστροποί για το ταξίδι τους και την εγκατάστασή τους. Σταδιακά και αν το θύμα, αποφέρει αρκετά χρήματα στους εκμεταλλευτές του, μπορεί να στέλνει λίγα χρήματα στην οικογένειά του στην πατρίδα. Αν τελικά κατορθώσει, μετά από πολύ κόπο και ταπείνωση, να αποκτήσει την εμπιστοσύνη των μαστροπών, θα μπορέσει να πετύχει και καλύτερη μεταχείριση, περισσότερη αυτονομία και ένα μεγαλύτερο μερίδιο από τα χρήματα που τους αποφέρει. Βέβαια, αυτό πολύ

⁷⁹Francesco Carchedi et al., *I colori della notte, migrazioni, sfruttamento, esperienze di intervento sociale*, Franco Angeli, Milano, 2000 στο: Γρηγόρης Λάζος (συνεργασία: Μαρία Ζάννη), *Διεθνική Σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002*, STOP NOW-ΚΕΔΕ, σ.39.

⁸⁰Louisa Waugh, *ό.π.*, σ.σ.48,71.

⁸¹ Stephen Handelman, *Exposing the Sex Traffickers*, interview, 24 April 2011.

συχνά συνεπάγεται επιπλέον ώρες εργασίας από μέρους της εκδιδόμενης. Όμως για τις γυναίκες αυτές που έχουν ήδη εξαθλιωθεί και ισοπεδωθεί ψυχικά και σωματικά, το να πετύχουν τουλάχιστον έναν από τους σκοπούς της μετανάστευσής τους, δηλαδή να κερδίσουν λίγα χρήματα για αυτές και τις οικογένειές τους, αποτελεί από ένα σημείο και έπειτα αυτοσκοπό.

Στην παραπάνω αδρομερή «κατηγοριοποίηση» των εκδιδόμενων γυναικών, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο αρκετές από αυτές, να περάσουν κάποια στιγμή από τη μια κατηγορία στην άλλη. Ακόμα και για τις γυναίκες που ασκούν παρόμοιες δραστηριότητες μακριά από μηχανισμούς συνεχούς ελέγχου και εκμετάλλευσης-όπως οι περιστασιακές πόρνες- συχνά είναι αναγκαίο να συνάπτουν συμφωνίες με άτομα που ελέγχουν την αγορά, όπως: οι ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων ή πρακτορείων ή με τις εγκληματικές ομάδες που ελέγχουν την περιοχή στην οποία εκδίδονται. Η καταβολή από μέρους των εκδιδομένων, κάποιου ποσοστού επί των κερδών τους, είναι απαραίτητη προκειμένου να τους επιτρέπεται να εργάζονται στους χώρους, που οι ομάδες αυτές ελέγχουν και ορίζουν⁸².

Για κάποιους ερευνητές και μέλη οργανώσεων τα οποία προσεγγίζουν άμεσα τα θύματα trafficking, προκειμένου να τους προσφέρουν ενημέρωση για θέματα σεξουαλικής υγείας, αλλά και την εναλλακτική να αποχωρήσουν όταν θελήσουν ή όταν καταφέρουν να φύγουν από τον υπόκοσμο, οι πραγματικές σκλάβες του σεξ, βρίσκονται όχι στον δρόμο, αλλά σε διαμερίσματα και μέρη απρόσιτα, όπου ούτε η αστυνομία μπορεί να τις εντοπίσει. Μάλιστα συχνά, οι εκτός δρόμου συναλλαγές κανονίζονται μέσω του διαδικτύου, το οποίο προσφέρει αρκετά πλεονεκτήματα, όχι μόνο στους πελάτες αλλά και σε αυτούς που εμπλέκονται με τα κυκλώματα παράνομης διακίνησης ανθρώπων και μαστροπείας⁸³.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό, ότι εντός της πορνικής αγοράς, υφίσταται μια επιπρόσθετη σημαντική διάκριση μεταξύ φανεράς και καλυμμένης πορνείας. Η φανερή πορνεία που λαμβάνει χώρα στο δρόμο, ασκείται κατεξοχήν από αλλοδαπές πόρνες, ενώ η αφανής πορνεία προσφέρεται σε κλειστούς χώρους (μπαρ, χώρους μασάζ, κ.λ.π.), συχνότερα από αυτόχθονες εκδιδόμενες, με υψηλή κοινωνική ενσωμάτωση και δικτύωση, οι οποίες αποφεύγουν την έκθεση στους κινδύνους του δρόμου. Βέβαια, τα ποσοστά απασχόλησης γυναικών στους δύο αυτούς τύπους πορνείας, διαφέρουν αισθητά από χώρα σε χώρα και από περιοχή σε περιοχή. Ωστόσο, δεν είναι μόνον οι πόρνες του δρόμου θύματα βίαιης μεταχείρισης από τους διακινητές και προαγωγούς τους, καθώς και οι κοπέλες που δουλεύουν σε κλειστούς χώρους μπορούν να υποστούν

Ανακτήθηκε από: www.thecrimereport.org/news/inside-criminal-justice/2011-04-exposing-the-sex-traffickers

⁸²Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ.56,66.

⁸³Louisa Waugh, *ό.π.*, σ.187.

κακομεταχείριση, αν και τα ελάχιστα περιστατικά μαστροπείας που καταγγέλλονται, προέρχονται κατεξοχήν από τις πρώτες.

9. Το προφίλ των πελατών

Στη διεθνή βιβλιογραφία παρατηρείται έλλειμμα σε μελέτες που αφορούν τον πελάτη. Όποτε αυτό έχει συμβεί, αφορούσε την προσπάθεια να αποδοθεί το ηθικοψυχικό προφίλ ατόμων, των οποίων οι σωματικές ανάγκες, οι ψυχικές ή ηθικές ιδιαιτερότητες, τους ωθούν να εκτονώσουν το λιμπιντικό τους πλεόνασμα, μέσα από τον πορνικό χώρο.

Επιπλέον, η πλειοψηφία των ερευνητών ενώ θεωρούν τα κίνητρα των πελατών κανονικά, συνηθισμένα και συμβατά με την σεξουαλική ανδρική φύση, όσον αφορά τα αντίστοιχα κίνητρα των εκδιδόμενων γυναικών, αυτά αντιμετωπίζονται ως ψυχολογικά, κοινωνικά και σεξουαλικά αποκλίνοντα. Για τους λόγους αυτούς, συνήθως η εστίαση αφορά την εξεύρεση των κοινωνικών ριζών στα κίνητρα της εκδιδόμενης, παραβλέποντας τη μελέτη των κοινωνικών βάσεων στα αντίστοιχα ελατήρια των πελατών.

Για όσους μελετητές, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, ερμηνεύουν την πορνεία εντός του καπιταλιστικού μοντέλου ανάπτυξης της οικονομίας, οι σχέσεις εκδιδόμενων-πελατών, πρέπει πρωτίστως να αντιμετωπίζονται ως σχέσεις οικονομικής συναλλαγής, από όπου εκλείπει κάθε συναισθηματική εμπλοκή. Κατόπιν ίσως σε ένα δεύτερο επίπεδο ως σχέσεις «φυλικές», εφόσον ακολουθούν το δομικό μοντέλο της ιστορικής κοινωνίας, όπου η πατριαρχία διαπότισε κάθε πτυχή του κοινωνικού και πολιτισμικού συγχρωτισμού των δύο φύλων. Επομένως για τους θιασώτες τέτοιων σχολών σκέψης, οποιαδήποτε απόπειρα ψυχογραφικής αποτύπωσης του πελάτη, μικρή συνεισφορά έχει, στο ζήτημα προσέγγισης της πορνείας και της εμπορίας γυναικών⁸⁴.

Στην ίδια γραμμή προσέγγισης, ο Γρηγόρης Λάζος αποδύεται στο δεύτερο βιβλίο του, σε μια προσπάθεια εντοπισμού της σχέσης του πελάτη με την πορνεία και την κοινωνία γενικότερα. Υποστηρίζει ότι όσον αφορά την ελληνική πραγματικότητα, ο πελάτης ήταν αυτός που χρηματοδότησε την εξαναγκαστική πορνεία και τις όποιες δομικές αλλαγές παρατηρήθηκαν στον πορνικό χώρο. Στο τρίτο μέρος της εργασίας, θα παρουσιαστούν αναλυτικά οι εξελίξεις στην Ελλάδα, ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, οπότε και ολοκληρώθηκε η μετάβαση από την παραδοσιακή, δημογραφικά προσανατολισμένη πορνεία της εκτόνωσης, προς την νέα, οικονομικά προσανατολισμένη πορνεία, η οποία αποσκοπούσε στην απόλαυση. Επιπλέον, κατά την ίδια περίοδο, κυριάρχησε η εξαναγκαστική πορνεία αλλοδαπών γυναικών, με την μέριμνα διεθνικών σωματεμπόρων, η οποία σταδιακά εκτόπισε την μη εξαναγκαστική πορνεία ημεδαπών εκδιδόμενων ή και αλλοδαπών, οι οποίες έως τότε, δεν ήταν ενταγμένες σε κυκλώματα διεθνοσωματεμπόρων. Ωστόσο, όλες οι εξελίξεις κινήθηκαν με γνώμονα την ικανοποίηση των αναγκών και των ιδιαίτερων επιθυμιών του πελάτη. Δηλαδή, ο πελάτης αποτέλεσε την κινητήριου δύναμη, για να τεθεί σε ισχύ, αλλά και να διατηρηθεί επί μακρόν, η νέου τύπου πορνεία, η οποία

⁸⁴Γρηγόρης Λάζος, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 2 Ο πελάτης*, ό.π., σ.σ. 19-20 και σ.179.

είχε ως χαρακτηριστικότερο γνώρισμα τον εξαναγκασμό. Το νέο αυτό δεδομένο, ενώ βύθισε τις εξαναγκαστικά εκδιδόμενες σε ένα κόσμο σωματικής βαρβαρότητας και εξουθένωσης, στους Έλληνες πελάτες αντίθετα προσέφερε μια πρωτόγνωρη ποικιλία υπηρεσιών, από γυναίκες που ταίριαζαν με τις προτιμήσεις τους. Βέβαια το στοιχείο του εξαναγκασμού υπήρξε τόσο διάχυτο και κυρίαρχο που επηρέασε ακόμα και την μη εξαναγκαστική πορνεία. Έτσι, υπό την επήρεια ενός έντονου ανταγωνισμού, η μη εξαναγκαστική πορνεία βίωσε και η ίδια έναν υπόρρητο εξαναγκασμό, υπό την έννοια ότι εξαναγκάστηκε να αναδιαμορφώσει (ανεπιτυχώς) το λειτουργικό της μοντέλο, προκειμένου να μην αφανιστεί από το προσκήνιο της πορνικής αγοράς.

Σχηματικά θα μπορούσε να διατυπωθεί, ότι στην Ελλάδα: από το 1990 έως το 1992, ξεκίνησε η φάση της πρώτης εγκατάστασης της εξαναγκαστικής πορνείας, από το 1993 έως το 1996, προέκυψε η φάση απογείωσης αυτού του είδους πορνείας και από το 1997 έως το 2000, επήλθε η παγίωσή της. Μια σειρά από αλλαγές στη σεξουαλική κουλτούρα, η οποία μεταξύ άλλων επικέντρωνε πλέον στην απόλαυση και όχι στην εκτόνωση, σε συνδυασμό με μια διεύρυνση της συμμετοχής των Ελλήνων πελατών, διαμόρφωσε μια πελατοκεντρική οργάνωση του πορνικού χώρου.

Πιο συγκεκριμένα, η νέου τύπου πορνεία απευθύνθηκε σε πελάτες οι οποίοι ανήκαν στα μεσαία και ανώτερα στρώματα των πόλεων και της υπαίθρου, τα οποία μέχρι τότε δεν είχαν καλυφθεί από την ήδη υπάρχουσα πορνεία, για διάφορους λόγους. Αυτά τα κοινωνικά στρώματα, διέθεταν πλέον την απαραίτητη οικονομική δυνατότητα να πληρώσουν για νέου τύπου υπηρεσίες με σχετική ποιότητα, αν και οι διεθνικοί σωματέμποροι εφάρμοσαν πολιτική τιμών, προσαρμοσμένη στα δικά τους οικονομικά δεδομένα. Η τακτική αυτή, καθόρισε τόσο τον όγκο της πελατείας όσο και τη συχνότητα χρήσης των υπηρεσιών της εξαναγκαστικής πορνείας. Η νέα πορνεία είχε το πλεονέκτημα ότι προσφέρονταν σε νέα, πιο εκλεπτυσμένα και διακριτικά περιβάλλοντα, μακριά από τον παραδοσιακό και παρακμιακό οίκο ανοχής, τα οποία πολύ συχνά συνδύαζαν και άλλου τύπου διασκεδάσεις. Η διακριτικότητα ήταν προαπαιτούμενο για την ανενδοίαστη συμμετοχή των μεσαίων και των άνω μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων, καθώς αυτή η επιδίωξη ήταν απόλυτα συμβατή με την ιδιοσυγκρασία και το κοινωνικοοικονομικό προφίλ του αντίστοιχου ανδρικού πληθυσμού. Ένα άλλο ζητούμενο ήταν το απρόσωπο της πορνικής επαφής, το οποίο ικανοποιούνταν από τη μη πορνικότητα του περιβάλλοντος, της εμφάνισης της εκδιδόμενης, αλλά και της διαγωγής της⁸⁵.

Μια άλλη μεταστροφή στις προτιμήσεις των πελατών αφορούσε την απομάκρυνση από το μοντέλο της μεσογειακής εκδιδόμενης και τη στροφή προς το ανάλογο της εκδιδόμενης από τις ανατολικοευρωπαϊκές περιοχές, το οποίο φάνταζε εξωτικό και απρόσιτο και για αυτό ιδιαίτερα ελκυστικό. Βέβαια, αυτή η αλλαγή προτιμήσεων δεν προέκυψε σε κοινωνικό κενό, εφόσον η

⁸⁵Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2.Ο πελάτης, σ.σ.192-193.

αποδόμηση των οικονομιών και των κοινωνιών, στις χώρες του αλλοτινού υπαρκτού σοσιαλισμού, ευνόησε την εισροή άφθονου γυναικείου δυναμικού από αυτές τις χώρες. Οι παραπάνω αλλαγές στις επιθυμίες των πελατών, (οι οποίες πολύ γρήγορα μετεξελίχθηκαν σε απαιτήσεις), αφύπνισαν με διαφορετικό τρόπο, τα πρόσωπα που κινούνταν στο παρασκήνιο των εξελίξεων, αλλά καθόριζαν αποφασιστικά τις μελλοντικές δυνατότητες της πορνικής αγοράς. Έτσι, οι τοπικοί μαστροποί που διηύθυναν έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980, με ένα σχετικό ποσοστό επιτυχίας, τον εγχώριο πορνικό χώρο, με ημεδαπό ως επί το πλείστον δυναμικό εκδιδομένων, έσπευσαν να ικανοποιήσουν τις νέες ανάγκες και επιθυμίες των πελατών, με εντατικοποίηση της εργασίας των εκδιδομένων. Αυτό το μοντέλο διαχείρισης της πορνικής αγοράς, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα, για την τοπική μαστροπεία και την εγχώρια πορνεία. Αντίθετα, πιο επιτυχημένη αποδείχτηκε η εστίαση των διεθνικών σωματεμπόρων, αφενός στην εισαγωγή νέου και άφθονου γυναικείου δυναμικού από διαφορετικές περιοχές, αφετέρου στην αναδιοργάνωση του πορνικού χώρου με καινοτόμα στοιχεία. Φυσικά, χωρίς την προσέλκυση του ενδιαφέροντος μεγάλης μερίδας της πορνικής πελατείας, από τον καινοφανή χαρακτήρα της πορνείας και την έμπρακτη στήριξη που επέδειξε στη συνέχεια προς αυτήν, δεν θα μπορούσε να ευδοκιμήσει για μια δεκαετία και πλέον, η εξαναγκαστική πορνεία τόσο μεγάλων πληθυσμών, στον ελληνικό χώρο.

Στο σημείο αυτό, είναι ενδιαφέρον να παρουσιαστούν επιγραμματικά έστω οι δομικές τροποποιήσεις, στις οποίες προχώρησαν τα διεθνικά κυκλώματα, προκειμένου να προσελκύσουν τη νέα πελατεία. Ήδη αναφέρθηκαν η μαζική προσφορά νέων τύπων γυναικών, με ελκυστικά φυσικά χαρακτηριστικά και σωματότυπο, σε τιμές λογικές σε σχέση με την ποιότητα των προσφερομένων υπηρεσιών και σε νέους διακριτικούς χώρους. Η αφθονία γυναικών προσφέρθηκε από κοινού με τη διαρκή ανανέωση του πορνικού πληθυσμού, με νέες ή ακόμα και ανήλικες κοπέλες. Επιπλέον, προωθήθηκε μια νέα φιλικότερη προσέγγιση των πελατών μέσω τηλεφώνου, ακόμη και σε χώρο της δικής του επιλογής. Όλα αυτά ώθησαν μεγάλους πληθυσμών ανδρών στην πορνική αγορά, οι οποίοι πλέον μετεξελίχθηκαν σε πελάτες (clients), εφόσον έκαναν χρήση των υπηρεσιών που παρείχαν γυναίκες οι οποίες βρίσκονταν σε καθεστώς δουλείας ή δέσμευσης⁸⁶.

Γενικά, από τις δεκαετίες του '80 και '90 διαπιστώθηκε αύξηση του επί πληρωμή σεξ, στις ανεπτυγμένες χώρες, καθώς σε αυτές, υπήρξε αξιοσημείωτη διεύρυνση των λαϊκότερων στρωμάτων της αγοράς. Ταυτόχρονα, τα θεσμικά και πολιτισμικά όρια για την κατανάλωση αυτού του «αγαθού» είχαν ήδη ελαστικοποιηθεί⁸⁷. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε μια μεγαλύτερη διάθεση των πελατών να ξοδέψουν για το σεξ, η οποία σε συνδυασμό με την αυξημένη αγοραστική τους δύναμη φαίνεται να ευνόησε την ανάπτυξη του εμπορίου της σάρκας. Βέβαια, το εμπόριο του αγοραίου έρωτα, που πλέον εν πολλοίς, στηρίζεται στην καταναγκαστική εκπόρνευση ατόμων, μέσα από τα δίκτυα του παγκοσμιοποιημένου trafficking, μάλλον αφήνει παγερά αδιάφορους τους πελάτες, οι

⁸⁶Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2.Ο πελάτης, σ.192.

⁸⁷Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.43.

οποίοι προτιμούν να μην υπεισέρχονται σε τέτοιους είδους διακρίσεις, καθώς είναι τελικά αυτοί που ωφελούνται από τέτοιους είδους καταστάσεις. Η διεύρυνση της πορνικής αγοράς έπειτα από την επιτυχή παρέμβαση των διεθνικών δικτύων σωματεμπορίας και το σύστημα της εξαναγκαστικής εκμετάλλευσης που αναπτύσσεται γύρω από αυτή, έχει το πλεονέκτημα για τους πελάτες, ότι τους προσφέρει συνεχή ανανέωση του πορνικού πληθυσμού με όλο και πιο νέα και όμορφα κορίτσια σε ανταγωνιστικές τιμές.

Έτσι, η διάκριση μεταξύ εκούσιας και καταναγκαστικής πορνείας είναι για τους χρήστες σεξουαλικών υπηρεσιών, ένα κεφάλαιο που συνειδητά αποφεύγουν προκειμένου να μην νιώθουν συμμετοχοί σε ένα τέτοιο έγκλημα. Εξάλλου, το κύριο μέλημα όσων απολαμβάνουν τον αγοραίο έρωτα, είναι να παραμείνουν ανώνυμοι, διατηρώντας αλώβητο το κοινωνικό τους status, το οποίο συχνά είναι ιδιαίτερα υψηλό. Από την άλλη, πολύ συχνά στα μάτια των ατόμων που βιώνουν τη φτώχεια, η αγορά του σεξ -παραβλέποντας τους τρομερούς κινδύνους που ελλοχεύουν σε αυτήν- φαντάζει ως μια διέξοδος για τα οικονομικά τους προβλήματα.

Συνοψίζοντας τη συγκεκριμένη ενότητα, θα πρέπει να αναφερθεί ότι, για τους περισσότερους μελετητές το trafficking, αντιμετωπίζεται ως άριστα οργανωμένη δραστηριότητα εντός εγκληματικών δικτύων διακίνησης και εμπορίας γυναικών, η οποία εκτυλίσσεται σε τρία βασικά στάδια: τη στρατολόγηση, τη διαμετακόμιση και τον προορισμό, όπου πάντα υπεισέρχονται οι παράμετροι της προσφοράς-ζήτησης, σε όρους ελεύθερης αγοράς. Οι πελάτες αποτελούν την μια από τις τέσσερις σταθερές που απαιτούνται για να στοιχειοθετηθεί αυτή η εγκληματική επιχείρηση, από κοινού με τους προμηθευτές οι οποίοι εξασφαλίζουν την προσφορά, τους εκάστοτε ρυθμιστικούς παράγοντες (ανάλογα με το στάδιο) και τέλος τους ανταγωνιστές, οι οποίοι με συναφείς εγκληματικές δράσεις, διεκδικούν μερίδιο κερδών και οφελών από την εκμετάλλευση του διακινούμενου ανθρώπινου δυναμικού. Επιπλέον, όπως παρουσιάστηκε και παραπάνω, μια από τις πρακτικές που έχει εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα των μεγάλων εγκληματικών δικτύων εμπορίας ανθρώπων, είναι η προσαρμοστικότητα τους στις τοπικές συνθήκες της εκάστοτε πορνικής αγοράς, η οποία υλοποιείται λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις τρέχουσες απαιτήσεις των πελατών⁸⁸. Επομένως, με βάση τα όσα αναφέρθηκαν, γίνεται αντιληπτή η βαρύτητα και η κεντρικότητα του πελάτη στη διαμόρφωση του σκηνικού της ζήτησης και των τάσεων στην πορνική αγορά, η οποία πλέον τροφοδοτείται στο μεγαλύτερο ποσοστό της από εξαναγκαστικά εκδιδόμενες γυναίκες.

⁸⁸Jay Albanese, *ό.π.*, σ.σ.63-65.

Μέρος Δεύτερο

1.Η Γυναικεία Μετανάστευση και η σύνδεσή της με την εμπορία ανθρώπων

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ, από τα 150 περίπου εκατομμύρια μεταναστών που μετακινούνται παγκοσμίως, πάνω από το 50 % αφορά γυναίκες. Η μετανάστευση αποτελεί για αρκετές γυναίκες μέρος ενός σχεδίου για την αντιμετώπιση ποικίλων καταστάσεων: της φτώχειας, της ανεργίας, του χαμένου αυτοσεβασμού, της ενδοοικογενειακής βίας, της έλλειψης μόρφωσης και επαγγελματικών δεξιοτήτων, ή ακόμα και της γενικότερης αίσθησης στασιμότητας στη ζωή.

Τις τελευταίες δεκαετίες σε αρκετές περιοχές του πλανήτη, προέκυψαν κοσμογονικές αλλαγές που είχαν καταλυτική επίδραση στην καθημερινή ζωή χιλιάδων ατόμων.

Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα καταλυτικών αλλαγών σε όλα τα επίπεδα, αποτέλεσαν οι χώρες σε μεταβατικό στάδιο της οικονομία τους, όπως οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Οι χώρες αυτές μετά την πτώση του κομμουνισμού, αναγκάστηκαν να ανταποκριθούν στο δυτικό μοντέλο της οικονομίας της αγοράς, χωρίς ωστόσο να διαθέτουν επαρκείς μηχανισμούς για σταδιακή προσαρμογή σε αυτό. Ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα της απουσίας συντονισμένου και προμελετημένου σχεδιασμού, για την εναρμόνιση με ένα πρωτόγνωρο για τα δεδομένα -των πάλαι ποτέ δημοκρατιών του υπαρκτού σοσιαλισμού-οικονομικό σύστημα, προέκυψε η εξέλιξη, οι χώρες αυτές να βιώσουν αντίθετα με τις προβλέψεις, πρωτοφανή οικονομική ύφεση και ταχεία κοινωνική αποδιάρθρωση. Ακόμη και αν κάποια στιγμή κατεγράφησαν θετικοί δείκτες οικονομικής ανάπτυξης, κυρίως αποτυπωμένοι ως αύξηση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, είτε αυτοί δεν διατηρήθηκαν για πολύ, είτε δεν συνοδεύτηκαν από αντίστοιχη κοινωνική ανάπτυξη. Όπως είναι γνωστό, η οικονομική πρόοδος μπορεί -αν δεν υπάρξει κατάλληλη πρόνοια για τα πιο φτωχά στρώματα του γενικού πληθυσμού- να μεταφραστεί σε ακόμη μεγαλύτερες ανισότητες πλούτου στο εσωτερικό της χώρας.

Καθώς λοιπόν η μετάβαση, από μια κρατικά ελεγχόμενη οικονομία, σε ένα πρωτόγνωρο και εντονότερο από αυτό πολλών δυτικών χωρών καθεστώς ιδιωτικοποίησης, ήταν απότομη, άνευ σχεδιασμού και για αυτό ανορθόλογη, οι πόροι που προορίζονταν για κοινωνική πρόνοια και κοινωνικές υπηρεσίες γρήγορα εξαφανίστηκαν με ληστρικό τρόπο. Το επίπεδο ζωής των μεσαίων τάξεων έπεσε δραματικά, αποστερώντας σε μεγάλο βαθμό τα ασθενέστερα μέλη τους, όπως οι γυναίκες και τα παιδιά, από βασικά οικονομικά και κοινωνικά αγαθά⁸⁹.

⁸⁹Είναι αξιοσημείωτο ότι πριν από τις εξελίξεις του 1989, όλες αυτές οι χώρες (με εξαίρεση το Αζερμπαϊτζάν), είχαν συγκριτικά μικρές εισοδηματικές ανισότητες. Η πλειοψηφία των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης, απολάμβαναν υψηλά ποσοστά ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας. Για παράδειγμα, το ποσοστό του αναλφαριθμητισμού ήταν εξαιρετικά χαμηλό, σε σύγκριση με το αντίστοιχο κρατών τα οποία διέθεταν υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα. Η έλευση του νέου οικονομικού συστήματος για αυτές τις χώρες, υπήρξε καταστροφική: συρρίκνωσε το κράτος πρόνοιας, μείωσε δραματικά το προσδόκιμο ζωής, αύξησε τις εισοδηματικές ανισότητες, με αποτέλεσμα να βυθιστεί σε ακραία φτώχεια περίπου 50 εκατομμύρια άνθρωποι, οι οποίοι παρέμειναν καθηλωμένοι σε αυτές τις συνθήκες, παρά την οικονομική σταθερότητα και την ανάπτυξη

Στις ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις, οι γυναίκες βίωσαν εκτός από εντονότερο εργασιακό αποκλεισμό σε σχέση με τους άνδρες εργαζόμενους, και την παντελή έλλειψη κοινωνικής μέριμνας και προστασίας για αυτές και τα παιδιά τους. Η διακοπή παροχών για τους ηλικιωμένους, για τις μητέρες, για την περίθαλψη και την εκπαίδευση, είχε αρνητικό αντίκτυπο κυρίως στις γυναίκες, οι οποίες πολύ συχνά ήταν οι μόνες υπεύθυνες για την φροντίδα μιας οικογένειας.

Επιπλέον, η περιορισμένη πρόσβαση των γυναικών σε θέσεις εργασίας ακόμη και για όσες από αυτές διέθεταν υψηλή μόρφωση, δημιούργησε έναν άνευ προηγουμένου αριθμό ανέργων, οι οποίες δεν μπορούσαν να βρουν δουλειές ανάλογες των προσόντων τους. Για παράδειγμα, το 1997 στη Ρωσία, το 70% των γυναικών δήλωναν αδυναμία να βρουν εργασία συμβατή με το υψηλό επαγγελματικό και μορφωτικό τους προφίλ. Έτσι, αυτό το εργατικό δυναμικό αντί να χρησιμοποιηθεί για να απογειώσει την εθνική οικονομία, κατέληξε να απασχολείται παράνομα σε θέσεις υποδεέστερες των δυνατοτήτων του, συνήθως ως οικιακές βοηθοί, ενώ ακόμη και όταν εργάζονταν ως υπάλληλοι, οι απολαβές τους ήταν δυσανάλογα μειωμένες σε σχέση με τις αντίστοιχες των ανδρών. Μέσα σε τέτοιο κλίμα έντονης οικονομικής ανασφάλειας και κοινωνικής απαξίωσης, πολλές γυναίκες της ανατολικής Ευρώπης δέχτηκαν θέσεις εργασίας στο εξωτερικό με αμφίβολη απασχόληση, αλλά καλές απολαβές, καθώς η μετανάστευση έστω και για μικρό χρονικό διάστημα φάνταζε ως ο μόνος δρόμος για την επιβίωσή τους. Ιδιαίτερα για τις νεότερες κοπέλες, σημαντικό ρόλο στην μετανάστευσή τους, εκτός από τις καλύτερες οικονομικές συνθήκες, διαδραμάτισε και η προοπτική της ανεξαρτησίας και της κοινωνικής χειραφέτησης τους από το παραδοσιακό μοντέλο οικογένειας, που τόσο έντονα προπαγάνδισαν οι μετακομμουνιστικές κυβερνήσεις⁹⁰. Ο αριθμός των γυναικών που μετανάστευσαν υπ' αυτές τις συνθήκες, μόνιμα ή προσωρινά στο εξωτερικό από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια, εφόσον οι περισσότερες από αυτές τις μετακινήσεις έγιναν παράνομα και χωρίς να ακολουθηθούν οι νόμιμες διαδικασίες.

Παρόμοιοι παράγοντες με τους προαναφερόμενους, για έξαρση της γυναικείας μετανάστευσης, αναδύθηκαν σε όλες τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αν και με διαφορετικά τοπικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, στην Ουκρανία ο αριθμός των νέων γυναικών που εκτιμάται από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, ότι εμφάνισαν πρόθεση να μεταναστεύσουν οπουδήποτε και χωρίς τις απαραίτητες εγγυήσεις για ασφαλή και αξιοπρεπή εργασία -επομένως ενδεχόμενα μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενα κάθε είδους εκμετάλλευσης- φθάνουν γύρω στο

που παρατηρήθηκε το 1998. Αποδεικτικές της σοβαρής ένδειας, δεν υπήρξαν μόνο τα χαμηλά εισοδήματα, αλλά σε συνδυασμό με αυτά, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και υγείας του πληθυσμού. Οι ομάδες που βίωσαν σε μεγαλύτερο βαθμό την οικονομική και κοινωνική υποβάθμιση, ήταν οι γυναίκες και τα παιδιά και για αυτό αποδείχτηκαν περισσότερο ευάλωτες στην εκμετάλλευση και το trafficking. βλ. Chris Corrin, *Transitional Road for Traffic: Analysing Trafficking in Women From and Through Central and Eastern Europe*, Europe-Asia Studies, Vol.57, No.4, June 2005, p.543,546 University of Glasgow and Taylor & Francis Group. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/30043905>.

⁹⁰ Πάολα Μοντζίνι ό.π. σ.90.

μισό εκατομμύριο. Μάλιστα, οι αρχές της χώρας εντοπίζουν την ανάπτυξη κυκλωμάτων σωματεμπορίας, τα οποία τροφοδοτούν είτε επιχειρήσεις στημένων «γάμων», είτε την πορνική αγορά χωρών της δυτικής Ευρώπης. Ίδια κατάσταση εμφάνισαν και πολλές άλλες περιοχές όπως: η Μολδαβία, η Λευκορωσία, η Γεωργία, το Καζακστάν, με μεταναστευτικούς πληθυσμούς που ετησίως έφτασαν να αγγίζουν τις 500.000. Ο Διεθνής Οργανισμός για τη Μετανάστευση (ΔΟΜ) υπολογίζει ότι 700.000 γυναίκες και παιδιά διακινούνται ετησίως σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ σύμφωνα με τις πηγές των Ηνωμένων Εθνών, ο αριθμός κυμαίνεται μεταξύ δύο και τεσσάρων εκατομμυρίων ανθρώπων. Όσον αφορά το trafficking γυναικών από την ανατολική Ευρώπη στην Ε.Ε., ορισμένες πηγές της Ένωσης αναφέρονται σε 500.000 γυναίκες, ενώ άλλες υπολογίζουν έναν αριθμό μεταξύ 200.000 και 500.000, ο οποίος περιλαμβάνει γυναίκες από την ανατολική Ευρώπη, καθώς και από τη Λατινική Αμερική, την Αφρική και την Ασία.⁹¹ Σύμφωνα δε, με μελέτη του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Πρόληψη και Καταπολέμηση του Εγκλήματος, πάνω από το 80% των θυμάτων από την Νοτιοανατολική Ευρώπη καταλήγει ως πόρνες, ενώ ένα επιπλέον ποσοστό 10%, ως απασχολούμενες σε συναφείς με τον πορνικό χώρο, τομείς⁹².

Το περίεργο είναι ότι, οι περισσότερες από τις γυναίκες που διακινούνται με δική τους «συναίνεση»,⁹³ δεν έχουν άγνοια κινδύνου για το τι μέλλει γενέσθαι, όσον αφορά τις δυνατότητες και τους τομείς απασχόλησής τους, από τη στιγμή που θα εγκαταλείψουν τις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Εντούτοις, αποτολμούν να δουλέψουν στο εξωτερικό κάτω από επισφαλείς ή αβέβαιες συνθήκες. Ως μόνη λογική εξήγηση, φαντάζει η υπόθεση ότι αυτές οι γυναίκες πιθανότατα δεν μπορούν να διανοηθούν, το μέγεθος της εξαθλίωσης, στην οποία τα κυκλώματα διακίνησης τελικά θα τις υποβάλλουν, προκειμένου να απομυζήσουν, όσο μεγαλύτερα οικονομικά οφέλη μπορούν, από την εργασία τους στην πορνική αγορά ή σε συναφείς με αυτή χώρους.

Οι κυριότερες ευκαιρίες για απασχόληση των γυναικών που μεταναστεύουν, είτε παράνομα είτε νόμιμα, είτε με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, είτε με βασικό επίπεδο εκπαίδευσης, είτε προσωρινά είτε μόνιμα, εντοπίζονται σε τυπικά γυναικείες αγορές εργασίας. Μόνο μια μειοψηφία καταφέρνει τελικά να απασχοληθεί ως ανειδίκευτες εργάτριες σε βιοτεχνίες ή σε μεταποιητικές επιχειρήσεις, ενώ ακόμα μικρότερο είναι το ποσοστό των γυναικών, που πετυχαίνουν να απορροφηθούν σε διοικητικές θέσεις ή σε θέσεις που απαιτούν πνευματική εργασία. Ένα μεγαλύτερο ποσοστό,

⁹¹ Ρούτβιτσα Αντριάσεβιτς, *Τράφικινγκ : Συζήτηση γύρω από μια έννοια. Η περίπτωση των Ανατολικοευρωπαϊκών Γυναικών στην Ιταλία*, μετάφραση Μαρία Ι. Παπαδήμα, άρθρο στην τριμηνιαία επιθεώρηση-“θέσεις” Τεύχος 98, περίοδος: Ιανουάριος – Μάρτιος 2007.

⁹² Kennedy A.Kearney-Fisher, *Economics of Human Trafficking in the European Union*, paper, Tufts University, σ.2.

⁹³ Ο όρος συναίνεση μπαίνει εντός εισαγωγικών, καθώς γίνεται αντιληπτός ως επίφαση συναίνεσης. Ωστόσο, αναλύεται εκτενέστερα, στην ενότητα με τις *Θεωρητικές Προσεγγίσεις του ζητήματος της Πορνείας*, όπου αναφέρεται ότι εφόσον η γυναίκα που θα ασκήσει την πορνική δραστηριότητα δεν γνωρίζει τους ακριβείς όρους της απασχόλησής της, οι οποίοι στην πραγματικότητα είναι ιδιαίτερα επαχθείς, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό ότι συναινεί a priori σε κάτι το οποίο επί της ουσίας, δεν γνωρίζει και μάλιστα σε κάτι το οποίο θα είναι τόσο καταστροφικό για την ίδια.

απασχολείται στην καλύτερη περίπτωση, στην παροχή υπηρεσιών προς μεμονωμένα άτομα και οικογένειες, όπως: οικιακές βοηθοί, νοσοκόμες, βοηθοί ηλικιωμένων ατόμων, baby sitters, κ.λ.π. Ιδιαίτερα στις ανεπτυγμένες περιοχές της Δύσης, η αύξηση της ζήτησης για άτομα που θα μπορούσαν να φροντίσουν ηλικιωμένους και μικρά παιδιά, προέκυψε ως επακόλουθο της αυξημένης εισόδου στην αγορά εργασίας των γηγενών γυναικών -η οποία όπως ήταν αναμενόμενο συρρίκνωσε το χρόνο και τις αντοχές τους για τέτοιους είδους ασχολίες- σε συνδυασμό με την έλλειψη επαρκών υποδομών στις κοινωνικές υπηρεσίες για την υποστήριξη των εργαζόμενων γυναικών.

Το γεγονός ότι οι ελάχιστοι τομείς γυναικείας απασχόλησης στο εξωτερικό, επιπρόσθετα εμφανίζουν ασαφή και παράνομα χαρακτηριστικά, ευνοεί το καθεστώς σκληρής εκμετάλλευσης για τις γυναίκες, το οποίο μπορεί να επεκταθεί και στο χώρο του πληρωμένου σεξ. Για παράδειγμα, ο τομέας της οικιακής εργασίας στις χώρες υποδοχής, ο οποίος προσφέρει ελάχιστες και κακοπληρωμένες ευκαιρίες για τις μετανάστριες, με ελαστικές εργασιακές σχέσεις -εφόσον δεν υπόκειται σε κανενός είδους κρατικό έλεγχο- μπορεί πολύ εύκολα να οδηγήσει σε σκληρές συνθήκες εργασίας και ποικίλες μορφές εκμετάλλευσης⁹⁴. Ταυτόχρονα ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των μεταναστριών καταλήγει να απασχολείται σε χώρους μόδας,(μοντέλα, μοδίστρες) ή σε εστιατόρια, bars, κέντρα διασκέδασης ως σερβιτόρες, παρουσιάστριες, συνοδοί στριπτιζέζ, πόρνες. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστριών στην Ευρώπη, αφορά γυναίκες οι οποίες τελικά καταλήγουν να απασχολούνται στην αγορά της πορνείας. Αν και ο τομέας αυτός είναι επικερδέστερος από άλλους, σε σύγκριση για παράδειγμα με την οικιακή εργασία που προαναφέρθηκε, εντούτοις είναι αυτός που ενέχει τους μεγαλύτερους κινδύνους για τις απασχολούμενες και αυτός με τον μικρότερο ορίζοντα απασχόλησης, καθώς το δυναμικό της πορνικής αγοράς διαρκώς ανανεώνεται με νεότερα και ομορφότερα κορίτσια, προκειμένου να ανταποκρίνεται στις εκάστοτε αλλαγές των προτιμήσεων των πελατών και στην αυξημένη ζήτηση για εξαιρετικές υπηρεσίες.

Η πλειοψηφία των γυναικών που τελικά απασχολήθηκε σε άλλους τομείς από αυτούς που αρχικά τους είχαν παρουσιασθεί, εξαπατήθηκε από αγγελίες οι οποίες ζητούσαν άτομα για εργασία στο εξωτερικό. Τα υποψήφια θύματα επιλέχθηκαν για αυτές τις θέσεις, ύστερα από πολλές συναντήσεις, ανταλλαγές φωτογραφιών και την καταβολή από μέρους τους ενός διόλου ευκαταφρόνητου ποσού, προκειμένου να εξασφαλίσουν την απαραίτητη πρόσβαση σε νόμιμα έγγραφα. Τα χρήματα χρειάζονται πάντα, προκειμένου οι γυναίκες να έχουν κάλυψη από τις αρχές της χώρας υποδοχής, εφόσον ως επί το πλείστον, οι περισσότερες από τις μετακινήσεις προς αυτήν, πραγματοποιούνται σε καθεστώς παράνομο και επομένως άκρας μυστικότητας.

⁹⁴ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.104.

Καθώς τα δίκτυα διακίνησης των κοριτσιών είναι συνήθως πολυπληθή, ένας αριθμός μεσαζόντων προέρχεται από τις ίδιες χώρες καταγωγής με αυτές των διακινούμενων. Είναι σύνηθες το φαινόμενο, άτομα από το στενό ή το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον να προωθούν ως λύση στη μιζέρια τους, την αποστολή των νέων κοριτσιών και γυναικών της οικογένειας για εργασία στο εξωτερικό γνωρίζοντας μάλιστα εκ των προτέρων την τύχη τους, αφού θα έχουν μεταναστεύσει. Μάλιστα, το trafficking αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των τοπικών άτυπων οικονομιών, ορισμένων ανατολικοευρωπαϊκών χωρών. Σε φάση οικονομικής αναδόμησης όπου η ανεργία βρίσκεται σε έξαρση, η διαμεσολάβηση για την ανεύρεση ατόμων που θα μεταναστεύσουν για να εργαστούν στο εξωτερικό, αποτελεί για αρκετούς ικανοποιητική εργασιακή απασχόληση με υψηλές απολαβές.

Για κάποιους μελετητές του φαινομένου, το μεγαλύτερο οικονομικό όφελος για τους μεσαζόντες και τους διακινητές, προκύπτει στα αρχικά στάδια διακίνησης των μεταναστριών και όχι τόσο από την καθεαυτή εκμετάλλευση της εργασίας τους ή της απασχόλησής τους ως εκδιδομένων. Μια τέτοια οπτική, αναιρεί ως μονοσήμαντη την διαδεδομένη αντίληψη για το trafficking, ως «οργανωμένης και εμπρόθετης επιχείρησης τρίτων προσώπων που αποσκοπεί στην προσέλκυση γυναικών με αποκλειστικό σκοπό την ένταξή τους στην πορνική αγορά»⁹⁵. Η παραπάνω προσέγγιση αναπτύσσεται στη βάση της λογικής, ότι τελικά η αύξηση των συνοριακών ελέγχων εκ μέρους αρκετών ευρωπαϊκών κρατών και η εισαγωγή ολοένα και περισσότερων ρυθμίσεων, για την απόκτηση ταξιδιωτικών εγγράφων και εγγράφων παραμονής για τα άτομα που προέρχονται εκτός Ε.Ε., οδηγεί σε αύξηση του κόστους μεταφοράς, ειδικά για όσες γυναίκες δεν διαθέτουν τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα. Η συγκεκριμένη πρακτική εφαρμόζεται όλο και συχνότερα, προκειμένου οι κυβερνήσεις, να ελέγξουν τις μεταναστευτικές ροές στο εσωτερικό των κρατών τους. Όμως, οι επαναλαμβανόμενες απόπειρες διάσχισης των συνόρων, αυτόματα μεταφράζονται σε πολλαπλασιασμό των δαπανών ταξιδιού ή αλλιώς σε πολλαπλασιασμό των οφειλών των διακινούμενων, προς αυτούς οι οποίοι έχουν αναλάβει την οργάνωση της μεταφοράς τους στο εξωτερικό.

Εντούτοις, καθώς τα όρια της ευρωπαϊκής επικράτειας, επί της ουσίας δεν είναι αδιαπέραστα, οι συνοριακοί έλεγχοι έχουν περισσότερο ψυχολογικό αντίκτυπο, προσφέροντας αφενός μια ψευδαίσθηση πλήρους και αδιαμφισβήτητης εξουσίας στα κυρίαρχα κράτη, αφετέρου δε μια επίφαση ασφάλειας στους πολίτες τους. Ταυτόχρονα τα σύνορα αποκτούν ένα συμβολικό ρόλο, λειτουργώντας ως «φίλτρα» τα οποία διαχωρίζουν τους επιθυμητούς «επισκέπτες» από τους ανεπιθύμητους.

⁹⁵ Ρούτβιτσα Αντριάσεβιτς ό.π.

Ουσιαστικά λοιπόν, η αυστηροποίηση των συντοριακών διελεύσεων, καταλήγει να έχει αποτελέσματα αντίθετα από την προθετικότητα των μεταναστευτικών νόμων. Οι μεταναστευτικοί περιορισμοί, αυξάνουν το κόστος των διελεύσεων και εκτινάσσουν την αξία των μεταναστριών ως «εμπορευμάτων εργασίας», καθιστώντας τις οικονομικά και νομικά πιο ευάλωτες. Επίσης, αυξάνουν το βαθμό ελέγχου που μπορούν να έχουν οι διακινητές πάνω στις διακινούμενες (τόσο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού όσο και μετά από αυτό), εκθέτοντας τις έτσι σε κάθε μορφής κακοποίηση. Τελικά αν και απευκταίο, το αποτέλεσμα των μεταναστευτικών πολιτικών, είναι η περαιτέρω ισχυροποίηση και ο πλουτισμός των δικτύων παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Επιχειρώντας την εξήγηση στο παράδοξο αυτό φαινόμενο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι όσον αφορά την ευρωπαϊκή επικράτεια, επειδή οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών της Ε.Ε. συσχετίζουν το trafficking με την «παράνομη» μετανάστευση από τρίτες χώρες, καθώς και με το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία, αντιμετωπίζουν τη φερόμενη μαζικότητα του trafficking, με ολοένα αυστηρότερους μεταναστευτικούς νόμους⁹⁶.

Βάσει αυτής της οπτικής, η εφαρμογή του σχεδίου προστασίας των συνόρων έχει αναδειχθεί σε μέτρο κομβικής σημασίας, για τον περιορισμό της εμπορίας. Ο εκτεινόμενος συντοριακός έλεγχος, ιδιαίτερα των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε., παρουσιάζεται ως αποζημίωση για την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων μεταξύ κρατών-μελών του Schengen, καθώς και για το σχηματισμό περιοχής ελεύθερης κυκλοφορίας για τους πολίτες της Ε.Ε.⁹⁷. Η επίτευξη του περιορισμού εισόδου μεταναστών αποπειράθηκε με τη δημιουργία ανασχετικών νομοθετικών πράξεων, με την ενδυνάμωση των συμφωνιών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών τα οποία συνορεύουν, προκειμένου να αυξηθεί ο έλεγχος στη διέλευση των ατόμων, ακόμα και με τη

⁹⁶ Ο εξαρχής προσδιορισμός του trafficking στον Ποινικό Κώδικα των περισσότερων χωρών, ως η εξαναγκαστική μετακίνηση γυναικών δια μέσο εθνικών ή διεθνών συνόρων, για το σκοπό της ένταξης τους στην πορνεία, βοήθησε στην εγγενή σύνδεσή του με αυτήν. Παράλληλα, οι πρακτικές που έχει παρατηρηθεί να εφαρμόζονται από τους διακινητές, στις εξαναγκαστικές μετακινήσεις ατόμων, προκειμένου να αποκρύψουν την ταυτότητα των διακινούμενων, με την αφαίρεση ή αποσίωπηση εγγράφων που πιστοποιούν την ύπαρξή τους, έχει περαιτέρω συνδέσει το trafficking με την παράνομη μετανάστευση. Βλ. Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.146.

⁹⁷ Η Συνθήκη Schengen αφορά τη συμφωνία που υπεγράφη στην ομώνυμη κωμόπολη του Λουξεμβούργου τον Ιούνιο του 1985, αρχικά μεταξύ 5 κρατών με στόχο αφενός την προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα των χωρών που την υπέγραψαν, αφετέρου την αστυνομική και δικαστική συνεργασία μεταξύ τους σε ποινικές υποθέσεις. Με την σταδιακή προσχώρηση των περισσότερων κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αρκετών άλλων ευρωπαϊκών χωρών, παράλληλος στόχος, αναδείχθηκε η ενίσχυση της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης. Έτσι, τα κράτη μέλη τα οποία έχουν εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε., είναι υπεύθυνα για τη διασφάλιση σωστών ελέγχων και την αποτελεσματική επιτήρηση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής, το καθεστώς θεωρήσεων εισόδου στην Ε.Ε., είναι αρκετά αυστηρό όπως και οι αντίστοιχοι έλεγχοι στα εξωτερικά σύνορα, προκειμένου να παρεμποδίζεται η λαθρομετανάστευση, το trafficking προσώπων, η διακίνηση ναρκωτικών κ.ά.

Ανακτήθηκε από: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/schengen_agreement_el.htm

Ωστόσο, η Συνθήκη προβλέπει ότι κάθε κράτος μέλος δύναται, σε περίπτωση εξαιρετικών συνθηκών όπως σε σοβαρή απειλή της δημόσιας ασφάλειας, να αποκαταστήσει προσωρινά τους ελέγχους στα σύνορά του και εντός της Ένωσης. Για παράδειγμα, η σχετικά πρόσφατη απαίτηση της Τουρκίας, να εξαιρεθούν οι πολίτες της από το καθεστώς θεωρήσεων εισόδου, παρά το διαπιστωμένο γεγονός από την Frontex, ότι τα χερσαία σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αποτελούν το κύριο σημείο παράνομης διέλευσης μεταναστών προς την Ε.Ε., ανέδειξε το ενδεχόμενο της εκ νέου εισαγωγής διασυνοριακών ελέγχων μέσα στην ζώνη Σένγκεν, εντός του 2012. Ανακτήθηκε από: <http://www.newsbeast.gr/greece/FakelosMetanastes>

δημιουργία σε κάποιες από αυτές φυσικών εμποδίων περιμετρικά των συνόρων. Με τη Συνθήκη Schengen οι συνοριακοί έλεγχοι αυξήθηκαν και εκσυγχρονίστηκαν, ενώ τα απαραίτητα δικαιολογητικά για την απόκτηση βίζας έγιναν περισσότερα και πιο εξειδικευμένα.

Με άλλα λόγια, η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων της Ε.Ε., σήμανε την ταυτόχρονη μετατόπιση του ελέγχου προς τα εξωτερικά σύνορά της και τη δημιουργία αυτού που αποκαλείται «Ευρώπη-φρούριο». Οι πολιτικές και οι πρακτικές της Ε.Ε. στα μεταναστευτικά θέματα, έχουν δημιουργήσει, ένα καθεστώς κυκλοφορίας δύο ταχυτήτων, το οποίο από τη μια διευκολύνει και ενθαρρύνει την εργασιακή κινητικότητα των πολιτών της Ε.Ε., ενώ την ίδια στιγμή περιορίζει την κινητικότητα των πολιτών «τρίτων χωρών» προς αυτήν, καθιστώντας την μετανάστευση ατόμων εκτός περιοχών Schengen, ως μείζον πρόβλημα της Ένωσης.

Η διαδικασία διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ειδικά όσον αφορά τον συνοριακό έλεγχο και τους περιορισμούς στην παροχή βίζας, έχει μετατρέψει αυτό το διπλό καθεστώς σε πολλαπλά καθεστάτα διαφοροποιημένων βαθμών κινητικότητας μεταξύ των κρατών της Ε.Ε., των υποψήφιων για ένταξη κρατών και των μη υποψήφιων κρατών. Έτσι, τα υποψήφια να ενταχθούν στην Ένωση κράτη, είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν συνοριακούς κανονισμούς και διαδικασίες έκδοσης βίζας «τύπου Schengen», στις σχέσεις τους με μη υποψήφια κράτη. Άλλα μέτρα, όπως ο κανόνας «ασφαλών τρίτων χωρών», έχουν περιορίσει περαιτέρω την κινητικότητα των μεταναστών. Παραδείγματος χάριν, κάποιες «ασφαλείς τρίτες χώρες», όπως η Πολωνία, εισήγαγαν κανονισμούς παροχής ασύλου ακολουθώντας τη γραμμή της Ε.Ε., οι οποίοι δίνουν τη δυνατότητα στις πολωνικές αρχές να απελαύνουν απ' το πολωνικό έδαφος, τους μη καταγεγραμμένους μετανάστες, προωθώντας τους σε στρατόπεδα κράτησης στην Ουκρανία και τη Λευκορωσία. Ωστόσο, αυτές οι διαδικασίες μετατόπισαν την ευθύνη για την προστασία των συνόρων και την παρεμπόδιση της παράνομης μετανάστευσης από την Ε.Ε. στα υποψήφια κράτη, μετατρέποντάς τα σε ένα είδος «ανασχετικής ζώνης» ή σε νέους «φύλακες» των πυλών της Ε.Ε.⁹⁸.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η «κρίση συνόρων», η οποία έχει οδηγήσει στη δημιουργία μιας Ευρώπης περιχαρακωμένης σε υπαρκτά και συμβολικά σύνορα, προέρχεται από ένα γενικευμένο αίσθημα ανασφάλειας και ανησυχίας το οποίο περιβάλλει το σύγχρονο έθνος-κράτος στη Δύση, (το νόημα του οποίου τελεί υπό αναθεώρηση) και σχετίζεται ευθέως με τη παγκοσμιοποίηση και την έννοια της ασφάλειας. Πιο συγκεκριμένα, το trafficking γυναικών από χώρες της ανατολικής Ευρώπης προς τις χώρες της Ε.Ε., αναπτύχθηκε έντονα, όπως προαναφέρθηκε, το 1989, έπειτα από μια σειρά κατακλυσμαίων αλλαγών όπως: η πτώση του τείχους του Βερολίνου, η ελαστικοποίηση της πολιτικής βίζας της Ρωσίας, οι οικονομικοί μετασχηματισμοί και οι πολιτικές επαναστάσεις στις περισσότερες χώρες του ανατολικού μπλοκ. Ταυτόχρονα, η ίδια περίοδος για την Ευρώπη, σηματοδεύτηκε από σημαντικές αλλαγές ως προς την

⁹⁸ Ρούτβιτσα Αντριάσεβιτς *ό.π.*

ενοποίηση, την ολοκλήρωση και την αναδιάρθρωση του περιεχομένου της ευρωπαϊκής ταυτότητας, αλλά και της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη. Οι ανησυχίες σχετικά με την παγκοσμιοποίηση και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, συνδέθηκαν στενά με την ανάδυση τοπικών εθνικισμών στην Ευρώπη και με τον στιγματισμό των μεταναστών ως φορέων αναταραχής, ανεργίας και εγκληματικότητας⁹⁹. Μάλιστα, καθώς συχνά απαντάται στο δημόσιο λόγο η σύνδεση μεταξύ μεταναστών και παραβατικότητας, αναπόδραστα προκύπτει για πολλούς, μια μονοδιάστατη, ξενοφοβική και ρατσιστική προσέγγιση, η οποία εστιάζει όχι στα προβλήματα που οι ίδιοι οι μετανάστες αντιμετωπίζουν εντός μιας νέας για αυτούς κοινωνικοοικονομικής και πολιτισμικής πραγματικότητας, αλλά στα προβλήματα που υποτίθεται, ότι οι ίδιοι προκαλούν στην κοινωνία και την οικονομία της χώρας υποδοχής¹⁰⁰. Στην δημιουργία στρεβλής εικόνας για την κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα των μεταναστών, καθοριστικός είναι ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, εφόσον «ο λόγος των media, ως λόγος των ελίτ επηρεάζει κοινωνικές πρακτικές και ανα-κατασκευάζει κοινωνικές πραγματικότητες ή και επινοεί (εγκληματική) επικαιρότητα»¹⁰¹. Κατά αυτόν τον τρόπο, μέσα από την εκφορά ενός αρνητικά νοηματοδοτημένου λόγου για τους αλλοδαπούς, τα ραδιοτηλεοπτικά και έντυπα μέσα, συμβάλλουν εσκεμμένα ή μη, στη διαμόρφωση ή και στην ενίσχυση στερεοτυπικών αξιολογήσεων που παράγουν και αναπαράγουν ρατσιστικές ερμηνείες της μετανάστευσης, εγείροντας παράλληλα συνειρμούς σχετικούς με έναν υποτιθέμενο «εθνικό μύθο» περί εθνικής ομοιογένειας, ο οποίος πρέπει πάση θυσία να διατηρηθεί στο διηνεκές.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι, η ανελαστικότητα των συνόρων και η περιφρούρησή τους, ουσιαστικά μεταφράζεται σε προσπάθεια διαφύλαξης της καθαρότητας της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη και της αντίστοιχης κοινότητας, με την προγεγραμμένη κρατική εξουσία που την ορίζει.

Ιδιαίτερα όσον αφορά τις διακινούμενες από την ανατολική Ευρώπη, είναι ενδιαφέρουσες οι επιπτώσεις, που προκαλεί ο δημόσιος λόγος, στις ζωές τους. Πολύ συχνά στα Μ.Μ.Ε. ή στις εκστρατείες anti-trafficking, αναπαρίστανται ως «αθώοι άγγελοι με γαλάζια μάτια», στερεότυπο που τις καθιστά φυλετικά αδιαφοροποίητες από τις υπόλοιπες Ευρωπαίες, οπότε χρίζουν προστασίας προκειμένου να διαφυλαχθεί η ευρωπαϊκή ταυτότητα. Ταυτόχρονα όμως, επειδή θεωρούνται θύματα εξαναγκαστικής διακίνησης (επομένως όχι πραγματικές Ευρωπαίες), ο νόμος επιφυλάσσει για αυτές προσωποκράτηση και απέλαση. Η αμφισημία αυτή, τις καθλώνει σε ένα ενδιάμεσο καθεστώς

⁹⁹ Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.σ.14-15.

¹⁰⁰ Αθ.Μαρβάκης, Δημ.Παρσάνογλου, Μίλτος Παύλου, *Μετανάστες στην Ελλάδα: «προβλήματα», κοινωνικά φαινόμενα και υποκείμενα* στο: *Μετανάστες στην Ελλάδα*, επιμέλεια: Αθ.Μαρβάκης, Δημ.Παρσάνογλου, Μίλτος Παύλου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σ.15.

¹⁰¹ Γιάννης Πανούσης, *ΜΜΕ, τηλεοπτικοί «εχθροί» και μετανάστευση*, στο: *Η Μεταρρύθμιση της Μεταναστευτικής Πολιτικής*, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου. Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου. Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, επιμέλεια: Ξενοφών Κοντιάδης, Θεόδωρος Παπαθεοδώρου, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2007, σ.224.

ενσωμάτωσης και αποκλεισμού, όπου τα οποιαδήποτε δικαιώματα εγείρονται για αυτές, είναι αποτελέσματα προσχηματικών πολιτικών προστασίας και αρωγής¹⁰².

Υπό μια άλλη οπτική, οι διακινούμενες αποτελούν μια διπλή απειλή για τη συνοχή της ευρωπαϊκής κοινότητας: εξωτερική εφόσον παραβιάζουν τα σύνορα, εσωτερική εφόσον αναιρούν την ευρωπαϊκή ηθική τάξη, όπου ιστορικά οι γυναίκες ενσαρκώνουν τα μυθικά σύμβολα του έθνους, όπου η μητέρα ταυτίζεται με την πατρίδα. Πιο συγκεκριμένα, οι Ευρωπαϊές γυναίκες ιστορικά, αποτέλεσαν τους θεματοφύλακες της ευρωπαϊκής πολιτιστικής και ηθικής κοσμομότητας, αφοσιωμένες στην πολιτική κοινότητα και το έθνος, αλλά πάντα περιορισμένες στην ιδιωτικότητα της οικογενειακής εστίας. Για αυτό το λόγο, όποτε η γυναικεία σεξουαλικότητα γίνονταν απείθαρχη, απειλώντας τη συνοχή και την ακεραιότητα της κοινότητας, προέκυπταν κανόνες που επεδίωκαν να την περιστείλουν. Ο απόηχος ανάλογων κοινωνικών και πολιτικών εγγραφών, μπορεί να ερμηνεύσει τον σύγχρονο έλεγχο για περιορισμό της γυναικείας κινητικότητας, ως μεταμφιεσμένο έλεγχο της γυναικείας σεξουαλικότητας. Παράλληλα, η εξιδανίκευση της πατρώας γης ως της ιδεατής πατρίδας για κάθε άτομο, επικυρώνει περαιτέρω την αντίληψη ότι οι μετανάστες είναι καλύτερα στις χώρες τους και πουθενά αλλού, και εκπληρώνει το αρχέγονο ζητούμενο που θέλει τις γυναίκες να παραμένουν στις εστίες τους¹⁰³. Σε αυτό το νοητικό σχήμα, εμφανίζεται διάκριση όσον αφορά την εκμετάλλευση εντός και εκτός πατρίδας. Με άλλα λόγια, όποιος μετακινηθεί εκτός συνόρων, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης. Όμως, για όποιον παραμένει στην εστία του, αποσιωπείται το γεγονός ότι μπορεί να έχει τις ίδιες πιθανότητες με τον πρώτο, να πέσει θύμα εκμεταλλευτικών σχέσεων στον εργασιακό χώρο ή λόγω σοβαρών οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, σε μια καπιταλιστική αγορά εργασίας. Σε τέτοιες ερμηνείες, το υπόρρητο μήνυμα είναι ότι, η κρατικά σχεδιασμένη μετανάστευση είναι απαλλαγμένη από την εκμετάλλευση και σε αυτό το μοτίβο, κινούνται πολύ συχνά οι εκστρατείες κατά του trafficking, αποθαρρύνοντας τις γυναίκες σε άτυπες μορφές εργασίας, με παρεπόμενο την καθήλωσή τους στην οικιακή σφαίρα της αναπαραγωγικής εργασίας.

Περαιτέρω, η αμφιθυμία με την οποία αντιμετωπίζεται η μετανάστευση, περιλαμβάνει την αντιμετώπισή της ως κάτι επιθυμητό για συγκεκριμένες ομάδες και ως κάτι ανεπιθύμητο και εγκληματικό για άλλες. Η εμμοιική εστίαση των μεταναστευτικών πολιτικών στους μετανάστες χωρίς έγγραφα, δεν εξηγεί γιατί η κινητικότητα κάποιων ατόμων, όπως τουρίστες, διανοούμενοι, στελέχη Μ.Κ.Ο., επιδοκιμάζεται, ενώ ταυτόχρονα ακόμα και η επιθυμία για μετακίνηση κάποιων άλλων, εγκληματοποιείται. Κατά αναλογία, αμφισημία παρατηρείται, όπως αναφέρθηκε αναλυτικά πιο πάνω, στους κοινωνικά κατασκευασμένους προσδιορισμούς των μεταναστών, είτε ως

¹⁰²Επιπλέον, ενδιαφέρον είναι ότι όσο τα θύματα του trafficking, προέρχονταν από τριτοκοσμικές χώρες, η ευρωπαϊκή κοινωνία αντιμετώπιζε με σχετική ανοχή το φαινόμενο. Όταν όμως από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, υπό το βάρος των καταγιστικών ανατροπών στις χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης, άρχισαν να εισρέουν στην Ε.Ε. λευκές γυναίκες, η ανησυχία και η αντίδραση εντός των ευρωπαϊκών κρατών, εντάθηκαν. Βλ. Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.σ.16, 36,39.

παθητικών θυμάτων ανηλεών κυκλωμάτων διακίνησης, είτε ως εγκληματικών φιγούρων, οι οποίες είναι υπεύθυνες για όσα δεινά (ανεργία, εγκληματικότητα, πορνεία), προκύπτουν στην κοινωνία και την οικονομία, «άμα τη εμφανίσει» τους¹⁰⁴.

Αντιφάσεις όμως παρατηρούνται και σε άλλα σημεία της μεταναστευτικής αντίληψης. Για παράδειγμα, κάποιοι ερευνητές του φαινομένου, υποστηρίζουν ότι ένας ευδιάκριτος διαχωρισμός μεταξύ νόμιμης και «παράνομης» μετανάστευσης, δηλαδή μετανάστευσης χωρίς έγγραφα σε σχέση με το trafficking, δεν είναι εφαρμόσιμος. Ως επιχείρημα προβάλλουν το γεγονός, ότι συχνά ακόμα και γυναίκες οι οποίες μεταναστεύουν με δική τους θέληση, αρχικά μετακινούνται νόμιμα, εφόσον τουλάχιστον διαθέτουν την απαραίτητη βίζα. Όταν όμως αυτή λήξει, η απουσία εγγράφων παραμονής στις χώρες υποδοχής, τις καθιστά αυτόματα παράνομες μετανάστριες. Παράλληλα, ακόμα και οι νόμιμες μεταναστευτικές διαδικασίες μπορούν να υποκρύπτουν παρανομίες, όπως στην περίπτωση που διεφθαρμένοι κρατικοί υπάλληλοι απαιτούν την καταβολή προμήθειας, για να επισπεύσουν τη διαδικασία έκδοσης βίζας, ή να χορηγήσουν έγγραφα σε άτομα που δεν πρέπει, ενώ παράτυπη είναι και η απαίτηση των πρακτορείων να τους καταβληθούν υψηλές αμοιβές για τις υπηρεσίες τους.

Μια τέτοια οπτική υπογραμμίζει ότι το μοντέλο του trafficking ως μορφή παράνομης μετανάστευσης, σε αντιδιαστολή με τους νόμιμα εγκεκριμένους τρόπους μετανάστευσης, είναι εξαιρετικά προβληματικό. Η επιπόλαια ένταξη του, αποκλειστικά στην κατηγορία της «παράνομης» μετανάστευσης, αποσιωπεί το γεγονός ότι οι όλο και αυστηρότεροι μεταναστευτικοί νόμοι έχουν μειώσει τις δυνατότητες νόμιμης μετανάστευσης και ότι στη σημερινή πραγματικότητα, η παρανομία έχει καταλήξει να είναι ένα δομικό στοιχείο των μεταναστευτικών κυμάτων. Ως παρεπόμενο προκύπτει η «επιλογή» της μετακίνησης να είναι τις περισσότερες φορές το αποτέλεσμα περιορισμών, αν όχι εξαναγκασμών¹⁰⁵.

Το οξύμωρο είναι ότι, όσο περισσότερους περιορισμούς συναντούν οι μετανάστες στη μετακίνησή τους -λόγω των απαγορεύσεων και των διαδικαστικών προσκομμάτων που θέτει η μεταναστευτική πολιτική των χωρών καταγωγής, των ενδιάμεσων χωρών αλλά και των χωρών προορισμού- τόσο περισσότερο διογκώνεται η παράνομη μετανάστευση και ενισχύονται τα παράνομα κυκλώματα που τη διευκολύνουν.

Εξαιτίας λοιπόν των αφορισμών και των αποκλεισμών στις μεταναστευτικές στρατηγικές των περισσότερων κρατών, όσοι επιθυμούν να μεταναστεύσουν και δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα, ωθούνται να αποταθούν σε άτομα τα οποία θα διευκολύνουν την είσοδό τους στις χώρες προορισμού, χρησιμοποιώντας όμως κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο για το σκοπό αυτό. Δηλαδή, η

¹⁰³ Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.σ.20,22,30,36,37.

¹⁰⁴ Astrid Renland, *Σεξουαλικοί εργαζόμενοι στην πρώτη γραμμή: Η κατασκευή θυμάτων και οι δράστες στο διεθνή πόλεμο κατά του εγκλήματος*, άρθρο, Δεκέμβριος 2008 στο Re-public: re-imagining democracy. Ανακτήθηκε από: <http://www.re-public.gr/?p=368&print=1>

εντατικοποίηση και αυστηροποίηση των συνοριακών ελέγχων και των μεταναστευτικών νόμων με δεδηλωμένο στόχο τους τον περιορισμό του trafficking -αντίθετα από το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα- έχει καταστήσει πλέον δομικό στοιχείο της μετανάστευσης την παρανομία. Ωστόσο, μόλις περάσουν τα σύνορα, οι παράνομα διακινούμενοι είναι εν δυνάμει θύματα οποιασδήποτε μορφής εκμετάλλευσης, τόσο εργασιακής όσο και σεξουαλικής. Οι συνθήκες, η πορεία και η διάρκεια του ταξιδιού μεταφοράς, εξαρτώνται αποκλειστικά από τα συμφέροντα των τρίτων προσώπων που έχουν αναλάβει τη διακίνηση. Αυτό σημαίνει ότι οι διακινούμενοι έχουν ελάχιστο ή καθόλου έλεγχο στο ταξίδι, γεγονός που τους εκθέτει σε πολλαπλούς κινδύνους και απειλές τόσο από τη μεριά των διακινητών όσο και από τη μεριά των κρατικών αρχών των χωρών από όπου διελαύνουν.

Έτσι, η εμπορία ανθρώπων αν και διαφορετική από τη λαθρομετανάστευση, συχνά συνδυάζεται με αυτή στο πλαίσιο της λαθραίας διακίνησης μεταναστών. Οι ομοιότητές τους εντοπίζονται στον τρόπο, στις μεθόδους και τους δρόμους τους οποίους ακολουθούν και οι δύο πρακτικές. Γύρω από το πλήθος των ατόμων που αναζητούν μια καλύτερη τύχη έξω από τις χώρες τους, αναπτύσσονται πολυπληθή κυκλώματα τα οποία εκμεταλλεύονται την ανάγκη τους και τα προσκόμματα που θέτουν οι ίδιοι οι κρατικοί μηχανισμοί στη μετακίνηση τους, όπως και μια σκιώδης οικονομία που εκτρέφεται από αυτά και γιγαντώνεται σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης, συντηρώντας τον αέναο κύκλο του μαύρου χρήματος και του οργανωμένου εγκλήματος.

Από την άλλη μεριά, η διαφορά τους εντοπίζεται στο γεγονός ότι η λαθροδιακίνηση εμπεριέχει αρχικά τη συναίνεση του διακινούμενου, ο οποίος ωστόσο δεν γνωρίζει τι θα αντιμετωπίσει όταν φθάσει στον προορισμό του, όσον αφορά τις συνθήκες και το είδος της εργασίας στο οποίο θα απασχοληθεί. Έτσι, πολύ συχνά μεταπίπτει σε μια κατάσταση δουλείας, είτε προκειμένου να αποπληρώσει το κόστος του παράνομου ταξιδιού του, το οποίο ο ίδιος επέλεξε, είτε επειδή δεν βρίσκει εργασία, είτε επειδή απευθείας του ασκείται σωματική ή ψυχολογική βία από τους διακινητές του, με σκοπό την εργασιακή, σεξουαλική ή άλλου είδους εκμετάλλευσή του¹⁰⁶. Μάλιστα όσο πιο μακρύ το ταξίδι τόσο μεγαλύτερο το χρέος που προκύπτει καθώς εκτός του ότι αυξάνουν οι ευκαιρίες και τα επίπεδα εκμετάλλευσης αυξάνει και ο αριθμός των μεσαζόντων που απαιτούν αμοιβή. Η εντύπωση που έχουν οι ίδιοι οι διακινούμενοι είναι ότι συνάπτουν κάποια αξιόπιστη συμφωνία με τους διακινητές τους. Αυτή η εντύπωση ανατρέπεται όταν διαπιστώσουν ότι οφείλουν τεράστια ποσά για τη διακίνηση ή ότι τα συμφωνημένα εμβάσματα δεν έχουν αποσταλεί στις οικογένειές τους¹⁰⁷.

Για τα δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος, ο λαθραία μεταφερόμενος μετανάστης είναι πηγή χρημάτων από την αρχή του ταξιδιού του μέχρι το τέλος. Το «πακέτο» υπηρεσιών που προσφέρεται σε έναν υποψήφιο μετανάστη μπορεί να περιλαμβάνει τα εξής: πλαστά έγγραφα (με αληθή ή ψευδή

¹⁰⁵ Ρούτβιτσα Αντριάσεβιτς, *ό.π.*

¹⁰⁶ Αθανασία Π. Συκιάτου, *ό.π.*, σ.90.

¹⁰⁷ Liz Kelly, *ό.π.*, σ.238.

προσωπικά στοιχεία), νοθευμένα έγγραφα, πλαστά διαβατήρια ή πλαστές προσκλήσεις παραμονής στη χώρα προορισμού, συνοδό για την διάβαση κάθε συνόρου, μεταφορικό μέσο το οποίο ποικίλει ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα του ατόμου, εργασία (συνήθως παράνομη), διαμονή και διατροφή. Το κόστος για τέτοια πακέτα μεταφοράς, μπορεί να είναι δυσβάστακτο για τον διακινούμενο. Στην περίπτωση αυτή, οι ευκολίες πληρωμής που του προσφέρονται από τα δίκτυα, μπορούν να συνοδεύονται από την υποχρέωση από μέρους του, παροχών σε είδος οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν από διακίνηση ναρκωτικών μέχρι εκπόρνευση. Φυσικά, μέχρι την αποπληρωμή του χρέους, το άτομο είναι καθηλωμένο σε καθεστώς ομηρίας και στυγνής εκμετάλλευσης του, είτε εργασιακής, είτε σεξουαλικής.

Στις χώρες καταγωγής, τα άτομα που θέλουν να μεταναστεύσουν συναντούν δυσκολίες να αποκτήσουν τα νόμιμα έγγραφα εξόδου τους από αυτές, ενώ στις χώρες προορισμού επίσης αντιμετωπίζουν συνεχώς όλο και πιο περιοριστικούς νόμους για την απόκτηση βίζας και άδειας παραμονής. Απότοκο αυτών των πολιτικών περιορισμού, εκτός από την προσφυγή των υποψήφιων μεταναστών στα κυκλώματα όπως προαναφέρθηκε, είναι και η ενίσχυση της διαφθοράς στις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην έκδοση τέτοιων εγγράφων, όπως είναι οι πρεσβείες και τα προξενεία, εφόσον πάντα υπάρχουν διαθέσιμοι κρατικοί υπάλληλοι που συμμετέχουν με το αζημίωτο, στη διευκόλυνση απόκτησης νόμιμων εγγράφων εισόδου και παραμονής στις χώρες προορισμού. Αυτοί που τελικά πληρώνουν το κόστος διαφθοράς, καθώς επιβαρύνονται με ένα δυσανάλογα μεγάλο κόστος για τις δυνατότητές τους είναι οι διακινούμενοι, με αποτέλεσμα να καθίσταται τελικά εφικτή η μετακίνηση, μόνο για όσους έχουν να διαθέσουν σημαντικά ποσά για το σκοπό αυτό. Ταυτόχρονα, όσοι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα για να εκπληρώσουν το όνειρό τους, πολύ γρήγορα θα πληρώσουν τα επίχειρα της απόγνωσής τους, εάν προσφύγουν σε οργανωμένα κυκλώματα παράνομης διακίνησης.

Η αρχική προσέγγιση μεταξύ υποψήφιων θυμάτων και δουλεμπόρων, ποικίλει από χώρα σε χώρα, αν και γενικά παρουσιάζει βασικές ομοιότητες που μπορούν να αποδοθούν στη διάδοση και διαπλοκή των κυκλωμάτων διακίνησης σε διεθνές επίπεδο. Τα δίκτυα εγκληματικότητας τα οποία αναπτύσσονται γύρω από την παράνομη μετανάστευση, είναι οργανωμένα εσωτερικά με αυστηρή δομή και ιεραρχία, απολαμβάνουν άκρας μυστικότητας και χαίρουν προστασίας από υψηλά ιστάμενα πρόσωπα, έτσι ώστε να είναι πολύ καλά καλυμμένα για να μην εντοπίζονται εύκολα, οπότε αντίστοιχα εξαρθρώνονται με ιδιαίτερη δυσκολία. Συνήθως εμφανίζονται με τη μορφή ταξιδιωτικών γραφείων, γραφείων ευρέσεως εργασίας, γραφείων διεκπεραίωσης υποθέσεων ή εταιρειών που μεταφέρει ταξιδιώτες. Τυπική περίπτωση δουλεμπορίου μεταναστών, αποτελεί η δράση μεσαζόντων, οι οποίοι συνήθως με την πρόφαση ότι ενεργούν εκ μέρους κάποιου πρακτορείου ευρέσεως εργασίας, προσεγγίζουν τα υποψήφια θύματά τους. Οι μεσάζοντες αρχικά, υπόσχονται να εξασφαλίσουν νόμιμα έγγραφα και οργανωμένα ταξίδια στους επιθυμητούς

προορισμούς εργασίας, έναντι αμοιβής. Όμως ακόμα και όταν δεν υπάρχουν τα απαιτούμενα χρήματα για κάτι τέτοιο, οι διακινητές συχνά προθυμοποιούνται να τα δανείσουν. Καθώς οι εν δυνάμει μετανάστες, είναι ανυποψίαστοι για το τι μπορεί να κρύβεται πίσω από τις εύκολες λύσεις στα προβλήματα τους, εγκλωβίζονται ερήμην τους σε ένα κύκλο χρέους προς τους διακινητές, το οποίο εφεξής διαρκώς θα διογκώνεται τεχνηέντως, προκειμένου τα άτομα να υποχρεώνονται σε ακατάπαυστη και εξαντλητική εργασία υπό άθλιες συνθήκες¹⁰⁸.

Οι υπηρεσίες που προσφέρονται στους μετανάστες από τέτοια κυκλώματα, αναλαμβάνουν εκτός από τη μεσολάβηση με τους υποτιθέμενους μελλοντικούς εργοδότες τους και όλη την οργάνωση των μετακινήσεων τους, πολύ συχνά κάτω από επικίνδυνες συνθήκες που μπορούν να διαρκούν ακόμη και μήνες, μέσα από διαδρομές καλά προσχεδιασμένες, προκειμένου τα διακινούμενα άτομα να φθάσουν σε ένα προορισμό τον οποίο ενώ σπανίως έχουν επιλέξει τα ίδια, εντούτοις πληρώνουν αδρά. Οι παράνομοι μετανάστες βαρύνονται προκαταβολικά με όλα τα έξοδα ταξιδιού τους όπως και με τις αμοιβές όσων εμπλέκονται στο κύκλωμα παράνομης διακίνησής τους, όπως: πλαστογράφοι, συνοδοί, οδηγοί, ναυτικοί, συνοριοφύλακες, διεφθαρμένοι κρατικοί υπάλληλοι σε όλες τις βαθμίδες.

Από τα παραπάνω γίνεται προφανές ότι, τα εμπόδια στην ελεύθερη μετακίνηση, παράγουν αναπόφευκτα παράνομη μετανάστευση, ενεργοποιώντας ταυτόχρονα την εξάρτηση των μετακινούμενων από τρίτα μέρη για την επιτυχία της μετακίνησης. Παράλληλα, η απαγόρευση της νόμιμης εισόδου σε αλλοδαπούς, φαίνεται να ευνοεί την εξάπλωση του ανεπίσημου εμπορίου εργασίας. Η ύπαρξη και λειτουργία ανεπίσημων αγορών εργασίας, στις περισσότερες χώρες της ανεπτυγμένης Δύσης, αποτελεί ένα επιπλέον πόλο έλξης τόσο για τους μετανάστες, όσο και για τα κυκλώματα εμπορίου μαύρης εργασίας. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι η εισροή άφθονου, φθηνού και ευέλικτου εργατικού δυναμικού, το οποίο εργάζεται με χαμηλές απολαβές, χωρίς ωράριο και ασφάλιση, σε οποιοσδήποτε συνθήκες και μπορεί ανά πάσα στιγμή να μετακινηθεί όπου χρειαστεί, χωρίς όμως να μπορεί να κάνει χρήση οποιουδήποτε θεσμοθετημένου εργασιακού δικαιώματος, συνεχίζει να υπάρχει, εφόσον βρίσκει μιαν αγορά η οποία παρουσιάζει αυξημένη ζήτηση για αυτό. Κατά αυτόν τον τρόπο, η χρήση παράνομων μεταναστών/μεταναστριών, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες, είναι συστατικό της καπιταλιστικής ανάπτυξης του βορρά, όπου συγκεντρώνεται ο πλούτος. Παράλληλα, τα κωλύματα για ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, η οποία πλέον έχει αναδομηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, επιτρέπουν την εξάπλωση συνθηκών εκμετάλλευσης και εγκλωβισμού ιδιαίτερα των γυναικών στη σεξουαλική εργασία.

¹⁰⁸ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.* σ.101.

Σήμερα, εκτιμάται ότι ο πληθυσμός των μεταναστών που ζει στην Ευρώπη χωρίς να έχει τα απαραίτητα νόμιμα έγγραφα, φθάνει μέχρι και τα 8 εκατομμύρια άτομα¹⁰⁹.

¹⁰⁹Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ.94-95.

2.Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερμηνείες της πορνείας και του trafficking

Συνήθως με τον όρο πορνεία εννοείται η παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών με αντάλλαγμα χρήματα ή άλλα υλικά οφέλη. Τα κράτη παραδοσιακά επεδίωκαν να χαλιναγωγήσουν την πορνεία για διάφορους λόγους: για τη διαφύλαξη των ηθών και της κοινωνικής ειρήνης, τον έλεγχο των σεξουαλικώς μεταδιδόμενων ασθενειών ή για την προστασία των γυναικών, ιδιαίτερα των «λευκών» από τη σεξουαλική εκμετάλλευση.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα σε Ευρώπη και Αμερική, πορνεία και trafficking, συσχετίστηκαν στο πλαίσιο μιας σειράς καταγιστικών εξελίξεων για τη διαμόρφωση του νεωτερικού κόσμου, οι οποίες αφορούσαν τη σταδιακή εκβιομηχάνιση και την εκτεταμένη αστικοποίηση των μεγάλων αστικών κέντρων σε Ευρώπη και Αμερική.

Πιο αναλυτικά, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η δεύτερη βιομηχανική επανάσταση, υπήρξε καταλυτική για την ριζική μεταλλαγή των οικονομιών και την αποδόμηση των υπάρχουσών κοινωνιών, δημιουργώντας τεράστια μεταναστευτικά κύματα προς το εξωτερικό και τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η μεγάλης κλίμακας μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών προς το εξωτερικό, ακολούθησαν την κατάργηση της δουλείας και βασίστηκαν στην καθιέρωση της μισθωτής εργασίας στο πλαίσιο της διάχυσης και εμπέδωσης του καπιταλισμού μεταξύ 1850 και 1914. Άντρες αλλά και γυναίκες κυρίως της εργατικής τάξης πέρασαν τα σύνορα, σε αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης, δημιουργώντας κατά αυτόν τον τρόπο δεξαμενές άφθονου, φθηνού και πάντα σε κινητικότητα εργατικού δυναμικού που τροφοδότησε τη μηχανή του αναδύμενου καπιταλιστικού συστήματος¹¹⁰.

Η δημιουργία τεράστιων αντρικών πληθυσμών που είχαν μεταναστεύσει για μια καλύτερη τύχη, δημιουργούσε αυξημένη ζήτηση και για πορνικές υπηρεσίες. Ταυτόχρονα, η αναζήτηση εργασίας από απροστάτευτες μετανάστριες πολύ γρήγορα συσχετίστηκε με την ύπαρξη ενός άφθονου γυναικείου δυναμικού, το οποίο δυνητικά θα μπορούσε να ανταποκριθεί επαρκώς σε τέτοιους είδους δραστηριότητες. Η μετακίνηση των γυναικών υπήρξε είτε αυτόνομη, είτε μέσω οργανωμένων δικτύων με προορισμό να απασχοληθούν κυρίως ως οικιακές βοηθοί αλλά και ως πόρνες.

Η στρατολόγηση νέων κοριτσιών με σκοπό την εκπόρνευσή τους, βασίστηκε κυρίως στην εξαπάτηση σχετικά με το είδος της εργασίας που αυτά θα ασκούσαν, αλλά και στη χρήση βίας και τον εκβιασμό ή ακόμη και στην πώληση από τις ίδιες τις οικογένειές τους. Έτσι, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα το δουλεμπόριο με σκοπό την εκμετάλλευση των γυναικών στην πορνεία, αναπτύχθηκε γύρω από τους οίκους ανοχής των αποικιών και των μεγάλων μητροπόλεων της εποχής. Οι φτωχότερες περιοχές της κεντρικής Ευρώπης προμήθευσαν με μεγάλους αριθμούς γυναικών και

¹¹⁰Kamala Kempadoo, Jyoti Sanghera and Bandana Pattanaik, *Trafficking and Prostitution Reconsidered New Perspectives on Migration Sex Work and Human Rights*, Paradigm Publishers, Boulder London 2005, In Introduction.

νέων κοριτσιών τις αγορές της Αιγύπτου, της Ιαπωνίας, της Τουρκίας, μέσω μεγάλων λιμανιών όπως το Αμβούργο, το Ρότερνταμ, η Μασσαλία. Ανθηρό υπήρξε όμως το εμπόριο και από την Αγγλία προς την Ευρώπη, όπως το Βέλγιο, την Ολλανδία και τη Γαλλία¹¹¹.

Ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός των γυναικών που μετανάστευε εκτός συνόρων για ανεύρεση εργασίας, με ό,τι αυτό συνεπάγονταν, δημιούργησε έναν κοινωνικό και ηθικό πανικό ιδιαίτερα στα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα για «εμπόριο λευκής σαρκός». Στο πλαίσιο αυτό, καθώς η πορνεία στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική συνδέθηκε με το trafficking, το 1904 προέκυψε η διατύπωση της «Διεθνούς Συμφωνίας για την Καταστολή του Εμπορίου της Λευκής Σαρκός», ενώ το 1949 ακολούθησε η «Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Καταστολή της Διακίνησης Προσώπων».

Με αφορμή σχετικές συζητήσεις, το 19^ο αιώνα μια από τις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου της πορνείας, από τον Γερμανό φιλόσοφο και κοινωνιολόγο G.Simmel, σκιαγράφησε την πορνεία ως «αναγκαίο κακό» για την κοινωνία, υπό το πρίσμα της λογικής, ότι είχε ως αποστολή της να εκτονώσει τις ανάγκες των καταπιεσμένων από τις κοινωνικές απαγορεύσεις, αρσενικών.¹¹² Στην αρχή του ίδιου αιώνα οι σοσιαλιστές και οι φεμινιστές προανήγγειλαν την εξαφάνιση της «αστικής οικογένειας», η οποία θα είχε ως παράπλευρη συνέπεια την εξαφάνιση της πορνείας, η οποία μέχρι τότε θεωρούνταν πληγή της κοινωνίας. Οι ίδιοι πίστευαν ότι η παιδεία θα θεράπευε τέτοιους είδους καρκινώματα της χρηστής κοινωνίας, ενώ σύμφωνα με τις προβλέψεις του Βίλχεμ Ράιχ, η γυναικεία απελευθέρωση θα οδηγούσε σε εξάλειψη της πορνείας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης¹¹³. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο σκέψεων, στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, η πόρνη παράχθηκε για πρώτη φορά ως περιθωριοποιημένη

¹¹¹ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ.12,14.

¹¹² Ο Georg Simmel ένας από τους θεμελιωτές της Κοινωνιολογίας και εκφραστής του πνεύματος της ώριμης νεωτερικότητας, καταπιάστηκε με θέματα εξορκισμένα για τα ήθη της εποχής του, όπως η πορνεία, η ψυχολογία της ερωτοτροπίας και η φιλοσοφία του έρωτα. Για την πορνεία χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: “η διάκριση και η ηθική αγανάκτηση που επιδεικνύει η καλή κοινωνία, ως προς την αξιολόγηση και τη μεταχείριση της πολυτελούς και της ενδεούς πορνείας, αποτελεί ένα από τα πιο σκοτεινά παραδείγματα της δικαιοσύνης της, σύμφωνα με την οποία ο δυστυχής γίνεται ολοένα δυστυχέστερος, καθώς διώκεται εξ αιτίας ακριβώς της δυστυχίας του.. Επίσης, για ένα πράγμα να μην τρέφει κανείς ψευδαισθήσεις: όσο υπάρχει γάμος θα υπάρχει και πορνεία. Μόνο όταν ο έρωτας θα είναι εντελώς ελεύθερος, όταν η αντίθεση μεταξύ νομιμότητας και μη νομιμότητας εν γένει, θα έχει χάσει την ισχύ της, τότε δεν θα χρειάζονται ξεχωριστά άτομα αφιερωμένα στη σεξουαλική ικανοποίηση του ανδρικού φύλου.. στη σημερινή αστική κοινωνία.. οι πόρνες αποτελούν τα εξιλαστήρια θύματα, που τιμωρούνται για τις αμαρτίες των ανδρών της “καλής κοινωνίας”.

Ανακτήθηκε από: http://greekrider.blogspot.com/2008/07/blog-post_10.html

¹¹³ Σώτη Τριανταφύλλου, «*Να απαγορευτεί η πορνεία?*», άρθρο στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, περ.ΓΥΝΑΙΚΑ, τ.43, Δεκέμβριος 2011. Ο Βίλχεμ Ράιχ (1897-1957), Αυστριακός ψυχαναλυτής, υπήρξε μέλος της δεύτερης γενιάς ψυχαναλυτών, μετά τον Σίγκμουντ Φρόυντ και μια από τις πιο ριζοσπαστικές προσωπικότητες, στην ιστορία της ψυχιατρικής. Δεν συμμερίζονταν τη φροϋδική άποψη, σχετικά με το ότι τα σεξουαλικά ένστικτα είναι απαραίτητο να καταπιέζονται προκειμένου να προσαρμοστούν στις απαγορεύσεις που θέτει ο πολιτισμός. Αντίθετα, χωρίς να τάσσεται υπέρ της απόλυτης σεξουαλικής ελευθεριότητας, θεωρούσε ότι η ελεύθερη έκφραση των γιγών σεξουαλικών ορμών, είναι ευεργετική όχι μόνο για το άτομο, αλλά και για την πρόοδο της κοινωνίας. Για το σκοπό αυτό, οργάνωσε κλινικές ψυχικής υγείας και συνεργάστηκε με Σοσιαλιστικά και Κομμουνιστικά κόμματα, θεωρώντας ότι οι κοινωνικές αλλαγές που ευαγγελίζονταν, θα μπορούσαν να συνδυαστούν με την απελευθέρωση από τα καταπιεστικά σεξουαλικά ήθη της εποχής. Ανακτήθηκε από: <http://el.wikipedia.org/>

κοινωνική-σεξουαλική ταυτότητα, συγκροτώντας σταδιακά τη στερεοτυπική αναπαράστασή της, η οποία σε μεγάλο βαθμό, επιβιώνει μέχρι σήμερα ¹¹⁴.

Ωστόσο, για αρκετούς άλλους μεταγενέστερους θεωρητικούς, η παραπάνω άποψη αυτή δεν διέθετε κανένα έρεισμα. Ο τελευταίος ισχυρισμός φαίνεται να επιβεβαιώθηκε από το γεγονός, ότι ενώ η κοινωνία εν τέλει απελευθερώθηκε σεξουαλικά, η πορνεία όχι μόνο δεν υποχώρησε, αλλά αντίθετα εμφάνισε αυξητικούς ρυθμούς.

Ιστορικά, αρκετοί μελετητές συνέδεσαν την πορνεία με την εμπορία γυναικών, εντός του καπιταλιστικού πλαισίου της προσφοράς και της ζήτησης. Για αυτούς, η εκμετάλλευση των ανθρώπων ακόμα και της γενετήσιας ελευθερίας τους, είναι εγγενής του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής, εφόσον σε αυτό αναπτύσσονται και εμποδίζονται οι ταξικές ανισότητες, οι οποίες ανατροφοδοτούν τον αέναο κύκλο εκμετάλλευσης των αδύνατων, από την άρχουσα τάξη των κεφαλαιούχων. Επιπλέον, καθώς οι τελευταίοι κατέχουν τα μέσα παραγωγής και καρπώνονται ανεμπόδιστα την υπεραξία του κόπου της εργατικής τάξης, είναι οι κυρίαρχοι της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής πραγματικότητας. Μάλιστα, ο οικονομικός ανταγωνισμός ο οποίος είναι πλέον κατοχυρωμένος στο συλλογικό ασυνείδητο, ως κινητήριο μοχλός ανάπτυξης και ευημερίας, επεκτείνεται σε επίπεδο κρατών. Άμεσο αποτέλεσμα είναι οι ιμπεριαλιστικοί πόλεμοι και οι συγκρούσεις για την οικονομική και πολιτική εξάρτηση των αναπτυσσόμενων περιοχών από τις ανεπτυγμένες και οικονομικά εύρωστες χώρες, οι οποίες σχεδόν πάντα καταφέρνουν να καρπωθούν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές των πρώτων, οδηγώντας τις σε εξαθλίωση. Όμως, τα εκατομμύρια ανθρώπων που εξαναγκάζονται να ζήσουν στα όρια φτώχειας ή και κάτω από αυτά, είναι τα ευάλωτα θύματα των κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπινων υπάρξεων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων εξελίξεων αποτέλεσαν οι τεράστιες ανθρώπινες μάζες που διακινήθηκαν για κάθε είδους εκμετάλλευση από χώρες της Ασίας, της Αφρικής, αλλά και της Ανατολικής Ευρώπης και μάλιστα σε πιο πρόσφατο επίπεδο κυρίως από το 1990 και μετά, με την κατάρρευση των σοσιαλιστικών συστημάτων.

Κατά αναλογία, η παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών επί πληρωμή, εμφανίζεται ως ένας χώρος ποικιλόμορφος και οργανωμένος σύμφωνα με τους νόμους της ελεύθερης αγοράς, εντός ενός παγκοσμιοποιημένου πλέον περιβάλλοντος, το οποίο προωθεί και διαμορφώνει τους όρους και τις συνθήκες προσφοράς αλλά και ζήτησης ατόμων, με σκοπό τη σεξουαλική τέρψη σαν να επρόκειτο για οποιαδήποτε άλλο εμπόρευμα.¹¹⁵ Το αν βέβαια η τέρψη κάποιων συνδέεται με σοβαρή εκμετάλλευση κάποιων άλλων ανθρώπων, είναι κάτι το οποίο οι πελάτες προτιμούν να μην σκέφτονται. Με αυτή την απλοποιημένη λογική, στην σύγχρονη πραγματικότητα η πορνεία αντιμετωπίζεται πλέον ως αγαθό προς κατανάλωση από όσους φυσικά έχουν τη δυνατότητα να πληρώσουν για να το αποκτήσουν, χωρίς περαιτέρω συνειδησιακές κρίσεις εκ μέρους των.

¹¹⁴ Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.27.

Μάλιστα, η προϊούσα αύξηση της πορνείας και της παροχής σεξουαλικών υπηρεσιών, μπορεί για κάποιους ερευνητές, να ερμηνευθεί καλύτερα επιπρόσθετα στο πλαίσιο μιας αλλαγής της υπάρχουσας πολιτιστικής κατάστασης, η οποία αφενός επικρότησε τη σεξουαλικότητα σε μεγάλο βαθμό, αφετέρου κατά ένα παράλληλο τρόπο, της επέτρεψε να συνδεθεί με τους καταναλωτικούς μηχανισμούς, της σύγχρονης οικονομίας της αγοράς. Πιο απλά, η αύξηση της κατανάλωσης σεξουαλικών υπηρεσιών, είναι μέρος της απελευθέρωσης και της παγκοσμιοποίησης της αγοράς και εντάσσεται αποκλειστικά σε ένα καπιταλιστικό πλαίσιο κατανάλωσης, όπου ο πολίτης μετατρέπεται ως επί το πλείστον σε καταναλωτή. Στην οικονομία της αγοράς, ο πελάτης-καταναλωτής σεξουαλικών υπηρεσιών αν και κυρίαρχος πρωταγωνιστής είναι ταυτόχρονα και ο ίδιος αιχμάλωτος στον φαύλο κύκλο του καταναλωτισμού¹¹⁶. Είναι αυτός ο οποίος στο δίπολο αφέντη-δούλου, που εντοπίζεται σε όλες τις σχέσεις δουλεμπορίου/δουλείας, θέτει την σχέση εκμετάλλευσης σε κίνηση¹¹⁷. Ωστόσο, σε ένα ευρύτερο κύκλωμα εκμετάλλευσης, όπου οι ρόλοι συχνά αντιστρέφονται και όπου το θύμα μπορεί να γίνει θύτης για άλλα άτομα, ακόμα και ο πελάτης μπορεί να καταλήξει εξαρτημένος και θύμα εκμετάλλευσης των ίδιων παράνομων χώρων.

Η αλλαγή κουλτούρας, που προαναφέρθηκε, προέκυψε ήδη από τη δεκαετία του 1980 και αφενός, αποσυνέδεσε σταδιακά την επιθυμία για ερωτική συνεύρεση από οποιαδήποτε αντίστοιχη συναισθηματική δέσμευση, αφετέρου δε, αναφανδόν συνέδεσε τη σεξουαλικότητα με σχεδόν κάθε καταναλωτικό αγαθό μέσα από το χώρο των Μ.Μ.Ε. και του Internet¹¹⁸. Κατά αυτόν τον τρόπο, νομιμοποίησε μεταξύ των άλλων, στο συλλογικό ασυνείδητο ως θεμιτή, την αναζήτηση κυρίως από μέρους του αντρικού πληθυσμού, οποιουδήποτε μέσου για τη σεξουαλική του ευχαρίστηση.

Ειδικά το διαδίκτυο, επέτρεψε μέσα από τις ιστοσελίδες του, τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κουλτούρας, η οποία με επίκεντρο την εμπορευματοποίηση ως επί το πλείστον του γυναικείου σώματος, δημιούργησε εξειδικευμένα εμπορικά προϊόντα, με βάση τα αμετάβλητα στερεότυπα που προκύπτουν από συγκεκριμένα φυσικά και φυλετικά χαρακτηριστικά. Έτσι, κάποιος ανάλογα με τις επιθυμίες και τις φαντασιώσεις του, οι οποίες συχνά συνδιαμορφώνονται και κατευθύνονται από το μάρκετινγκ, μπορεί να επιλέξει και να προσεγγίσει πολύ εύκολα μέσα από τον παγκόσμιο ιστό, συγκεκριμένη μερίδα της πορνικής αγοράς. Για παράδειγμα: οι Αφρικανές λόγω δέρματος θεωρούνται «εξωτικά πλάσματα», οι Ασιάτισσες υπόδειγμα υποταγής και αφοσίωσης, οι Λατινοαμερικάνες παρουσιάζονται γεμάτες πάθος και οι Ευρωπαϊές χωρίς αναστολές¹¹⁹.

Συγχρόνως, καθώς άλλη μια βιομηχανία η οποία στηρίζεται στην εκμετάλλευση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, όπως αυτή της πορνογραφίας, έχει ενσωματωθεί στις δομές των σύγχρονων κοινωνιών, επηρέασε ποικιλοτρόπως πτυχές της κουλτούρας τους και του ερωτικού

¹¹⁵ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ.37-39.

¹¹⁶ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ.35,37.

¹¹⁷ Μ.Χ. Παπαγιαννοπούλου, *ό.π.*, σ.4

¹¹⁸ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.35.

¹¹⁹ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.69

πολιτισμού τους. Η διεθνοποιημένη βιομηχανία της πορνογραφίας, αποτελεί και αυτή μια καπιταλιστική βιομηχανία, η οποία καθοδηγείται από το κέρδος και στοχεύει στη μεγιστοποίηση του, μέσω της αύξησης της καταναλωτικής βάσης και της δημιουργίας νέων αγορών. Το διαδίκτυο επέτρεψε τη δημιουργία νέων αγορών και τη διεύρυνση των ήδη υπαρχουσών. Από κοινού με τα ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια, επέτρεψε σταδιακά σε όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού από διαφορετικές περιφέρειες -ανεξάρτητα από την ηλικία τους, το κοινωνικό και μορφωτικό τους επίπεδο αλλά και την αγοραστική τους ικανότητα- να εισέλθουν με μεγαλύτερη ευκολία, σε αυτές τις αγορές. Με τη χρήση του διαδικτύου, ο κίνδυνος έκθεσης των πελατών, αλλά και όσων άλλων εμπλέκονται σε τέτοια οργανωμένα δίκτυα, ελαχιστοποιήθηκε, εφόσον είναι αυτονόητο ότι όλοι θέλουν να παραμένουν άορατοι και ανώνυμοι. Το διαδίκτυο έχει το πλεονέκτημα της αμεσότητας, της ταχύτητας, της ανωνυμίας, της ασφάλειας, της διακριτικότητας. Ταυτόχρονα, ανεβάζει κατακόρυφα τη δυνατότητα επιλογών για προϊόντα και σεξουαλικές υπηρεσίες κάθε είδους, με τη χρήση πολυμέσων ή βιντεο-συνδιάλεξης, οι οποίες πληρώνονται με πιστωτικές κάρτες, ικανοποιώντας έτσι με γρήγορο τρόπο την παρόρμηση του πελάτη, πριν αυτός προλάβει να το σκεφτεί δεύτερη φορά. Μια άλλη διάσταση του διαδικτύου, αφορά την γρήγορη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των καταναλωτών σεξουαλικών υπηρεσιών για την αγορά κάθε είδους πορνείας σε όλες τις χώρες του κόσμου, αλλά κυρίως για τις χώρες του λεγόμενου «σεξουαλικού τουρισμού»¹²⁰. Φυσικά, αυτές οι καινούριες μορφές συνεύρεσης ανάμεσα σε αυτόν που εκδίδεται και σε αυτόν που πληρώνει, έχουν αντίκτυπο στην τακτική της πορνείας, η οποία πλέον υπακούει σε μια μαζικοποίηση της αγοράς του πληρωμένου σεξ, ενώ παρατηρείται μια κινητικότητα όχι μόνο αυτών που παρέχουν τέτοιες είδους υπηρεσίες, αλλά και των καταναλωτών που αναζητούν τις πορνικές αγορές και κινούνται προς αυτές.

Το μάρκετινγκ λειτούργησε τόσο ενθαρρυντικά για τις αγορές του σεξ, ώστε η πορνεία αναδείχθηκε ως ένας από τους σημαντικότερους πόλους έλξης σεξοτουρισμού διεθνώς. Από το 1995 στο διαδίκτυο, επιτράπη η χρήση νέων διαφημιστικών χώρων με διεθνή απήχηση, οι οποίοι ευνόησαν τα μέγιστα τον τομέα της πορνείας. Μέσα από τις διαφημίσεις των ιστοσελίδων, η πελατεία που ταξίδευε σε κοντινούς ή πιο μακρινούς προορισμούς, με σκοπό τη σεξουαλική απόλαυση, αυξήθηκε κατακόρυφα¹²¹. Μάλιστα, στις χώρες της νοτιανατολικής Ασίας, οι οποίες αποτελούν προορισμούς τέτοιου τύπου τουρισμού, η εισροή χρήματος από τη βιομηχανία του αγοραίου έρωτα, ανατροφοδότησε άλλους αναπτυσσόμενους οικονομικούς τομείς όπως: η βιομηχανία του τουρισμού, των ταξιδιών, των μεταφορών, με αποτέλεσμα η αλματώδης οικονομική ανάπτυξη, η αύξηση της απασχόλησης και του εθνικού εισοδήματος, να μεταστρέψουν τις κυβερνήσεις προς την εσκεμμένη κάλυψη της πορνείας και της σωματεμπορίας¹²².

¹²⁰ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.σ.σ.* 68,69.

¹²¹ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.σ.* 73

¹²² Katrin Corrigan, *ό.π.*, σ.155.

Βέβαια, στις πιο εύρωστες οικονομικά χώρες ακόμα και οι γυναίκες άρχισαν να ενδιαφέρονται να αγοράσουν τέτοιους είδους υπηρεσίες κυρίως από νεαρούς άντρες και ανήλικα αγόρια, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ένας αντίστοιχος του αντρικού, γυναικείου σεξουαλικός τουρισμός προς χώρες όπως η Ινδία, η Τζαμάικα, οι ακτές της Καραϊβικής κ.ά.. Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει το γεγονός για το οποίο ωστόσο δεν υπάρχουν, όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή της εργασίας, προς το παρόν επαρκή καταγεγραμμένα περιστατικά, ότι ακόμα και άντρες και περισσότερο νεαρά αγόρια, αποτελούν πολύ συχνά θύματα στα παγκόσμια κυκλώματα του trafficking, με αποκλειστικό σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση¹²³.

Στο σημείο αυτό, επιστρέφοντας στον προβληματισμό σχετικά με την πορνεία, θα πρέπει να αναφερθεί ότι για κάποιους κοινωνικούς επιστήμονες, αλλά και για τους θεωρητικούς του φεμινισμού, η γυναικεία πορνεία δεν αντιπροσωπεύει απλά ένα τρόπο για να ικανοποιηθεί η επιτακτική αντρική ανάγκη για σωματική εκτόνωση, αλλά πολύ περισσότερο φαίνεται να αντανακλά ένα βαθύτερο πρόβλημα σχέσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών, όπου εντοπίζονται σημαντικές ανισότητες. Ωστόσο, αν παλαιότερα ερείδονταν στις άνισες σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, στη σύγχρονη εποχή φαίνεται να προέκυψε από τον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας των ανδρών και των γυναικών και των αντίστοιχων ρόλων τους, η οποία άρχισε να συμβαίνει ιδιαίτερα από τη βιομηχανική επανάσταση και έπειτα, με την είσοδο και των γυναικών στην αγορά εργασίας. Έτσι, κατά τους θιασώτες αυτής της οπτικής, η πορνεία είναι κυρίως ένας χώρος στον οποίο το αρσενικό μπορεί και ξαναβρίσκει έστω και προσωρινά, την χαμένη κυριαρχία του πάνω στο θηλυκό. Ταυτόχρονα, ο άνδρας δεν υποχρεώνεται σε καμιά είδους συναισθηματική ή κοινωνική δέσμευση, απέναντι στο άτομο που του προσφέρει ηδονή και η συνεύρεση αντιμετωπίζεται καθαρά ως απλή οικονομική συναλλαγή, η οποία ολοκληρώνεται με την πληρωμή από μέρους του, του συμφωνηθέντος τιμήματος, για τις υπηρεσίες που του προσφέρθηκαν. Δηλαδή, υποστηρίζεται ότι η πορνεία μπορεί να είναι ένας ασφαλής και ελεγχόμενος αποκλειστικά από τον άντρα χώρος, όπου δεν απειλείται από τις πολύπλοκες απαιτήσεις και τα αυξανόμενα προσόντα θηλυκών που τον ανταγωνίζονται, διασφαλίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο το τιτρωμένο status ανωτερότητας του.¹²⁴

Εξάλλου, «η ζήτηση πορνικών υπηρεσιών αφορά στον ερωτικό πολιτισμό, μιας κοινωνίας και συνδέεται με τη συγκρότηση του κοινωνικού φύλου και τις εννοιολογήσεις του σεξουαλικού ανδρισμού και θηλυκότητας»¹²⁵.

Είναι μια συγγενής προσέγγιση της άποψης ότι η εμπορία ατόμων δεν είναι αποκλειστικά και μόνο απότοκο της φτώχειας και της άνισης κατανομής πλούτου, άλλα μπορεί να συνδέεται και με ιδεολογίες που διαχωρίζουν τους ανθρώπους σε κατώτερους κοινωνικά, φυσικά και

¹²³ Kamala Kempadoo, *ό.π.*, σ. ix.

¹²⁴ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.σ. 26, 30.

¹²⁵ Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ. 9.

πνευματικά.¹²⁶ Στη λογική των έμφυλων κοινωνικά κατασκευασμένων ανισοτήτων- κινείται και η διεθνής συζήτηση με επίκεντρο την άποψη ότι η πορνεία αποτελεί την αντανάκλαση των μεγάλων ανισοτήτων που εντοπίζονται στις σχέσεις των ατόμων ως προς το φύλο, την τάξη, την φυλή, αλλά και το οικονομικό επίπεδο. Υπό αυτή την οπτική, συχνότερα θύματα στο εμπόριο ανθρώπων, φαίνεται να είναι οι γυναίκες, εφόσον για κάποιους κατέχουν όχι μόνο φύσει αλλά κυρίως θέσει-μια υποδεέστερη θέση στον κόσμο και την κοινωνία σε σχέση με τους άνδρες, ιδιαίτερα σε πολιτισμούς όπου τα δικαιώματά τους είναι εμφανώς πιο περιορισμένα, σε σχέση με αυτά των ανδρών ή ακόμη και ανύπαρκτα. Ακόμα όμως και όταν τους αναγνωρίζονται κάποια ελάχιστα δικαιώματα, οι γυναίκες είναι αυτές που βιώνουν συχνότερα την παραβίαση τους. Αν επιπλέον κάποιος συνυπολογίσει, ότι οι γυναίκες αποτελούν την πολυπληθέστερη πληθυσμιακά ομάδα σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι έχουν λιγότερες ευκαιρίες εργασίας, γίνεται αντιληπτό ότι αποτελούν την πλέον ευάλωτη κοινωνική ομάδα, η οποία συνηθέστερα πλήττεται από την ανεργία και τη φτώχεια ειδικά στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, χωρίς ωστόσο κάτι τέτοιο να αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο του τελευταίου. Ακόμα και σε χώρες όπου το βιοτικό επίπεδο είναι χαμηλό, ή η οικονομική κατάσταση είναι άσχημη, ή ακόμα υπάρχουν ασταθείς πολιτικές συνθήκες ή έπειτα από πολέμους αλλά ακόμα και όπου προκύπτουν φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, επιδημίες ή καταστάσεις γενικευμένων κρίσεων η εμπορία ανθρώπων γνωρίζει μεγαλύτερη άνθηση.

Τα όσα προαναφέρθηκαν, αποτελούν μια σύντομη επισκόπηση σε κάποιες από τις πολλές απόπειρες κοινωνιολογικής ερμηνείας της πορνείας και της έξαρσης, ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες στις δυτικές κοινωνίες, της ζήτησης σεξουαλικών υπηρεσιών.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να γίνει εκτενής αναφορά στις θέσεις του φεμινισμού, καθώς αυτές υπήρξαν το επίκεντρο πολλών διεθνών συζητήσεων για την αντιμετώπιση της πορνείας, αλλά και της εμπορίας γυναικών, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό, τις αντίστοιχες πολιτικές που επιχειρήθηκαν για τη διαχείριση των δύο ζητημάτων, σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο¹²⁷.

¹²⁶ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.78.

¹²⁷ Ο Φεμινισμός αποτελεί μια συλλογή κοινωνικών θεωριών, πολιτικών κινημάτων και ηθικών φιλοσοφιών, σε μεγάλο βαθμό παρακινούμενη ή βασιζόμενη σε εμπειρίες γυναικών. Ως κοινωνικό κίνημα, εστιάζει στον περιορισμό ή εξάλειψη της φυλετικής ανισότητας και στην προώθηση των δικαιωμάτων, των συμφερόντων και των ζητημάτων των γυναικών, στην κοινωνία. Εμφανίζεται με πολλές εκδοχές, οι οποίες μεταξύ άλλων, ακολουθούν εναλλακτικά μοντέλα μελέτης των κοινωνικών σχέσεων. Για πρώτη φορά εμφανίστηκε στη Γαλλία και την Ολλανδία το 1872, στη Μεγάλη Βρετανία το 1890 και στις Η.Π.Α. το 1910. Η ιστορία των φεμινιστικών κινημάτων χωρίζεται σε 3 περιόδους. Το πρώτο κύμα του φεμινισμού (1790-αρχές 20^{ου} αιώνα), κινήθηκε γύρω από τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, διεκδίκησε το δικαίωμα ψήφου, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και την αξιοπρέπεια, την αναγνώριση του κοινωνικού ρόλου και της υπόστασης των γυναικών. Το δεύτερο κύμα (1960-1980), υποστηρίζει το διαχωρισμό κοινωνικού και βιολογικού φύλου (gender/sex), ανέτρεψε τη ρήση: «ανατομία ίσον πεπρωμένο» και κατ' επέκταση την κοινωνικά κατασκευασμένη ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, η οποία εφόσον δεν πηγάζει από κάποια προδιαγεγραμμένη βιολογική μοίρα, μπορεί να εξαλειφθεί με κατάλληλες κοινωνικές παρεμβάσεις. Το τρίτο κύμα του φεμινισμού (τέλη δεκαετίας 1980-πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα), θεωρείται η συνέχεια του δεύτερου κύματος και μια απάντηση στις αντιληπτές αποτυχίες του κινήματος.

Ανακτήθηκε από: El.wikipeidia.org/wiki/Φεμινισμός και από: www.slideshare.net/4lykeiotrip/ss-14934450

Πιο συγκεκριμένα, στο τελευταίο μισό του 19^{ου} αιώνα, το πρώτο κύμα του φεμινισμού τάχθηκε υπέρ της αποδέσμευσης της πορνείας από τον κρατικό έλεγχο και υπερασπίστηκε τη συνακόλουθη κατάργησή της όπως και όλων των συναφών πρακτικών της¹²⁸.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της επόμενης, οι θεωρητικοί που αποτέλεσαν το δεύτερο κύμα του φεμινισμού, επαναδιαπραγματεύτηκαν το θέμα της διαχείρισης της πορνείας. Καθώς η σεξουαλική απελευθέρωση και η οικονομική ευημερία, επέτρεψαν την εξάπλωση της βιομηχανίας του σεξ στις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης, με γυναίκες οι οποίες προέρχονταν από αναπτυσσόμενες χώρες, η μετανάστευση και το trafficking γνώρισαν πρωτοφανή ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο, οδηγώντας σε αναδιάρθρωση της πορνικής αγοράς και σε ανανέωση του ενδιαφέροντος για τις αλλοδαπές εκδιδόμενες. Στα μέσα του 1980, τα δύο θέματα: πορνεία και εμπορία ανθρώπων, βρέθηκαν στις πολιτικές ατζέντες αρκετών κρατών και διεθνικών οργανισμών, όπως τα ΗΕ και η Ε.Ε, όπου προέκυψαν έντονες αντιπαραθέσεις κατά την προσπάθεια προσδιορισμού της πορνείας και της σύνδεσής της με το trafficking.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο προβληματισμού, αναπτύχθηκαν στο χώρο του φεμινισμού, τουλάχιστον δύο κυρίαρχες αλλά αντικρουόμενες θέσεις ως προς την αντιμετώπιση του ζητήματος του trafficking ταυτόχρονα με τη διαχείριση της πορνείας εν γένει. Οι βασικές διαφωνίες αφορούσαν στο αν πρέπει να καταργηθεί η πορνεία, ή να ρυθμιστεί με κάποιο τρόπο, ώστε να αντιμετωπίζεται όπως κάθε άλλη μορφή εργασίας.

Πιο αναλυτικά, η πρώτη προσέγγιση εκκινούσε από την παραδοχή (η οποία αναφέρθηκε και παραπάνω), ότι υφίσταται άνιση σχέση μεταξύ αντρών και γυναικών, η οποία τροφοδοτεί στο διηνεκές, την εξουσιαστική επιβολή του αρσενικού πάνω στο θηλυκό. Για τους θιασώτες αυτής της άποψης, η πορνεία δεν έχει καμιά νομιμοποιητική υπόσταση, αν και ιστορικά έχει στηριχθεί στην ετεροβαρή κατανομή εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων και έλκει από την καπιταλιστική πραγματικότητα. Καθώς κάθε μορφή πορνείας, είναι αφ' εαυτής μια πράξη εξαναγκασμού και υποβιβασμού των γυναικών σε ευτελή αντικείμενα χρήσης, δεν μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ εκούσιας και ακούσιας προσχώρησης στην πορνεία. Η πορνεία είναι σεξουαλική δουλεία και έκφραση ακραίας παραβίασης των ατομικών δικαιωμάτων των γυναικών. Υπό αυτή την οπτική, πρέπει να καταργηθεί και να επιβάλλονται αυστηρές κυρώσεις σε όλους όσους συμβάλλουν στη σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών, οι οποίες σε αυτή την προσέγγιση, παρουσιάζονται ως παθητικά θύματα τα οποία χρήζουν αρωγής και συμπαράστασης από την Πολιτεία

Σε αυτή την ερμηνεία, εντοπίζονται ομοιότητες με το καταργητικό μοντέλο που προώθησε το πρώτο κύμα του φεμινισμού στο τελευταίο μισό του 19^{ου} αιώνα, ως τακτική της ηθικής καταδίκης της πορνείας. Καθώς αποκλείεται το ενδεχόμενο συγκατάθεσης εκ μέρους των γυναικών, ως ηθικοί αυτουργοί της εκπόρνευσης των ατόμων, θεωρούνται όχι μόνο οι μαστροποί, οι οποίοι

¹²⁸ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.145.

αποκομίζουν χρηματικά οφέλη από αυτήν, αλλά και οι πελάτες που δημιουργούν την αυξημένη ζήτηση για τέτοιου είδους υπηρεσίες.. Μάλιστα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το σύγχρονο δουλεμπόριο ατόμων, προτείνεται ιδιαίτερα από οργανώσεις όπως η Διεθνής Ομοσπονδία κατά της Δουλείας (International Abolitionist Federation) και ο Συνασπισμός Εναντίον στο Εμπόριο Γυναικών (CATW :Coalition Against Trafficking in Women)¹²⁹, ένα αυστηρότερο νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο αφενός, θα εστιάζει στην εξατομικευμένη υπευθυνότητα των πελατών, αφετέρου θα δημιουργεί ένα πλαίσιο πληροφόρησης της κοινωνίας, ώστε να δημιουργείται μια κοινωνική συσπείρωση απέναντι σε τέτοια φαινόμενα, με απώτερο σκοπό να αποτρέπονται οι ενδεχόμενοι πελάτες και να μειώνονται τα θύματα του δουλεμπορίου¹³⁰. Παράδειγμα εφαρμογής της προσέγγισης για την ευθύνη των πελατών που κάνουν χρήση πορνικών υπηρεσιών, φαίνεται να αποτελεί η σκανδιναβική νομοθεσία, η οποία ποινικοποιεί τους πελάτες ενώ ταυτόχρονα η εθνική πολιτική επενδύει στην εξάλειψη της πορνείας μέσα από εκστρατείες πληροφόρησης¹³¹. Βέβαια, ακόμα και σε χώρες όπως η Νορβηγία, νόμοι οι οποίοι εκ πρώτης όψεως επικαλούνται την προστασία των θυμάτων με την απαγόρευση της αγοράς σεξουαλικών υπηρεσιών, στην πραγματικότητα αποβλέπουν στην καταπολέμηση του εγκλήματος. Η καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης γυναικών και ανηλίκων, ταυτίζεται με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς η πρώτη δημιουργεί εγκληματικές οικονομίες, που επιχειρούν παράλληλα με την κρατική οικονομία και την οικονομία της αγοράς¹³².

Φυσικά, για αρκετούς άλλους, η αντίληψη που αντιμετωπίζει τον πελάτη ως καταναλωτή υπηρεσιών ο οποίος παίζει τον ρόλο καταλύτη στις σχέσεις εκμετάλλευσης, ανατροφοδοτώντας τα κυκλώματα σωματεμπορίας, είναι αιώλη. Κατά αυτούς, στηρίζεται στην αφελή διάκριση -εφόσον πρόκειται για ενήλικες- μεταξύ «κακών ανδρών» και γυναικών-θυμάτων, η οποία για κάποιους αποσιωπεί μια ενδεχόμενη ή πιθανή συναίνεση από τη μεριά των γυναικών, αποτελώντας κατά αυτόν τον τρόπο, μια εξίσου με την προαναφερόμενη άνιση και άδικη μεταχείριση του ενός εκ των δύο συμβαλλομένων μερών, από το άλλο. Βέβαια, η ευκρίνεια στον όρο «σεξουαλική συναίνεση» δεν είναι πάντα επιβεβαιωμένη καθώς το ρήμα «συναινών» μπορεί να έχει διττή σημασία: «δέχομαι» και «θέλω». Όταν χρησιμοποιείται με την έννοια του «δέχομαι» μπορεί να σημαίνει ότι ένα πράγμα είναι ανεκτό, ενώ όταν χρησιμοποιείται με την έννοια του «θέλω», σημαίνει κάτι περισσότερο

¹²⁹ Βλ. <http://www.catwinternational.org>

¹³⁰ Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.79.

¹³¹ Joyce Outshoorn, *The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women*, Social Politics: International Studies in Gender, State and Society, Volume 12, Number 1, Spring 2005, Oxford University Press, Project Muse, σ.144. Ανακτήθηκε από: <http://muse.jhu.edu/journals/sop/summary/v012/12.1outshoorn.html>

Για παράδειγμα, στη Σουηδία καθώς η πορνεία αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό πρόβλημα, με ρίζες στην βία της πατριαρχικής κοινωνίας του παρελθόντος, νόμος του 1999 προέβλεπε ποινή φυλάκισης για τους πελάτες έως 6 μήνες, η οποία μπορούσε να μετατραπεί σε θεραπεία με τις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ αντίθετα τα εκδιδόμενα άτομα απαλλάσσονταν από οποιαδήποτε ποινή βλ. Πάολα Μοντζίνι, *ό.π.*, σ.176.

¹³² Astrid Renland, *Σεξουαλικοί εργαζόμενοι στην πρώτη γραμμή: Η κατασκευή θυμάτων και οι δράστες στο διεθνή πόλεμο κατά του εγκλήματος*, άρθρο, Δεκέμβριος 2008 στο Re-public: re-imagining democracy. Ανακτήθηκε από: <http://www.re-public.gr/?p=368&print=1>

έντονο και συνειδητό, καθώς σημαίνει «επιθυμώ»¹³³. Το ζήτημα της συναίνεσης, επεκτείνει τον καθοριστικό του ρόλο ακόμα και στη νομοθεσία, καθώς πολύ συχνά ο νόμος επιφυλάσσει άλλη μεταχείριση, για όσες γυναίκες υπονοείται ότι έχουν βρεθεί στον πορνικό χώρο με δική τους θέληση και άλλη εάν προκύψει, ότι βρίσκονται ακούσια σε αυτόν, ενώ ακόμα και σε νομικές συμβάσεις που σχετίζονται με την αντιμετώπιση της εμπορίας, είθισται οι ποινές που θα αποδοθούν στους ένοχους να εξαρτώνται από την ηθική ακεραιότητα των θυμάτων¹³⁴. Πάντως στην εμπορία γυναικών, ενδιαφέρον είναι ότι ακόμα και όταν εκκινεί από μια υποτιθέμενη «συναίνεση», από τη μεριά του θύματος, στην περίπτωση που για παράδειγμα κάποιες γυναίκες υποτίθεται ότι γνωρίζουν εκ των προτέρων το είδος της εργασίας στο οποίο θα επιδοθούν, εντούτοις και αυτές έχουν πλήρη άγνοια των απάνθρωπων συνθηκών, στις οποίες θα ασκήσουν τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Κατά συνέπεια, έχουν πλήρη άγνοια των μεγάλων κινδύνων για τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα τους, που ενέχει η ένταξή τους στα κυκλώματα σωματεμπορίας. Υπό αυτή την οπτική, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει συναίνεση από τη μεριά των θυμάτων, εφόσον αγνοώντας βασικές πτυχές της μελλοντικής εργασιακής δραστηριότητας και διαβίωσής τους, επί της ουσίας, αποκλείεται ότι αποδέχονται οικειοθελώς τους επαχθείς όρους, που στοιχειοθετούν την εκμετάλλευσή τους. Στον συγκεκριμένο κύκλο εκμετάλλευσης, οι μόνοι που φαίνεται να έχουν επίγνωση των δυνατοτήτων επιλογών τους, οι οποίες είναι εξαιρετικά διευρυμένες, είναι οι έμποροι και ως ένα ορισμένο βαθμό και οι πελάτες, ως τελικοί αποδέκτες των πορνικών υπηρεσιών.

Το βασικότερο μειονέκτημα αυτής της προσέγγισης, είναι ότι αποσιωπεί τα βαθύτερα αίτια που ωθούν τις γυναίκες στην πορνεία ή στον εγκλωβισμό τους σε κυκλώματα trafficking, ενώ δεν παρέχει μια ικανοποιητική οικονομική ανάλυση της βιομηχανίας του σεξ ή της πορνικής αγοράς¹³⁵. Επιπλέον, η παρουσίαση των γυναικών από κάποιες φεμινιστικές οργανώσεις, ως θυμάτων με σοβαρούς ψυχικούς και σωματικούς τραυματισμούς, τις στιγματίζει και τις περιθωριοποιεί ακόμη περισσότερο, τόσο στις κοινωνίες υποδοχής όσο και στις κοινωνίες προέλευσης, δηλαδή ουσιαστικά τις κακοποιεί ακόμη μια φορά. Παράλληλα, η επίκληση στη βοήθεια του κράτους, παραλείπει το γεγονός ότι οι δομές που θεωρητικά πρέπει να παράσχουν προστασία και βοήθεια στις εκδιδόμενες, είναι επί της ουσίας, αυτές που παράγουν το φαινόμενο της εκμετάλλευσής τους. Οι πολιτικές που απορρέουν από θεσμούς και νόμους περιοριστικούς για την ελευθερία και την αξιοπρέπεια των γυναικών, ιδιαίτερα των μεταναστριών, «διακινδυνεύουν την επαναβεβαίωση και όχι την υπονόμηση των δομών της υπαγωγής και κυριαρχίας, καθώς και την επανεγγραφή της τραυματικής

¹³³ Σώτη Τριανταφύλλου «Τι σημαίνει συναίνεση», Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ένθετο περιοδικό/«Γυναίκα», τ.43, Νοέμβριος 2011.

¹³⁴ Wendy Chapkis, *Trafficking, Migration, and the Law: Protecting Innocents, Punishing Immigrants*, Gender and Society, Vol.17, No 6 (December 2003), Sage Publication, Inc., σ.931.
Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/3594677>.

¹³⁵ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.145.

ταυτότητας στο νόμο και την πολιτική, μέσα από τα αιτήματα για κρατική προστασία από το τραύμα»¹³⁶.

Η αντίθετη προσέγγιση της πορνικής δραστηριότητας, έχει ως βασικό στόχο τον περιορισμό του κοινωνικού στίγματος που συνοδεύει την άσκηση της πορνείας, την οποία αντιμετωπίζει απλά ως εργασία. Οι υπέρμαχοι αυτής της οπτικής, θεωρούν ότι όσοι και όσες παρέχουν πορνικές υπηρεσίες, δεν θα πρέπει να διαφέρουν στην αντιμετώπιση, από άλλους εργαζόμενους που προσφέρουν την εργατική τους δύναμη σε διαφορετικούς τομείς. Μάλιστα, η χρήση όρων όπως sex work (σεξουαλική εργασία), sex worker (εργάτης/εργάτρια του σεξ), θα βοηθούσε ώστε να αποφεύγονται χαρακτηρισμοί, οι οποίοι εμπεριέχουν αρνητικές και απαξιωτικές ηθικές αξιολογήσεις, για όσους ασκούν μια κατά τα άλλα νόμιμη εργασία¹³⁷. Ωστόσο, αναγνωρίζουν ότι προκειμένου η σεξουαλική εργασία, να αποκτήσει μια αξιοπρεπή αντιμετώπιση στη σύγχρονη κοινωνία, εφόσον διαθέτει κοινωνική χρησιμότητα και αξία, θα πρέπει καταρχήν να πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις¹³⁸. Μια από αυτές, αφορά στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του εργαζόμενου ατόμου στην πορνική αγορά, δηλαδή στην ικανότητα του ατόμου να προσδιορίζει το ίδιο, τους όρους και τις συνθήκες της παροχής των υπηρεσιών του, προς τους πελάτες. Για παράδειγμα, να μπορεί ο/η εργαζόμενος/η του σεξ να αρνείται τη συνεύρεση με κάποιους πελάτες, ή να αρνείται την παροχή κάποιων συγκεκριμένων υπηρεσιών προς αυτούς, οι οποίες απάδουν προς την αξιοπρέπεια του, ως ελεύθερου και εργαζόμενου ατόμου. Επίσης, ο/η εργαζόμενος/η να μπορεί να προσφέρει υπηρεσίες επ' αμοιβή, η οποία θα είναι ανάλογη προς τις εκάστοτε συνθήκες προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, ο εργαζόμενος θα πρέπει να έχει τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίζει ο ίδιος, εάν αυτές οι υπηρεσίες του, θα παρασχεθούν με ή χωρίς τη μεσολάβηση τρίτων προσώπων και σε μέρη προκαθορισμένα και γνωστά σε αυτόν, όπου θα διασφαλίζεται η ασφαλής και υγιεινή άσκηση του επαγγέλματος του. Κατά αυτόν τον τρόπο, εάν πληρούνται ως ελάχιστες προϋποθέσεις άσκησης του πορνικού επαγγέλματος, οι προαναφερόμενες, το άτομο δεν θα θεωρείται ότι πουλάει τον εαυτό του και την αξιοπρέπειά του, αλλά μόνο τις

¹³⁶ Λιόπη Αμπατζή, *Προσεγγίζοντας το φαινόμενο του trafficking*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα 2008, σ.29.

¹³⁷ Η εισαγωγή και χρήση του όρου sex work/sex worker, ως αυτοπροσδιορισμός των εργαζόμενων στο χώρο του εμπορευματοποιημένου έρωτα, ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980, με τη σύσταση συλλόγων και φορέων διεκδίκησης εργασιακών δικαιωμάτων και πολιτικής παρέμβασης στις ΗΠΑ, τον Καναδά και αργότερα στη Γαλλία και την Ολλανδία. Στον Σαν Φρανσίσκο, το 1973 ιδρύθηκε η COYOT (Cast Of Your Old Tired Ethics), με κινητοποίηση αρκετών χιλιάδων μελών και τη συστράτευση πολιτικών, φοιτητών, πελατών και ακτιβιστών. Το κίνημα υιοθέτησε την άποψη ότι η πορνεία δεν συνδέεται αναγκαστικά με την καταπίεση των γυναικών, αλλά αποτελεί μορφή σεξουαλικής απελευθέρωσης. Περαιτέρω, τη δεκαετία του 1990, στην Αμερική εμφανίστηκε μια εκδοχή καλλιτεχνικής πορνείας, η οποία δεν διεκδικούσε πλέον εργασιακά δικαιώματα για τις εκδιδόμενες, αλλά επιχείρησε μέσα από καλλιτεχνικά δρώμενα, μια επανασύνδεση της ιεράς πορνείας των αρχαίων χρόνων με τη σύγχρονη σεξουαλική εργασία. Βλ. Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.31.

¹³⁸ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, ο Γρ.Λάζος: αν κάποια στιγμή η εκδιδόμενη μετεξελιχθεί σε *σεξουαλική εργάτρια*, αυτό θα γίνει ταυτόχρονα με την αναφανδόν αναγνώριση του ιδιώτη επιχειρηματία, που θα την απασχολεί. Ωστόσο, καθοριστική για ένα τέτοιο ενδεχόμενο στο μέλλον, θεωρείται η στάση της Πολιτείας και της κοινωνίας απέναντι στην πορνεία και δη την εξαναγκαστική. Μια τέτοια εξέλιξη, θα προσέφερε ασφάλεια και κοινωνικό αποστιγματισμό στην εκδιδόμενη, υγιεινή και τυποποίηση των υπηρεσιών στον πελάτη και νόμιμα οικονομικά οφέλη στον επιχειρηματία. Βλ. Γρηγόρης Λάζος *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα. 2.Ο πελάτης* εκδόσεις Καστανιώτη Αθήνα 2002, υποσ στη σ.126.

υπηρεσίες του¹³⁹. Με το συγκεκριμένο μοντέλο διαχείρισης παροχής σεξουαλικών υπηρεσιών, αποσυνδέεται η αξιοπρέπεια και η υπόσταση του εργαζομένου, από την εργασία του. Επιπλέον, βασικά προαπαιτούμενα για την απερίσπαστη άσκηση της συγκεκριμένης εργασίας, από μέρους του ατόμου που αποφασίζει να ενταχθεί στην πορνική αγορά, είναι η νομιμοποίηση της πορνείας και η θεσμοθέτηση εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων.

Η παραπάνω στάση, θα μπορούσε να συσχετιστεί με την οπτική, όσων ατόμων εργάζονται συνειδητά σε αυτό τον χώρο, δικαιολογώντας την επιλογή τους στη βάση του επιχειρήματος, ότι η πορνεία αποτελεί μια επικερδή δραστηριότητα, η οποία αφήνει μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους και αυτονομίας σε σχέση με άλλα επαγγέλματα. Εάν παράλληλα, μπορούσε να αφαιρεθεί με κάποιον τρόπο από αυτήν την ασχολία, το ζήτημα του κοινωνικού στίγματος για όποιον την ασκεί -εφόσον γενικά δεν είναι ακόμα κοινωνικά αποδεκτή- θα μπορούσε να θεωρείται ως μια φυσιολογική οικονομική δραστηριότητα, όπως όλες οι υπόλοιπες που μπορεί να ασκήσει οποιοδήποτε ελεύθερο άτομο, στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς και της δημοκρατικής έκφρασής του, στην επιλογή του επαγγέλματός του. Βέβαια, εκτός από τη θεωρητική σύνδεση της εν λόγω οπτικής, με την πρακτική ατόμων τα οποία απασχολούνται στην πορνεία με τη συναίνεσή τους, τα αιτήματα αρκετών απασχολούμενων στη συγκεκριμένη αγορά, δημιούργησαν ένα αντίστοιχο κίνημα το οποίο εξακτινώθηκε σε πολλές περιοχές του πλανήτη. Η σύσταση του Παγκόσμιου Συνασπισμού κατά του Trafficking Γυναικών (GAATW: Global Alliance Against Trafficking in Women) είναι ενδεικτική της απήχησης που είχε η πρόταση του χαρακτηρισμού της πορνείας ως επαγγέλματος και της προσπάθειας απόσχισης του περιθωριακού στοιχείου από αυτή¹⁴⁰. Για πρώτη φορά γυναίκες που απασχολούνταν στον πορνικό χώρο, άρθρωσαν δημόσιο λόγο, διεκδικώντας τα δικαιώματά τους. Αποτέλεσμα ήταν, η επίτευξη αρκετών νομοθετικών ρυθμίσεων στο θέμα της πορνείας, συμβατών με τις απαιτήσεις των εκδιδόμενων. Σταδιακά σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, ο Ποινικός Κώδικας εκσυγχρονίστηκε με περισσότερο ανθρωπιστικό και φιλελεύθερο πνεύμα, καταργώντας άρθρα όπου ποινικοποιούνταν η πορνεία εν γένει, χωρίς διάκριση από την εξαναγκαστική της εκδοχή, ή ανακάλεσαν διατάξεις οι οποίες απαγόρευαν τη λειτουργία οίκων ανοχής, ενώ σε χώρες όπως η Αυστρία και η Γερμανία αποδέχτηκαν την πορνική απασχόληση, ως σεξουαλική εργασία με θεσμοθετημένα δικαιώματα και κοινωνική προστασία¹⁴¹.

¹³⁹ Πάολα Μοντζίνι *ό.π.*, σ.80.

¹⁴⁰ Η GAATW, η οποία ιδρύθηκε το 1994, περιλαμβάνει περισσότερες από εκατό Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις από διάφορες περιοχές του πλανήτη, όπως: Ασία, Αφρική, Ευρώπη, Λατινική και βόρεια Αμερική, με έδρα την Ταϊλάνδη. Αναγνωρίζει ότι το trafficking, εμπεδώνεται στις έμφυλες πτυχές της μετανάστευσης και της εργασίας και στην πολύπλοκη πραγματικότητα των γυναικών. Προσυπογράφει τη διάκριση μεταξύ εξαναγκαστικής και μη εξαναγκαστικής πορνείας, με πάταξη της πρώτης εκδοχής, όπως και της εμπορίας γυναικών, ενώ υπεραμύνεται της δεύτερης την οποία αντιμετωπίζει ως σεξουαλική εργασία. Για την επίτευξη των στόχων της, οι οποίοι σχετίζονται με την εξάλειψη των ανισοτήτων και των διακρίσεων που βιώνουν ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, όπως οι γυναίκες και δη οι μετανάστριες, προτείνει λύσεις οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τους, τις ιδιαίτερες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της κάθε περιοχής η οποία υφίσταται το πρόβλημα του trafficking.βλ. <http://www.gaatw.org/>

¹⁴¹ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.144.

Η απόπειρα ηθικού αποστιγματισμού της πορνείας, επιχειρήθηκε και από διάφορους διανοητές, όπως ο Lars Ericson εφόσον επιχειρηματολόγησε υπέρ της, βάσει του σκεπτικού ότι στην πορνεία δεν διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο το σώμα. Η εκδιδόμενη δεν μισθώνει το σώμα της, αλλά προσφέρει έναντι αμοιβής, μόνο σεξουαλικές υπηρεσίες και επομένως δεν μπορεί μια τέτοια δραστηριότητα να εκληφθεί ως ανήθικη¹⁴². Ωστόσο, σύμφωνα με τον Γρηγόρη Λάζο, αυτή ακριβώς η εστίαση είναι που καθιστά τελικά την πορνεία ανήθικη, εφόσον το σώμα είναι αυτό που καθορίζει πολλούς από τους όρους έκδοσης και εκμετάλλευσης μιας γυναίκας, όπως είναι το μίσθωμα ή την επιλογή της από τον πελάτη. Επιπλέον, για τον τελευταίο υφίσταται σαφής διαχωρισμός μεταξύ σεξουαλικής εκμετάλλευσης η οποία ασκείται τελικά από τον πελάτη προς την εκδιδομένη και οικονομικής εκμετάλλευσής της, η οποία ασκείται αποκλειστικά από τον προαγωγό της, εφόσον ο τελευταίος αποσκοπεί στην κερδοφορία του, εκμεταλλευόμενος τη σεξουαλικότητα της γυναίκας¹⁴³.

Βέβαια, όπως ήδη έχει αναφερθεί, υπό μια διευρυμένη οπτική, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αντίστροφα και ταυτόχρονα, ο πελάτης είναι θύμα διττής οικονομικής εκμετάλλευσης και εξάρτησης: τόσο από την εκδιδόμενη όσο και από τον προαγωγό.

Έτσι, για όσους συνειρμικά συνδέουν την πορνεία με πρακτικές δουλείας, παραγνωρίζουν τις ενδεχόμενες διαπραγματευτικές σχέσεις ανάμεσα στην εργαζόμενη και στον πελάτη, καθώς δεν πρόκειται για εργασιακή σχέση, εφόσον ο πελάτης δεν έχει διαρκή εξουσία πάνω στην εργαζόμενη. Φυσικά, όταν ο εργοδότης ασκεί διαρκώς καταχρηστική εξουσία πάνω στον/στην εργαζόμενο/η, αποκλείοντας του/της οποιαδήποτε διαπραγματευτική δυνατότητα- η σεξουαλική εργασία είναι πιθανόν να εξασκείται σε εκμεταλλευτικές συνθήκες, οι οποίες μπορεί να εκτείνονται μέχρι και τη δουλεία- αλλά αυτό δεν αποδεικνύει αναγκαστικά ότι όλες οι σεξουαλικές εργασίες ισοδυναμούν με δουλεία¹⁴⁴.

Με βάση τα παραπάνω και επιχειρώντας μια σύγκριση, μεταξύ των βασικών θέσεων των δύο κυρίαρχων προσεγγίσεων του φεμινισμού, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ειδοποιός διαφορά ανάμεσα τους, είναι η αντιμετώπιση της ανδρικής και της γυναικείας σεξουαλικότητας. Στη μεν πρώτη οπτική, η σεξουαλικότητα των ανδρών είναι εγγενώς συνδεδεμένη με τη βία και την αυταρχικότητα και για αυτό πρέπει να παταχθεί, ενώ απουσιάζει παντελώς το αντίστοιχο ένστικτο στις γυναίκες, οι οποίες δέχονται παθητικά την ανδρική σεξουαλική επιθετικότητα. Αυτό το μοντέλο ερμηνείας παρουσιάζει ομοιότητες με την παραδοσιακή στάση του καταργητισμού των τελών του 19^{ου} αιώνα, η οποία εκκινούσε από την ηθική καταδίκη της πορνείας, εφόσον και στις δύο

¹⁴² Επιπλέον, για την φιλελεύθερη προσέγγιση του Ericson, η πορνεία per se, δεν είναι λάθος. Αποτελεί μια βασική ανθρώπινη ανάγκη, όπως η ανάγκη για τροφή ή στέγη. Μπορεί να είναι μια ρινοκίνδυνη δραστηριότητα, αλλά έχει μια κοινωνική χρησιμότητα και για αυτό, τα άτομα δεν θα πρέπει να αποθαρρύνονται από το κράτος και την κοινωνία να την ακολουθήσουν. Ερμηνεύει την κακοποίηση και την εκμετάλλευση, στην οποία υπόκεινται οι εκδιδόμενες, ως απότοκο των αρνητικών στερεοτυπικών στάσεων με τις οποίες η κοινωνία αντιμετωπίζει την πορνεία. Εάν αυτές εξαλειφθούν, τότε η πορνεία δεν θα αποτελεί πρόβλημα. Βλ. Lars Ericson, *Charges against prostitution: an attempt a philosophical assessment*, Ethics, 1980, σ.σ.335-340.

¹⁴³ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.Ι. Η εκδιδόμενη, ό.π.*, υποσημείωση στη σ.127.

¹⁴⁴ Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.32.

θεωρήσεις, αποκλείεται η έκφραση σεξουαλικού ενδιαφέροντος εκ μέρους των γυναικών. Αντίθετα, στη δεύτερη ερμηνεία, η γυναικεία σεξουαλικότητα είναι υπαρκτή και προσδιοριστική της ταυτότητας του σεξουαλικά ενεργού θηλυκού. Επιπρόσθετα, σε αυτή την εκδοχή, οι γυναίκες μπορεί να είναι θύματα, αλλά όχι το σύνολο των μεταναστριών. Η μετανάστευση πολλές φορές είναι αποτέλεσμα εμπρόθετης δράσης, όπου η επιθυμία για οικονομική, κοινωνική και συναισθηματική αποκατάσταση, αποτελούν τα βασικά κίνητρα. Αρκετές γυναίκες επιλέγουν συνειδητά τη μετανάστευση, ακόμη και την παράνομη, ως μέρος ενός σχεδίου βελτίωσης της ζωής τους και αν κάποιες φορές, αναγκαστούν να απασχοληθούν στον πορνικό τομέα, αποδέχονται τη συγκεκριμένη ανατροπή, ως στρατηγική επιβίωσης¹⁴⁵. Μάλιστα, μια εναλλακτική οπτική, δεν αντιμετωπίζει τις μετανάστριες πάντοτε και αποκλειστικά, ως απαθή θύματα, στην απόλυτη δικαιοδοσία των διακινητών. Αντίθετα, τις θεωρεί ενεργά υποκείμενα τα οποία συγκροτούν την ιδιαίτερη ταυτότητά τους μέσα από τη διαδικασία μετακίνησής τους σε άλλες χώρες, και τα οποία ενεργοποιούν άμυνες στις εξωτερικές πιέσεις, είτε αυτές προέρχονται από τα κυκλώματα διακίνησης και εμπορίας, είτε από την κοινωνία, είτε από την αυστηρότητα και τον αποκλεισμό της Πολιτείας. Ανθιστάμενες στις ευρύτερες δομές πίεσης, οι γυναίκες οι οποίες πολύ συχνά μεταναστεύουν συνειδητά, διαπραγματεύονται τις συνθήκες καταπίεσής τους. Έτσι, για παράδειγμα, επιδιώκουν να συνάψουν σχέσεις με άνδρες στις χώρες υποδοχής, αποσκοπώντας στην κοινωνική ενσωμάτωση και στην οικονομική τους αυτάρκεια, ή διεκδικούν νομική κινητικότητα. Ωστόσο, επ' ουδενί λόγω, δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι οι όποιες μορφές αντίστασης, εκ μέρους αυτών των γυναικών, μπορούν να απαλείψουν τις ανισότητες που χαρακτηρίζουν τις καπιταλιστικές κοινωνίες. Περισσότερο θα πρέπει να θεωρηθεί ότι, οι εν λόγω άμυνες επανεγκαθιστούν και ενισχύουν τις κοινωνικά κατασκευασμένες διακρίσεις μεταξύ εκδιδομένων και «καθώς πρέπει» γυναικών¹⁴⁶.

Για τους θιασώτες της σεξουαλικής εργασίας, η βασικότερη συνιστώσα στο trafficking, είναι η εγκληματική πρακτική της λαθροδιακίνησης ατόμων. Το trafficking, για σεξουαλική εκμετάλλευση δεν διαφέρει ιδιαίτερα από το trafficking, το οποίο αποσκοπεί σε εξαναγκαστική εργασία ή δουλεία και η αποσύνδεσή του από την πορνεία, μπορεί να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του. Επιχειρηματολογούν ότι η διαρκής εστίαση στον έμφυλο χαρακτήρα του trafficking, μάλλον οδηγεί σε περαιτέρω αναπαραγωγή των έμφυλων διακρίσεων εις βάρος των γυναικών, όπως είναι η περιστολή της γυναικείας κινητικότητας μέσω αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών.

Αντίθετα, για τους σκληροπυρηνικούς της πρώτης προσέγγισης, εφόσον το trafficking, συνδέεται ευθέως με την εξαναγκαστική εκπόρνευση γυναικών, πιο αποτελεσματική λύση κρίνεται η κατάργηση της πορνείας, ή σε πιο ακραία εκδοχή, η απαγόρευση ακόμα και της μετακίνησης των γυναικών. Ωστόσο, η εγκληματοποίηση της πορνείας per se, οδηγεί αναπόδραστα σε στιγματισμό

¹⁴⁵ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.σ.146-147.

¹⁴⁶ Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.17.

και κοινωνική περιθωριοποίηση των εκδιδομένων, καθιστώντας τις ακόμη περισσότερο ευάλωτες στην κακοποίηση και την εκμετάλλευση. Περαιτέρω, ο διαχωρισμός σε αθώα-ακούσια θύματα και σε ένοχες-πόρνες, όπως πολύ συχνά εκφέρεται στο δημόσιο λόγο, οδηγεί σε διακριτές κατηγορίες εκδιδομένων, με διαφορετική αντιμετώπιση από την κοινωνία και τον νόμο¹⁴⁷.

Η κριτική στον αναχρονιστικό καταργητισμό της πρώτης προσέγγισης, από ορισμένους μελετητές, η οποία τον ερμηνεύει ως απόηχο του ηθικού πανικού που κατέλαβε τα μεσοαστικά στρώματα της Δύσης των αρχών του 19ου αιώνα, για το λεγόμενο εμπόριο «λευκής σαρκός», συνεισέφερε στην εν μέρει αποκρυπτογράφηση του φαινομένου του trafficking, ως προς την ερμηνεία της αυξημένης ζήτησης για πορνικές υπηρεσίες. Έτσι, την ερμηνεύει ως επακόλουθο της σεξουαλικής απελευθέρωσης στη δυτική κοινωνία, όπου τα άτομα αναζητούν επισταμένα την προσωπική σεξουαλική τους ταυτότητα. Όμως, στην ίδια προσέγγιση, παραβλέπεται ο καταλυτικός ρόλος που διαδραματίζουν οι ενδιάμεσοι δράστες, στη διακίνηση ατόμων, όταν αυτή συνδέεται με την πορνεία. Δηλαδή, αγνοείται το γεγονός ότι η διακίνηση ατόμων για σεξουαλική εκμετάλλευση, δεν προκύπτει περιστασιακά και τυχαία, αλλά οργανώνεται λελογισμένα, συστηματικά και μεθοδικά, εντός παγκοσμιοποιημένων δικτύων εγκλήματος, όπως έχουν καταδείξει περιστατικά τα οποία έχουν επιληφθεί επίσημα υπερεθνικά όργανα, όπως η EUROPOL, ή σχετικές μελέτες οι οποίες έχουν διεξαχθεί από έγκριτους ερευνητές ή από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις¹⁴⁸. Η συγκεκριμένη θεώρηση, εξηγεί ως ένα βαθμό, την αύξηση της παγκόσμιας πορνικής αγοράς, ωστόσο, μελετητές όπως η Ρούτβιτσα Αντριάσεβιτς, διαφωνούν με την ερμηνεία της παράνομης διακίνησης γυναικών ως συνέκδοχο φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο στηρίζεται στη βία και την καταπάτηση των δικαιωμάτων των γυναικών μεταναστριών, εντός της δομής μια πατριαρχικής κοινωνίας. Την ερμηνεία αυτή επικρίνει ως μονομερή και ελλειμματική, καθώς θεωρεί ότι παραβλέπεται η ευθύνη του κράτους, στη διαμόρφωση μιας πολιτικής απαγορευτικής και δύστροπης για τις γυναίκες μετανάστριες από χώρες μη μέλη της Ε.Ε.¹⁴⁹.

Με άλλα λόγια, για κάποιους η ερμηνεία της αυθόρμητης μετανάστευσης γυναικών για αναζήτηση καλύτερης ζωής, είτε φαντάζει ιδιαίτερα απλοϊκή, είτε παραβλέπει την επιδείνωση της θέσης των μεταναστριών, από κρατικές πολιτικές, οι οποίες παραβιάζουν βασικά ατομικά και κοινωνικά τους δικαιώματα. Επιπρόσθετα, μια πληρέστερη ερμηνεία της δυναμικής του trafficking, θα πρέπει να συνυπολογίζει τις οικονομικές παραμέτρους που υπεισέρχονται στη μαζικοποιημένη μετανάστευση, όπως είναι οι παράγοντες έλλξης και εξώθησης, οι οποίοι λειτουργούν καταλυτικά για την απόφαση μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων, να βγουν έξω από τα σύνορα των πατρίδων τους. Σε αυτή την ερμηνευτική απόπειρα δεν θα πρέπει να αγνοείται το έμφυλο υπόβαθρο στους παράγοντες

¹⁴⁷ Wendy Chapkis, *Trafficking, Migration, and the Law: Protecting Innocents, Punishing Immigrants*, Gender and Society, Vol.17, No 6 (December 2003), Sage Publication, Inc., σ.928.

Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/3594677>.

¹⁴⁸ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.148.

¹⁴⁹ Ρούτβιτσα Αντριάσεβιτς, *ό.π.*

εξώθησης, εφόσον οι πολιτικές στις αναπτυσσόμενες χώρες και η αναδιάρθρωση της αγοράς εργασίας στη Δύση, αποκλείουν τις γυναίκες από αρκετούς τομείς απασχόλησης, καθορίζοντας αναπόδραστα τα επίπεδα και τις μορφές εκμετάλλευσης των μεταναστριών.

Πάντως ως σημείο επαφής, ανάμεσα στις δύο οπτικές, οι οποίες εδράζονται σε διαφορετικές ηθικές αποτιμήσεις της πορνείας και της σχέσης της με την εμπορία ατόμων, θα μπορούσε να θεωρηθεί η κοινή απόπειρά τους, να διαφυλάξουν με διαφορετικό τρόπο η κάθε μια, την ελευθερία και την ασφάλεια των γυναικών, οι οποίες κατά πλειοψηφία, εμπλέκονται μέσα από διαφορετικές διαδικασίες και οδούς, στην πορνική αγορά.

Σε επόμενη ενότητα θα παρουσιασθεί αναλυτικά, το πώς αυτές οι δύο αντίθετες θεωρήσεις, επηρέασαν τις σχετικές πολιτικές σε ευρωπαϊκό και διεθνικό επίπεδο. Επιγραμματικά ωστόσο, μπορεί να αναφερθεί, ότι η πορνεία ως θέμα πολιτικής, σταδιακά θεωρήθηκε ότι ανήκει στη σφαίρα της εθνικής δικαιοδοσίας, ενώ το trafficking υπερεθνικό ζήτημα, το οποίο συνακόλουθα εμπίπτει στη δικαιοδοσία της Ε.Ε. Όπως αποδεικνύει το περιεχόμενο των περισσότερων ευρωπαϊκών πολιτικών, η αρχική απαίτηση των φεμινιστικών οργανώσεων να νομιμοποιηθεί η πορνεία, έχει οδηγήσει τουλάχιστον προς την αποποινικοποίηση της, επιτρέποντας μάλιστα κάποιες μορφές της όταν υπάρχει εθελοντική προσχώρηση του ατόμου σε αυτή. Όσον αφορά το trafficking, το οποίο θεωρείται ποινικό αδίκημα στις περισσότερες χώρες, υπάρχει συμφωνία για αυστηροποίηση των ποινών στους διακινητές. Εντούτοις, η παράλληλη αυστηροποίηση των μεταναστευτικών νόμων, έχει δυσμενή αντίκτυπο στις γυναίκες, εφόσον περιορίζονται οι δυνατότητες απασχόλησης όσων γυναικών επιλέγουν να μετακινηθούν, για να απασχοληθούν στην πορνική αγορά άλλων χωρών, καθώς πρωτίστως θεωρούνται παράνομες μετανάστριες.

Στις παραπάνω προσεγγίσεις το ζήτημα του trafficking συνδέεται με τις απόπειρες διαχείρισης δύο πολύ σοβαρών ζητημάτων ταυτόχρονα: της μετανάστευσης και της πορνείας. Ωστόσο, μια εξίσου σημαντική όψη του πολυσύνθετου αυτού προβλήματος είναι η σχέση του με τα κοινωνικά, πολιτικά και ατομικά δικαιώματα των γυναικών, τα οποία θεωρούνται δεδομένα και αναφαίρετα, βάσει διεθνών συνθηκών. Οι διαφορετικές πτυχές της παράνομης διακίνησης και εμπορίας με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, παραβιάζουν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα όπως: το σεβασμό της ανθρώπινης αξίας του ατόμου, η οποία καταπατάται όταν το άτομο χρησιμοποιείται ως εμπορεύσιμο αντικείμενο, το δικαίωμα στην ισότητα και την ελευθερία, το οποίο συναρμόζεται με το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και μετάβασης στον τόπο επιλογής για διαμονή και εργασία (εφόσον βέβαια συντρέχουν οι προϋποθέσεις νόμιμης παραμονής σε αυτόν), το βασικό δικαίωμα επιλογής της εργασίας, αλλά ταυτόχρονα και το δικαίωμα μη εκτέλεσης αναγκαστικής εργασίας, το δικαίωμα της γενετήσιας ελευθερίας, ταυτόχρονα με το δικαίωμα για

αποφυγή οποιασδήποτε απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, η αξίωση για διαφύλαξη των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων κάθε ατόμου, κ.ά.¹⁵⁰.

Ιδιαίτερα όταν προκύπτει παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατά τη διάρκεια πολεμικής σύρραξης ή κατά τη μεταπολεμική περίοδο, από στρατεύματα κατοχής ή από προσωπικό ειρηνευτικών δυνάμεων, θα πρέπει να θεωρείται ότι οι γυναίκες αυτές είναι θύματα εγκλημάτων πολέμου¹⁵¹. Επομένως, τόσο οι μεταναστευτικές πολιτικές όσο και οι λοιπές νομοθετικές ρυθμίσεις για την περιστολή του trafficking, θα πρέπει να είναι συμβατές με τα ανθρωπινοδικαιωματικά ελάχιστα των γυναικών και όχι ως είθισται εναρμονισμένες, με την οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον θα πρέπει να παρέχεται αρωγή στα θύματα trafficking επί μακρόν και όχι μόνο για όσο διάστημα αυτά χρησιμεύουν ως αποδεικτικά στοιχεία για την ποινική δίωξη των διακινητών, καθώς είναι γνωστό ότι στις περισσότερες νομοθεσίες, παρέχεται καταφύγιο και προσωρινή άδεια παραμονής στα θύματα, εφόσον αυτά συνεργαστούν με τις οικείες αρχές για την προσαγωγή και καταδίκη των εμπόρων. Παράλληλα, εμβλωματική αντιμετώπιση παρατηρείται και στις περιπτώσεις των γυναικών οι οποίες έχουν πέσει θύματα εκπόρνευσης και εμπορίας σε εμπόλεμες περιοχές, καθώς ενώ στα άρρενα θύματα πολέμου που έχουν υποστεί ψυχικούς ή σωματικούς τραυματισμούς, εξαιτίας πολεμικής σύρραξης, παρέχεται κρατική υποστήριξη και περίθαλψη σε ειδικά κέντρα αποκατάστασης, αντίθετα στις γυναίκες θύματα εγκλημάτων πολέμου, η περίθαλψη εναπόκειται στην εθελοντική μέριμνα Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ή Διεθνών Οργανισμών¹⁵².

¹⁵⁰ Λιόπη Αμπατζή, *ό.π.*, σ.47 .

¹⁵¹ Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Γιουγκοσλαβία, χιλιάδες γυναίκες και κορίτσια βίωσαν συστηματικούς βιασμούς, ως μέρος της τακτικής πολέμου για επίδειξη ισχύος. Θύματα των βιασμών δεν ήταν μόνο οι γυναίκες αλλά και τα παιδιά που γεννήθηκαν από αυτούς. Εξαιτίας της ντροπής και του στίγματος, οι γυναίκες ήταν δια παντός έκπτωτες από τις κοινωνίες τους, με αποτέλεσμα να αποτελέσουν στη συνέχεια θύματα trafficking, ενώ και τα παιδιά τους είχαν την ίδια ή και χειρότερη τύχη. Παράλληλα, τα πληρώματα των ειρηνευτικών δυνάμεων δημιούργησαν μια ανθηρή πορνική αγορά, εφόσον η συστηματική ζήτησή τους για γυναίκες ντόπιες ή εισαγόμενες υποστήριξε και διατήρησε τα δίκτυα μαστροπών που αναπτύχθηκαν γύρω από την ευρύτερη περιοχή. Βλ. Chris Corrin, *ό.π.*, σ.σ.552-553.

¹⁵² Chris Corrin, *ό.π.*, σ.σ.545.

Μέρος Τρίτο

1.Επισκόπηση της θεσμικής αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων σε διεθνές επίπεδο

Η διεθνοποίηση της πολιτικής για το ζήτημα της πορνείας και οι δημόσιες συζητήσεις για να τεθεί εκτός νόμου, έχει τις ρίζες στο 19^ο αιώνα, οπότε η πορνεία θεωρείτο απειλή για τη δημόσια υγεία, τις αξίες της οικογένειας και την ηθική τάξη

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, το χρονικό διάστημα μεταξύ 1850 και 1914 που αποτελεί την περίοδο της εξάπλωσης της μισθωτής εργασίας και της εμπέδωσης του καπιταλισμού, το δουλεμπόριο-εφόσον η δουλεία καταργήθηκε το 19ο αιώνα- σταδιακά αντικαταστάθηκε από τη βίαιη ή εξαναγκαστική μετανάστευση μεγάλων πληθυσμών εργατικού δυναμικού από τις αποικίες (Ινδία Κίνα Αφρική), προς τις Ευρωπαϊκές μητροπόλεις και την Αμερική. Η βιομηχανοποίηση και η αστικοποίηση από κοινού με τις εισοδηματικές ανισότητες, οδήγησαν μεγάλα τμήματα των πληθυσμών σε μετανάστευση. Στις φυτείες, τα ορυχεία και τις μεγάλες κατασκευαστικές μονάδες, άντρες και γυναίκες από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, δεσμεύονταν σε εξαντλητική εργασία με συμβόλαια, υπό επαχθείς όρους. Οι γυναίκες μάλιστα αποτελούσαν ένα άμεσα διαθέσιμο, φθινό εργατικό δυναμικό, με εναλλακτική απασχόληση πολύ συχνά, την πορνεία. Ωστόσο, οι αντιλήψεις της εποχής συνέδεσαν την πορνεία με τα χαλαρά ήθη των μεταναστριών και την έκφυλη φύση των ανδρών μεταναστών. Οι αφηγήσεις των τελών του 19^{ου} αιώνα, σκιαγραφούσαν τις γυναίκες περισσότερο ως εξαπατημένες και εξαναγκασμένες στην πορνεία ως απόρροια της φυσικής ροπής των κοινωνιών των μεταναστών, προς την ανηθικότητα και τον εκμαυλισμό. Ταυτόχρονα οι σεξουαλικές ελευθερίες που φαίνεται να απολάμβαναν οι εργαζόμενες γυναίκες μακριά από τις κλειστές κοινωνίες της Δύσης, δημιούργησαν έναν ηθικό πανικό για το «Εμπόριο Λευκής Σαρκός» (White Slave Trade). Η συντηρητική μεσαία και ανώτερη τάξη των κοινωνιών της εποχής αντιμετώπιζε με καχυποψία και φόβο όσες γυναίκες αποφάσιζαν να μεταναστεύσουν για να εργαστούν, καθώς ήταν εν δυνάμει θύματα σωματεμπορίας¹⁵³.

Στη βάση αυτής της λογικής οι περισσότεροι νόμοι σε Αμερική και Καναδά, προσπαθούσαν να περιορίσουν ή ακόμα και να απαγορεύσουν την μετανάστευση.

Το ζήτημα του δουλεμπορίου με σκοπό την πορνεία, απασχόλησε την πολιτική ηγεσία της Ευρώπης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η ίδρυση το 1899, του Διεθνούς Γραφείου για την κατάργηση του «εμπορίου της λευκής σαρκός» ήταν η απαρχή μιας κινητοποίησης για την εξάλειψη του ταπεινωτικού για την ανθρωπότητα φαινομένου.

Το 1904 στο Παρίσι η «Διεθνής Συμφωνία για την Καταστολή του Εμπορίου της Λευκής Σαρκός», αποτέλεσε το πρώτο νομικό κείμενο σχετικό με την εμπορία ανθρώπων με διεθνή νομική ισχύ, αν και στην πράξη παρέμεινε ανεφάρμοστο. Αποτελώντας την πρώτη προσπάθεια

¹⁵³ Kamala Kempadoo, et al, *ό.π.,σ.χ*

αντιμετώπισης της διεθνικής σωματεμπορίας, εστίαζε περισσότερο στην ηθική ακεραιότητα των λευκών γυναικών και την προστασία τους από τα κυκλώματα των σωματεμπόρων, ενώ δεν αναφέρονταν στην τιμωρία των δραστών¹⁵⁴.

Στο ίδιο περίπου πνεύμα κινήθηκε και η «Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή της Διακίνησης της Λευκής Σαρκός», του 1910 στο Παρίσι η οποία απαγόρευε την εμπορία «λευκής σάρκας», δηλαδή μόνο των λευκών γυναικών, παραβλέποντας μάλλον εσκεμμένα το ενδεχόμενο απαγόρευσης διακίνησης γυναικών άλλων φυλετικών χαρακτηριστικών, παρέχοντας έτσι νόμιμο άλλοθι στους ρατσιστές σωματέμπορους να δρουν ανενόχλητοι¹⁵⁵.

Το 1921 ο όρος «εμπόριο λευκής σαρκός» αντικαταστάθηκε από την Κοινωνία των Εθνών με τον όρο που χρησιμοποιείται έως σήμερα, δηλαδή «παράνομη διακίνηση γυναικών και παιδιών» (traffic & trafficking in persons), καθώς ο αρχικός παραγνώριζε την παγκόσμια διάσταση του φαινομένου. Στο αντίστοιχο Συνέδριο για τη Συνθήκη της Κοινωνίας των Εθνών, η διεθνική σωματεμπορία αντιμετωπίστηκε ως σημαντικό ζήτημα, με αποτέλεσμα στις 30 Σεπτεμβρίου 1921 στη Γενεύη, να υπογραφεί η «Διεθνής Συνθήκη για την Καταστολή της Παράνομης Διακίνησης Γυναικών και Παιδιών»¹⁵⁶. Η Συνθήκη προέβλεπε την δίωξη όσων διακινούσαν παιδιά, την χορήγηση αδειών από Γραφεία Ευρέσεως Εργασίας και επίσης αποσκοπούσε στην προστασία γυναικών και παιδιών που μετανάστευαν. Η Συνθήκη, επαναπροσδιόρισε ως σωματεμπορία, κάθε πράξη στρατολόγησης, αγοράς, εκχώρησης ενός ατόμου με σκοπό την μετάπτωσή του σε κατάσταση δουλείας, όπως και κάθε πράξη αγοράς του με σκοπό την ανταλλαγή του ή την πώλησή του ή ακόμα και την πρακτική μεταφοράς σκλάβων.

Η συνέχεια για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, δόθηκε στην Γενεύη το 1933, όπου υπογράφηκε η «Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή της Παράνομης Διακίνησης Ενηλίκων Γυναικών»¹⁵⁷. Η Σύμβαση, προέβλεπε την τιμωρία όσων εμπλέκονταν στην παράνομη διακίνηση γυναικών, ανεξάρτητα αν αυτή πραγματοποιήθηκε με ή χωρίς την συναίνεση των τελευταίων. Ωστόσο, η αντικατάσταση του όρου «εμπόριο λευκής σαρκός», με τον όρο «παράνομη διακίνηση γυναικών», λειτούργησε περισσότερο για το διαχωρισμό της εγχώριας πορνείας από τη διεθνική σωματεμπορία, στρέφοντας το ενδιαφέρον στα διεθνή δίκτυα. Όμως, ενώ αναγνωρίστηκε ως παράνομη η διεθνική διακίνηση γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, αγνοήθηκαν οι συνθήκες δουλείας και η συνεχόμενη εκμετάλλευση γυναικών και ανηλίκων, στα εγχώρια δίκτυα σωματεμπορίας. Ως κοινό σημείο και των τεσσάρων Συνθηκών, αποτελεί η προσέγγισή τους σχετικά με την εξαναγκαστική πορνεία, την οποία ενώ αντιλήφθηκαν ως συστατικό του διεθνικού

¹⁵⁴ International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, May 18, 1904, 35 Stat.426, 1 L.N.T.S. 83.

¹⁵⁵ International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, May 4, 1910, 3 L.N.T.S. 278.

¹⁵⁶ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children, Sept.30, 1921, 9 L.N.T.S. 415.

¹⁵⁷ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age, Oct.11.1933, 150 L.N.T.S. 431.

trafficking, θεώρησαν ότι θα αντιμετωπιστεί από τις εθνικές νομοθεσίες¹⁵⁸. Παράλληλα, οι παραπάνω Συνθήκες, θεωρείται ότι παρείχαν το βασικό πλαίσιο, για την διατύπωση των σύγχρονων διεθνών κειμένων, τα οποία στοχεύουν στην αντιμετώπιση του φαινομένου του trafficking.

Οι βασικές προβλέψεις των τεσσάρων Συνθηκών ενσωματώθηκαν το 1949, στην Συνθήκη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την «Καταστολή της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων και την εκμετάλλευση της Πορνείας Άλλων», η οποία υπογράφηκε στις 21 Μαρτίου 1950. Η συγκεκριμένη Συνθήκη εστίασε στην παράνομη διακίνηση προσώπων με σκοπό την σεξουαλική τους εκμετάλλευση. Υιοθετώντας το μοντέλο του καταργητικού συστήματος, δεν απαγόρευσε την πορνεία, αλλά ποινικοποίησε τις πράξεις που σχετίζονται με αυτή, δηλαδή την εκμετάλλευση των εκδιδομένων, από τρίτους. Ωστόσο, ενώ δεν νομιμοποίησε την δίωξη των εκδιδομένων γυναικών οι οποίες είχαν πέσει θύματα των διεθνικών δικτύων σωματεμπορίας, προέβλεψε την απέλασή τους. Επιπλέον, η απλουστευτική αντιμετώπιση των γυναικών, ως ευάλωτων θυμάτων τα οποία χρήζουν προστασίας από τα δεινά της πορνείας, χωρίς αυτόνομη βούληση και δικαιώματα, δεν άφησε περιθώριο για πρόβλεψη στη Συνθήκη, μέτρων προστασίας και αρωγής για τις παραβιάσεις των ατομικών δικαιωμάτων των διακινούμενων γυναικών. Ταυτόχρονα, καθώς δεν ορίζει σαφώς το έγκλημα της διακίνησης ατόμων, εστιάζει στη διακίνηση προσώπων για πορνεία, εξομοιώνοντας τη διακίνηση προσώπων, με την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων.

Αν και η Συνθήκη, υποχρεώνει τα κράτη να υιοθετήσουν απροσδιόριστα κοινωνικά, ιατρικά και νομικά μέτρα για την κατάργηση της πορνείας και την επανένταξη των θυμάτων, όπως και την ανάπτυξη διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση του προβλήματος, αφήνει την τελική ρύθμιση των επιμέρους ζητημάτων, στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών που την επικύρωσαν. Επίσης, σημαντική παράλειψη της συγκεκριμένης Συνθήκης, είναι η αναφορά στις γενεσιουργές αιτίες για την εμφάνιση του trafficking.

Κατά αυτόν τον τρόπο, η Συνθήκη, δεν αποδείχτηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική ούτε για την προστασία των θυμάτων, εφόσον δεν υιοθέτησε προσέγγιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ούτε για την πάταξη της διεθνικής σωματεμπορίας, εφόσον είχε χαλαρούς ρυθμούς εφαρμογής, χωρίς επιπλέον να προβλέπει τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου μηχανισμού για τον έλεγχο της εφαρμογής των διατάξεών της. Βέβαια, θεωρητικά η Συνθήκη, προέβλεπε την υποχρέωση των κρατών μελών να υποβάλλουν ετήσια έκθεση στο Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, σχετικά με την εφαρμογή της Συνθήκης σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, μόνο τα μισά από τα 73 κράτη που την επικύρωσαν, υλοποιούν τη συγκεκριμένη απαίτηση. Από το 1974, η Ομάδα Εργασίας για τις Σύγχρονες Μορφές Δουλείας, με εντολή από την υποεπιτροπή για την Πρόληψη των Διακρίσεων και την Προστασία των Μειονοτήτων, η οποία εντάσσεται στο Οικονομικό και Κοινωνικό

¹⁵⁸ Katrin Corrigan, *Putting the Brakes on the Global Trafficking of Women for the Sex Trade: An Analysis of Existing Regulatory Schemes to Stop the Flow of Traffic* Fordham International Law Journal Volume 25 Issue 1 2001 Article 6 σ. 165, The Berkley Electronic Press, <http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj>

Συμβούλιο του ΟΗΕ, (ECOSOC), έχει τη δυνατότητα να εξετάζει τις εθνικές εκθέσεις των κρατών μελών για το ζήτημα της διεθνικής σωματεμπορίας, χωρίς όμως να έχει δικαιοδοσία, για περαιτέρω δράση σχετικά με την εφαρμογή της Συνθήκης¹⁵⁹.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να επισημανθεί, ότι καθώς η εμπορία ανθρώπων, καταστρατηγεί πρωτίστως βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, υπάρχει ένα πλήθος διεθνών συμβάσεων, όπως και ψηφίσματα διεθνών οργάνων, τα οποία προβλέπουν την προστασία αυτών των δικαιωμάτων. Ωστόσο, τα Ψηφίσματα που έχουν εκδώσει για τη διεθνική σωματεμπορία, διεθνή όργανα του Ο.Η.Ε. όπως: η Γενική Συνέλευση, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Ο.Η.Ε. (ECOSOC), η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Επιτροπή για τη θέση της Γυναίκας, αποτελούν έκφραση πολιτικής δέσμευσης εκ μέρους των κρατών μελών, χωρίς όμως δεσμευτική νομική ισχύ¹⁶⁰.

Ιδιαίτερα σημαντική στη διατύπωση και διασφάλιση των ουσιωδέστερων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτελεί η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που υιοθετήθηκε από τον ΟΗΕ, το 1948 και η οποία περιγράφει τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και για τις γυναίκες και για τους άνδρες. Παρόλο που δεν πρόκειται για νομικά δεσμευτικό έγγραφο, αποτέλεσε τη βάση για δύο νομικές συνθήκες: το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα¹⁶¹.

Ωστόσο, ήδη από το 1946, Το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ, είχε προχωρήσει στη σύσταση της Επιτροπής για την Κατάσταση των Γυναικών (Commission on the Status of Women), προκειμένου να προωθήσει την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. Η Επιτροπή θέσπισε τον Δεκέμβριο του 1979, την Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών, με σκοπό την σύνοψη όλων των προηγούμενων διεθνών νομοθετικών προβλέψεων που είχαν διατυπωθεί για τη διακίνηση και εμπορία γυναικών και αναφέρθηκαν εκτενώς πιο πριν. Η Σύμβαση, αποτέλεσε το πρώτο κείμενο το οποίο αντιμετώπισε με ουδετερότητα, αλλά με σεβασμό στο φύλο, την εξαναγκαστική πορνεία ως θέμα του διεθνούς δικαίου, υποστηρίζοντας σθεναρά την τιμωρία όλων όσοι εμπλέκονται στο trafficking ανθρώπων, είτε σε εθνικό είτε σε διεθνικό επίπεδο. Τα κράτη που επικύρωσαν την Σύμβαση, συμφώνησαν να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και των νομοθετικών, σε όλους τους

¹⁵⁹ Γεωργία Τσακλάγκανου, *Η Διεθνική Σωματεμπορία-Trafficking*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα 2001, σ.σ.21-22.

¹⁶⁰ Κάποια από τα Ψηφίσματα του Ο.Η.Ε., είναι: Ψήφισμα 50/167, της Γενικής Συνέλευσης, 22 Δεκεμβρίου 1995, Ψήφισμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1995/25, 3 Μαρτίου 1995, Ψηφίσματα της Επιτροπής για τη Θέση της Γυναίκας, 29 Μαρτίου 1995 και 40/4, 22 Μαρτίου 1996, Ψήφισμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1996/24, 19 Απριλίου 1996, Ψήφισμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1997/19, 11 Απριλίου 1997, Ψήφισμα του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου 1998/20, 28 Ιουλίου 1998. Γεωργία Τσακλάγκανου, *ό.π.*, σ.σ.24,25.

¹⁶¹ Επιπλέον, μια σειρά από διεθνείς συμβάσεις λειτουργούν επικουρικά προς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας, όπως: Η Σύμβαση περί Δουλείας του 1927 και Η Συμπληρωματική Σύμβαση σχετική προς της Κατάργηση της Δουλείας, της Εμπορίας των Δούλων και Παρεμφερών προς τη Δουλεία Θεσμών και Πράξεων ή Συνηθειών, οι οποίες μπορούν να ανακτηθούν από τον ιστότοπο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, www.unchr.gr. Επίσης, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία μπορεί να ανακτηθεί από τον ιστότοπο της Unicef, <http://www.unicef.org/crc/>

τομείς, ιδίως στον πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό, προκειμένου να εξασφαλίσουν την πλήρη ισότητα, προστασία, ανάπτυξη και πρόοδο των γυναικών, σε ισότιμη βάση προς τους άνδρες¹⁶².

Ειδικότερα όσον αφορά, τη διακίνηση γυναικών με σκοπό τη οικονομική εκμετάλλευση τους, η Σύμβαση, προέβλεπε την πάταξη από τα κράτη, κάθε μορφής εμπορίας γυναικών και ειδικά την οικονομική εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής τους, ανεξάρτητα από το αν η τελευταία εμπεριείχε ή όχι το στοιχείο της συναίνεσης¹⁶³.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη θέση, ήταν αρκετή για να αναζωπυρώσει τις αντιπαραθέσεις σε διεθνές επίπεδο, μεταξύ των δύο κυρίαρχων ρευμάτων των φεμινιστών του δεύτερου κύματος. Υπενθυμίζεται ότι, οι δύο κυρίαρχες τάσεις στους κόλπους του φεμινισμού, οι οποίες παρουσιάστηκαν εκτενώς σε προηγούμενη ενότητα της παρούσας εργασίας, διέκριναν μεταξύ υποστηρικτών της κατάργησης της πορνείας, εφόσον αυτή συνδέονταν ευθέως με την εμπορία γυναικών και οι οποίοι επιπλέον απέρριπταν τη διάκριση μεταξύ εκούσιας και ακούσιας πορνείας, καθώς κάθε μορφή πορνείας συνιστά κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων των γυναικών και μεταξύ θιασωτών της σεξουαλικής εργασίας, οι οποίοι αποσυνέδεαν την εμπορία από την πορνεία, διέκριναν μεταξύ εξαναγκαστικής και εκούσιας εκπόρνευσης και αγωνίζονταν για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στη σεξουαλική αγορά.

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι δύο αυτές αντίθετες προσεγγίσεις, στο ζήτημα της πορνείας και της σύνδεσής της με το trafficking, οδήγησαν σε διεθνές επίπεδο, σε αντίστοιχες συμμαχίες μεταξύ των διαφόρων γυναικείων οργανώσεων. Οι οπαδοί του καταργητισμού, δημιούργησαν, όπως έχει ήδη αναφερθεί, τον Συνασπισμό Ενάντια στην Εμπορία Γυναικών (CATW: Coalition Against Trafficking in Women), ενώ οι υπέρμαχοι της αποποινικοποίησης της πορνείας και της αναγνώρισής της ως επαγγέλματος, προχώρησαν στην σύσταση του Παγκόσμιου Συνασπισμού κατά του Trafficking Γυναικών (GAATW: Global Alliance Against Trafficking in Women), με σθεναρή υποστήριξη από τα μέλη της Διεθνούς Επιτροπής για τα Δικαιώματα των Εκδιδομένων (ICP, International Committee for Prostitutes' Rights).

Επομένως, η ασάφεια στη Σύμβαση σχετικά με τον μη ρητό προσδιορισμό του όρου «εκμετάλλευση», ερμηνεύθηκε από τους οπαδούς της δεύτερης τάσης, ως μη δεσμευτική ως προς την κατάργηση της πορνείας *per se*, παρέχοντας ισχυρό έρεισμα στις θέσεις τους.

Έκτοτε, κάθε νέα σύμβαση σχετική με τα παραπάνω ζητήματα, εγείρει ακόμη και σε διεθνικό επίπεδο, νέο γύρο αντιπαραθέσεων. Ωστόσο, με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η ατζέντα

¹⁶² Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μπορεί να ανακτηθεί από τον ιστότοπο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk
Επίσης, τα δύο Διεθνή Σύμφωνα, όπως και η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεως Κατά των Γυναικών, μπορούν να ανακτηθούν από τον ιστότοπο του Περιφερειακού Κέντρου Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών, www.unric.org/el

των Ηνωμένων Εθνών, επεκτάθηκε προς τη συμπερίληψη των γυναικείων αγώνων για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Το 1993, στη Διακήρυξη της Βιέννης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και ειδικότερα στη Δήλωση σχετικά με την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών (μέρος I, παράγραφος 18), καταδικάστηκε η εξαναγκαστική πορνεία και το trafficking και όχι αυτή καθαυτή η πορνεία, αποτελώντας ουσιαστικά την πρώτη νομοθετική κίνηση αντιμετώπισης των σχετικών ζητημάτων, μακριά από τις θέσεις του παραδοσιακού καταργητισμού¹⁶⁴. Λίγο μεταγενέστερα, το 1995, η Πλατφόρμα Δράσης υπέρ των Γυναικών, που εγκρίθηκε στο Πεκίνο κατά την τέταρτη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες, κάλεσε για πάταξη της εξαναγκαστικής πορνείας και της εμπορίας γυναικών¹⁶⁵. Το 1998, η πορνεία και το trafficking, προσεγγίστηκαν πλέον ως θέματα πρωτίστως παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτέλεσαν μέρος της μάχης για την πάταξη του διεθνικού εγκλήματος.

Αποδεικτική της συμπερίληψης του trafficking, στα εγκλήματα που εντάσσονται στο πλαίσιο του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, αποτέλεσε η υπογραφή του Πρωτοκόλλου για την «Αποτροπή, Καταστολή και Τιμωρία της Παράνομης διακίνησης Προσώπων, ιδιαιτέρως των Γυναικών και των Παιδιών» στο πλαίσιο των εργασιών των Ηνωμένων Εθνών που έλαβαν χώρα στο Παλέρμιο της Ιταλίας το 2000, για την αντιμετώπιση του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Το Πρωτόκολλο, μαζί με το Πρωτόκολλο ενάντια στη Λαθρεμπορία των Μεταναστών μέσω ξηράς, θάλασσας και αέρος, στο οποίο στιγματίζεται και καταδικάζεται η προαγωγή μεταναστών με σκοπό οποιοδήποτε οικονομικό ή άλλο όφελος, συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στο Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime)¹⁶⁶.

¹⁶³ Katrin Corrigan, *Putting the Brakes on the Global Trafficking of Women for the Sex Trade: An Analysis of Existing Regulatory Schemes to Stop the Flow of Traffic* Fordham International Law Journal Volume 25 Issue 1 2001 Article 6, σ. 166, The Berkley Electronic Press <http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj>

¹⁶⁴ Η Διακήρυξη της Βιέννης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα μπορεί να ανακτηθεί από τον ιστότοπο του Ο.Η.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα, www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx

¹⁶⁵ Συγκεκριμένα, η πάταξη της εμπορίας γυναικών και η βοήθεια προς τα θύματα σεξουαλικής βίας, αποτέλεσε τον τρίτο στρατηγικό στόχο, στην Πλατφόρμα Δράσης υπέρ των Γυναικών.

Η Πλατφόρμα μπορεί να ανακτηθεί από τον ιστότοπο του οργάνου του Ο.Η.Ε. για την ισότητα και την ενδυνάμωση των γυναικών, (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women),

www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/violence.htm

¹⁶⁶ Βασικό αντικείμενο της Σύμβασης για την Καταπολέμηση του Διασυνοριακού Οργανωμένου Εγκλήματος και του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου της για την Καταπολέμηση της Εμπορίας και της Διακίνησης Ανθρώπων, είναι ο έλεγχος της εγκληματικότητας. Και τα δύο διεθνή κείμενα περιλαμβάνουν τον ορισμό της εγκληματικής δράσης και καθοδηγούν τα κράτη για την καταπολέμησή της. Επίσης, παρέχουν πολύτιμες οδηγίες για κάποιες πτυχές της προστασίας των θυμάτων, όπως η διασφάλιση της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της ταυτότητας των θυμάτων, η ενημέρωση των θυμάτων για τις δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες, καθώς και η παροχή συνδρομής στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας, η παροχή υλικής, ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης, προκειμένου για την αποκατάσταση των θυμάτων κ.ά. Υπό αυτή την οπτική τα δύο κείμενα, αποτελούν επωφελή αφετηρία για την ανάλυση των αναγκών της διεθνούς προστασίας, που ανακύπτουν στο πλαίσιο της εμπορίας ατόμων. Βλ. Έγγραφο κατευθυντήριων οδηγιών της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, για τους Πρόσφυγες, *Η εφαρμογή του άρθρου 1⁴ (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων στα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή στα πρόσωπα που κινδυνεύουν από την εμπορία ανθρώπων*, Γενεύη 2006, σ. 2. Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ,

<http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/SPECIAL%20ISSUES/TRAFFICKING.pdf>

Το Πρωτόκολλο, αξίωνε από τα κράτη την ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων και την ανάπτυξη μηχανισμών προστασίας και υποστήριξης των θυμάτων, με την επιπρόσθετη πρόβλεψη για παροχή σε αυτά, προσωρινής ή μόνιμης άδειας παραμονής στις χώρες εντοπισμού τους¹⁶⁷.

Ένα από τα σημεία στο Πρωτόκολλο, που προκάλεσε αντιπαραθέσεις ήταν το ζήτημα για το αν συνίσταται αδίκημα, ανεξάρτητα από την συγκατάθεση ή όχι του διακινούμενου ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 3, του Πρωτοκόλλου, ορίζει ότι όταν χρησιμοποιείται οιοδήποτε από τα μέσα καταναγκασμού που αναφέρονται στον ορισμό, δεν ασκεί επιρροή η συγκατάθεση του θύματος στην σκοπούμενη εκμετάλλευση. Όταν δε, το θύμα είναι παιδί, το ζήτημα της συγκατάθεσης, ουδόλως επιδρά, με αποτέλεσμα κάθε πρόσληψη, μεταφορά, μετακίνηση, στέγαση ή υποδοχή παιδιών που αποσκοπεί στην εκμετάλλευση να συνιστά μορφή εμπορίας ατόμων, ανεξάρτητα από τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν.

Όσοι ήταν αντίθετοι στη διάκριση μεταξύ εκούσιας και αναγκαστικής πορνείας, ήταν υπέρ της συμπερίληψης του παραπάνω στοιχείου στο Πρωτόκολλο, η οποία ωστόσο σύμφωνα με τους οπαδούς του διαχωρισμού των μορφών της πορνείας, συσκότιζε τη διαφοροποίηση μεταξύ λαθροδιακίνησης και trafficking. Τα μέλη της CATW, συνασπίστηκαν με άλλους υποστηρικτές του καταργητισμού, από το Διεθνές Δίκτυο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (International Human Rights Network) και αντιστάθηκαν στο ενδεχόμενο νομιμοποίησης της πορνείας, ενώ αξίωσαν την αναγνώριση της πορνείας ως αυτοσκοπού στη διακίνηση και εμπορία προσώπων.

Από την αντίθετη πλευρά, η GAATW, συμάχησε με την Διεθνή Ομάδα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (International Human Rights Group), στην Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Human Rights Caucus) και με την υποστήριξη της Διεθνούς Επιτροπής για τα Δικαιώματα των Εκδιδομένων (ICP, International Committee for Prostitutes' Rights), αντέδρασαν στην ποινικοποίηση της εκούσιας σεξουαλικής εργασίας και συντάχθηκαν με τις προτάσεις της Επιτροπής Συνθηκών των Ηνωμένων Εθνών (UN Convention Committee), η οποία επέμενε ότι επιπλέον στους σκοπούς διακίνησης, έπρεπε να συμπεριληφθούν η εξαναγκαστική εργασία, οι εξαναγκαστικοί γάμοι, τα δεσμά χρέους, κ.ά.¹⁶⁸

Όμως, η διαφορετική προσέγγιση της πορνείας και της εμπορίας γυναικών, επεκτάθηκε και στην ερμηνεία του περιεχομένου του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο. Έτσι, για μεν την CATW, η μετανάστευση η οποία αποσκοπεί σε ανεύρεση σεξουαλικής εργασίας, συνδέεται άρρηκτα με το trafficking, οπότε οι γυναίκες που μεταναστεύουν για τέτοιο σκοπό, είναι εν δυνάμει θύματα εμπορίας. Από την άλλη, για την GAATW, η αοριστία στην έννοια της εκμετάλλευσης στο Πρωτόκολλο, είναι εσκεμμένη, αλλά εκλαμβάνεται ως ένδειξη συμβιβασμού μεταξύ των δύο αντίθετων οπτικών. Επιπλέον, η τελευταία, ερμηνεύει το Πρωτόκολλο, ως διάδοχο νομοθέτημα της

¹⁶⁷ Όσον αφορά την Ελλάδα, αν και η Σύμβαση και τα τρία συνοδευτικά Πρωτόκολλα, υπεγράφησαν τον Δεκέμβριο του 2000, κυρώθηκαν μια δεκαετία αργότερα με τον ν.3875/2010 και δημοσιεύθηκαν στο ΦΕΚ 158 Α'/ 20-9- 2010.

Συνθήκης του 1949, για την «Καταστολή της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων και την εκμετάλλευση της Πορνείας Άλλων», εφόσον αφήνει στα κράτη τη διακριτική ευχέρεια για τη διαχείριση της εξαναγκαστικής εκδοχής της πορνείας.

Παρά τις όποιες αντιπαραθέσεις ανακίνησε το Πρωτόκολλο του Παλέρμιο και παρά τις ασάφειες που εντοπίζονται στο περιεχόμενό του, ή τις αδυναμίες του, εφόσον μετακυλίζει μεγάλο μέρος της ευθύνης για την αντιμετώπιση του ζητήματος της εμπορίας στα κράτη, χωρίς παράλληλα να έχει προβλέψει για έναν μηχανισμό υποχρεωτικής προστασίας για τα θύματα, αποτελεί μαζί με το έτερο Πρωτόκολλο και τη Σύμβαση για την αντιμετώπιση του διεθνικού εγκλήματος, στην οποία προσαρτήθηκε, την πρώτη απόπειρα συστηματικότερης προσέγγισης και αντιμετώπισης του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, σε διεθνικό επίπεδο. Τόσο η εμπορία ανθρώπων όσο και η λαθρομετανάστευση, επιχειρήθηκε να προσεγγιστούν ως συνιστώσες του ίδιου προβλήματος, εφόσον και οι δύο πρακτικές προσβάλλουν και υποβιβάζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ζωή σε εμπορεύσιμα είδη, που διακινούνται προς κατανάλωση, σε μια κοινωνία που εξασθενεί από την άκρατη εκμετάλλευση. Εξάλλου, εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας οι πιο συστηματικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, άρχισαν από τη δεκαετία του 1990, υπό το βάρος των σοβαρών οικονομικών και κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων κυρίως στην Ανατολική Ευρώπη, οι οποίες διόγκωσαν ακόμη περισσότερο το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων και σήμαναν συναγερμό για τις συνέπειες που θα προέκυπταν από τη ραγδαία εξάπλωσή του στα ανεπτυγμένα κράτη της Δύσης.

¹⁶⁸ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.σ. 149-150.

2. Το ζήτημα της πορνείας και της εμπορίας γυναικών στην Ελλάδα

Το ζήτημα της πορνείας αποτέλεσε έως σήμερα, ίσως το ισχυρότερο ταμπού στην Ελλάδα. Παρεπόμενο αυτής της στάσης, είναι και το γεγονός ότι ελάχιστες μελέτες υπάρχουν για το φαινόμενο, από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους έως σήμερα¹⁶⁹. Μια ενδιαφέρουσα κοινωνιολογική προσέγγιση του φαινομένου της πορνείας, αλλά και της εμπορίας γυναικών, αποτελεί η μελέτη του Γρηγόρη Λάζου, η οποία σε δύο βιβλία διαδοχικά, εστιάζει στα κατεξοχήν ιστορικά πρόσωπα που πρωταγωνιστούν, σε έναν τόσο δυσπρόσιτο και περιθωριακό κοινωνικό χώρο: στην εκδιδόμενη και στον πελάτη. Με βάση κυρίως αυτή τη μελέτη, θα επιχειρηθεί να σκιαγραφηθεί το σκηνικό της πορνείας και του trafficking στην Ελλάδα, κατά τη χρονική περίοδο από τις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα έως τις αρχές της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου}, το οποίο υπήρξε το καθοριστικότερο διάστημα για την αναδιοργάνωση και εξέλιξη του πορνικού χώρου στην Ελλάδα.

Παρενθετικά μπορεί να αναφερθεί ότι, παρά την πληθυσμιακή ποσοτικών δεδομένων που περιέχονται και στους δύο τόμους της συγκεκριμένης μελέτης του Γρ.Λάζου και μάλιστα σε επίπεδο συνήθως τριετίας ή δεκαετίας, στην ανά χείρας εργασία, δεν θα γίνει απόπειρα να αναφερθούν με την ίδια λεπτομέρεια τα αντίστοιχα μεγέθη. Μόνο ενδεικτικά και όπου κρίνεται εντελώς απαραίτητη, θα γίνει σχετική μνεία, καθώς σημαντικότερη για την κατανόηση του προβλήματος, θεωρείται η απόπειρα απόδοσης μιας γενικής εικόνας της κατάστασης στον ελληνικό χώρο, για τις συγκεκριμένες περιόδους που ενδιαφέρουν¹⁷⁰. Υπό αυτή την οπτική, τα όποια στατιστικά αναφερθούν, θα συμπληρώσουν εν μέρει την εικόνα, τουλάχιστον για την περίοδο των ετών που καλύπτει η παραπάνω έρευνα, αλλά δεν θα μπορέσουν να αποδώσουν την πραγματική έκταση του προβλήματος, καθώς και για την Ελλάδα, ισχύει ό,τι αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα για τα δεδομένα που αφορούν την εμπορία ανθρώπων, για όλες τις χώρες του κόσμου. Η αποσπασματική και ασυνεχής συλλογή δεδομένων, επ' ουδενί λόγω, δεν μπορεί να αποκαλύψει το εύρος, αλλά ίσως μόνο κάποιες από τις τάσεις του φαινομένου.

¹⁶⁹ Όπως υποστηρίζουν κάποιοι σκεπτικιστές, η απουσία συστηματικών ερευνητικών προσπαθειών για αξιόπιστη απεικόνιση της πορνείας δεν οφείλεται τόσο σε ελλείψεις ή απροθυμία της κοινωνικής επιστήμης να ασχοληθεί με το φαινόμενο, όσο σε πολιτική σκοπιμότητα. Έτσι, ο πολιτικός κόσμος, αποφεύγει είτε να χρηματοδοτήσει σχετικές έρευνες είτε να δημοσιοποιήσει τα ήδη υπάρχοντα στοιχεία καθώς τα ακριβή στατιστικά δεδομένα είναι αψευδείς μάρτυρες μιας πραγματικότητας, όπου η σοβαρότητα του ζητήματος είναι προφανής. Ταυτόχρονα τέτοιες πληροφορίες είναι δεσμευτικές για τη ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του προβλήματος. Στην ίδια λογική, υποστηρίζεται ότι η απουσία επαρκών αποδείξεων, εξυπηρετεί το κράτος και τα κέντρα λήψης αποφάσεων στο να υπεκφεύγουν να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για το ζήτημα, καθώς η αοριστία αποτελεί πλεονέκτημα της εξουσίας. Ούτως ή άλλως η κοινωνία ακόμα και σήμερα, αποδέχεται την πορνεία ως ιδιαίτερο κοινωνικό χώρο, όπου μπορεί να εκτονώνεται αθόρυβα και διακριτικά κάθε αποκλίνοσα, από το δέον φέρεσθαι συμπεριφορά του ανδρικού πληθυσμού. Κατά αυτόν τον τρόπο όμως εστιάζει μόνο στις ανάγκες των ανδρών πελατών, αδιαφορώντας για τις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εκδιδόμενων ενώ το σημαντικότερο είναι ότι παραβλέπει τη συνιστώσα της εξαναγκαστικής εκπόρνευσης ατόμων, ακόμη και ανηλίκων που με τη βία έχουν μεταφερθεί και ενταχθεί στο εγχώριο πορνικό σύστημα. Γρηγόρης Λάζος, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα. 2. Ο πελάτης*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σ.17

¹⁷⁰ Στο βαθμό πάντα που αυτό είναι εφικτό και λαμβάνοντας υπόψη, όσα έχουν προαναφερθεί στην ενότητα με τα προσκόμματα στη συλλογή και αξιοποίηση ποσοτικών ή ποιοτικών δεδομένων, τα οποία σχετίζονται με την προσέγγιση στο ζήτημα του trafficking.

Αντίθετα, μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην πορνεία, ως φαινόμενο στον ελλαδικό χώρο, αξιολογείται ως απαραίτητη, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η σταδιακή σύνδεσή της, στις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα με την εξαναγκαστική πορνεία, δηλαδή την μαζική και βίαιη εκπόρνευση αλλοδαπών κυρίως ατόμων, από διεθνικά δίκτυα σωματεμπορίας

Ικανοποιώντας την παραπάνω επιταγή, θα πρέπει να αναφερθεί ότι από το 1836 έως το 1955, η πορνεία στην Ελλάδα είχε οργανωθεί με ειδικό νομοθετικό σύστημα το λεγόμενο διακανονιστικό. Το σύστημα αυτό καθόριζε τη θέση και την έκταση της πορνείας στην κοινωνία της εποχής. Αποσκοπούσε στον έλεγχο αλλά και τον περιορισμό της πορνείας, προκειμένου να μην υπάρξουν κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία και τα χρηστά ήθη της κοινωνίας. Στο διακανονιστικό σύστημα η εστίαση αφορούσε στην εκδιδόμενη, της οποίας η δράση αν και νομιμοποιούνταν από το κράτος υπό συγκεκριμένους και αυστηρούς όρους, ταυτόχρονα ελέγχονταν και από αυτό. Οργανική μονάδα αυτού του κλειστού και απόλυτα αποκομμένου από την υπόλοιπη κοινωνία χώρου, υπήρξε ο οίκος ανοχής ή σε κάποιες πιο διευρυμένες εκδοχές του, συγκροτήματα ανάλογων κατοικιών¹⁷¹.

Η πορνεία αυτού του τύπου υπήρξε πολυσυλλεκτική, με επίκεντρο την νόμιμη πορνεία των οίκων ανοχής, αλλά πλαισιωμένη με παράλληλες παράνομες πορνικές δραστηριότητες σε μπαρ, νυχτερινά κέντρα και στο πεζοδρόμιο. Διέθετε πολλούς τύπους πορνικής συναναστροφής, γιατί προσπαθούσε να καλύψει πολλές διαφορετικές κατηγορίες πελατών. Έτσι, υπήρχε μια πορνεία για την κοινωνική και οικονομική ελίτ της πόλης, αλλά και μια πορνεία για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αυτής. Επίσης, υπήρχαν εκδιδόμενες για να ικανοποιούν τους ευκαιριακούς πελάτες της επαρχίας, όταν αυτοί επισκέπτονταν την πόλη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι συχνά η πορνεία ήταν αποδεκτή ως μέσο εξανδρισμού των εφήβων ή εκτόνωσης των στρατιωτών και των νεαρών ανδρών, εφόσον τα συντηρητικά ήθη της εποχής, απέκλειαν την ελεύθερη συναναστροφή με άτομα του άλλου φύλου έξω από το πλαίσιο του γάμου ή του αρραβώνα¹⁷². Αυτή ήταν η λεγόμενη «πορνεία της εκτόνωσης», η οποία μετά τις κρίσιμες αλλαγές στον χώρο, θα παραχωρούσε τη θέση της στην «πορνεία της απόλαυσης», όπως θα εκτεθεί παρακάτω.

Τη δεκαετία του 1970, το προαναφερόμενο σύστημα, ήλθε σε αναντιστοιχία με την γενική φιλελευθεροποίηση των σεξουαλικών ηθών και την προώθηση του αγοραίου συστήματος σεξουαλικών αξιών. Αποκλεισμένοι μέχρι τότε, από τη χρήση των υπηρεσιών της «παλαιάς» πορνείας, ήταν δύο ευρείς κατηγορίες ανδρικού πληθυσμού αν και διέθεταν τα οικονομικά

¹⁷¹Οι απαρχές της νομοθετικής ρύθμισης της πορνείας, εντοπίζονται στη Γαλλία του 14^{ου} αιώνα. Εντούτοις, η πρώτη ουσιαστική εφαρμογή χρονολογείται από τη μετασφιλιδική εποχή, το 16^ο αιώνα. Πρόκειται για τον πρόδρομο του διακανονιστικού συστήματος, η εφαρμογή του οποίου ξεκίνησε στην Ευρώπη λίγο αργότερα. Στην Ελλάδα, το διακανονιστικό σύστημα εισήχθη με τον ν.3032/1922. Κύρια χαρακτηριστικά του είναι: α) ότι αναγνωρίζει επίσημα το επάγγελμα της πόρνης και απογράφει όσες το ασκούν. Μάλιστα ο χαρακτηρισμός ή αποχαρακτηρισμός μιας γυναίκας ως πόρνης προκύπτει ύστερα από πόρισμα ειδικής διοικητικής Επιτροπής η οποία και χορηγεί άδεια λειτουργίας στους οίκους ανοχής, β) ότι επιτρέπει την εκμετάλλευση της πορνείας σε τέτοιους οίκους, γ) ότι παρακολουθεί τακτικά με ιατρικές εξετάσεις τις νόμιμα ασκούμενες το επάγγελμα γυναίκες και τις περιθάλπει σε δημόσια νοσοκομεία αν χρειαστεί. βλ. Γρηγόρης Λάζος, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα.1. Η εκδιδόμενη*, εκδόσεις Καστανιώτη, δεύτερη έκδοση, Αθήνα 2002, σ.σ.57-58.

¹⁷²Γρηγόρης Λάζος, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα.2.Ο πελάτης.*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σ.181.

προαπαιτούμενα για κάτι τέτοιο: τα μεσαία κοινωνικά στρώματα των πόλεων και τα αντίστοιχα της ευρύτερης ελληνικής περιφέρειας. Αυτές οι δύο κατηγορίες πληθυσμού και οι προτιμήσεις τους, ήταν που αποτέλεσαν το επίκεντρο του νέου συστήματος οργάνωσης της πορνείας, από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα.

Πιο αναλυτικά, τη συγκεκριμένη δεκαετία στην Ελλάδα διασταυρώθηκαν δύο τύποι πορνείας: η «παλαιή» δημογραφικά προσανατολισμένη πορνεία, όπου ο πληθυσμός των εκδιδομένων, ελέγχονταν σε επίσημο επίπεδο από το κράτος και σε ανεπίσημο από τους τοπικούς προαγωγούς και η «νέα» οικονομικά προσανατολισμένη πορνεία, όπου οι τρόποι με τους οποίους θα εκδίδονταν οι γυναίκες, θα καθορίζονταν εφεξής σε μεγάλο βαθμό από τους νόμους της ελεύθερης αγοράς, εν μέσω διεθνικών δικτύων διακίνησης γυναικών¹⁷³. Έτσι, ενώ μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή, ο πρώτος τύπος πορνείας στηρίζονταν περισσότερο σε γυναίκες ντόπιες που προσχώρησαν στην πορνική αγορά, εν μέρει και με δική τους προαίρεση και μπορούσαν να ασκούν το επάγγελμά τους είτε αυτόνομα, είτε με τοπικούς προαγωγούς, ο δεύτερος τύπος αφορούσε κυρίως γυναίκες αλλοδαπές, οι οποίες είχαν εξαναγκαστεί από τα διεθνή κυκλώματα σωματεμπορίας, να εργαστούν στον πορνικό χώρο και ελέγχονταν εξολοκλήρου από αυτά.

Οι αλλαγές στον μέχρι τη δεκαετία του 1980 ελλαδικό πορνικό χώρο, ήταν απότομες, βίαιες, δομικές και οφείλονται σχηματικά σε τρεις βασικούς λόγους: α) στην κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, με ό,τι αυτό συνεπάγονταν για τις κοινωνίες τους. Ωστόσο, η σημαντικότερη συνέπεια, η οποία σχετίζεται ευθέως με την άνθιση της εμπορίας ανθρώπων, ήταν η δημιουργία τεράστιων πληθυσμών ευπαθών κοινωνικών ομάδων, που προέκυψαν μετά την βίαιη αποδόμηση του κράτους, ως επί το πλείστον γυναικών και ανηλίκων, οι οποίες υπήρξαν ευπρόσβλητες στις προθέσεις της διεθνικής σωματεμπορίας, β) στην ανάπτυξη διεθνικών δικτύων παράνομης διακίνησης ατόμων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα οποία πολύ γρήγορα συνδέθηκαν με την εγχώρια πορνεία και την τροφοδότησαν με δυναμικό από χώρες, όπως οι παραπάνω, γ) στην ύπαρξη μιας πολυπληθούς πελατείας στον ελληνικό χώρο, η οποία εν τέλει χρηματοδότησε αυτές τις νέες πορνικές δραστηριότητες και κατέστησε κραταιά την νέα πορνεία, των εξαναγκαστικά εκδιδομένων αλλοδαπών γυναικών. Οι δομικές και μη αναστρέψιμες αλλαγές στην ελληνική πορνική αγορά, οι οποίες έθεσαν σταδιακά στο περιθώριο την μέχρι τότε «παλαιά» πορνεία, αφορούσαν τα εξής βασικά σημεία: τον προσανατολισμό των πελατών προς διαφορετικούς τύπους εκδιδομένων από αυτόν της παραδοσιακής μεσογειακής εκδιδομένης, όπως και την αυξημένη ζήτηση από μέρους των πελατών νέων τεχνικών, παράλληλα με τη διάθεση για παροχή των πορνικών υπηρεσιών σε περιβάλλοντα διαφορετικά, από αυτά του παραδοσιακού οίκου ανοχής. Εξάλλου, ήδη από τη δεκαετία του 1970 «η πορνεία της εκτόνωσης» παραμέριζε για να δώσει σταδιακά την θέση της

¹⁷³Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2.Ο πελάτης, σ.σ.12,13.

στην «πορνεία της απόλαυσης». Οι θεαματικές αλλαγές όμως στον χώρο θα προέκυπταν από τη δεκαετία του 1990 και μετά¹⁷⁴.

Τα τοπικά δίκτυα μαστροπείας που δραστηριοποιήθηκαν στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία 1980-1990, ακολούθησαν δύο βασικά μοντέλα προώθησης αλλοδαπών γυναικών με σκοπό την πορνεία. Το ένα από αυτά βασίστηκε στην παρουσία γυναικών από την Πολωνία και τις Φιλιππίνες, καθώς η Ελλάδα, είχε συνάψει διακρατικές σχέσεις αποστολής εργαζομένων με αυτές τις χώρες. Έτσι οι γυναίκες που βρίσκονταν στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία 1980-1990, αποτέλεσαν από τους πρώτους στόχους, όλων εκείνων που ήθελαν να πορνολογήσουν γυναίκες. Οι ήδη εργαζόμενες ως νοσοκόμες ή ως υπηρετικό προσωπικό, ακόμα και με καθεστώς νόμιμης εργασίας, αποτελούσαν πρόσφορο προς ένταξη στην πορνική αγορά, δυναμικό. Το δέλεαρ για αυτές, όπως ευαγγελίζονταν οι κάθε λογής μεσάζοντες, αφορούσε καλύτερα αμειβόμενη απασχόληση με όρους εργασίας σαφώς ευνοϊκότερους. Δηλαδή σε αυτή τη φάση, η στρατολόγηση στην πορνική αγορά των ήδη εργαζόμενων αλλοδαπών γυναικών, στόχευε στην αλλαγή της προσωπικής τους θέλησης μέσω της αναγνώρισης των κερδών, που θα αποκόμιζαν από μια αλλαγή στην μέχρι τότε απασχόλησή τους. Προκειμένου να καμφθεί η αντίστασή τους, σε πολλές από αυτές αρχικά προσφέρονταν μια μη πορνική εργασία σε νυχτερινό κέντρο, σαφώς αποδοτικότερη από την προηγούμενή τους εργασία, αλλά με υποπολλαπλάσιες απολαβές από τις αντίστοιχες μιας εκδιδόμενης. Μάλιστα οι ήδη ενταγμένες στην πορνεία γυναίκες, συχνά αναλάμβαναν μέσω της συναναστροφή τους στον κοινό χώρο εργασίας, να μεταπείσουν τις διστακτικότερες από αυτές να προσχωρήσουν στην πορνική αγορά¹⁷⁵. Επίσης, αρκετές Πολωνές και Φιλιππινέζες, ασκούσαν την πορνεία περιστασιακά και παράλληλα με τη νόμιμη εργασία τους, προκειμένου να συμπληρώνουν το εισόδημά τους.

Σχεδόν ταυτόχρονα, η άλλη κατεύθυνση για την ενδυνάμωση της αγοράς αυτής, εστίασε στην εισαγωγή αλλοδαπών γυναικών, μέσω γραφείων ευρέσεως εργασίας για λογαριασμό φυσικά ιδιοκτητών μπαρ και νυχτερινών κέντρων. Δηλαδή, εκτός από την παθητική αναμονή για την εκτροπή ήδη εργαζομένων γυναικών στην πορνεία, οι μεσάζοντες των κυκλωμάτων μαστροπείας κινητοποιήθηκαν σταδιακά προς την πρωτογενή και άμεση πορνολόγηση γυναικών, από διάφορες χώρες, ακολουθώντας ως ένα βαθμό, την επιθετική τακτική των διεθνικών δικτύων σωματεμπορίας, τα οποία ήδη είχαν προηγηθεί σε μεθόδους και οργάνωση, προκειμένου να ανταποκριθούν στον αυξανόμενο ανταγωνισμό του χώρου. Ωστόσο, τα τοπικά δίκτυα μαστροπείας ακόμα υστερούσαν στη χρήση βίας και κάθετης εξαπάτησης στην πορνολόγηση και για αυτό δεν μπόρεσαν στη συγκεκριμένη φάση, να επιτύχουν υπολογίσιμη πρωτογενή εισροή γυναικών στον ελληνικό χώρο. Αυτό θα συνέβαινε αργότερα με τη διαπλοκή τους με τα διεθνικά δίκτυα σωματεμπόρων.

Τα πρώτα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας αναπτύχθηκαν και δραστηριοποιήθηκαν στην Ελλάδα, την δεκαετία του 1980. Οι πρώτες γυναίκες θύματα trafficking, ήλθαν από χώρες όπως ο

¹⁷⁴ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, *Ι.Η εκδιδόμενη*, σ.σ.56,125.

¹⁷⁵ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, *Ι.Η εκδιδόμενη*, σ.σ.128-130.

Άγιος Δομήνικος, οι Φιλιππίνες, η Ταϊλάνδη και η Πολωνία. Τα πρώτα αυτά δίκτυα, δεν μπόρεσαν να ανταγωνιστούν την τοπική μαστροπεία αλλά και τα υπόλοιπα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας, καθώς υπήρχε μόνιμο έλλειμμα σε γυναικείο πληθυσμό, ο οποίος θα μπορούσε να καταστήσει δυνατή μια επιθετική ανάπτυξη στον χώρο. Επιπλέον, επιβραδυντικά για μια τέτοια εξέλιξη, λειτούργησε η έλλειψη εμπειρίας οργάνωσης, ορθολογικής διαχείρισης και προώθησης των εισαγόμενων εκδιδομένων. Ωστόσο, τα πρώτα δίκτυα εγκαινίασαν και διέσπειραν στον ελληνικό χώρο, την κουλτούρα της εξαναγκαστικής πορνείας.

Στην επόμενη φάση, καθοριστικότερη για τις εξελίξεις στον πορνικό χώρο, υπήρξε η δεκαετία του 1990, όπου η κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, προσέφερε εκείνες τις περιστάσεις για μαζική και βίαιη διακίνηση μεγάλου αριθμού γυναικών, προς όλες τις χώρες της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται προφανές ότι οι πρώτες ανακατατάξεις στον ελληνικό πορνικό χώρο, δεν εκκινήθηκαν από εσωτερικά αίτια, αλλά συνδέθηκαν κυρίως με την μαζική και απότομη είσοδο μεγάλων πληθυσμών εκδιδομένων, από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής, έπειτα από την κατάρρευση των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού, οι οποίες διακινούνταν πλέον από διεθνικά δίκτυα σωματεμπορίας. Οι διεθνικοί σωματέμποροι, εγκατέστησαν τις αλλοδαπές εκδιδόμενες, ως επί το πλείστον, στα μεγάλα αστικά κέντρα, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες δύο βασικών κατηγοριών πελατών: εκείνων που ανήκαν στα μεσαία και άνω μεσαία στρώματα των πόλεων οι οποίοι απέφευγαν μέχρι τότε, λόγω κοινωνικού στιγματισμού την επίσκεψη στους οίκους ανοχής και των ανδρών της περιφέρειας ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης, για τους οποίους η απόσταση λειτουργούσε ανασχετικά, για την εξυπηρέτησή τους από την παλαιά πορνεία. Μάλιστα, η συμμετοχή των τελευταίων, στη νέου τύπου εισαγόμενη πορνεία, υπήρξε τόσο αθρόα, ώστε να ενθαρρύνει τους σωματεμπόρους να θεωρούν ως εναλλακτική λύση ανάπτυξης των δράσεών τους, τα περιφερειακά κέντρα στην περίπτωση που θα εμφανίζονταν τα πρώτα σημάδια κορεσμού στις πόλεις. Χωρίς τη συμμετοχή των δύο ισχυρότερων, οικονομικά και πολιτικά, κοινωνικών στρωμάτων της ελληνικής κοινωνίας των τελευταίων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα, η νέα εκδοχή της πορνείας δεν θα μπορούσε να κυριαρχήσει¹⁷⁶.

Η νέα εξαναγκαστική πορνεία γνώρισε τέτοια αύξηση, ώστε ενδεικτικά αναφέρεται, ότι μέσα σε μια δεκαετία από το 1990 έως το 2000, αυξήθηκε 4,2 φορές ως προς τα εκδιδόμενα άτομα, τριπλασιάστηκε ως προς τις πορνικές μισθώσεις και οκταπλασιάστηκε ως προς τα έσοδα. Το 1990, είχαν λάβει χώρα περίπου 7,8 μισθώσεις, το 1995 έφθασαν τα 20 εκατομμύρια, ενώ την επόμενη δεκαετία παρέμειναν σταθερά πάνω από 24 εκατομμύρια (με το 1997 να ξεπερνούν τα 26 εκατομμύρια). Για αυτές τις μισθώσεις, η πορνική πελατεία διέθεσε τεράστια ποσά: 37 εκατομμύρια ευρώ το 1990, 950 εκατομμύρια ευρώ το 1997 στο απόγειο της εξαναγκαστικής πορνείας, ενώ τα

¹⁷⁶ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2. *Ο πελάτης*, σ.183.

χρόνια που ακολούθησαν θα παρέμεναν σταθερά πάνω από 900 εκατομμύρια ευρώ. Τα αντίστοιχα μεγέθη της πελατείας που υποστήριζαν την εξαναγκαστική πορνεία, ξεκίνησαν το 1990 με 500 χιλιάδες άτομα, το 1995 ξεπέρασαν το 1 εκατομμύριο, ενώ από το 1996 και τουλάχιστον έως το 2005 παρέμειναν πάνω από το 1,2 εκατομμύρια πελάτες¹⁷⁷.

Η κλιμάκωση αυτή, όπως θα δειχθεί παρακάτω, προέκυψε από μια εκτεταμένη, συστηματική και εντατικοποιημένη εσωτερική αναδιάρθρωση του χώρου.

Μέχρι στιγμής, από τα παραπάνω προκύπτει ότι, καθοριστικής σημασίας για τις αλλαγές στην ελληνική πορνική αγορά, υπήρξε τόσο η δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την άνθηση της σωματεμπορίας εκτός Ελλάδας, όσο και η ανάδυση διεθνικών δικτύων σωματεμπορίας με τα οποία πολύ γρήγορα συνδέθηκε η εγχώρια πορνική αγορά, για την εισαγωγή νέου υλικού ταυτόχρονα με την αλλαγή προτιμήσεων της ελληνικής πελατείας. Βέβαια, στην μετεξέλιξη των επιθυμιών, αναγκών και προτιμήσεων της τελευταίας, δεν θα πρέπει να παραγνωριστεί η καταλυτική επίδραση κατά τη δεκαετία του 1980, της προώθησης της πορνογραφίας σε ιδιωτικές συνθήκες, μέσα από video clubs και home videos. Κατά τον τρόπο αυτό, η πορνογραφία συνδέθηκε σταδιακά με μια καινοφανή σεξουαλική φιλελευθεροποίηση στις κοινωνικές σχέσεις ανδρών-γυναικών και ταυτόχρονα, διαμόρφωσε μια οπτική της πορνείας, απομακρυσμένης από το στερεότυπο της πορνείας των οίκων ανοχής, όπου οι γρήγορες και κρυφές επισκέψεις απέβλεπαν μόνο στην εκτόνωση και όχι στην ευχαρίστηση¹⁷⁸.

Συνακόλουθα, οι νέες προτιμήσεις της πελατείας διαμόρφωσαν νέα δεδομένα στην ζήτηση πορνικών υπηρεσιών, στα οποία κάθε μια από τις ομάδες συμφερόντων του συγκεκριμένου χώρου, ανταποκρίθηκε με διαφορετικό τρόπο. Οι ντόπιες εκδιδόμενες και οι προαγωγοί τους δεν ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για την προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις των πελατών. Περισσότερο, επιχείρησαν να ανταποκριθούν με μια ποσοτική τακτική, η οποία εστίασε στην εντατικοποίηση του ήδη υπάρχοντος πορνικού δυναμικού, ταυτόχρονα με την επιμήκυνση της πορνικής θητείας των παλαιών εκδιδομένων, ή με την αύξηση του αριθμού των μισθώσεων για κάθε μια από αυτές, αλλά και με την αύξηση της κινητικότητας αρκετών από αυτών, σε διαφορετικούς τόπους έκδοσης προκειμένου να καλυφθεί η αυξημένη ζήτηση της πελατείας. Η εντατικοποίηση της δράσης της παλαιάς πορνείας, της εξασφάλισε για ένα χρονικό διάστημα την επιβίωσή της, αλλά δεν συνέβαλε στην περαιτέρω ανάπτυξή της, εφόσον οι προθέσεις των παλαιών εκδιδομένων και των προαγωγών τους, δεν συμμορφώθηκαν με την ζήτηση για νέου τύπου «εμπορεύματα» και νέες υπηρεσίες, οι οποίες στο μέλλον, θα καλύπτονταν από τη μαζική και βίαιη εισαγωγή αλλοδαπών γυναικών στον χώρο.

Εξάλλου, οι Ελληνίδες εκδιδόμενες είχαν ήδη διαμορφώσει έναν ισχυρό κώδικα επαγγελματικής και ατομικής ηθικής, ο οποίος δεν τους επέτρεπε να προσαρμοσθούν εύκολα, στα

¹⁷⁷ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2. *Ο πελάτης*, σ.σ.201, 217-219.

¹⁷⁸ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 1. *Η εκδιδόμενη*, σ.σ.55-56, 114.

νέα ζητούμενα του πορνικού χώρου. Σε ευρεία κλίμακα, η προσαρμογή της αγοράς στα νέα δεδομένα μπορούσε να επιτευχθεί, μόνο κάτω από συνθήκες ακραίας και εξουθενωτικής βίας, τις οποίες τα κυκλώματα διεθνικής σωματεμπορίας εφάρμοσαν κατά κανόνα, στην μαζικά εισαγόμενη αλλοδαπή μέσα από όρους εξαναγκαστικής εκπόρευσης της.¹⁷⁹

Ταυτόχρονα, το ενδιαφέρον για πορνολόγηση Ελληνίδων γυναικών κατά τη δεκαετία 1980-1990, αν και υψηλό, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι διαθέσιμες για ένταξη στον χώρο Ελληνίδες, μόλις που μπόρεσαν να εξασφαλίσουν την αναπαραγωγή του παραδοσιακού πορνικού χώρου για αυτό το διάστημα. Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε, μια πρώιμη προσπάθεια αναζήτησης εισαγόμενων γυναικών, φαίνεται να είχε προηγηθεί λίγο πριν το 1980, αλλά χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα, εφόσον οι εκδιδόμενες γυναίκες των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, ήταν μάλλον οικονομικά ασύμφωρες, για τα δεδομένα του Έλληνα πελάτη.

Το ζητούμενο για μια μαζική πορνεία, η οποία να διαθέτει ποικιλία, ποιότητα και να προσφέρεται με χαμηλό μίσθωμα, μπόρεσε να ικανοποιηθεί από χώρες εκτός του ιστορικού κέντρου, δηλαδή από χώρες του δεύτερου και τρίτου κόσμου. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, διάφοροι μεσάζοντες έκαναν τις πρώτες απόπειρες για εισαγωγή νέου πορνικού πληθυσμού, δίνοντας το εναρκτήριο λάκτισμα στην αναπτυσσόμενη εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση στη σύγχρονη Ελλάδα¹⁸⁰. Στις νέες ανάγκες του χώρου, κυρίως οι μεσάζοντες και άτομα περιφερειακά της πορνικής αγοράς, όπως άτομα απασχολούμενα σε γραφεία ευρέσεως εργασίας και γραφεία ταξιδίων, τα οποία συνδέονταν με ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων, ήταν αυτά που αναζήτησαν νέες δυνατότητες, για την προώθηση αλλοδαπών γυναικών στον χώρο. Τα πρώτα δίκτυα όμως, όπως προαναφέρθηκε, δεν διέθεταν ακόμα το πλεονέκτημα της οργανωτικότητας και της εφευρετικότητας των μεταγενέστερων δικτύων, τα οποία πολύ σύντομα, θα συνιστούσαν οργανωμένες εγκληματικές ομάδες με διασυνδέσεις, με τα διεθνικά δίκτυα σωματεμπορίας. Αρχικά, οι πρώτες οργανώσεις κινήθηκαν κυρίως περιστασιακά, άτεχνα και άνευ ιεραρχίας, αξιοποιώντας μεθόδους όπως: η παράνομη είσοδος και εγκατάσταση αλλοδαπών γυναικών, η αλλαγή εργασίας και τόπου παραμονής τους χωρίς ενημέρωση των αρχών, οι εικονικοί γάμοι, τα πλαστά έγγραφα, με τη συνδρομή φυσικά μιας διεφθαρμένης υπαλληλίας, η οποία αυξάνονταν και αυτή σταδιακά και παράλληλα με την άνθηση της εμπορίας γυναικών.

Στην πορεία του χρόνου, τέσσερα βασικά διεθνικά δίκτυα, ανέλαβαν να προμηθεύσουν με πορνικό δυναμικό την αγορά της Ελλάδας, έχοντας τουλάχιστον μια βασική και ορισμένες περιφερειακές χώρες πορνολόγησης γυναικών: το ρωσικό, το ουκρανικό, το αλβανικό και το βαλκανικό. Με δεδομένο λοιπόν ότι κάθε δίκτυο στηριζόταν σε μια κύρια εθνικότητα εκδιδομένων για την ανάπτυξή του, το ρωσικό δίκτυο αξιοποιούσε κυρίως Ρωσίδες, το ουκρανικό Ουκρανές, το

¹⁷⁹ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, *Ι.Η εκδιδόμενη*, σ.σ.116-119.

¹⁸⁰ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.* *Ι.Η εκδιδόμενη*, σ.126.

αλβανικό κυρίως Αλβανίδες και το βαλκανικό αρχικά κυρίως Βουλγάρες και στη συνέχεια και Ρουμάνες.

Το ρωσικό δίκτυο τροφοδότησε την εγχώρια πορνική αγορά με εκατοντάδες γυναίκες. Το δίκτυο αυτό διαδέχτηκε δύο προγενέστερα διεθνή δίκτυα εξαναγκαστικής πορνείας, τα οποία τη δεκαετία του 1980, έφερναν γυναίκες από την Πολωνία και την Ταϊλάνδη, αλλά σταδιακά κατέρρευσαν υπό την πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού, αν και γυναικοδοτούσαν την ελληνική πορνική αγορά, καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, με μικρούς ωστόσο αριθμούς εκδιδομένων. Όπως προαναφέρθηκε, την εμφάνιση του ρωσικού δικτύου ακολούθησε το ουκρανικό, το βαλκανικό με κυριότερη συνιστώσα δράσης, τη διοχέτευση γυναικών βουλγαρικής προέλευσης στην βόρεια Ελλάδα και κατόπιν το αλβανικό. Το ρωσικό και το ουκρανικό δίκτυο θεωρούνται από τα πιο επιτυχημένα, καθώς είναι αυτά τα οποία κυρίως κατά τη δεκαετία του 1990, διαχειρίστηκαν το μεγαλύτερο αριθμητικά πορνικό δυναμικό στον ελληνικό χώρο, το οποίο απασχόλησαν στις πιο προνομιούχες θέσεις των πορνικών τομέων, ενώ παράλληλα πέτυχαν τις περισσότερες πορνικές μισθώσεις με τα υψηλότερα μισθώματα. Και τα δύο αυτά δίκτυα εκμεταλλεύθηκαν τα ίδια τις γυναίκες που κατείχαν, χωρίς να προσφύγουν σε μεταπώληση ή συνεκμετάλλευση τους. Τα τεράστια έσοδα από τις εκδιδόμενες του ρωσικού δικτύου απέδωσαν στους Ρώσους διεθνοσωματεμπόρους αλλά και στους Έλληνες εταίρους, τεράστιες δυνατότητες και ισχύ στην αγορά¹⁸¹.

Τα περισσότερα από τα παραπάνω δίκτυα προώθησαν εξαναγκαστικά, γυναίκες κάθε εθνικότητας από χώρες όπως: η Αλβανία, το Αζερμπαϊτζάν, η Βουλγαρία, η Γεωργία, η Γιουγκοσλαβία (Κόσοβο, Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη), η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Λευκορωσία, το Καζακστάν, το Ουζμπεκιστάν, η Κιργισία, η Πολωνία, η Ρωσία, η Ρουμανία, η Σλοβενία, κ.ά. Φυσικά υπήρξαν και περιπτώσεις γυναικών στην ελληνική πορνική αγορά, οι οποίες κινήθηκαν εκτός των προαναφερόμενων βασικών δικτύων διεθνούς σωματεμπορίας, με χώρες προέλευσης όπως: η Βραζιλία, η Σιγκαπούρη, η Νότια Αφρική, η Αυστρία, η Γερμανία, η Δανία, η Μεγάλη Βρετανία, κ.ά.

Στην Ελλάδα, τα τέσσερα βασικά δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας, είχαν διαφορετική βαρύτητα για τη συνολική εξέλιξη της εξαναγκαστικής πορνείας, σε αυτήν. Η ανάπτυξη κάθε δικτύου εν μέρει, υπήρξε εξαρτημένη από τις γενικότερες τάσεις και διαθέσεις της πορνικής αγοράς και εν μέρει, από τις δικές του ιδιαιτερότητες, ως προς την οργάνωση και τη διαχείριση του δυναμικού του¹⁸². Τα δίκτυα στην Ελλάδα, γενικά διακρίθηκαν από έλλειμμα οργάνωσης και προγραμματισμού σε όλα τα επίπεδα, πρακτικές, στις οποίες εν μέρει, οφείλονταν το πλεόνασμα πορνικού πληθυσμού εξαναγκαστικά εκδιδομένων γυναικών που προέκυψε κατά την περίοδο μεταξύ 1990, 1995 έως το 2000. Το πλεόνασμα αυτό, είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση

¹⁸¹ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2. *Ο πελάτης*, σ.σ.63,66.

¹⁸² Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 1. *Η εκδιδόμενη*, σ.σ.231-235.

ανταγωνιστικών τάσεων στα μισθώματα, στους πορνικούς τομείς και φυσικά μεταξύ εξαναγκαστικής και μη εξαναγκαστικής πορνείας. Βέβαια, η αποδοχή την οποία έτυχε η εξαναγκαστική πορνεία στον ελλαδικό χώρο, όπως αποδεικνύεται από τα τεράστια έσοδα που προέκυψαν από αυτή, δεν επέβαλε την ανάγκη ιδιαίτερου προγραμματισμού και οργανωτικής βελτίωσης. Αποσπασματικά μόνο, κάποιες σχετικές κινήσεις έγιναν από ομάδες Αλβανών διεθνοσωματεμπόρων, όπως για παράδειγμα οι συμφωνίες που συνήψαν με Ελληνίδες κατόχους αδειών λειτουργίας οίκων ανοχής.

Για την ενίσχυση της κερδοφορίας τους οι διεθνοσωματέμποροι, αρχικά εστίασαν στην εντατικοποίηση της εργασίας της εκδιδόμενης πέρα από κάθε όριο αντοχής, ενώ απέναντι στον πελάτη τήρησαν μια στάση αμυντικά διαπραγματευτική, προκειμένου αφενός να κρατήσουν στο χώρο, τους ήδη χρήστες των υπηρεσιών, αφετέρου να προσελκύσουν νέους πελάτες. Μετά το 1997 το ρωσικό και το ουκρανικό δίκτυο, ως τα κατεξοχόν δίκτυα στον ελλαδικό χώρο, αφού εδραίωσαν την πελατεία τους, στόχευσαν στην αύξηση των κερδών τους αλλάζοντας τακτική. Επεδίωξαν την αύξηση των πορνικών μισθωμάτων ελαττώνοντας τον αριθμό των μισθώσεων, επιτρέποντας κατά αυτόν τον τρόπο στις εκδιδόμενες, ένα ελάχιστο περιθώριο άνεσης ή ακόμα και ένα minimum απολαβών, ενώ για τον πελάτη υιοθέτησαν μια απαιτητική στάση, εφόσον αυτός ήταν πλέον δεδομένος και σε κάποιες φορές ακόμη και εξαρτημένος από τα δίκτυα εξαναγκαστικής πορνείας¹⁸³. Ταυτόχρονα, οι ομάδες των διεθνοσωματεμπόρων, επεδίωξαν τη διασπορά των γυναικών που ήλεγχαν και εκμεταλλεύονταν, σε ολόένα και περισσότερες νέες πορνικές εγκαταστάσεις, τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην περιφέρεια, προκειμένου να επιτευχθεί η διεύρυνση της πορνικής πελατείας.

Εξάλλου, μεταξύ αστικών κέντρων και ελληνικής περιφέρειας, υφίστατο δομική ανισοροπία σε επίπεδο κοινωνίας, όσον αφορά την συμμετοχή και πρόσβαση των ανδρών πελατών στην πορνεία. Η κλειστή κοινωνία των μικρών πόλεων και χωριών, όπου τα πάντα διέρρεαν αυτοστιγμεί, περιόριζε την προσφυγή των ανδρών στην τοπική πορνεία και ταυτόχρονα, δημιουργούσε αφόρητο βάρος για την εκδιδόμενη, εξαιτίας του κοινωνικού στιγματισμού της. Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι η γυναικοδοσία της περιφέρειας εξαρτιόταν από την πληρότητα της πόλης. Για να αναπτυχθεί η πορνεία στην περιφέρεια, έπρεπε να απαρτίζεται από πολλές, μικρές, ευέλικτες μονάδες με αξιόλογο αριθμητικά δυναμικό γυναικών, που να ανταποκρίνεται στις ελάχιστες απαιτήσεις της τοπικής πελατείας. Η πορνεία της περιφέρειας δεν θα μπορούσε να έχει τη μορφή της πορνείας στην πόλη, δηλαδή μιας πορνείας συγκεντρωμένης, με επιμέρους τοπικές αγορές και εξειδικευμένα πορνικά πεδία παροχής, ειδικών τύπων υπηρεσιών. Αυτή την ανισότητα, μεταξύ πελατείας της πόλης και πελατείας της περιφέρειας, κατόρθωσαν να άρουν με ριζοσπαστικό τρόπο, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, τα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας¹⁸⁴. Άμεσο αποτέλεσμα της

¹⁸³ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2. *Ο πελάτης*, σ.88.

¹⁸⁴ Γρηγόρης Λάζος, *ό.π.*, 2. *Ο πελάτης*, σ.σ. 272-273.

παραπάνω τακτικής, ήταν η ευρεία αποκέντρωση της πορνείας στην Ελλάδα κατά την πενταετία 1996-2000, με όποια συνεπακόλουθα, προέκυπταν από μια τέτοια εξέλιξη, για την ευρύτερη κοινωνία και οικονομία της περιφέρειας.

3. Πολιτικές διαχείρισης στην Ελλάδα της διεθνικής σωματεμπορίας

A. Η ελληνική νομοθεσία

Στο Διεθνές Δίκαιο, η εμπορία ανθρώπων, αναγνωρίζεται ως σοβαρή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Ελλάδα, ο Ν.4198/2013 με τον τίτλο: «Πρόληψη και Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 215/11-10-13), αποτελεί τον πιο πρόσφατο νόμο για την αντιμετώπιση του φαινομένου του trafficking. Με τις διατάξεις του παραπάνω νόμου, η ελληνική νομοθεσία εναρμονίζεται με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ, η οποία αντίστοιχα αναφέρεται στην πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, όπως και στην προστασία των θυμάτων της, καθώς και στην αντικατάσταση της Απόφασης Πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, με την οποία θεσπίζονται οι ελάχιστοι κανόνες, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και κυρώσεων στον τομέα της εμπορίας ανθρώπων, την πρόληψη των συγκεκριμένων εγκλημάτων και την προστασία των θυμάτων¹⁸⁵.

Βάσει του συγκεκριμένου νομοθετήματος, προκύπτουν τροποποιήσεις διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, όπως και ορισμένων άλλων Νόμων. Οι χρηματικές ποινές και οι ποινές κάθειρξης, που προβλέπονται για τα άτομα που συμμετέχουν στη διακίνηση και εμπορία ατόμων, είναι αυστηρότερες σε σύγκριση με προηγούμενες νομοθετικές προβλέψεις¹⁸⁶.

¹⁸⁵ Βλ. Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου [Επίσημη Εφημερίδα L 101 της 15.4.2011].

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., για τη νομοθεσία

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/j10058_el.htm

¹⁸⁶ Με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ τιμωρείται ο υπάιτιος αν η πράξη :α) στρέφεται κατά ανηλίκου ή ατόμου σωματικώς ή διανοητικώς ανάπηρου, β) τελείται κατ' επάγγελμα, γ) τελείται από υπάλληλο ο οποίος κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του αυτή διαπράττει ή συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην πράξη ή δ) είχε ως αποτέλεσμα την ιδιαίτερα σοβαρή βλάβη της υγείας του παθόντος ή εξέθεσε τη ζωή αυτού σε σοβαρό κίνδυνο.

Επίσης, όποιος, με τη χρήση βίας, απειλής βίας ή άλλων εξαναγκαστικών μέσων, με επιβολή ή κατάχρηση εξουσίας ή με απαγωγή, προσλαμβάνει, μεταφέρει ή προωθεί εντός ή εκτός της επικράτειας, κατακρατεί, υποθάλλει, παραδίδει με ή χωρίς αντάλλαγμα σε άλλον ή παραλαμβάνει από άλλον πρόσωπο, με σκοπό να προβεί ο ίδιος ή άλλος στη γενετήσια εκμετάλλευσή του, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως πενήντα χιλιάδων ευρώ.

Με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ τιμωρείται ο υπάιτιος σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, αν η πράξη: α) στρέφεται κατά ανηλίκου ή συνδέεται με την πνευματική αδυναμία ή την κοφότητα του παθόντος, β) τελέστηκε από ένα από τα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 349,γ) συνδέεται με την παράνομη είσοδο, παραμονή ή έξοδο του παθόντος από τη χώρα, δ) τελείται κατ' επάγγελμα, ε) τελείται από υπάλληλο ο οποίος κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του αυτή διαπράττει ή συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην πράξη ή στ) είχε ως αποτέλεσμα την ιδιαίτερα σοβαρή βλάβη της υγείας του παθόντος ή εξέθεσε τη ζωή αυτού σε σοβαρό κίνδυνο.

Αν κάποιος από τις πράξεις των άρθρων 323Α και 351 Π.Κ. τελέστηκε, μέσω ή προς όφελος ή για λογαριασμό Νομικού Προσώπου, από φυσικό πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του Νομικού Προσώπου και έχει εξουσία εκπροσώπησής του ή εξουσιοδότηση για τη λήψη αποφάσεων για λογαριασμό του ή για την άσκηση ελέγχου εντός αυτού, επιβάλλονται στο Νομικό Πρόσωπο με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης κατά περίπτωση, σωρευτικά ή διαζευκτικά, οι ακόλουθες κυρώσεις: α) διοικητικό πρόστιμο από 15.000 έως 150.000 ευρώ, β) ανάκληση ή αναστολή της άδειας λειτουργίας του για χρονικό διάστημα έως έξι μήνες ή απαγόρευση άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας για το ίδιο διάστημα, γ)

Σχεδόν ταυτόχρονος με τον Ν.4198/2013, είναι και ο νόμος Ν.4216/2013 (ΦΕΚ Α'266/10-12-2013) με θέμα: «Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων», με τον οποίο επικυρώνεται η αντίστοιχη Σύμβαση, η οποία υπογράφηκε στη Βαρσοβία στις 16 Μαΐου 2005¹⁸⁷. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2008 αποσκοπεί: στην πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, στην προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, στη δίωξη των διακινητών ανθρώπων, και στην προώθηση του συντονισμού των εθνικών δράσεων και της διεθνούς συνεργασίας. Η σύμβαση εφαρμόζεται για: όλες τις μορφές εμπορίας ανθρώπων, εθνικές ή διεθνικές, συνδεδεμένες ή μη με το οργανωμένο έγκλημα, όλα τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων (ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας), κάθε μορφή εκμετάλλευσης (σεξουαλική εκμετάλλευση, καταναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, δουλεία, σκλαβιά, αφαίρεση οργάνων, κλπ.).

Η σύμβαση ορίζει την εμπορία ανθρώπων ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ακεραιότητας. Αυτό σημαίνει ότι οι εθνικές αρχές φέρουν ευθύνη, εάν δεν λάβουν μέτρα για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, την προστασία των θυμάτων και την αποτελεσματική διερεύνηση τέτοιων υποθέσεων.

Επομένως, βάσει της συγκεκριμένης Σύμβασης, οι υποχρεώσεις της Ελλάδας για τα θύματα εμπορίας, περιλαμβάνουν την παροχή ψυχολογικής και υλικής υποστήριξης προς αυτά, την

αποκλεισμός από δημόσιες παροχές, ενισχύσεις, επιδοτήσεις, αναθέσεις έργων και υπηρεσιών, προμήθειες, διαφημίσεις και διαγωνισμούς του Δημοσίου ή των Νομικών Προσώπων του δημόσιου τομέα για το ίδιο διάστημα.

Το διοικητικό πρόστιμο του στοιχείου α επιβάλλεται πάντοτε ανεξαρτήτως της επιβολής άλλων κυρώσεων. Σε περίπτωση υποτροπής οι κυρώσεις των στοιχείων β και γ μπορεί να έχουν οριστικό χαρακτήρα και εφόσον πρόκειται περί σωματείων ή ενώσεων προσώπων μπορεί να επιβληθεί η διάλυσή τους, όπως προβλέπεται από τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις.

Βάσει του άρθρου 226B, για τους μάρτυρες θύματα εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας, προβλέπονται τα εξής:

1. Κατά την εξέταση ως μάρτυρα του θύματος των πράξεων που αναφέρονται στα άρθρα 323Α και 351 του Π.Κ., διορίζεται και παρίσταται, ως πραγματογνώμων, ψυχολόγος ή ψυχίατρος, χωρίς να εφαρμόζονται κατά τα λοιπά οι διατάξεις των άρθρων 204 έως 208.2. Ο ψυχολόγος ή ο ψυχίατρος προετοιμάζει τον παθόντα για την εξέταση, συνεργαζόμενος με τους προανακριτικούς υπαλλήλους και με τους δικαστικούς λειτουργούς. Για το σκοπό αυτόν χρησιμοποιεί κατάλληλες διαγνωστικές μεθόδους, αποφαινεται για την αντιληπτική ικανότητα και την ψυχική κατάσταση του παθόντα και διατυπώνει τις διαπιστώσεις του σε γραπτή έκθεση που αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της δικογραφίας. Κατά την εξέταση παρίσταται ο ψυχίατρος ή ο ψυχολόγος και ο παθών μπορεί να συνοδεύεται από τον νόμιμο εκπρόσωπό του, εκτός εάν ο ανακριτής απαγορεύσει την παρουσία του προσώπου αυτού με αιτιολογημένη απόφασή του για σπουδαίο λόγο, ιδίως σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων ή ανάμειξης του προσώπου αυτού στην ερευνώμενη πράξη.

3. Η κατάθεση του παθόντα συντάσσεται εγγράφως και αναπαράγεται σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό μέσο. Η ηλεκτρονική προβολή της κατάθεσης του παθόντα αντικαθιστά τη φυσική παρουσία του στα επόμενα στάδια της διαδικασίας. 4. Η γραπτή κατάθεση του παθόντα αναγιγνώσκεται πάντοτε στο ακροατήριο. 5. Μετά την εισαγωγή της υπόθεσης που αφορά σε πράξεις της παραγράφου 1 στο ακροατήριο, ο εισαγγελέας ή οι διάδικοι μπορούν να ζητήσουν από τον πρόεδρο του δικαστηρίου την εξέταση του παθόντα, αν δεν έχει εξεταστεί στην ανάκριση ή πρέπει να εξεταστεί συμπληρωματικά. Αν η αίτηση γίνει δεκτή, η εξέταση του παθόντα γίνεται με βάση ερωτήσεις που έχουν τεθεί σαφώς, χωρίς την παρουσία των διαδίκων, στον τόπο όπου αυτός βρίσκεται από ανακριτικό υπάλληλο που τον διορίζει ο δικαστής που διέταξε την εξέταση. Οι παράγραφοι 1 και 2 του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις αυτές.

¹⁸⁷ Βασικοί σκοποί της Σύμβασης, είναι οι εξής: α) να εμποδίσει και να καταπολεμήσει την εμπορία ανθρώπων, εγγυώμενη την ισότητα των φύλων, β) να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα των θυμάτων εμπορίας γ) να σχεδιάζει αναλυτικό πλαίσιο για την αρωγή και προστασία των θυμάτων και των μαρτύρων, προκειμένου να επιτυγχάνει την αποτελεσματική έρευνα και δίωξη των υπαίτιων και δ) να προωθήσει τη διεθνή συνεργασία για την πάταξη του φαινομένου.

Ανακτήθηκε από τον ιστότοπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων. <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c101/>

εξασφάλιση ασφαλούς διαμονής, την πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες αλλά και στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Με την επικύρωση και θέτοντας σε ισχύ τη σύμβαση, από την 1^η Αυγούστου του 2014, η Ελλάδα καθίσταται υπόλογη στους τακτικούς ελέγχους που διεξάγει η Ομάδα Εμπειρογνομόνων για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων (Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings/GRETA) και εφεξής θα πρέπει εκτός από τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων του trafficking, να ποινικοποιήσει επαρκώς το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων και να διώκει τους διακινητές¹⁸⁸.

Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι το ποινικό αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων, εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη με τον νόμο 3064/2002 (ΦΕΚ Α'248/2002), με τίτλο «Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών».

Βέβαια μια σειρά σχετικών ποινικών διατάξεων προγενέστερων αυτού του νόμου, μπορούσαν ήδη να αξιοποιηθούν για την τιμωρία των δραστών της εμπορίας ανθρώπων, με την απόδοση όμως σε αυτούς ποινικών ευθυνών όχι για το καθαυτό έγκλημα της εμπορίας ατόμων, αλλά για το έγκλημα του εμπορίου δούλων (323 ΠΚ), της αρπαγής (322 ΠΚ), της αρπαγής ανηλίκων (324 ΠΚ), της μαστροπείας (349 ΠΚ), της εκμετάλλευσης εκδιδομένης (350 ΠΚ), της σωματεμπορίας (351 ΠΚ) ή της εκβίασης (385 ΠΚ).

Έτσι, σε αρκετές υποθέσεις κάποιοι δράστες εμπορίας, παραπέμπονταν βάσει συνδυασμού διατάξεων του Ποινικού Κώδικα¹⁸⁹. Κατά αυτόν τον τρόπο, τα θύματα πολύ συχνά, χωρίς άδεια παραμονής, εισέρχονταν σε μια διαδικασία εντοπισμού, σύλληψης, κράτησης και απέλασης, χωρίς να τους έχει παρασχεθεί στο ενδιάμεσο, οποιαδήποτε νομική, ψυχολογική, ιατρική ή υλική υποστήριξη. Εξάλλου, ο τότε υφιστάμενος νόμος 2910/2001 (ΦΕΚ Α'91), για την «Είσοδο και

¹⁸⁸ Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, εγκαθίδρυσε ανεξάρτητο μηχανισμό εποπτείας για την αξιολόγηση της εφαρμογής των διατάξεών της. Ο μηχανισμός εποπτείας αποτελείται από δύο πυλώνες: την Ομάδα Εμπειρογνομόνων για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων (Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings/GRETA) και την Επιτροπή των Συμβαλλομένων Μερών. Η GRETA, είναι υπεύθυνη για την αξιολόγηση της εφαρμογής της Σύμβασης, από τις χώρες που την έχουν επικυρώσει. Αποτελείται από 15 ανεξάρτητους και αμερόληπτους εμπειρογνώμονες, από τα υπογράφοντα κράτη, αυξημένης επαγγελματικής εμπειρίας από διάφορα πεδία (νομικοί, αξιωματούχοι, ψυχολόγοι, εκπρόσωποι της Κοινωνίας των Πολιτών, κ.ά.). Το εποπτικό έργο της GRETA, διεξάγεται βάσει πληροφοριών που συλλέγονται για την κάθε χώρα, μέσω ερωτηματολογίου αξιολόγησης και μέσω επιτόπιων επισκέψεων σε αυτή, προκειμένου να αξιολογηθούν μεταξύ των άλλων, οι δομές και οι υπηρεσίες προστασίας και στήριξης που παρέχονται στα θύματα εμπορίας. Από τη συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών, συντάσσονται οι εκθέσεις αξιολόγησης για την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται για την εφαρμογή της Σύμβασης σε κάθε χώρα και προτείνονται μέτρα ενίσχυσης της εφαρμογής της. Ο δεύτερος πυλώνας του μηχανισμού παρακολούθησης, η Επιτροπή των Συμβαλλομένων μερών, αποτελείται από εθνικούς εκπροσώπους των χωρών που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση. Βάσει των εκθέσεων της GRETA, η Επιτροπή μπορεί να εγκρίνει συστάσεις προς μεμονωμένες χώρες, σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την εφαρμογή των πορισμάτων της GRETA. Κατά αυτόν τον τρόπο, η αξία της εποπτικής εργασίας που διενεργείται στο πλαίσιο της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση του trafficking, είναι τριπλή: α) αξιολογεί και τονώνει τη συμμόρφωση με τις ευρείες υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση, β) παρέχει εξατομικευμένη καθοδήγηση, σε κάθε χώρα ξεχωριστά για την υπέρβαση των εμποδίων και, γ) αποτελεί πλατφόρμα για διεθνή συνεργασία, όπου πληροφορίες και καλές πρακτικές, μπορούν να ανταλλαγούν και η διεθνής κοινωνία να επαγρυπνεί για νέες τάσεις, έτσι ώστε να ενισχύεται η κοινή δράση για την πρόληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων. Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Συμβουλίου της Ευρώπης, <http://www.coe.int/trafficking>

παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις», ρύθμιζε μόνο την ποινικοποίηση και τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης, χωρίς να κάνει μνεία στην εμπορία ανθρώπων ή στην προστασία των θυμάτων¹⁹⁰. Μόνο στο άρθρο 44, παράγραφος 7, όριζε ότι: η απέλαση αλλοδαπών που βρίσκονται παράνομα στη χώρα και καταγγέλλουν πράξεις προαγωγής στην πορνεία, μπορεί με διαταγή του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών και έγκριση του Εισαγγελέα Εφετών, να αναστέλλεται μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης για τις πράξεις που καταγγέλλθηκαν¹⁹¹.

Όταν τον Οκτώβριο του 2002, εκδόθηκε ο Ν. 3064/2002 με τίτλο: «Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών» (ΦΕΚ Α' 248), προέκυψε μια σειρά αναθεωρήσεων.

Στο πρώτο μέρος του νόμου, είχαν αναδιαμορφωθεί οι διατάξεις για το έγκλημα της σωματεμπορίας, προβλέποντας όλες τις σύγχρονες μορφές τέλεσης παρόμοιων εγκλημάτων με την πρόσθεση του νέου άρθρου 323Α ΠΚ, καθώς όπως ήδη επισημάνθηκε, μέχρι τότε η παράνομη διακίνηση και η εμπορία ανθρώπων δεν τιμωρούνταν αυτοτελώς, αλλά με τις προαναφερόμενες επιμέρους διατάξεις του Ποινικού Κώδικα¹⁹².

Πιο συγκεκριμένα, με τον παραπάνω νόμο, ποινικοποιούνταν πλέον, εκτός από το δουλεμπόριο, οι σύγχρονες μορφές εμπορίας ανθρώπων και συγκεκριμένα η διακίνηση με σκοπό α) την εργασιακή και β) τη σεξουαλική εκμετάλλευση των ανθρώπων, ενώ τα περισσότερα από τα σχετικά αδικήματα χαρακτηρίζονταν πλέον ως κακουργήματα. Καθιερώθηκαν αυστηρές ποινές, που σε ορισμένες περιπτώσεις προέβλεπαν τα ισόβια δεσμά για τα αντίστοιχα αδικήματα. Επίσης, θεσπίστηκε για πρώτη φορά το έγκλημα της πορνογραφίας ανηλίκων. Η ασέλγεια που διαπράττει ενήλικος σε βάρος ανηλίκου με αμοιβή ή άλλα υλικά ανταλλάγματα, θεσμοθετήθηκε ως διακεκριμένη περίπτωση σε σχέση με την απλή αποπλάνηση. Παράλληλα, η ποινική δίωξη

¹⁸⁹ Αθανασία Π. Συκιάτου, *ό.π.*, σ.35.

¹⁹⁰ Ο συγκεκριμένος νόμος, επιχειρήσε να ολοκληρώσει το σχέδιο νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών, το οποίο είχε ξεκινήσει το 1998, με τα Προεδρικά Διατάγματα 358/1997 και 359/1997, υπό το βάρος της διαρκώς αυξανόμενης εισροής μεταναστών, στον ελληνικό χώρο. Παράλληλα, αποσκοπούσε σε μια μεσοπρόθεσμη ρύθμιση του μεταναστευτικού φαινομένου, συμπεριλαμβάνοντας στις διατάξεις του, θέματα για τον έλεγχο των συνόρων αλλά και τις προϋποθέσεις για την είσοδο ατόμων στην Ελλάδα, με σκοπό την εργασία ή τις σπουδές, όπως και θέματα πολιτογράφησης αλλοδαπών που κατοικούσαν ήδη σε αυτή. Ωστόσο, η διοικητική διαδικασία που προβλέπονταν για τη χορήγηση άδειας για την εκπλήρωση των παραπάνω σκοπών, ήταν ιδιαίτερα περίπλοκη και χρονοβόρα, με συνέπεια την αυξημένη επιβάρυνση των δημόσιων υπηρεσιών, οι οποίες βρέθηκαν απροετοίμαστες για τη διαχείριση τόσο μεγάλου αριθμού αλλοδαπών.

Βλ. Άννα Τριανταφυλλίδου, *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, 2005, σ.σ.24-25.

Ανακτήθηκε από τον ιστότοπο του ELIAMEP: <http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/TRIAND.pdf>

¹⁹¹ Γεωργία Τσακλάγκανου, *Η Διεθνική Σωματεμπορία-Trafficking*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα 2001, σ.47

¹⁹² Στον εν λόγω νόμο, ως εμπορία νοούνταν πλέον, η εμπορία με σκοπό την αφαίρεση οργάνων του σώματος, την εκμετάλλευση της εργασίας των προσώπων με εξαναγκαστικά ή απατηλά μέσα, αλλά και εμπορία με σκοπό τη στρατολόγηση ανηλίκων για να χρησιμοποιηθούν σε ένοπλες συγκρούσεις. Οι προβλεπόμενες δε ποινές ήταν αυτές που αντιστοιχούν σε κακουργήματα. Σημαντικό, επίσης, είναι ότι ο νόμος προέβλεπε την τιμωρία και του πελάτη στην περίπτωση της σωματεμπορίας, με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών, εάν γνώριζε ότι προχωρεί σε ασελγή πράξη με θύμα διεθνικής σωματεμπορίας.

αντίστοιχων σοβαρών αξιόποινων πράξεων, μπορούσε να ασκείται εφεξής, αυτεπαγγέλτως. Στο άρθρο 8 του Ποινικού Κώδικα (Ρυθμίσεις για παγκόσμια δικαιοσύνη), υπήρξε μέριμνα ώστε οι πράξεις της σωματεμπορίας και της ασέλγειας να τιμωρούνται και όταν τελούνται στην αλλοδαπή. Τέλος, ποινικοποιήθηκε η συνειδητή αποδοχή των υπηρεσιών που προέρχονται από θύματα της διακίνησης ανθρώπων¹⁹³.

Στο δεύτερο μέρος του Νόμου 3064/2002, θεσπίστηκαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα νομοθετικές ρυθμίσεις για την παροχή αρωγής προς τα θύματα εγκλημάτων του εμπορίου δούλων, της εμπορίας ανθρώπων, της μαστροπείας, της σωματεμπορίας και της ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής.

Ωστόσο, ο συγκεκριμένος νόμος, δεν κάλυπτε το εύρος των προβλημάτων που ανέκυπταν από την εμπορία ατόμων σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό επίπεδο. Επίσης, δεν προέβλεπε συγκεκριμένους τρόπους στήριξης των θυμάτων, με αποτέλεσμα το 2003, να εκδοθεί και να τεθεί σε ισχύ το υπ.αριθ.233 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ Α΄204/28-8-2003), με τίτλο «Προστασία και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323 Α, 349, 351 και 351 Α του Ποινικού Κώδικα κατά το άρθρο 12 του Ν.3064/2002»¹⁹⁴. Το θετικό του συγκεκριμένου Προεδρικού Διατάγματος ήταν ότι προέβλεπε την παροχή προστασίας προς τα θύματα, ανεξάρτητα από το αν είχε ασκηθεί ποινική δίωξη για τα αδικήματα που αναφέρονται στα προηγούμενα άρθρα, με μόνη την προσφυγή του θύματος στις αστυνομικές ή εισαγγελικές υπηρεσίες και στις προβλεπόμενες δομές στήριξης. Η προστασία, η οποία περιλάμβανε την χορήγηση στέγασης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, μπορούσε να παρέχεται προς τα θύματα, για όσο χρονικό διάστημα κρίνονταν απαραίτητο από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Ειδικά για τα ανήλικα θύματα, προβλέπονταν και η παροχή ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης. Επίσης, πρωτοποριακή ήταν η συμπερίληψη στις δομές πρόνοιας και προστασίας και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Ωστόσο, τα θέματα προστασίας και αρωγής προς τα θύματα εμπορίας, θίγονταν μάλλον λακωνικά και σε γενικές γραμμές, ενώ η εστίαση αφορούσε περισσότερο στις συμβάσεις που μπορούσαν να συναφθούν για αυτούς τους σκοπούς, μεταξύ Υπουργείων, ΝΠΠΔ, ΟΤΑ και ΝΠΔΔ, ΝΠΠΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή ιδρυμάτων ή ΜΚΟ με συναφή δράση¹⁹⁵. Επίσης, ζήτημα προέκυπτε με τη διαδικασία ταυτοποίησης των θυμάτων και της περαιτέρω διαχείρισής τους, όπως και με τις Υπηρεσίες και Μονάδες παροχής προστασίας και αρωγής για αυτά.

Προς την κατεύθυνση υποστήριξης των θυμάτων, λειτούργησε και το άρθρο 34, παράγραφος 7, του Ν.3274/2004 «Οργάνωση και λειτουργία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης α΄ και β΄ βαθμού», το οποίο αντικατέστησε την προαναφερόμενη παράγραφο 7, του άρθρου 44 του

¹⁹³ Ανακτήθηκε από τον ιστότοπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων. <http://www.isotita.gr>

¹⁹⁴ Στο άρθρο 12, του Ν.3064/2002, καθορίζονταν οι τρόποι αρωγής των θυμάτων. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπονταν η προστασία της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας και της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας των θυμάτων, αν υφίστατο σοβαρός κίνδυνος για τα συγκεκριμένα αγαθά, όπως και η παροχή στέγασης, διατροφής, διαβίωσης, περίθαλψης, ψυχολογικής στήριξης, καθώς και η εξασφάλιση νομικού παραστάτη και διερμηνέα.

N.2910/2001. Στο εν λόγω άρθρο, αναφέρονταν ότι η απέλαση αλλοδαπών που βρίσκονται παράνομα στην Ελλάδα και καταγγέλλουν πράξεις προαγωγής σε πορνεία, αναστέλλεται μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης για τις πράξεις που τους καταγγέλληκαν. Επιπρόσθετα, για το ενδιάμεσο διάστημα, τους χορηγείται προσωρινή άδεια διαμονής, η οποία επέχει θέση άδειας εργασίας. Το διάστημα ισχύος προβλέφθηκε για έξι μήνες, με δυνατότητα ανανέωσης για ίσο χρονικό διάστημα, έως την έκδοση της αμετάκλητης δικαστικής απόφασης. Οι διατάξεις αυτές αφορούσαν και τις περιπτώσεις του άρθρου 12 του Ν.3064/2002¹⁹⁶.

Ο επόμενος, από τον Ν.2910/2001, σχετικός νόμος για την μετανάστευση, ψηφίστηκε τον Αύγουστο του 2005. Στον νόμο Ν.3386/2005 με τίτλο «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», ΦΕΚ Α'212, ορίστηκε με σαφήνεια η έννοια του θύματος εμπορίας ανθρώπων (άρθρο 1, εδάφιο ι'). Έτσι, ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, θεωρείται το φυσικό πρόσωπο που κατέστη θύμα των εγκλημάτων, τα οποία προβλέπονται στα άρθρα 323, 323 Α, 349, 351 και 351 Α του Ποινικού Κώδικα, ανεξάρτητα από το εάν το πρόσωπο αυτό, έχει εισέλθει στη χώρα παράνομα ή νόμιμα.

Επίσης, στα άρθρα 46-52 (κεφ. Θ': χορήγηση και ανανέωση άδειας διαμονής σε θύματα εμπορίας ανθρώπων), προβλέφθηκαν τα ακόλουθα:

α) χορήγηση και ανανέωση άδειας διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας, που έχει χαρακτηριστεί θύμα εμπορίας ανθρώπων με πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών, β) ενημέρωση των θυμάτων για τη δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής περιορισμένης ισχύος, εφόσον συνεργάζονται στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και ειδική μέριμνα για τους ασυνόδευτους ανήλικους¹⁹⁷, γ) παροχή, με πράξη της αρμόδιας εισαγγελικής αρχής, προθεσμίας περίσκεψης ενός μηνός, ώστε τα θύματα να έχουν το περιθώριο να συνέλθουν ψυχικά και σωματικά, μακριά από την επιρροή των δραστών και να συνεργαστούν συνειδητά με τις διωκτικές αρχές, δ) περίθαλψη και παροχές κατά τη διάρκεια της περιόδου περίσκεψης ε) προϋποθέσεις χορήγησης και ανανέωσης της άδειας διαμονής. Η άδεια διαμονής διασφαλίζει δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας, η οποία ισχύει μόνο κατά τη διάρκειά της, δικαίωμα στην περίθαλψη και τις παροχές φροντίδας, καθώς και στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση σύμφωνα με τις ειδικότερες προβλέψεις του άρθρου 6 του Π.Δ. 233/2003 (άρθρο 50), στ) οι ειδικοί λόγοι μη ανανέωσης και ανάκλησης της άδειας¹⁹⁸ και ζ) η

¹⁹⁵ Αθανασία Π.Συκιάτου, *ό.π.*, σ.153.

¹⁹⁶ Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Ιδρύματος Μεσογειακών Μελετών-Αρχείο Νομοθεσίας: Δικαιώματα Γυναικών ΜΚΟ Α' Κύκλος, <http://www.imm.gr>

¹⁹⁷ Η διάρκεια της άδειας διαμονής ορίστηκε σε δώδεκα μήνες, με δυνατότητα ανανέωσης για ισόχρονο διάστημα, προς διευκόλυνση της διενεργούμενης έρευνας ή της ποινικής διαδικασίας. Στα ίδια πρόσωπα διασφαλίζονται ικανές συνθήκες διαβίωσης, εφόσον δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους. Οι αρμόδιες εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές φροντίζουν, κατά προτεραιότητα, για την προστασία και ασφάλεια των προσώπων αυτών. Επίσης, παρέχονται υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας, όταν τα θύματα αγνοούν την ελληνική γλώσσα, καθώς και κάθε αναγκαία νομική βοήθεια (άρθρο 49). Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, <http://www.isotita.gr>

¹⁹⁸ Οι ειδικοί λόγοι συντρέχουν όταν: α) το θύμα επανασυνδέσει τις σχέσεις του ενεργώς και εκουσίως με τους δράστες, β) η αρμόδια αρχή κρίνει ότι η συνεργασία ή η καταγγελία του θύματος είναι δόλια ή καταχρηστική, γ) το θύμα παύει να συνεργάζεται με τις αρχές, δ) με πρωτοβουλία της αρμόδιας εισαγγελικής ή δικαστικής αρχής η σχετική διαδικασία διακοπεί

αλλαγή σκοπού διαμονής (χορήγηση άδειας διαμονής, με την ιδιότητα του θύματος εμπορίας ανθρώπων).

Η εισαγωγή στον νόμο του παραπάνω κεφαλαίου, είχε ως σκοπό τη συνολική ρύθμιση της προστασίας και αρωγής των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, στο πλαίσιο της καταπολέμησης του φαινομένου και σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2004, «Σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών, θυμάτων εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές»¹⁹⁹.

Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 3, του άρθρου 48, του παραπάνω νόμου, αντικαταστάθηκε με το άρθρο 11 (3), του νόμου Ν.3536/2007, με τίτλο «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης» (ΦΕΚ Α' 42), όπου ορίζεται ρητά, ότι τα αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων, δεν απελαύνονται και τυχόν απόφαση απέλασης αναστέλλεται σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην παρ. 2 του άρθρου 12, του Ν. 3064/2002²⁰⁰.

Όπως προαναφέρθηκε, το θύμα εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα δύναται να αποκτήσει άδεια διαμονής, εφόσον έχει επίσημα αναγνωριστεί με Πράξη του Εισαγγελέα Πρωτοδικών, της μοναδικής αρχής που είναι αρμόδια να αποδώσει αυτόν τον χαρακτηρισμό, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Θ' του ν. 3386/2005. Ακόμα και εάν το θύμα δεν συνεργάζεται με τις διωκτικές αρχές, επιτρέπεται η χορήγηση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, κατόπιν απόφασης του Υπουργού Εσωτερικών με την προϋπόθεση ότι δεν υφίσταται κίνδυνος για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 44, παρ. 1α Ν.3386/2005.

Το άρθρο 1 παρ. 2α και άρθρο 47 Ν. 3386/2005, αναφέρει επί λέξει: «Η Πράξη χαρακτηρισμού εκδίδεται και όταν το θύμα δεν συνεργάζεται με τις διωκτικές Αρχές, σε όσες περιπτώσεις ο ανωτέρω Εισαγγελέας κρίνει, κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Εισαγγελέα Εφετών, ότι συντρέχουν οι όροι του άρθρου 1, παρ. 2 του ΠΔ 233/2003 ή ότι το θύμα δεν συνεργάζεται εξαιτίας απειλών που στρέφονται κατά προσώπων της οικογένειάς του, που βρίσκονται στην Ελλάδα ή στη χώρα της προέλευσης του, ή οπουδήποτε αλλού και ότι, εάν αυτό δεν προστατευθεί ή εάν απελαθεί, αντιμετωπίζουν άμεσο κίνδυνο τα προαναφερόμενα πρόσωπα». Επομένως, υφίστανται δύο τύποι αδειών διαμονής: α) ειδική άδεια διαμονής για θύματα εμπορίας ανθρώπων, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 46-52 του Κεφαλαίου Θ' του Ν. 3386/2005 και β) άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 44 παρ. 1α του Ν. 3386/2005.

Επισημαίνεται ότι, ο Ν. 3386/2005 δεν έχει εφαρμογή στους πρόσφυγες και στα πρόσωπα που έχουν υποβάλει αίτηση για διεθνή προστασία, (άρθρο 2). Επομένως προκειμένου ο αιτών άσυλο

και ε) έχει εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση, με την οποία περατώνεται και η σχετική διαδικασία (άρθρο 51). Βλ. Μ.Χ. Παπαγιαννοπούλου, *ό.π.*, σ.23.

¹⁹⁹ Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ελληνικής Αστυνομίας. <http://www.astynomia.gr>

να μεταβεί στη διαδικασία για χορήγηση άδειας διαμονής, ως θύμα εμπορίας ανθρώπων, θα πρέπει να παραιτηθεί από την αίτηση διεθνούς προστασίας που έχει υποβάλλει ή να έχει λάβει τελεσίδικη απορριπτική απόφαση (άρθρο 33 ΠΔ 113/2013)²⁰¹.

Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δύνανται να εντοπιστούν και να αναγνωριστούν κατά την παραμονή τους στα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής, κυρίως από τις ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο χώρο, κατά την καταγραφή του αιτήματός τους σε περιφερειακό γραφείο ασύλου, κατά τη συνέντευξή τους για την παροχή διεθνούς προστασίας, και κατά την προσφυγή κατά της απορριπτικής απόφασης σε πρώτο βαθμό ή από την κατάθεση συμπληρωματικών εγγράφων²⁰².

Για τις περιπτώσεις όπου σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ)343/2003²⁰³, η αρμόδια αρχή αποφασίζει ότι κάποιο άλλο κράτος-μέλος είναι αρμόδιο να εξετάσει ένα αίτημα για διεθνή προστασία και ο αιτών εντοπίζεται ως θύμα ή πιθανό θύμα εμπορίας ανθρώπων, τότε παύει η εφαρμογή των διαδικασιών του Δουβλίνου II²⁰⁴. Ο έλεγχος αυτός δεν γίνεται αυτεπάγγελτα, αλλά μετά από δήλωση, είτε του ίδιου του θύματος, είτε άλλων σχετικών φορέων. Το καθεστώς διεθνούς προστασίας (καθεστώς πρόσφυγα ή καθεστώς επικουρικής προστασίας), χορηγείται σε υπηκόους

²⁰⁰ Μ.Χ.Παπαγιαννοπούλου, *ό.π.*, σ.23.

²⁰¹ Προεδρικό Διάταγμα 113/2013 (ΦΕΚ Α' 146/14.06.2013), «Καθιέρωση ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα».

²⁰² Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, Τρίτη Εστιασμένη Μελέτη 2013, *Αναγνώριση Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων σε Διαδικασίες Διεθνούς Προστασίας (Άσυλο) και Αναγκαστικής Επιστροφής*, Κοινό Πρότυπο, σ.σ.6-7.

Ανακτήθηκε από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Μετανάστευσης,

http://www.emmedia.gr/wp-content/uploads/2014/02/EMN_Trafficking_emmedia_el.pdf

²⁰³ Βλ.Κανονισμό (ΕΚ) 343/2003, του Συμβουλίου της 18^{ης} Φεβρουαρίου 2003, για τα κριτήρια και τους μηχανισμούς προσδιορισμού του κράτους μέλους, το οποίο είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου, που έχει υποβληθεί σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας

²⁰⁴ Ο κανονισμός Δουβλίνου II (ή Κανονισμός 343/2002) είναι νομικό κείμενο που θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και καθορίζει την χώρα η οποία θα είναι υπεύθυνη για να δώσει άσυλο, στον αιτούντα πρόσφυγα. Σύμφωνα με τον Κανονισμό Δουβλίνου-II, ένας μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο στην ευρωπαϊκή χώρα, στην οποία θα εισέλθει την πρώτη φορά. Μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται στην Ελλάδα και κατόπιν μεταβαίνουν σε άλλη χώρα για να αιτηθούν άσυλο θα πρέπει σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνου II, να επιστρέφονται πίσω στην Ελλάδα.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., <http://www.europa.eu>

Ωστόσο, λόγω της κακής κατάστασης της εφαρμογής του ασύλου στην Ελλάδα, ο κανονισμός από το 2010-2011, βρίσκεται άτυπα σε επανεξέταση και προτάθηκε προσωρινή αναστολή για περίοδο έξι μηνών όταν κάποιο ενδιαφερόμενο μέλος "αντιμετωπίζει ιδιαίτερα επείγουσες καταστάσεις, οι οποίες επιβαρύνουν στο έπακρο τις ικανότητες υποδοχής". Τον Απρίλιο 2011, μετά από έκθεση της Γαλλίδας Σοσιαλίστριας Ευρωβουλευτού Σιλβί Γκιγιόμ, ψηφίστηκε από την Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Οδηγία η οποία συνιστά στα κράτη μέλη, να μην εφαρμόζουν την αρχή της επαναπροώθησης των αιτούντων άσυλο στην πρώτη χώρα εισόδου στην Ευρώπη. Στην έκθεσή της η Γκιγιόμ συγκεκριμένα ανέφερε: "η ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία για το άσυλο, δεν προστατεύει αφενός τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη ενώ προκαλεί, αφετέρου, πολύ μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών σ' ό,τι αφορά την μεταχείριση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων"

Στις 21 Δεκεμβρίου 2011, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι κινδυνεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών που επιστρέφουν στην Ελλάδα, μέσω του Κανονισμού Δουβλίνου II. Η απόφαση του δικαστηρίου χαρακτηρίστηκε ότι ανατρέπει τον κανονισμό Δουβλίνου II. Το 2011 ο Ελληνικός νόμος 3907/2011 «Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ "σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη - μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών" και λοιπές διατάξεις» θεσπίστηκε για την αναδιάρθρωση των κρατικών λειτουργιών απονομής ασύλου. Μέσα στον νόμο αυτό προβλέπεται η εθελούσια επιστροφή του μετανάστη, αλλά υπάρχουν τεχνικοί λόγοι που αυτό δεν μπορεί να εφαρμοστεί, όπως σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει συνεργασία με τις πρεσβείες ή κακές πολιτειακές συνθήκες στις χώρες των μεταναστών κλπ. Από την Ελλάδα έχει προταθεί η ανακατανομή και η μετεγκατάσταση μεταναστών χωρίς χαρτιά με δίκαιη αναλογία, σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρώπης. Ανάκτηση από: <http://el.wikipedia.org/>

τρίτων χωρών, για το λόγο ότι είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, εφόσον συντρέχουν οι ειδικοί λόγοι της Σύμβασης της Γενεύης για τους Πρόσφυγες και το εσωτερικό δίκαιο (Προεδρικό Διάταγμα 141/2013)²⁰⁵. Το αίτημα για παροχή διεθνούς προστασίας σε ένα θύμα εμπορίας, μπορεί να προκύπτει είτε όταν το θύμα έχει διακινηθεί σε τρίτη χώρα και ζητά την προστασία της χώρας αυτής, αφού έχει κατορθώσει να ξεφύγει από τα δίκτυα εκμετάλλευσης, είτε όταν απεμπλακεί από το δίκτυο εμπορίας στη χώρα του και καταφύγει σε τρίτη χώρα, αναζητώντας προστασία.

Κατά τις διαδικασίες αναγκαστικής επιστροφής, όσων δεν έγινε αποδεκτό το αίτημα για διεθνή προστασία, δεν υπάρχουν θεσμοθετημένοι μηχανισμοί ελέγχου για τον εντοπισμό και την αναγνώριση θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Οι αρμόδιες αρχές εξετάζουν μόνο τις περιπτώσεις όπου υπάρχει δήλωση του θύματος ή ενημέρωση από φορέα που έχει γνώση, της κατάστασης του θύματος. Στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι άτομο υπό απέλαση, όντως είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων, τότε δεν απελαύνεται και είτε αφήνεται ελεύθερο, είτε τοποθετείται σε ξενώνα με μέριμνα της ΜΚΟ που δραστηριοποιείται στο συγκεκριμένο χώρο κράτησης. Σε αντίθετη περίπτωση συνεχίζονται οι διαδικασίες απέλασης.

Τον Αύγουστο του 2010, η Ελλάδα κατέθεσε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για το Άσυλο και τη Διαχείριση των Μεταναστευτικών Ροών, το οποίο επικαιροποίησε τον Ιανουάριο του 2013. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης περιλαμβάνει περιγραφή των προγραμματισμένων δράσεων της ελληνικής κυβέρνησης για τα θέματα πρώτης υποδοχής, το νέο σύστημα ασύλου, την υποδοχή των αιτούντων άσυλο, των ευάλωτων ομάδων και των ασυνόδευτων ανηλίκων, τα προ-αναχωρησιακά (pre-removal) κέντρα κράτησης, τις επιστροφές και τον έλεγχο συνόρων.

Το αρχικό Εθνικό Σχέδιο Δράσης προέβλεπε αλλαγές τόσο στη νομοθεσία όσο και στην πρακτική σχετικά με τον τρόπο που η Ελλάδα αντιμετωπίζει τα ζητήματα ασύλου και μετανάστευσης. Σε αυτό το πλαίσιο, το Νοέμβριο του 2010, υιοθετήθηκε το Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ) 114/2010 (ΕΝ), με το οποίο ρυθμίσθηκε η μεταβατική διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα. Το ΠΔ 114/2010 αντικατέστησε το παλαιότερο ΠΔ 90/2008 και κατήργησε το ΠΔ 81/2009 που είχε δεχθεί κριτική τόσο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και από την Ύπατη Αρμοστεία και άλλους ευρωπαϊκούς φορείς, όσον αφορά τη συμφωνία του με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα. Σε συνέχεια αυτού, η Ύπατη Αρμοστεία είχε αποφασίσει να μη συμμετέχει στα γνωμοδοτικά όργανα στη διαδικασία του ασύλου, όπως αυτά είχαν θεσπισθεί με το ΠΔ 81/2009.

Μεταξύ άλλων, το ΠΔ 114/2010 άνοιξε το δρόμο για την επανασύσταση και τη βελτίωση της λειτουργίας των Επιτροπών Προσφυγών, ενώ αποκέντρωσε τα όργανα εξέτασης σε πρώτο βαθμό των αιτημάτων ασύλου σε 14 Αστυνομικές Διευθύνσεις της χώρας.

²⁰⁵ ΠΔ 141/2013 (ΦΕΚ Α', 152/21.10.2013) «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2011/95/ΕΚ του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011, για τη θέσπιση των ελαχίστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (L 304/30.9.2014)». Βλ. Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, *ό.π.*, σ.11.

Τον Ιανουάριο του 2011, υιοθετήθηκε ο νέος Νόμος (3907/2011), για την αναμόρφωση του συστήματος ασύλου στην Ελλάδα. Ο νέος νόμος προβλέπει τη δημιουργία αυτοτελούς Υπηρεσίας Ασύλου και ενός συστήματος υποδοχής και διαπίστωσης του «προφίλ» και των αναγκών όσων εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, συμπεριλαμβανομένων και ατόμων που επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο²⁰⁶. Η έναρξη λειτουργίας της νέας Υπηρεσίας Ασύλου και το νέο νομοθετικό πλαίσιο για τη διαδικασία ασύλου σηματοδοτούν μια ιδιαίτερα θετική εξέλιξη, για την ολοκλήρωση της μετάβασης σε ένα δίκαιο και αποτελεσματικό σύστημα ασύλου στην Ελλάδα.

Τέλος, ένα από τα πιο πρόσφατα νομικά κείμενα, το οποίο μεταξύ άλλων, πραγματεύεται και τη διαχείριση θεμάτων εμπορίας ανθρώπων, αποτελεί ο Ν.4251/2014 (ΦΕΚ 80 Α'), ο οποίος επί της ουσίας, συνιστά τον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και προβλέφθηκε να τεθεί σε ισχύ την 1^η Ιουνίου 2014. Στον εν λόγω νόμο, εφεξής Κώδικα, ο οποίος αποτελείται από 139 άρθρα, ενσωματώνονται οι ρυθμίσεις του ν.3386/2005 και άλλων 19 τροποποιητικών νομοθετικών παρεμβάσεων, 6 προεδρικών διαταγμάτων, ενώ γίνεται προσπάθεια περιορισμού του απαιτούμενου αριθμού εφαρμοστικών υπουργικών αποφάσεων.

Κατά αυτόν τον τρόπο, το συγκεκριμένο νομοθέτημα, περιλαμβάνει την κωδικοποίηση της ήδη υφιστάμενης μεταναστευτικής νομοθεσίας, καθώς και τροποποιήσεις, προσθήκες και επικαιροποίηση κάποιων διατάξεων, τόσο στο κομμάτι της γραφειοκρατικής διευκόλυνσης των μεταναστών, όσο και στην ενίσχυση των δικαιωμάτων τους. Ειδικά προκειμένου για τα θύματα εμπορίας, προβλέπει μεγαλύτερη διάρκεια, από τους προηγούμενους νόμους, προθεσμία επίσκεψης, για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης. Το διάστημα επίσκεψης ορίζεται πλέον σε τρεις μήνες, η διάρκειά της όμως μπορεί να παραταθεί ειδικά για τους ανήλικους-θύματα εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης μεταναστών, μέχρι δύο ακόμη μήνες με απόφαση της αρμόδιας εισαγγελικής αρχής και με κριτήριο την εξυπηρέτηση του συμφέροντος του ανήλικου. Μάλιστα σε περίπτωση ασυνόδευτου ανήλικου, η αρμόδια εισαγγελική αρχή, προβαίνει σε κάθε αναγκαία ενέργεια, για την ταυτοποίηση των στοιχείων του και της χώρας καταγωγής του, ενώ καταβάλλει κάθε προσπάθεια για τον ταχύτερο εντοπισμό της οικογένειάς του. Επίσης, οφείλει να του παράσχει νομική εκπροσώπηση και κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, εάν κάτι τέτοιο έχει οριστεί. Εάν ωστόσο, δεν εντοπισθεί η οικογένεια του ανήλικου θύματος, ή εάν κριθεί ότι υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, ο επαναπατρισμός δεν εξυπηρετεί το συμφέρον του, μπορεί να διαταχθεί κάθε πρόσφορο μέσο για την προστασία του, μέχρι την έκδοση απόφασης από το αρμόδιο Δικαστήριο, στο οποίο ο ανήλικος πρέπει να απευθύνεται εντός τριάντα ημερών για το διορισμό Επιτρόπου.

Ταυτόχρονα, κατά τη διάρκεια της περιόδου επίσκεψης, τα θύματα δικαιούνται ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και πρόσβαση στις υπηρεσίες ψυχολογικής στήριξης που παρέχονται

²⁰⁶ Ανάκτηση από τον ιστότοπο του γραφείου στην Ελλάδα, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, <http://www.unhcr.gr/prostasia/nomiki-prostasia>

από το Εθνικό Σύστημα Υγείας, από τις Μονάδες Προστασίας και Αρωγής, αλλά και από φορείς που συνεργάζονται με τους ανωτέρω, καθώς και από τις Υπηρεσίες Πρώτης Υποδοχής. Επιπλέον, εφόσον τα θύματα δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους συντήρησης, τους εξασφαλίζονται ικανές συνθήκες διαβίωσης και τους παρέχεται νομική βοήθεια, όπως και υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας.

Φυσικά, η προθεσμία περίσκεψης μπορεί να περατωθεί πριν από τη λήξη της, εάν συντρέξουν λόγοι δημόσιας τάξης και ασφάλειας ή εάν διαπιστωθεί ότι το θύμα επανασυνδέθηκε εκούσια με τους δράστες των εγκλημάτων του άρθρου 1, των περιπτώσεων ια΄ και ιβ΄ του εν λόγω Κώδικα ή εάν διαπιστωθεί ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν πληροί τελικά τις προϋποθέσεις χαρακτηρισμού του, ως θύματος εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης μεταναστών.

Κατά το χρονικό διάστημα της προθεσμίας περίσκεψης, τα πρόσωπα τα οποία αναγνωρίζονται ως θύματα, δεν απομακρύνονται από τη χώρα, ενώ ακόμα και απόφαση επιστροφής η οποία έχει εκδοθεί, αλλά δεν έχει ακόμη εκτελεστεί, αναστέλλεται. Εξάλλου, ο αρμόδιος Εισαγγελέας Πρωτοδικών ή η αρμόδια αστυνομική αρχή ή οι αρμόδιοι φορείς κοινωνικής στήριξης, οι οποίοι ήδη προβλέπονται στο Προεδρικό Διάταγμα 223/2003, όπως αυτό ισχύει, αλλά και οποιοσδήποτε από τους φορείς που αναφέρονται στο άρθρο 49, του εν λόγω Κώδικα, είναι υποχρεωμένοι να ενημερώσουν τα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης μεταναστών, ότι δικαιούνται να υποβάλουν αίτημα για τη χορήγηση άδεια διαμονής.

B. Εθνικοί μηχανισμοί και δράσεις για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

Προκειμένου για το συντονισμό σε πολιτικό επίπεδο των εργασιών που αφορούν την εφαρμογή των διατάξεων του Νόμου 3064/2002, περί Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, συμμετέχει στην Ειδική Επιτροπή των Γενικών Γραμματέων των συναρμόδιων Υπουργείων, η οποία συστάθηκε με πρωτοβουλία του Υπουργού Δικαιοσύνης. Εξάλλου, οι εξειδικευμένες πολιτικές ισότητας των φύλων που αναπτύσσει η Γενική Γραμματεία, γίνονται αποτελεσματικότερες, όταν ο στόχος της ισότητας ενταχθεί παράλληλα, σε όλες τις δημόσιες πολιτικές που συγκροτούν το κυβερνητικό έργο. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την «ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές» (το αποκαλούμενο gender mainstreaming), αφορά στους τρόπους με τους οποίους όλες οι δημόσιες πολιτικές μπορούν να συμπεριλάβουν το στόχο της ισότητας στο σχεδιασμό και την υλοποίησή τους²⁰⁷.

Υπό αυτή την οπτική και στο πλαίσιο των στόχων της Επιτροπής, τον Αύγουστο του 2004, εκπονήθηκε Εθνικό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσεων, για την αρωγή και προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Στο Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσεων για την αρωγή και προστασία των θυμάτων trafficking που σχεδίασε η παραπάνω επιτροπή, η Γενική Γραμματεία Ισότητας συμμετείχε με μια σειρά ενεργειών.

Μια από τις σημαντικότερες δομές, που εγκαινιάσθηκαν με σκοπό τον περιορισμό του φαινομένου της βίας στις γυναίκες και την υποστήριξη όσων εξ αυτών, έχουν βιώσει παρόμοια περιστατικά, αποτελούν τα Συμβουλευτικά Κέντρα της Γενικής Γραμματείας, για τη βία κατά των γυναικών. Τα Κέντρα προσφέρουν μεταξύ των άλλων, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, νομικές κατευθύνσεις και συμβουλευτική απασχόλησης και υγείας, στα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Στο πλαίσιο του Μέτρου 5.3 «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ των γυναικών» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», στην κατηγορία των ωφελούμενων ανέργων γυναικών, περιλαμβάνονται για πρώτη φορά και γυναίκες που έχουν χαρακτηριστεί ως θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας (trafficking). Τα άτομα αυτά αποκτούν άμεσα άδεια παραμονής, η οποία επέχει θέση άδειας εργασίας, γεγονός που εξασφαλίστηκε με διάταξη που προώθησε το ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α (Ν. 3274/2004, αρ. 34. παρ. 7 και Ν. 3386/2005 αρ.50.).

Παράλληλα, στο πλαίσιο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης για το σχετικό ζήτημα, η Γραμματεία Ισότητας, παρήγαγε τηλεοπτικό ενημερωτικό μήνυμα για τους

²⁰⁷ Η στρατηγική του gender mainstreaming, άρχισε να υλοποιείται στην Ελλάδα, με το σχεδιασμό του Γ'ΚΠΣ (2000-2006), χωρίς όμως τα αποτελέσματα να φθάσουν στο επίπεδο των αρχικών προβλέψεων. Κατά την Δ' Προγραμματική Περίοδο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων (2007-2013), η «ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων», αποτελεί έναν από τους γενικούς στόχους του ΕΣΠΑ και η ένταξη της ισότητας των φύλων αναφέρεται ως παράγοντας βελτίωσης της ποιότητας των δημόσιων πολιτικών. Η ΓΓΙΦ έχει την αρμοδιότητα της ανάπτυξης, του συντονισμού και της παρακολούθησης των πολιτικών ισότητας των φύλων στο ΕΣΠΑ.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων,
<http://www.isotita.gr/index.php/docs/c157/?theme=print>

ελληνικούς τηλεοπτικούς σταθμούς και έντυπο υλικό σε πέντε γλώσσες (ελληνικά, αγγλικά, αλβανικά, ρωσικά, ρουμάνικα.

Δράσεις καταπολέμησης του φαινομένου, έχουν ενταχθεί από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας στο Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων και για την περίοδο 2010-2013²⁰⁸. Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει: ανάπτυξη υποδομών (δημιουργία 14 συμβουλευτικών κέντρων, 14 ξενώνων), εθνική γραμμή SOS 24ωρης λειτουργίας και εθνικής εμβέλειας και εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης.

Ταυτόχρονα, σε συνεργασία με το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) και το Υπουργείο Εξωτερικών, η Γενική Γραμματεία Ισότητας υλοποιεί προγράμματα Αναπτυξιακής Βοήθειας και Συνεργασίας, σε χώρες προέλευσης οικονομικών μεταναστών και θυμάτων εμπορίας. Συγκεκριμένα, από το 2005 υλοποιείται το πρόγραμμα «Εκπαίδευση - κοινωνικός αποκλεισμός- πορνεία- μετανάστευση» στην Αλβανία, Μολδαβία, Ουκρανία και Γεωργία. Σκοπός του Προγράμματος είναι η αντιμετώπιση του προβλήματος του κοινωνικού αποκλεισμού, της ανεργίας, της σεξουαλική εκμετάλλευσης και της εξαναγκαστικής πορνείας. Στο ίδιο πλαίσιο, πραγματοποιήθηκαν διακρατικές συναντήσεις και σεμινάρια στην Αθήνα, Αλβανία, Γεωργία και Μολδαβία. Προκειμένου να ενισχυθούν οι δράσεις των τοπικών φορέων για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας γυναικών, η Γ.Γ.Ι. σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ, υλοποίησε το 2006 το πρόγραμμα αναπτυξιακής βοήθειας «Υποστήριξη περιφερειακών πολιτικών ενάντια στην παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών» στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο. Το πρόγραμμα εντάσσονταν σε δράσεις που έλαβαν χώρα στο κοινωνικό τομέα με στόχευση την αντιμετώπιση του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας μέσω της ενδυνάμωσης των θυμάτων, της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης και την εκπαίδευση των αρμοδίων φορέων που ασχολούνται με τη αρωγή και προστασία των θυμάτων²⁰⁹.

Παράλληλα, η Γενική Γραμματεία Ισότητας, συμμετείχε με εκπρόσωπό της στην Επιτροπή Εμπειρογνομώνων του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία κατήρτισε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων και η οποία υπεγράφη από την Ελλάδα, τον Νοέμβριο του 2005. Επίσης, διαρκής συμμετοχή υφίσταται με εκπρόσωπο της Γραμματείας, στην Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων (Ο.Κ.Ε.Α.), η οποία συστάθηκε με πρωτοβουλία του Υπουργείου Δημόσιας

²⁰⁸ Το Νοέμβριο του 2009 ανακοινώθηκε το «Εθνικό Πρόγραμμα για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών 2010-2013», το οποίο αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης σε εθνικό επίπεδο για την καταπολέμηση της έμφυλης βίας, με πλήρη χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ. Το Πρόγραμμα ενσωματώθηκε στο Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013. Με το πρόγραμμα αυτό αναπτύσσονται έργα και πολιτικές που στοχεύουν στην πρόληψη και καταπολέμηση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών (ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική παρενόχληση, βιασμός, εμπορία γυναικών με στόχο τη σεξουαλική εκμετάλλευση).

Για πρώτη φορά δημιουργείται ένα ολοκληρωμένο δίκτυο 61 δομών σε όλη τη χώρα για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Το Δίκτυο περιλαμβάνει την Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900, τη δημιουργία 39 Συμβουλευτικών Κέντρων (από την Γενική Γραμματεία και τους Δήμους) και 21 Ξενώνων Φιλοξενίας γυναικών θυμάτων βίας (από τους Δήμους και το ΕΚΚΑ), προσφέροντας υπηρεσίες υποστήριξης των γυναικών θυμάτων βίας (ενδο-οικογενειακή, βιασμός, trafficking, σεξουαλική παρενόχληση). Το Δίκτυο θα συντονίζει η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, η οποία σχεδίασε και εποπτεύει όλες τις Δομές με στόχο την εξασφάλιση της επιτυχούς και αποτελεσματικής λειτουργίας του.

Τάξης και λειτουργεί από τον Απρίλιο του 2001. Η συγκεκριμένη Ομάδα, διαθέτει διεπιστημονική και διυπουργική σύνθεση, με μέλη υψηλόβαθμους και εξειδικευμένους αξιωματικούς, επιστήμονες, εκπροσώπους των Υπουργείων Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, στελέχη της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης. Κύριος στόχος της Ομάδας, ήταν καταρχήν η εισήγηση νομοθετικού πλαισίου, καθώς και η ενημέρωση-ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και των αρμόδιων φορέων, όπως και η υποβολή πρότασης για οργάνωση σχετικών υπηρεσιών. Με βάση τις εισηγήσεις της Ο.Κ.Ε.Α. καταρτίστηκε ο Ν.3064/2002, ενώ το 2005 συνέταξε έκθεση για την εμπορία ανθρώπων²¹⁰.

Εξάλλου, η Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εσωτερικών, υλοποίησε ενημερωτική εκστρατεία, με στόχο την ευαισθητοποίηση των νέων και την ενημέρωσή τους για την εμπορία ανθρώπων, στο πλαίσιο του Ετήσιου Προγράμματος 2012 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης Υπηκόων Τρίτων Χωρών.

Το έργο περιλαμβάνονταν στην «Προτεραιότητα 1: Υλοποίηση Δράσεων για την πρακτική εφαρμογή των κοινών βασικών αρχών για την πολιτική ένταξης των μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση» στο Ετήσιο Πρόγραμμα 2012, του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης Υπηκόων Τρίτων Χωρών. Τελικός δικαιούχος του έργου ήταν η συνεργασία – ένωση αποτελούμενη από τους φορείς Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού (ΚΜΟΠ) και Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΚΕΠΑΔ), σε ποσοστό 50% έκαστος. Το κόστος της δράσης χρηματοδοτήθηκε κατά 95% από Κοινοτικούς πόρους και κατά 5% από Εθνικούς²¹¹.

Και το Υπουργείο Εξωτερικών ενεργοποίησε Σχέδιο Δράσης με στόχο την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Ο πρώτος άξονας του εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά της βίας των γυναικών, των παιδιών και του trafficking, το οποίο ανακοινώθηκε τον Ιούλιο του 2004, υπήρξε η βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου, προκειμένου αυτό να είναι πιο αποτελεσματικό για την καταπολέμηση της βίας και του trafficking. Δεύτερο άξονά του, αποτέλεσε η εγκατάσταση μόνιμου δικτύου δομών σε όλη την επικράτεια για την προστασία των γυναικών με συμβουλευτικά κέντρα, ξενώνες γυναικών κ.λπ. Τρίτο και τελευταίο άξονα, συνιστά η λειτουργία μηχανισμού εποπτείας και συντονισμού των κρατικών δράσεων και της αποτελεσματικότητας της πολιτικής, που ακολουθείται στον τομέα της προστασίας των γυναικών.

Κατά αυτόν τον τρόπο, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης καλύπτει όλο το φάσμα των δράσεων καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, δηλαδή α) την προστασία των θυμάτων, β) την πρόληψη της περαιτέρω εξάπλωσης του φαινομένου, και γ) την αποτελεσματική καταστολή των

²⁰⁹ Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων. <http://www.isotita.gr.index.php/docs/c61>

²¹⁰ Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Υπουργείου Δημ. Τάξης και Προστασίας του Πολίτη <http://www.astyomia.gr>

²¹¹ Ανάκτηση από: <http://www.marketingweek.gr/default.asp?pid=9&la=1&arId=50384>

κυκλωμάτων διακίνησης. Το Σχέδιο περιλαμβάνει μέτρα για την παρακολούθηση των νέων τάσεων και δεδομένων, συλλογή στατιστικών πληροφοριών, διαδικασίες αναγνώρισης και παραπομπής των θυμάτων, λειτουργία ξενώνων φιλοξενίας και ψυχο-κοινωνικής υποστήριξης, νομική και διοικητική υποστήριξη, εθελοντικό επαναπατρισμό, δράσεις πρόληψης και επανένταξης των θυμάτων στις χώρες προέλευσης, εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού και προγράμματα επιμόρφωσης των κρατικών φορέων που είναι συναρμόδιοι²¹².

Ταυτόχρονα, οι δράσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, τις οποίες στηρίζει η Hellenic Aid του Υπουργείου Εξωτερικών, έχουν στόχο να αξιοποιήσουν την εμπειρία εξειδικευμένου προσωπικού το οποίο αντιμετωπίζει τα προβλήματα στο πεδίο και κατόπιν να αξιοποιηθεί η τεχνογνωσία τους στο πλαίσιο της διεθνούς αναπτυξιακής συνεργασίας, διαδραματίζοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στην αντιμετώπιση του προβλήματος σε επίπεδο περιφερειακό²¹³.

Η συμμετοχή της Hellenic AID στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης κινείται σε δύο άξονες:

α) ο πρώτος άξονας, ο οποίος επεκτείνεται σε περιφερειακό επίπεδο, αφορά τον περιορισμό της εισροής θυμάτων. Ο συγκεκριμένος στόχος μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αγωγής συνεργασίας με τους Διεθνείς Οργανισμούς και μέσω της εφαρμογής αναπτυξιακών προγραμμάτων στις χώρες προέλευσης των διακινούμενων προσώπων,

β) ο δεύτερος άξονας, ο οποίος αναπτύσσεται σε εθνικό επίπεδο, εστιάζει στην προστασία των θυμάτων, και επιχειρείται αφενός, με εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των συναρμόδιων φορέων, αφετέρου, με προγράμματα Μ.Κ.Ο. και θεσμικές στρατηγικές αρωγής των θυμάτων. Ταυτόχρονα, μέσω της ενημέρωσης, επιδιώκεται η περιστολή της ζήτησης για πορνικές υπηρεσίες, οι οποίες προσφέρονται από άτομα εξαναγκαστικά εκδιδόμενα και διακινούμενα για τον συγκεκριμένο σκοπό. Η βασική στόχευση, αφορά στην αφύπνιση των χρηστών τέτοιων υπηρεσιών για τις ηθικές ευθύνες που έχουν στην δημιουργία του φαινομένου του trafficking, αλλά και στην προειδοποίηση των διακινητών για τις αυστηρές ποινικές κυρώσεις, που επισύρουν τα αδικήματα που διαπράττουν, κατά τη διακίνηση και εμπορία των ατόμων.

Η παραπάνω στρατηγική ακολουθεί το πρότυπο των δράσεων που εφαρμόζουν οι Διεθνείς Οργανισμοί για την αντιμετώπιση του προβλήματος της διεθνικής σωματεμπορίας, οι οποίες κινούνται σε τρεις βασικές κατευθύνσεις: πρόληψη, καταστολή, προστασία. Η έμφαση στο παραπάνω σχήμα, δίδεται στις πολιτικές πρόληψης στην εμφάνιση του φαινομένου και στις πολιτικές αρωγής και αποκατάστασης των θυμάτων, καθώς θεωρούνται κομβικής σημασίας για τον περιορισμό της έκτασης του ζητήματος, αλλά και για την επανόρθωση των συνεπειών στις ζωές όχι μόνο των θυμάτων, αλλά και του αντίκτυπου στις κοινωνίες προέλευσης και υποδοχής.

²¹² Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών. <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/paranomi-diakinisi-prosopon.html>

²¹³ Η ίδρυση το 1999, της Γενικής Διεύθυνσης Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ)-Hellenic Aid, του Υπουργείου Εξωτερικών, ανταποκρίθηκε στην επιτακτική ανάγκη δημιουργίας και λειτουργίας ενός εξειδικευμένου εθνικού φορέα διαμόρφωσης και υλοποίησης αναπτυξιακής πολιτικής κατά το πρότυπο των κρατών-μελών της Ε.Ε..

Ως παράδειγμα δράσης της Hellenic AID σε περιφερειακό επίπεδο, ενδεικτικά αναφέρεται το πρόγραμμα με τίτλο «Υποστήριξη Περιφερειακών Πολιτικών ενάντια στην Παράνομη Διακίνηση και Εμπορία Γυναικών», το οποίο με φορέα υλοποίησης το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), πραγματοποιήθηκε από τον Ιανουάριο 2006 έως τον Ιούνιο 2008, με διακρατικούς εταίρους τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης της Σερβίας και Βοσνίας και εθνικό εταίρο την αντίστοιχη υπηρεσία του ΔΟΜ, στην Αθήνα. Στόχος του προγράμματος ήταν, η άμεση υποστήριξη των θυμάτων εμπορίας και η κάλυψη αναγκών διεθνών φορέων που δραστηριοποιούνταν στην αρωγή και προστασία των θυμάτων, στην περιοχή των δυτικών Βαλκανίων. Μεταξύ άλλων, οι δράσεις του προγράμματος αφορούσαν εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε σχολεία του Σεράγεβο και της Πρίστινα, την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης σε θύματα της διεθνούς σωματεμπορίας και τη δικτύωση μεταξύ κυβερνητικών και μη κυβερνητικών δομών που ασχολούνταν με την αποκατάσταση των θυμάτων.

Αντίστοιχη δράση σε εθνικό επίπεδο, πραγματοποιήθηκε το διάστημα από τον Ιανουάριο του 2007 έως τον Απρίλιο του 2008, με τίτλο «Εκπαίδευση Ελληνικών Φορέων για την Αντιμετώπιση της Διεθνούς Σωματεμπορίας». Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν η ενίσχυση των υφιστάμενων δομών που ασχολούνται με το ζήτημα της παράνομης διακίνησης και εμπορίας γυναικών στην Ελλάδα, μέσω της διεξαγωγής συνεκτικής επιμορφωτικής δράσης, προς τα αρμόδια μέλη των συγκεκριμένων φορέων²¹⁴.

Εξάλλου, καθώς το Υπουργείο Εξωτερικών, επιτελεί το ρόλο του Εθνικού Συντονιστή για τα θέματα αντιμετώπισης του trafficking, η Οριζόντια Πράξη «Δράσεις Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων (Human Trafficking)», εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013», με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και δικαιούχο την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού και Εφαρμογής Χρηματοδοτικών και Επενδυτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Εξωτερικών. Το έργο προβλέπει στοχευμένες δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης δημοσίων λειτουργών και φορέων σχετιζόμενων με θέματα εμπορίας, την υλοποίηση ενεργειών προβολής-δημοσιότητας για την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού σε θέματα trafficking, καθώς και την ανάπτυξη ενός Εθνικού Μηχανισμού Συλλογής και Επεξεργασίας ποσοτικών και ποιοτικών στατιστικών δεδομένων, που αφορούν την εμπορία ανθρώπων στην Ελλάδα. Βασικός σκοπός του Μηχανισμού, είναι να παρέχει αξιόπιστη και επικαιροποιημένη πληροφόρηση, όπως επίσης και να αποτελέσει εργαλείο επικοινωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Κατά αυτόν τον τρόπο, θα συνεισφέρει στην παρακολούθηση της εξέλιξης

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Hellenic Aid, : <http://www.hellenicaid.gr>

²¹⁴ Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας, <http://www.kethi.gr/index.php>

του trafficking, θα συμβάλει στην παροχή υποστήριξης προς τα θύματα και θα συντελέσει στην αποτελεσματικότερη δίωξη των διακινητών²¹⁵.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται, η πρόβλεψη -στο άρθρο 6, του Ν.4198/2013 σχετικά με την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας και την προστασία των θυμάτων της- σύστασης Γραφείου Εθνικού Εισηγητή, στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, για την εκπόνηση, το συντονισμό και την εφαρμογή εθνικής στρατηγικής, στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων σε επίπεδο πρόληψης, καταστολής και δίωξης των δραστών, καθώς και σε επίπεδο προστασίας των θυμάτων εμπορίας. Σκοπός και αρμοδιότητες του Γραφείου, είναι τα εξής:

α) να συντονίζει όλους τους συναρμόδιους φορείς και τις πιστοποιημένες ΜΚΟ, και να προωθεί την τακτική τους επιμόρφωση στη διαδικασία αναγνώρισης, εντοπισμού και αρωγής πιθανολογούμενων θυμάτων εμπορίας, β) να μεριμνά για την επιμόρφωση των αρχών, οι οποίες είναι εντεταλμένες για την ποινική έρευνα και δίωξη των αδικημάτων εμπορίας, γ) να συνεργάζεται με τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές, με τους εμπλεκόμενους εθνικούς και διεθνείς φορείς, όπως το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, καθώς και με τις πιστοποιημένες ΜΚΟ, με σκοπό τη συλλογή σχετικών στοιχείων, να εκπονεί και να υλοποιεί προγράμματα έρευνας, εκπαίδευσης κα κατάρτισης, καθώς και να αναλαμβάνει δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού, με σκοπό την αποτροπή της προσφοράς και ζήτησης σεξουαλικών υπηρεσιών, από άτομα εξαναγκαστικά ενταγμένα στην πορνεία και διακινούμενα προς το σκοπό αυτό, δ) να συντάσσει ετήσια εθνική έκθεση, με τα καταγεγραμμένα περιστατικά εμπορίας, τις εκτιμήσεις σχετικά με τις νέες τάσεις που προκύπτουν από τη μελέτη των σχετικών ευρημάτων, όπως και να προτείνει μέτρα για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου. Η ετήσια έκθεση υποβάλλεται από τον Υπουργό Εξωτερικών στη Βουλή των Ελλήνων και αποστέλλεται προς τις αρμόδιες εθνικές και διεθνείς αρχές, ε) επίσης, να διαβιβάζει αυτά τα στοιχεία στον Συντονιστή Δράσης κατά της Εμπορίας Ανθρώπων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τέλος ζ) να εκπροσωπεί τη χώρα στο Δίκτυο Εθνικών Εισηγητών ή ισοδύναμων μηχανισμών της Ε.Ε. για το trafficking, καθώς και σε διεθνείς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται σε ζητήματα καταπολέμησης του²¹⁶.

Με τη θεσμοθέτηση του Γραφείου Εθνικού Εισηγητή, κατοχυρώνεται και προσδιορίζεται ο συντονιστικός ρόλος που επιτελεί μέχρι σήμερα άτυπα ο Συντονιστικός Μηχανισμός του Υπουργείου Εξωτερικών, σε συνεργασία με στελέχη συναρμόδιων Υπουργείων, το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης και πιστοποιημένες ΜΚΟ, ούτως ώστε να εξασφαλίζονται η συνεργασία και η δικτύωση με Διεθνείς Οργανισμούς, η υλοποίηση ανειλημμένων δεσμεύσεων και

²¹⁵ Ανάκτηση από την ΔΙΑΥΓΕΙΑ με ΑΔΑ: ΒΕΑΚΝ-ΚΕΦ, Υπουργείο Εσωτερικών/Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων/Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής «Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΚΠΣ 2000-2006, του ΕΣΠΑ και λοιπών Συγχρηματοδοτούμενων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων» Μονάδα Α΄: Προγραμματισμού και Αξιολόγησης. Πρόσκληση για υποβολή Προτάσεων στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013», ΠΡΑΞΗ: «Δράσεις Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων (Trafficking)»

²¹⁶ Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, Τρίτη Εστιασμένη Μελέτη 2013, *Αναγνώριση Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων σε Διαδικασίες Διεθνούς Προστασίας (Άσυλο) και Αναγκαστικής Επιστροφής*, Κοινό Πρότυπο, σ.11.

η απαραίτητη εναρμόνιση των εθνικών δράσεων και πολιτικών με τις διεθνώς αναγνωρισμένες «βέλτιστες πρακτικές», για την εξάλειψη του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων.

Για την επιμόρφωση των δημόσιων λειτουργών, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, διοργάνωσε εκπαιδευτικά σεμινάρια σε εν ενεργεία δικαστικούς λειτουργούς και ενέταξε σχετικά μαθήματα στον Πρόγραμμα Σπουδών, της Εθνικής Σχολής Δικαστών στην Κομοτηνή. Επιπλέον, ανέθεσε σε ειδικούς Εισαγγελείς του Πρωτοδικείου Αθηνών, την αντιμετώπιση του φαινομένου, συστήνοντας Ειδική Επιτροπή, η οποία όπως προαναφέρθηκε, λειτουργεί σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των συναρμόδιων Υπουργείων (Δικαιοσύνης, Εσωτερικών, Οικονομίας, Εξωτερικών, Απασχόλησης, Υγείας, Δημόσιας Τάξης και Γενική Γραμματεία Ισότητας), από το 2004, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο με συγκεκριμένα μέτρα²¹⁷.

Όσον αφορά το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, το 2002 δημιούργησε την Ομάδα Διοίκησης Έργου για το Σχεδιασμό Αντεγκληματικής Πολιτικής (ΟΔΕΣΑΠ), η οποία εκπόνησε ενημερωτικό εγχειρίδιο για το χειρισμό σχετικών υποθέσεων. Παράλληλα, το Υπουργείο έθεσε σε λειτουργία, ομάδες anti-trafficking σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, ενώ συνεργάζεται αδιάλειπτα με πρεσβείες, αρμόδιους φορείς και ΜΚΟ, αλλά και με τις Αστυνομικές Διευθύνσεις παραμεθόριων περιοχών. Ταυτόχρονα, έχει συμπεριλάβει στη διδακτέα ύλη, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης το θέμα της εμπορίας ανθρώπων, συμμετέχει και οργανώνει διεθνείς επιχειρήσεις (LEDA, MIRAGE), ενώ συμπράττει και ανταλλάσσει πληροφορίες με την EUROPOL, INTERPOL και SECI (South East Europe Cooperation Initiative)²¹⁸.

Ειδικά προκειμένου, για το Περιφερειακό Κέντρο της Πρωτοβουλίας Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Κέντρο SECI), το οποίο εργάζεται για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι προέκυψε από την ανάγκη συντονισμένης αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων εντός της περιοχής του βαλκανικού τόξου, όπου το φαινόμενο, εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο. Παράλληλα, το γεγονός ότι στα Βαλκάνια, υπάρχει ένα δίκαιο δύο ταχυτήτων: το ευρωπαϊκό και το εθνικό για αρκετά κράτη, καθιστά δυσχερή την συντονισμένη αντιμετώπιση του φαινομένου, παρά το δεδομένο, ότι εντός της συγκεκριμένης επικράτειας, παρατηρούνται σχεδόν τα ίδια χαρακτηριστικά για την εμπορία ανθρώπων. Προκειμένου να επιτευχθεί συνεργασία και σύγκλιση των νομοθεσιών των χωρών της Βαλκανικής, για την καταπολέμηση της εμπορίας, προέκυψε το Σύμφωνο Σταθερότητας για την Νοτιοανατολική Ευρώπη. Τον Δεκέμβριο του 1997, έντεκα κράτη της ευρύτερης περιοχής (Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Μολδαβία, Ουγγαρία, Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Σλοβενία, Αλβανία, Τουρκία, ΠΓΔΜ), συμφώνησαν σε συνεργασία για την εξεύρεση κοινών λύσεων, καταρχάς σε θέματα οικονομικά και περιβαλλοντικά. Περαιτέρω, στις 26/5/1999, οι ίδιες χώρες υπέγραψαν τη Συμφωνία του Βουκουρεστίου, για την πάταξη του Διασυνοριακού Εγκλήματος (Συμφωνία SECI). Στα

²¹⁷ Μ.Χ.Παπαγιαννοπούλου, *ό.π.*, σ.26.

²¹⁸ Μ.Χ.Παπαγιαννοπούλου, *ό.π.*, σ.24.

πλαίσια του Συμφώνου Σταθερότητας για την Νοτιοανατολική Ευρώπη δημιουργήθηκε το 2002, εξειδικευμένη ομάδα αντιμετώπισης κατά της εμπορίας ανθρώπων (Task Force on Trafficking in Human Beings), με σκοπό: α) τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών του Συμφώνου, στους τομείς της πρόληψης, προστασίας και δίωξης, β) τον συντονισμό στην εφαρμογή των εθνικών Σχεδίων Δράσης, με μέτρα διεθνικού ή περιφερειακού χαρακτήρα, γ) την εναρμόνιση των εθνικών δικαίων, όσον αφορά την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας, όπως και τη δίωξη των δραστών, δ) τη σύσταση μηχανισμού ανταλλαγής πληροφοριών για τα αδικήματα που ανακύπτουν κατά την εμπορία. Προκειμένου για την υλοποίηση του τελευταίου στόχου, ιδρύθηκε ειδική ομάδα αστυνομικής συνεργασίας και ανταλλαγής δεδομένων για όλους τους τομείς του οργανωμένου διακρατικού εγκλήματος. Μάλιστα, στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας έχουν καθιερωθεί τακτικές συναντήσεις των Αστυνομικών Διευθυντών, των παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας, με τους ομολόγους τους, στις άλλες χώρες για τον συντονισμό των δράσεων αντιμετώπισης της εμπορίας²¹⁹.

Στις 13 Δεκεμβρίου του 2000, τα παραπάνω κράτη υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης Κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (Stability Pact Palermo Anti-Trafficking Declaration). Στην Ελλάδα, η Συμφωνία περί συνεργασίας για την πρόληψη και καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος και του προσαρτημένου σε αυτήν Καταστατικού Χάρτη οργάνωσης και λειτουργίας του Περιφερειακού Κέντρου της Πρωτοβουλίας Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Κέντρο S.E.C.I.), για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, κυρώθηκε με τον νόμο Ν.2865/2000, (ΦΕΚ 271 Α΄).

Το Κέντρο SECI, αριθμεί πλέον δεκατρία μέλη, με τη συμμετοχή επιπρόσθετα της Σερβίας, και του Μαυροβουνίου. Η Πρωτοβουλία Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Southeast European Cooperative Initiative- SECI), μετεξελίχθηκε στο Κέντρο Επιβολής του Νόμου Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Southeast European Law Enforcement Center- SELEC).

Με την από 9.12.2009 Σύμβαση SELEC, τα 13 κράτη μέλη του SECI συμφώνησαν στη μετατροπή του ομώνυμου Κέντρου σε Περιφερειακό Διεθνή Οργανισμό με την επωνυμία «Κέντρο Επιβολής του Νόμου Νοτιοανατολικής Ευρώπης» προς ενίσχυση των δυνατοτήτων του Κέντρου SECI. Η χώρα μας έχει υπογράψει αλλά δεν έχει ακόμη κυρώσει τη Σύμβαση SELEC. Το θέμα που εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο μετείχε στις συναντήσεις για τη διαπραγμάτευση της ανωτέρω σύμβασης, είναι η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ωστόσο, επί του παρόντος η υπηρεσία δε μετέχει με εκπρόσωπό της στη SELEC, ενώ έχει υποβάλει παρατηρήσεις σε θέματα αρμοδιότητάς της²²⁰.

Εκτός των παραπάνω, πρωτοποριακό είναι το Σχέδιο Επιχειρησιακής-Διυπηρεσιακής Δράσης, που κατήρτισε το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, το 2006, για

²¹⁹ Δίκτυο Αριάδνη Κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, *ό.π.*, σ.155.

²²⁰ Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Κέντρου SECI, νυν SELEC, <http://www.secicenter.org/m485/SELEC>

την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης γυναικών και ανηλίκων, με την κωδική ονομασία ΙΛΑΕΙΡΑ. Βασική επιδίωξη του παραπάνω επιχειρησιακού σχεδίου, είναι η συντονισμένη και ουσιαστική δράση όλων των σχετικών και εμπλεκόμενων φορέων για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου, μέσω κοινών επιχειρήσεων πανελλαδικής εμβέλειας. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, στο τέλος του 2008 και του 2009, οργανώθηκαν ταυτόχρονα σε εθνικό επίπεδο επιχειρησιακές δράσεις, αιφνιδιαστικά και στοχευμένα στην εξάρθρωση οργανωμένων κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων.

Αποτέλεσμα, των επιχειρήσεων αυτών ήταν η σύλληψη αρκετών μαστροπών και ο απεγκλωβισμός θυμάτων σωματεμπορίας, στα οποία παρασχέθηκε φροντίδα και προστασία από τις προβλεπόμενες, για αυτό το σκοπό, δομές. Στο σημείο αυτό κρίνεται χρήσιμο να αναφερθούν ενδεικτικά κάποια στοιχεία τα οποία συνέλλεξε η Αστυνομία, όσον αφορά τον αριθμό των θυμάτων που εντοπίστηκαν και τον αριθμό των εμπόρων που τα διακίνησαν εντός της ελληνικής επικράτειας, για μια δεδομένη περίοδο ετών. Έτσι, για το διάστημα 2003-2010, σε συνολικό αριθμό 1.691 δραστών εμπορίας και σωματεμπορίας, η πλειοψηφία (925 άτομα) αφορούσε Έλληνες, 185 άτομα ήταν υπήκοοι Ρουμανίας, 151 άτομα ήταν Αλβανοί, 123 άτομα Βούλγαροι, 94 άτομα Ρώσοι, 29 άτομα Μολδαβοί, 26 άτομα Ουκρανοί και τα υπόλοιπα 158 άτομα υπήκοοι διαφόρων χωρών, εντός και εκτός Ε.Ε. Για το έτος 2011, οι δράστες ήταν 220 συνολικά, εκ των οποίων, οι 83 Έλληνες, οι 57 Ρουμάνοι, 30 Βούλγαροι, 17 Ρώσοι, 17 Αλβανοί και οι υπόλοιποι 16 από διάφορες άλλες εθνικότητες. Αντίστοιχα για το έτος 2012, οι δράστες που εντοπίστηκαν ήταν 171 άτομα. Από αυτούς, οι 39 Βούλγαροι, 38 Έλληνες, 33 Αλβανοί, 32 Ρουμάνοι και οι υπόλοιποι 29 από άλλες εθνικότητες.

Όσον αφορά τον αριθμό των εντοπισμένων θυμάτων ή θυμάτων για τα οποία υπήρξε βάσιμη υπόνοια ότι αποτελούσαν θύματα, για την επταετία 2003-2010, ο συνολικός αριθμός τους, ανήλθε σε 852 άτομα, εκ των οποίων η πλειοψηφία αφορούσε γυναίκες. Από τα θύματα αυτά 249 ήταν υπήκοοι Ρουμανίας, 196 Ρωσίας, 121 άτομα κατάγονταν από τη Βουλγαρία, 57 από την Ουκρανία, 42 από τη Νιγηρία, 37 από τη Μολδαβία, 33 από την Αλβανία, 20 από τη Λιθουανία, 19 από τη Λευκορωσία και τα υπόλοιπα 78 θύματα από διάφορες άλλες εθνικότητες. Για το έτος 2011, ο αριθμός των θυμάτων που εντοπίστηκαν, ήταν μόλις 97 άτομα, με 53 άτομα εξ' αυτών να έχουν Ρουμανική υπηκοότητα, 29 Βουλγαρική, 7 Ρωσική, 2 Αλβανική και τα υπόλοιπα 6 άτομα διάφορες άλλες υπηκοότητες. Αντίστοιχα, για το έτος 2012, τα εντοπισμένα θύματα ανήλθαν σε 94, με 44 άτομα από τη Ρουμανία, 21 από τη Βουλγαρία, 8 από την Αλβανία, 8 από τη Ρωσία, 3 από την Ελλάδα και τα υπόλοιπα 10 άτομα από διάφορα άλλα κράτη²²¹. Όπως επανειλημμένα έχει τονιστεί, τα παραπάνω μεγέθη, δεν αντιπροσωπεύουν το μέγεθος και το εύρος του προβλήματος της εμπορίας

²²¹ Πηγή: Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, Νοέμβριος 2006, Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ελληνικής Αστυνομίας, <http://www.astynomia.gr>

στη χώρα μας. Αποτελούν την «κορυφή του παγόβουνου», ένα μικρό υποπληθυσμό ατόμων στο γενικότερο πραγματικό πληθυσμό, ο οποίος είναι πολλαπλάσιος του. Πρόκειται λοιπόν, για ένα ελάχιστο αριθμό θυμάτων, που κατάφεραν να εντοπιστούν, είτε ως αποτέλεσμα της δικής τους προσπάθειας να ξεφύγουν από τα κυκλώματα, είτε κατά τη διάρκεια οργανωμένων επιχειρήσεων σε εθνικό επίπεδο, όπως αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω, στα πλαίσια του σχεδιασμού της Ελληνικής Αστυνομίας, για την εξάρθρωση κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων.

Παράλληλα, η Αστυνομία στο πλαίσιο, των δράσεων για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, συνεργάζεται με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) του Υπουργείου Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, το οποίο αποτελεί, σύμφωνα με το Ν. 3106/2003, τον εθνικό συντονιστικό φορέα του δικτύου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής αλληλεγγύης στην Ελλάδα. Το Ε.Κ.Κ.Α. λειτουργεί σε 24ωρη βάση, επτά μέρες την εβδομάδα τριημέρια τηλεφωνική γραμμή ('197'), μέσω της οποίας παρέχεται πληροφόρηση, συμβουλευτική και ψυχολογική στήριξη. Ταυτόχρονα, διαθέτει ξενώνες για την παροχή φιλοξενίας στα θύματα εμπορίας. Επίσης, το Κέντρο, ενεργοποιεί μηχανισμούς άμεσης κοινωνικής παρέμβασης, ενώ παραπέμπει στις υπόλοιπες υπηρεσίες του δικτύου του Ε.Κ.Κ.Α., καθώς και σε άλλες κοινωνικές δομές και φορείς για περαιτέρω βοήθεια.

Μέσω του Ε.Κ.Κ.Α. και τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας συνεργάζονται με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις για την παροχή αρωγής στα θύματα Εμπορίας Ανθρώπων και με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.) για τον ασφαλή επαναπατρισμό τους, ενώ πάγια τακτική είναι και η συνεργασία με τις ξένες Διπλωματικές Αρχές στην Ελλάδα, σε ό,τι αφορά στην παροχή αρωγής στα θύματα υπηκόων τους, στις υποθέσεις εμπορίας τις οποίες επιλαμβάνονται οι ελληνικές αστυνομικές αρχές²²².

Παράλληλα, το 2012 δημιουργήθηκε ειδική Γραμμή Επικοινωνίας με εξειδίκευση στην εμπορία ανθρώπων. Μάλιστα, η Πανελλαδική Γραμμή Πληροφόρησης, '1109', συμμετείχε στην εκστρατεία ενημέρωσης "Σπάστε την Αλυσίδα" που διοργανώθηκε στην Αθήνα τον Απρίλιο του 2012, στο στάδιο ΟΑΚΑ με σκοπό την ενημέρωση των μαθητών Γυμνασίων και Λυκείων στην Περιφέρεια Αττικής, για τη μάστιγα της εμπορίας ανθρώπων και της σύγχρονης δουλείας. Η εκδήλωση, η οποία ετέθη υπό την αιγίδα του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, διοργανώθηκε από την Ειδική Γραμματεία Διατροφής και Άθλησης του Υπουργείου Υγείας, το ΚΕ.Ε.ΛΠΝΟ, το Υπουργείο Εξωτερικών και το Υπουργείο Παιδείας, με την υποστήριξη της Πρεσβείας των Η.Π.Α. στην Αθήνα, του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης, και της UNICEF²²³.

Τέλος, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, σύμφωνα με τον Νόμο 3907/2011, για την αναμόρφωση του συστήματος ασύλου στην Ελλάδα, προβλέφθηκε η δημιουργία αυτοτελούς

²²² Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη <http://www.astynomia.gr>

²²³ Ανάκτηση από :<http://www.megatv.com/megamazi>

Υπηρεσίας Ασύλου. Μετά από αναβολές, επί δύο έτη, στην έναρξη εφαρμογής της νέας διαδικασίας ασύλου, υπό τη νεοσυσταθείσα Υπηρεσία Ασύλου εξαιτίας δυσκολιών σε θέματα, κυρίως, εξασφάλισης ανθρωπίνων πόρων και εξοπλισμού, ήδη από τις 7 Ιουνίου 2013, ξεκίνησε η λειτουργία του Περιφερειακού Γραφείου Ασύλου Αττικής, καθώς και η εφαρμογή της νέας διαδικασίας ασύλου, που ρυθμίζεται πλέον από το Π.Δ. 113/2013. Όσον αφορά στην εξέταση των αιτημάτων ασύλου που έχουν ήδη καταγραφεί από την αστυνομία, αυτή παραμένει στην αρμοδιότητα των αστυνομικών διευθύνσεων, ανά τη χώρα.

Επίσης, από τον Μάρτιο του 2013 λειτουργεί το πρώτο Κέντρο Πρώτης Υποδοχής (ΚΕ.Π.Υ.), στην περιοχή του Έβρου. Παρά τις ελλείψεις σε αναγκαίο προσωπικό και τις δυσκολίες για πραγματοποίηση των αναγκαίων παραπομπών σε δομές προστασίας, η λειτουργία του πρώτου ΚΕ.Π.Υ. έχει σηματοδοτήσει μια καθοριστική βελτίωση σχετικά με την καταγραφή και ταυτοποίηση των νέο-εισερχομένων, καθώς επίσης και με την κάλυψη των βασικών αναγκών τους, συμπεριλαμβανομένης της ιατρικής και ψυχολογικής στήριξης και της παροχής ενημέρωσης για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους σε γλώσσα που κατανοούν. Ιδιαίτερης σημασίας παραμένει η ανάγκη για ενίσχυση της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, μέσω της δημιουργίας Κέντρων Πρώτης Υποδοχής ή ανάπτυξης κινητών ομάδων σε βασικά σημεία εισόδου της χώρας, ιδίως στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου που αντιμετωπίζουν αυξημένο αριθμό αφίξεων.

Τέλος, σημαντική εξέλιξη αποτελεί η δυνατότητα της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής να ιδρύει και να εποπτεύει Δομές Φιλοξενίας αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανηλίκων (άρθρο 110, Ν. 4172/2013) προς υλοποίηση των υποχρεώσεων της χώρας που πηγάζουν από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2013/33/ΕΕ (Αναδιτύπωση), την οποία η χώρα οφείλει να ενσωματώσει έως τις 20 Ιουλίου 2015²²⁴.

Ωστόσο, στη μάχη της πρόληψης και καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, εκτός των κυβερνητικών θεσμικών οργάνων και φορέων, έχουν συστρατευτεί και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι οποίες αφιερώνουν τις δράσεις τους, σε θέματα πρόληψης και εξάλειψης της εμπορίας. Καθώς αποτελούν την ουσσιωδέστερη έκφραση της Κοινωνίας των Πολιτών, για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου προβλήματος, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν τουλάχιστον κάποιες από αυτές.

Για παράδειγμα, το Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΚΕΠΑΔ), αποτελεί ΜΚΟ, η οποία ασχολείται με την διασφάλιση των δικαιωμάτων του ατόμου στην Ελλάδα και στην ευρύτερη περιοχή. Μεταξύ άλλων, οι δραστηριότητές του όσον αφορά την εμπορία ανθρώπων, επικεντρώνονται στα εξής: στην παροχή νομικής και ψυχολογικής υποστήριξης σε θύματα σωματεμπορίας, στη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στη συμμετοχή στο πρόγραμμα

²²⁴Ανάκτηση από τον ιστότοπο του γραφείου στην Ελλάδα, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, <http://www.unhcr.gr/prostasia/nomiki-prostasia/o-nomos-stin-ellada/artikel/ca5d698d6e3adcf55e703a46ff92a57b.html?L=dtmyjipjetjtolt>

«ΑΣΠΙΔΑ: Καταπολεμώντας την εκμετάλλευση-Δημιουργώντας Προοπτικές», στη διενέργεια ερευνών και στη συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές για τη λήψη μέτρων και σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Τέλος, σημαντική συμβολή στην αντιμετώπιση του φαινομένου του trafficking στην Νοτιοανατολική και Ανατολική Ευρώπη, αποτελεί η ίδρυση το 2005 από το ΚΕΠΑΔ, του Περιφερειακού Δικτύου ΑΡΙΑΔΝΗ.

Το Δίκτυο ΑΡΙΑΔΝΗ, προέκυψε από τη συνεργασία 17 Μη Κυβερνητικών Οργανισμών από τις εξής χώρες: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Ελλάδα, Κροατία, Μαυροβούνιο, Μολδαβία, Ουκρανία, ΠΓΜΔ, Ρουμανία, Τουρκία, Ρωσία, Σερβία (και Κόσοβο).

Στόχος του Δικτύου είναι, η διασφάλιση της ανθρώπινης ασφάλειας και σταθερότητας, μέσω της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, στην περιοχή της ΝΑ και Ανατολικής Ευρώπης.

Οι δράσεις του Δικτύου, επικεντρώνονται στα εξής: σε τριμερή συνεργασία μεταξύ ΜΚΟ, κρατικών φορέων και Διεθνών Οργανισμών για μια αποτελεσματική πολιτική κατά της εμπορίας, σε ανταλλαγή πληροφοριών, βέλτιστων πρακτικών, τεχνογνωσίας μεταξύ των παραπάνω εταίρων, στην πρόληψη μέσω εκστρατειών πληροφόρησης, στην προστασία των θυμάτων, όπως και στη νομική, ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη τους, στην παρακολούθηση σε βάθος χρόνου, της κοινωνικής τους επανένταξης στις χώρες προέλευσης, μετά τον εθελοντικό επαναπατρισμό τους.

Το πρώτο πρόγραμμα του Δικτύου, εστίασε στην καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης στις συμμετέχουσες χώρες, όσον αφορά την εμπορία ανθρώπων. Κατά αυτόν τον τρόπο, εντοπίστηκαν οι ανάγκες και οι ελλείψεις, προκειμένου να καταρτιστεί από τις ΜΚΟ-μέλη, ένα ολοκληρωμένο και συντονισμένο σχέδιο δράσης, το οποίο ως στόχο είχε την αποτελεσματική πρόληψη και καταπολέμηση του φαινομένου στην περιοχή. Για το σκοπό αυτό εκδόθηκε σχετικό βιβλίο στις γλώσσες των χωρών-μελών του Δικτύου, με τίτλο «Καταπολεμώντας την Εμπορία Ανθρώπων-Προβλήματα και Προοπτικές»²²⁵.

Το δεύτερο πρόγραμμα, αφιερώθηκε στην αποτίμηση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την καταγραφή της κατάστασης στις χώρες-μέλη του Δικτύου και στο σχεδιασμό μελλοντικών δράσεων, ικανών για αναστροφή των τάσεων του φαινομένου, στην υπό μελέτη περιοχή και συμβατών με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της. Επίσης, παράλληλη επιδίωξη, αποτέλεσε η διεύρυνση του Δικτύου, προς περιοχές οι οποίες αν και δεν συμμετείχαν σε αυτό, εντούτοις τροφοδοτούν με μεγάλους πληθυσμούς θυμάτων τις υπόλοιπες περιοχές.

Τέλος, το τρίτο πρόγραμμα, επικεντρώθηκε στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση ευάλωτων ομάδων, στην ανταλλαγή πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των εταίρων, στη διάχυση πληροφοριών προς τους φορείς, οι οποίοι εμπλέκονται με το ζήτημα και στην

²²⁵ Βλ. Δίκτυο Αριάδνη Κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, *ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ. Προβλήματα και Προοπτικές*, επιμέλεια: Κέντρο Πρόσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Συντονιστής Δικτύου, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 2007.

ενίσχυση της συνεργασίας, μεταξύ των ΜΚΟ των χωρών προέλευσης, διέλευσης και προορισμού σε περιφερειακό επίπεδο²²⁶.

Μπροστά στη σκληρή πραγματικότητα και τις ολοένα αυξανόμενες διαστάσεις της εμπορίας, οι οποίες πολλές φορές περιλαμβάνουν και ανήλικα θύματα, «Το Χαμόγελο του Παιδιού» σε ρόλο συντονιστή εταίρου και σε συνεργασία με μια σειρά κορυφαίων φορέων στο πεδίο του «trafficking», ξεκίνησε την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού έργου «VICTOR-Παιδιά θύματα εμπορίας - Οι Ευθύνες μας», το οποίο θα καλύψει μια περίοδο δύο ετών (2013-2015) και το οποίο χρηματοδοτείται από το Κοινοτικό Πρόγραμμα «Πρόληψη και Αντιμετώπιση του Εγκλήματος», της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πρώτο βήμα της ουσιαστικής αυτής πρωτοβουλίας κατά της εμπορίας παιδιών, υπήρξε η πρώτη διακρατική συνάντηση που έλαβε χώρα στο Βουκουρέστι τον Ιούνιο του 2013. Στη συνάντηση αυτή συμμετείχαν, εκτός του ελληνικού Οργανισμού, εκπρόσωποι 15 συνολικά φορέων από διαφορετικές χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπου το φαινόμενο παρατηρείται ιδιαίτερα έντονο. Μεταξύ των συμμετεχόντων φορέων το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης & Προστασίας Του Πολίτη, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Κέντρο Επιβολής του Νόμου Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SELEC), εθνικοί, αλλά και διεθνείς Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί από τη Ρουμανία, Βουλγαρία, Σλοβενία, Ουγγαρία, Σερβία, Μολδαβία, Ουκρανία. Η πρόταση του έργου «VICTOR» που κατέθεσε «Το Χαμόγελο του Παιδιού» στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αξιολογήθηκε ως η καλύτερη πρόταση μεταξύ των κρατών μελών. Οι δράσεις υλοποίησης του έργου κινούνται στην κατεύθυνση αντιμετώπισης του φαινομένου με ειδικότερους στόχους: τη δημιουργία δομών σταθερής συνεργασίας μεταξύ των φορέων που καλύπτουν ευρύτερα το φάσμα αντιμετώπισης του φαινομένου, την ανάπτυξη πιλοτικών κόμβων ενημέρωσης και παρέμβασης σε τέσσερα κράτη της περιοχής, την οργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων για στελέχη υπηρεσιών και επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στην αντιμετώπιση του φαινομένου, την πραγματοποίηση εκστρατείας ευαισθητοποίησης που θα καλύψει τόσο τις χώρες προέλευσης, όσο και τις χώρες προορισμού με στόχο την ενημέρωση του κοινού, την πληροφόρηση ευαίσθητων ομάδων/ δυνητικών θυμάτων και τον περιορισμό της ζήτησης²²⁷.

Μια άλλη ΜΚΟ, που ασχολείται με το trafficking, είναι η A21, η οποία ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη με σκοπό τη δραστηριοποίηση της στην εξάλειψη της δουλείας στον 21ο αιώνα, και συγκεκριμένα της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων²²⁸. Για το σκοπό αυτό, η ΜΚΟ, εστιάζει τις δράσεις της σε τέσσερις βασικούς άξονες: α) στην πρόληψη μέσα από εκστρατείες ενημέρωσης οι οποίες απευθύνονται ιδιαίτερα στους νέους και σε χώρους όπως σχολεία, ορφανοτροφεία, πανεπιστήμια, β) στην προστασία των θυμάτων, με ξενώνες και σπίτια μετάβασης,

²²⁶ Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Κέντρου Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, <http://www.kepad.gr/ariadne.php?mId=9>

²²⁷ Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Οργάνωσης Το Χαμόγελο του Παιδιού, <http://www.hamogelo.gr>

²²⁸ Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Οργάνωσης A21, <http://www.a21.gr/content/our-mission/gjr4g9>

γ) στην ποινική δίωξη των δραστών και δ) στην συνεργασία με φορείς νόμου, εθελοντικές οργανώσεις, παρόχους υπηρεσιών.

Ιδιαίτερα η ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού μέσα από την ενημέρωση του για το ζήτημα της εμπορίας, στοχεύει και σε μελλοντικούς πελάτες-χρήστες σεξουαλικών υπηρεσιών, από εξαναγκαστικά διακινηθέντα εκδιδόμενα άτομα. Απώτερος στόχος, είναι η αποτροπή της συμμετοχής τους στην απάνθρωπη εκμετάλλευση συνανθρώπων τους, η οποία δημιουργώντας ζήτηση, συντηρεί επ' αόριστον τον φαύλο κύκλο του οργανωμένου εγκλήματος. Η προστασία προς τα θύματα ξεκινά με την παροχή στέγασης σε αυτά, στον Ξενώνα Κρίσης και Φροντίδας, ο οποίος λειτουργεί από το 2008. Στον Ξενώνα, τα διασωθέντα θύματα έρχονται σε επαφή με εκπροσώπους της δικαιοσύνης και της αστυνομίας, προκειμένου να πιστοποιηθούν ως θύματα εμπορίας και να κάνουν χρήση των ευεργετημάτων, που προβλέπει για αυτά η νομοθεσία. Κατά τη διάρκεια της τρίμηνης περιόδου περίσκεψης, τα θύματα έχουν πλήρη ιατροφαρμακευτική φροντίδα, ενώ τους παρέχονται νομικές υπηρεσίες. Επιπλέον, το πρόγραμμα αποκατάστασης, περιλαμβάνει εκπαίδευση για απόκτηση βασικών δεξιοτήτων, μαθήματα γλώσσας και φυσικές δραστηριότητες, προκειμένου, τα θύματα όσο το δυνατόν ταχύτερα, να αποκαταστήσουν τα ψυχολογικά και σωματικά τραύματα, που έχουν υποστεί κατά τη διάρκεια της εκμετάλλευσής τους. Παράλληλα, στην Ελλάδα το 2010, εγκαινιάστηκε το Πρόγραμμα Μετάβασης, με στόχο την παρακολούθηση και υποστήριξη των θυμάτων μετά την απομάκρυνσή τους από τους χώρους εκμετάλλευσης, προκειμένου να επανενταχθούν ομαλά και οριστικά στην κοινωνία. Για το σκοπό αυτό, παρέχονται στα άτομα, επαγγελματικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες, μαθήματα γλώσσας, ιατρική και ψυχολογική υποστήριξη, στέγαση και οικονομικά βοηθήματα για αξιοπρεπή και αυτάρκη διαβίωση. Το Πρόγραμμα, επεκτάθηκε στην Ουκρανία το 2011, όπως και στη Βουλγαρία το 2012.

Τέλος, το πρόγραμμα συνεργασίας της A21, περιλαμβάνει επικοινωνία και κοινές δράσεις με Μ.Κ.Ο. ή συναφείς εθελοντικές οργανώσεις, συνεργασία με επίσημους φορείς που έρχονται σε επαφή με το ζήτημα της εμπορίας και διακίνησης, όπως: αστυνομία, υπηρεσίες φύλαξης συνόρων, πρεσβείες αλλοδαπών, προκειμένου να ενδυναμωθούν οι κοινές δράσεις και να διευκολυνθεί ο εντοπισμός των θυμάτων και η απηνής δίωξη των διακινητών.

Η Κλίμακα, αποτελεί μια Οργάνωση, η οποία με τις δράσεις της στοχεύει στην παροχή προστασίας και υποστήριξης στα θύματα trafficking. Έχει υπογράψει Μνημόνιο Συνεργασίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, το οποίο συνυπογράφουν 7 Υπουργεία, 12 Μ.Κ.Ο. και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, ενώ συμμετέχει στην διπυργική επιτροπή για την καταπολέμηση του φαινομένου. Είναι εγγεγραμμένη στο Ειδικό Μητρώο της Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας του Υπουργείου Εξωτερικών και έχει αναλάβει με την υποστήριξη της ΥΔΑΣ, την δημιουργία καταφυγίου για τις διακινούμενες αλλοδαπές γυναίκες. Το καταφύγιο

«ΧΛΟΗ», δυναμικότητας 12 ατόμων, προσφέρει στις γυναίκες θύματα trafficking, αλλά και στις γυναίκες που έχουν υποστεί συστηματική βία, βασανιστήρια ή είναι θύματα πολεμικών συρράξεων, μια σειρά παροχών, όπως: στέγαση και διατροφή, ιατρική, ψυχολογική ή/και ψυχιατρική παρακολούθηση, νομική αρωγή, εκμάθηση Ελληνικών, εργασιακή αποκατάσταση, κοινωνική ένταξη ή/και εθελοντικό επαναπατρισμό. Εκτός από τη λειτουργία του καταφυγίου-ξενώνα, η Κλίμακα έχει δημιουργήσει κέντρο ημέρας-υποδοχής, όπου πραγματοποιεί τις πρώτες συναντήσεις με τις ενδιαφερόμενες και προχωρεί στην ενημέρωση των θυμάτων. Παράλληλα, έχει συστήσει ομάδα παρέμβασης στην κρίση, με εμπειρία στο streetworking, δηλαδή στην προσέγγιση των θυμάτων στους χώρους εργασίας τους, προκειμένου να τις ενημερώνει για τα δικαιώματά τους και τις εναλλακτικές δυνατότητες που μπορούν να έχουν όταν απομακρυνθούν από το χώρο εκμετάλλευσής τους²²⁹.

Το Stop Trafficking of People Now (STOPNOW) είναι Πρόγραμμα του Κέντρου Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη (ΚΕΔΕ), το οποίο ως Μ.Κ.Ο., ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 2001, με αποκλειστικό στόχο την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης γυναικών και παιδιών για σεξουαλική εκμετάλλευση. Οι δράσεις του Προγράμματος, χρηματοδοτούνται από την Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ) του Υπουργείου Εξωτερικών.

Το STOPNOW δραστηριοποιείται στην Ελλάδα, τα Βαλκάνια, ιδιαίτερα στην Αλβανία, και τις χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης, κυρίως στην Ουκρανία και Γεωργία. Στοχεύοντας στην πρόληψη και περιστολή του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας, αλλά και στη χάραξη αποτελεσματικής κοινωνικής πολιτικής, ενεργοποιεί δράσεις όπως είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης στην Ελλάδα, σε όλα τα επίπεδα: παιδεία, ΜΜΕ, εργασιακές ομάδες, ειδικές πληθυσμιακές ομάδες. Επιπλέον, καθώς το Πρόγραμμα αποσκοπεί στην αρωγή και κοινωνική επανένταξη των θυμάτων, συμμετέχει στη δημιουργία Κέντρων Υποδοχής και Στήριξης θυμάτων. Ταυτόχρονα, επειδή το STOPNOW δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον εθελοντικό επαναπατρισμό, και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων, η συνεργασία με Μ.Κ.Ο. από τις χώρες προέλευσης των διακινούμενων γυναικών, αποσκοπεί στην διασφάλιση των κατάλληλων και ασφαλών όρων επαναπατριsmού και την ομαλή κοινωνικοποίηση για τα πρόωγα θύματα εμπορίας, γυναικών και παιδιών. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι μια από τις δράσεις περιλαμβάνει τη δημιουργία τράπεζας δεδομένων –έπειτα από έρευνες πεδίου με ποιοτικές και ποσοτικές παραμέτρους- η οποία θα συμβάλλει στην καταγραφή και τεκμηρίωση των διαστάσεων του φαινομένου στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια²³⁰.

²²⁹ Ανάκτηση από τον ιστότοπο της ΜΚΟ Κλίμακας, <http://www.klimaka.org.gr>

²³⁰ Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Κέντρου Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη (ΚΕΔΕ), <http://www.kede.org/index.php?do=article&pcid=35>

4.Ευρωπαϊκές πολιτικές και δράσεις για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων

Η πολιτική δέσμευση σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, αποτυπώνεται σε ένα αρκετά μεγάλο αριθμό πρωτοβουλιών, μέτρων και προγραμμάτων χρηματοδότησης, τα οποία έχουν εκπονηθεί για το σκοπό αυτό, τόσο εντός της Ένωσης όσο και σε τρίτες χώρες, ήδη από τη δεκαετία του 1990. Πλέον, το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων και η σεξουαλική εκμετάλλευση ειδικά των γυναικών, αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ότι αποτελεί ιδιαίτερο πρόβλημα εντός της Ε.Ε.

Εξάλλου, ως απόρροια της δέσμευσης της Ε.Ε. στις διεθνείς συμβάσεις που πραγματεύονται το ζήτημα της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, η Ένωση το αναγνώρισε σχετικά νωρίς, βάσει και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Το 1950, τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, υιοθέτησαν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, ως *sine qua non* συνθήκη, για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η καινοτομία της συνίστατο στην θεμελίωση ενός πρωτότυπου συστήματος διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων των ανθρώπων, με το οποίο παρείχε στα άτομα, το πλεονέκτημα του δικαστικού ελέγχου, όσον αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων τους²³¹. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση, υλοποιείται μέσω τριών οργάνων: της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, και της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Οι τρεις αυτοί οργανισμοί, είναι επιφορτισμένοι να δέχονται και να αξιολογούν τις προσφυγές που υποβάλλονται από ένα κράτος ή ενδεχομένως από κάποιο φυσικό πρόσωπο, ή να διευθετούν μια διαφορά σε περίπτωση που η υπόθεση δεν έχει καταλήξει στην αρμοδιότητα του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Ειδικά η Επιτροπή, μπορεί να γίνει αποδέκτης διαμαρτυριών ατόμων ή ΜΚΟ, σχετικά με παραβιάσεις δικαιωμάτων που προβλέπονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση. Συνακόλουθα, μεμονωμένα θύματα των οποίων τα δικαιώματα έχουν πληγεί από τη μη εφαρμογή των προβλεπομένων στη Σύμβαση, μπορούν να θεωρήσουν τα κράτη ως υπεύθυνα για αυτό και να προσφύγουν εναντίον τους.

Όμως, ενώ οι ενστάσεις οι οποίες αφορούν παραβιάσεις συνθηκών, οφείλουν να απευθύνονται και να βαρύνουν τις κυβερνήσεις, όσον αφορά την περίπτωση των θυμάτων εμπορίας, οι αξιώσεις τους μπορούν να στραφούν εναντίον συγκεκριμένου διακινητή ή προαγωγού, εάν η παραβίαση των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, συναρτάται με την αποτυχία του κράτους να εφαρμόσει για αυτά, τις προβλέψεις της Σύμβασης²³².

Θα πρέπει βέβαια, να διευκρινισθεί, ότι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση, δεν αναφέρεται ρητά στο trafficking γυναικών, με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση. Ωστόσο, τα άρθρα 3 και 4,

²³¹ Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., για τη νομοθεσία, www.europa.eu/legislation_summaries/glossary/eu_human_rights_convention_el.htm

²³² Katrin Corrigan, *ό.π.*, σ.σ.174-176.

προβλέπουν την προστασία από τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη συμπεριφορά ή την τιμωρία. Επίσης, στο άρθρο 4, δηλώνεται ευθέως ότι κανείς δεν πρέπει να κρατείται σε συνθήκες σκλαβιάς ή εξαναγκαστικής εργασίας, ενώ το άρθρο 14, διασφαλίζει την συμμετοχή όλων των ατόμων αδιακρίτως φυλής ή φύλου, στα δικαιώματα και τις ελευθερίες που περιέχονται στη Σύμβαση. Μάλιστα, αρκετές υποθέσεις έχουν βασιστεί στις προβλέψεις της Σύμβασης για να δικαιώσουν γυναίκες οι οποίες έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής βίας²³³.

Ωστόσο, πριν εκτεθεί η τρέχουσα ευρωπαϊκή στρατηγική αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων, παρενθετικά και συνεχίζοντας από προηγούμενες ενότητες -όπου παρουσιάστηκε αφενός, η εξελικτική πορεία στην θεωρητική αντιμετώπιση της πορνείας και της εμπορίας ανθρώπων, αφετέρου η επίδραση των θέσεων αυτών στη σύνταξη σχετικών διεθνών κειμένων- θα πρέπει να αναφερθεί, ότι η διείδυση της φεμινιστικής προσέγγισης, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όσον αφορά την αντιμετώπιση εν γένει της βίας κατά των γυναικών, πλαισίωσε και το ζήτημα της πορνείας με ένα διαφορετικό μέχρι τότε τρόπο, επιτρέποντας την επίσημη αναγνώριση μεταξύ εκούσιας και εξαναγκαστικής πορνείας. Η μέχρι τότε σύνδεση μεταξύ πορνείας και trafficking διατηρήθηκε, έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990, οπότε προέκυψε σύγκλιση θέσεων μεταξύ φεμινιστών που ανήκαν στους Πράσινους και φεμινιστών ακτιβιστών από οργανώσεις που προάσπιζαν τα δικαιώματα των εργαζομένων στο σεξουαλικό χώρο. Η αποσύνδεση της πορνείας από το trafficking, υπήρξε προφανής στο Ψήφισμα του 1993, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο καλούσε τα κράτη μέλη, να προβούν στο σχεδιασμό και στη λήψη μέτρων προστασίας και αρωγής για τα θύματα, στη θέσπιση προγραμμάτων προστασίας μαρτύρων και στην παροχή προσωρινής άδειας διαμονής, σε όσα θύματα ήταν πρόθυμα να συνεργαστούν με τις αρχές, για την ποινική δίωξη και την προσαγωγή των διακινητών και εμπόρων, ενώπιον της δικαιοσύνης²³⁴.

Η αποσύνδεση της πορνείας από το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων, ήταν εμφανής και σε μεταγενέστερες εκθέσεις σχετικές με τη λήψη μέτρων, τόσο στο Κοινοβούλιο όσο και στην Επιτροπή. Η πολύ σημαντική έκθεση Colombo Svevo του 1995, για το trafficking ατόμων, αποδέχτηκε τη διάκριση μεταξύ εκούσιας και αναγκαστικής πορνείας, όπως και το γεγονός ότι πολλές διακινούμενες γυναίκες, είναι στην πραγματικότητα, μετανάστριες²³⁵. Δεν απαίτησε την

²³³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα, της ισχύος των προβλεπομένων στα προαναφερόμενα άρθρα της Σύμβασης, είναι ο χαρακτηρισμός των μαζικών βιασμών που υπέστησαν γυναίκες, από τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής, κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, ως απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Η ελληνική κυβέρνηση, υποστήριξε ότι οι μαζικοί βιασμοί, συνιστούσαν εξαναγκαστική εκπόρνευση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θεώρησε ότι η Τουρκία παραβίασε το άρθρο 3 της Σύμβασης, περί απάνθρωπης μεταχείρισης, καθώς απέτυχε να εμποδίσει τους στρατιώτες της, από τέτοιες πράξεις. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε, η συγκεκριμένη υπόθεση είναι χρήσιμη για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων που προκύπτουν από το trafficking, καθώς αποδεικνύει ότι η μαστροπεία, η οποία είναι παρεμφερές αδίκημα, με την εξαναγκαστική πορνεία, διαπράχθηκε από τους Τούρκους, περιγράφεται ως εξευτελιστική μεταχείριση, η οποία παραβιάζει το άρθρο 3, της Σύμβασης. Βλ. Katrin Corrigan, *ό.π.*, σ.177.

²³⁴ Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.151.

²³⁵ Στις 14 Δεκεμβρίου 1995, ένα από τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η Ιταλίδα Maria Paola Colombo Svevo, υπέβαλε αναφορά στην Επιτροπή, Πολιτικών Ελευθεριών και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωκοινοβουλίου, σχετικά

εξάλειψη όλων των μορφών πορνείας και παρά την αντίδραση των συντηρητικών, το Κοινοβούλιο, την υποστήριξε σε σημαντικό βαθμό την επόμενη χρονιά με Ψήφισμα. Το Ψήφισμα του 1996, ανέδειξε την ανάγκη αυξημένης συνεργασίας εντός της Ε.Ε., αλλά και με τρίτες χώρες οι οποίες τροφοδοτούσαν με πληθυσμούς γυναικών όλη την Ευρώπη. Εξάλλου, το αντίστοιχο Ψήφισμα που είχε προηγηθεί λίγα χρόνια πριν, το 1989, από το ίδιο θεσμικό όργανο, είχε ήδη προτείνει ένα ευρύ πλαίσιο νομικών και μη νομικών μέτρων, για την αντιμετώπιση της εμπορίας γυναικών, ενώ είχε ζητήσει την επικύρωση της Σύμβασης του 1949, από όσα κράτη δεν το είχαν ήδη πράξει. Ταυτόχρονα, η καινοτομία του Ψηφίσματος του 1989, εντοπίζονταν στην πρότασή του για την ανάπτυξη εθνικών προγραμμάτων ενημέρωσης και αποκατάστασης των θυμάτων εμπορίας. Έτσι, η σύνδεση του Ψηφίσματος του 1996, με αυτό του 1989, προέκυπτε από την εξειδίκευση πλέον, στα νομικά και μη νομικά μέτρα που θα έπρεπε να εφαρμοσθούν, ενώ εμφαντικά τόνιζε την ανάγκη χάραξης κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής και υπερεθνικής συνεργασίας, για συντονισμένη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων²³⁶.

Το ίδιο έτος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δεν μπορούσε πλέον να παραβλέπει το ζήτημα του trafficking. Καθώς οι ραγδαίες εξελίξεις που εμφανίστηκαν με την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και την ανατροπή του κομμουνισμού στις χώρες του ανατολικού μπλοκ, δημιούργησαν μια άνευ προηγουμένου αύξηση της διακίνησης και εμπορίας ατόμων από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, η επίλυση του προβλήματος πρόβαλε επιτακτική με άμεση αντιμετώπιση σε επίπεδο Ένωσης. Εξάλλου, με την τότε επικείμενη διεύρυνση της Ένωσης, καθίστατο πλέον προφανές, ότι η Ε.Ε., θα ήταν υπεύθυνη για τη διαχείριση ενός εξαιρετικά μεγάλου πληθυσμού γυναικών που προέρχονταν από τις συγκεκριμένες χώρες. Ταυτόχρονα, ειδικά η προσχώρηση στην Ε.Ε., το 1995, της Αυστρίας και των Σκανδιναβικών χωρών, όπως η Σουηδία και η Φινλανδία, οι οποίες διέθεταν μακρά παράδοση σε θέματα ισότητας φύλων, συνέβαλαν καταλυτικά, προς την ανάπτυξη πολιτικής αντιμετώπισης του trafficking, με ενσωματωμένη τη διάσταση του φύλου (gender mainstreaming)²³⁷. Μάλιστα, η τότε Ευρωπαϊκή Επίτροπος, η Σουηδή Anita Gradin,

με το trafficking, η οποία αποτέλεσε τη βάση για το σχετικό Ψήφισμα του Κοινοβουλίου. Το Ψήφισμα Colombo Svevo, καλούσε τα κράτη μέλη να χαρακτηρίσουν το trafficking, ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ως σοβαρή μορφή εγκλήματος. Προκειμένου για την αντιμετώπιση του, καλούσε τα κράτη μέλη, να δημιουργήσουν νομικό πλαίσιο, το οποίο θα ποινικοποιούσε εφεξής, την εμπορία, όπως επίσης να θεσπίσουν προληπτικά μέτρα αντιμετώπισης ειδικά στις χώρες καταγωγής και να αναλάβουν την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων. Τα κράτη θα έπρεπε να προχωρήσουν σε κοινή και συνδυαστική πολιτική αντιμετώπισης της εμπορίας, η οποία θα περιελάμβανε την πρόληψη, την αποτροπή, την δίωξη των διακινητών και την αποκατάσταση των θυμάτων. Παράλληλα, το Ψήφισμα, πρότεινε την ανάληψη δράσης σε διεθνικό επίπεδο, προκειμένου η παρωχημένη Σύμβαση των Η.Ε. του 1949, να αντικαθίστατο με μια νέα Σύμβαση. Τέλος, υπήρχε η πρόταση να οριστεί ειδικός εισηγητής για την εμπορία ανθρώπων, στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Η.Ε. Έκτοτε, το συγκεκριμένο Ψήφισμα, αποτελεί τη βάση των προγραμμάτων anti-trafficking, που προτείνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Βλ. και Ψήφισμα σχετικά με την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, για τη σωματεμπορία γυναικών προς σεξουαλική εκμετάλλευση (COM(96)0567-C4-0638/96),

Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, www.europarl.europa.eu/

²³⁶ Katrin Corrigan, *ό.π.*, σ.σ.177-178.

²³⁷ Sonia Mazey, *Gender Mainstreaming Strategies in the E.U.: Delivering on an Agenda?*, Feminist Legal Studies, Kluwer Law International, Netherlands, 2002, σ. 229.

οργάνωσε το 1996 το πρώτο Ευρωπαϊκό Συνέδριο για την Εμπορία στην Βιέννη, εγκαινιάζοντας τα προγράμματα STOP και DAPHNE, για την προώθηση δράσεων για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών²³⁸. Η θέση της, η οποία ήταν ξεκάθαρα υπέρ της κατάργησης της πορνείας ως καθοριστικής συνιστώσας για την εμφάνιση και ανάπτυξη του trafficking, βρήκε συμμάχους εντός του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών (European Women's Lobby). Το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών (EWL), ιδρύθηκε το 1990, με την προτροπή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προκειμένου να συναθροιστούν όλες οι γυναικείες οργανώσεις σε έναν οργανισμό²³⁹.

Ωστόσο, η νέα τάση για συμπερίληψη της οπτικής του φύλου (gender mainstreaming), στις ευρωπαϊκές πολιτικές, ενδυνάμωσε τον ρόλο του EWL στη διαμόρφωση πολιτικής, εντός της Ε.Ε.²⁴⁰. Από το 1997, το EWL απέκτησε ενεργό συμμετοχή σε τομείς πολιτικής οι οποίοι

²³⁸ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών υιοθέτησε Απόφαση δημιουργίας του ειδικού προγράμματος DAPHNE III, ως τμήματος του γενικού Προγράμματος «Θεμελιώδη Δικαιώματα και Δικαιοσύνη. Το DAPHNE III, αποτελεί την πιο πρόσφατη φάση του προγράμματος DAPHNE και καλύπτει την περίοδο 2007-2013. Το πρόγραμμα, αποσκοπεί στην πρόληψη και στην καταπολέμηση όλων των μορφών βίας, ιδίως της σωματικής, της σεξουαλικής και της ψυχολογικής εις βάρος των παιδιών, των νέων και των γυναικών. Επίσης, στοχεύει στην προστασία των θυμάτων και των ομάδων πληθυσμού, με αυξημένο βαθμό επιδεκτικότητας σε μορφές βίας, λόγω ευάλωτης θέσης, προκειμένου να επιτύχει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της σωματικής και πνευματικής υγείας, της κοινωνικής ευημερίας και συνοχής σε όλη την επικράτεια της Ένωσης. Το Πρόγραμμα DAPHNE III, βασίζεται στα επιτεύγματα των προηγούμενων του προγραμμάτων DAPHNE (2000-2003) και Daphne II (2004-2008).

Βλ. Απόφαση (ΕΚ) αριθ. 779/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2007.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., σχετικά με τη νομοθεσία,

www.europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european-union/133600_el.htm

²³⁹ Το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών (European Women's Lobby) συνιστά Διεθνή ΜΚΟ, η οποία εκπροσωπεί περισσότερες από 2.500 γυναικείες οργανώσεις, με αντιπροσωπείες σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Οι Οργανώσεις-Μέλη εργάζονται εθελοντικά, σε όλους τους τομείς της οικονομικής, κοινωνικής πολιτικής, πολιτιστικής, εργασιακής ζωής, με στόχο την ισότιμη, δημοκρατική συμμετοχή και μεταχείριση γυναικών και ανδρών, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις. Το Λόμπυ, είναι θεσμική συνομιλήτριά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Επιτροπής, του Συμβουλίου των Υπουργών, των Εθνικών Κυβερνήσεων, αλλά και όλων των λοιπών οργάνων και Οργανισμών, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Οι δράσεις του αφορούν, μεταξύ άλλων, την ενσωμάτωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης γυναικών και ανδρών σε όλα τα μέτρα και τις πολιτικές, την ενημέρωση και προώθηση ζητημάτων που σχετίζονται με την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, την παράνομη διακίνηση τους, την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό, την ισόρροπη συμμετοχή και των δύο φύλων σε θέσεις ευθύνης και την εναρμόνιση της προσωπικής, της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής. Η βελτίωση της νομοθεσίας και της καθημερινής πρακτικής, η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, η προώθηση πολιτικών που ενσωματώνουν την οπτική του φύλου, μέσω των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων, για την καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού, αποτελούν τους τομείς δράσεις του Λόμπυ. Παράλληλα, σημαντική είναι η υποστήριξη που προσφέρει για την ενδυνάμωση της συμμετοχής των γυναικών σε θέσεις πολιτικής ευθύνης και για την επαρκή εκπροσώπησή των, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο πολιτικής.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών, www.womenlobby.org

²⁴⁰ Η αρχή του Gender Mainstreaming (ενσωμάτωση της ισότητας των δύο φύλων), συνίσταται στον συνυπολογισμό των ανισοτήτων στις συνθήκες, τις καταστάσεις και τις ανάγκες των ανδρών και των γυναικών στο σύνολο των κοινοτικών πολιτικών και ενεργειών.

Η Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ενσωμάτωση της ισότητας των ευκαιριών μεταξύ των γυναικών και των ανδρών στο σύνολο των κοινοτικών πολιτικών και στόχων» COM(1996) 67 τελικό, υπήρξε από τις πρώτες ενέργειες η οποία ενσωμάτωσε την οπτική του φύλου στις ευρωπαϊκές πολιτικές αναπτύσσοντας το κοινοτικό κεκτημένο σε θέματα ισότητας και προοπτικών δράσης σε διάφορους τομείς, όπως : η απασχόληση και η αγορά εργασίας, η εκπαίδευση και κατάρτιση, τα δικαιώματα των ατόμων (η Επιτροπή προέβη σε ενέργειες για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, την καταπολέμηση της εμπορίας και υπέρ της επανένταξης στην κοινωνία των θυμάτων της), η αναπτυξιακή συνεργασία, η πληροφόρηση, η πολιτική για το προσωπικό της Επιτροπής μέσω θετικών ενεργειών. Η Έκθεση προόδου που συνέταξε αργότερα η Επιτροπή (COM (1998) 122, τελικό), όσον αφορά τα αποτελέσματα που προκάλεσε η ανακοίνωση, ανέφερε σημαντική πρόοδο στο συνυπολογισμό της ισότητας γυναικών-ανδρών στις κοινοτικές πολιτικές και ενέργειες. Μεταξύ αυτών ήταν και η συνεργασία που αναπτύχθηκε μεταξύ των κρατών μελών στην εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και ειδικά στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, η όλο και κεντρικότερη θέση των γυναικών θυμάτων ένοπλων συρράξεων και η σημασία που αποδίδει το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της Επιτροπής στην ισότητα των ευκαιριών.

παραδοσιακά, δεν συμπεριελάμβαναν την διάσταση του φύλου, σε πολιτικές όπως: η ενέργεια, η πολιτική ανταγωνισμού, το εμπόριο, οι εξωτερικές σχέσεις. Ταυτόχρονα, η υποεκπροσώπηση των γυναικών σε ορισμένα θεσμικά όργανα, αναστράφηκε σε σημαντικό βαθμό, ενώ το Λόμπυ καλείται πλέον όλο και συχνότερα να συμμετάσχει στις διαδικασίες διαμόρφωσης πολιτικής²⁴¹. Ωστόσο, πριν από τη Διάσκεψη του Πεκίνου, το Λόμπυ, δεν είχε αναπτύξει σαφείς θέσεις για το θέμα της αντιμετώπισης του trafficking. Το ζήτημα της εξαναγκαστικής πορνείας που αναπτύχθηκε στην Πλατφόρμα Δράσης και το οποίο άφηνε το περιθώριο για την αναγνώριση της σεξουαλικής απασχόλησης, ώθησε το Λόμπυ, να λάβει θέση σχετικά με το ζήτημα. Η στάση του υπέρ της κατάργησης κάθε μορφής πορνείας, βρήκε στήριξη από τους Γάλλους καταργητιστές και τους Σουηδούς φεμινιστές της αριστερής μερίδας, οι οποίοι τάχθηκαν με σθένος, κατά της υπεράσπισης της σεξουαλικής εργασίας και της αποσύνδεσης της πορνείας από την εμπορία ανθρώπων. Η στάση αυτή οδήγησε σε ψήφισμα από το Λόμπυ, όπου καταδικάζονταν και οι δύο θέσεις, ενώ λίγο αργότερα η συνεργασία με τον Συνασπισμό Εναντία στο Εμπόριο Γυναικών (CATW:Coalition Against Trafficking in Women), οδήγησε στην έκδοση το 2001, νέου Ψηφίσματος, το οποίο καλούσε τα κράτη μέλη του, να προχωρήσουν σε τιμωρία των πελατών²⁴². Αν και απέσπασε σημαντική υποστήριξη από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Γυναικών (Committee of Women's Rights)²⁴³, εντούτοις αρκετοί άλλοι, υιοθέτησαν την διάκριση μεταξύ εξαναγκαστικής πορνείας και σεξουαλικής εργασίας και υποστήριξαν την αποσυσχέτισή τους, από το φαινόμενο του trafficking. Σε αυτό, βρήκαν έρεισμα από τις σχετικές συνθήκες της Ε.Ε., οι οποίες αντιμετώπισαν το trafficking, ως υπερεθνικό ζήτημα που άπτεται στη δικαιοδοσία της Ε.Ε., ενώ την πορνεία ως ζήτημα, το οποίο θα πρέπει να διαχειρίζεται σε εθνικό επίπεδο.

Η παραπάνω Ανακοίνωση αποτελεί προέκταση του ρόλου που διαδραμάτισε η Ε.Ε., κατά την τέταρτη Παγκόσμια διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες, στο Πεκίνο το Σεπτέμβριο του 1995. Ακολούθησε η Ανακοίνωση της Επιτροπής «Προς μια κοινοτική στρατηγική-πλαίσιο για την ισότητα των φύλων» COM (2000) 335, τελικό, με την οποία η Ε.Ε., θέσπισε κοινοτική στρατηγική-πλαίσιο σε θέματα ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών. Το συγκεκριμένο πλαίσιο ενεργειών, επιτρέπει την ένταξη του ζητήματος της ισότητας ευκαιριών σε όλες τις κοινοτικές δράσεις, κατά τρόπο, ώστε αυτές να συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου της εξάλειψης των ανισοτήτων και την προαγωγή της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων. Εξάλλου, η ισότητα των φύλων, αναφέρεται ρητά στο άρθρο 23, παράγραφος 1, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., της 7ης Δεκεμβρίου 2000 (Επίσημη Εφημερίδα C 364/18.12.2000) : «Η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών θα πρέπει να διασφαλίζεται σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της απασχόλησης, της εργασίας και της αμοιβής»

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε.,
http://www.europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/c10921_el.htm

²⁴¹ Sonia Mazey, *ό.π.*, σ.228.

²⁴² Joyce Outshoorn, *ό.π.*, σ.152.

²⁴³ Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων της Ε.Ε., είναι αρμόδια για τον ορισμό, την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων της γυναίκας, εντός και εκτός της Ε.Ε., καθώς και για την πολιτική των ίσων ευκαιριών, η οποία περιλαμβάνει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, όσον αφορά τις ευκαιρίες, που τους παρέχονται στην αγορά εργασίας, αλλά και τη μεταχείρισή τους σε αυτή. Στοχεύει στην κατάργηση όλων των μορφών διάκρισης που βασίζονται στο φύλο. Επίσης, αποσκοπεί στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, σε όλους τους τομείς πολιτικής, ενώ παράλληλα παρακολουθεί την εφαρμογή των διεθνών συμφωνιών και συμβάσεων που άπτονται των δικαιωμάτων των γυναικών. Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου/Επιτροπές, www.europarl.europa.eu/committees/el/femm/home.html

Συνακόλουθα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αργότερα το Συμβούλιο των Υπουργών, εστίαζε μόνο στο ζήτημα του trafficking, όπως για παράδειγμα στην Ενιαία Πράξη του 1997 (Joint Action), η οποία υποχρέωσε τα κράτη μέλη να ποινικοποιήσουν την εμπορία, να λάβουν μέτρα στις εθνικές τους στρατηγικές αλλά και σε συνεργασία με άλλα κράτη μέλη, για την προσαγωγή και δίωξη των διακινητών, με παράλληλη κατάσχεση των παράνομων προσόδων τους, για την παροχή προστασίας στους μάρτυρες που θα κατέθεταν σε υποθέσεις εμπορίας, όπως και για την παροχή προστασίας και αρωγής στα θύματα και στις οικογένειές τους, προκειμένου τα τελευταία να μπορέσουν να συνεργαστούν με τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές, για την ποινική δίωξη των διακινητών²⁴⁴.

Στις 19 Μαΐου 2000, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, υιοθέτησε Ψήφισμα, βάσει της Ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το ίδιο και το Συμβούλιο, με θέμα «Περαιτέρω ενέργειες στην καταπολέμηση της σωματεμπορίας γυναικών»²⁴⁵. Στο Ψήφισμα, αποδοκιμάστηκε η εμπορία γυναικών, ως κατάφωρη παραβίαση των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εξ' αυτού κατονομάστηκε ως εγκληματική πράξη. Ταυτόχρονα, η εξαναγκαστική πορνεία αναγνωρίστηκε ως σοβαρό έγκλημα, ενώ η παρατηρούμενη αύξηση του trafficking γυναικών, αξίωνε την εντατικοποίηση των δράσεων και την αύξηση στη χρηματοδότηση συναφών προγραμμάτων, μέσω μιας ισχυρής πανευρωπαϊκής στρατηγικής για την εξάλειψη του φαινομένου. Επίσης, στο περιεχόμενο του Ψηφίσματος, η Επιτροπή παροτρύνθηκε να παράσχει ένα κοινό ορισμό του τι συνιστά trafficking, προκειμένου να υπάρχει ενιαία εννοιολόγηση του αδικήματος, μεταξύ των κρατών μελών, ενώ συνεχίζοντας στο πνεύμα της Ενιαίας Πράξης του 1997, προτάθηκε στα κράτη μέλη να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν προγράμματα πρόληψης, προστασίας μαρτύρων και θυμάτων με παράλληλη αυστηροποίηση των ποινών για τους διακινητές. Άξια αναφοράς είναι επίσης, η προτροπή προς τα κράτη μέλη, να ποινικοποιήσουν την εξαναγκαστική πορνεία και την εμπορία γυναικών στις εθνικές τους νομοθεσίες, να βελτιώσουν το συντονισμό των προσπαθειών τους σε εθνικό επίπεδο, όπως και να δημιουργήσουν κεντρική αρχή αποκλειστικά για την καταπολέμηση του trafficking και των συναφών με αυτό εγκληματικών πράξεων, να δημιουργήσουν ή να ενδυναμώσουν τις υπάρχουσες αστυνομικές δομές anti-trafficking και τέλος να βελτιώσουν το επίπεδο αναφοράς περιστατικών εμπορίας με την εμπέδωση συνεργασίας στις έρευνες και τις δικαστικές υποθέσεις, με συνεχή εγρήγορση για την αντιμετώπιση της εξακτίνωσης των παράνομων δράσεων των διακινητών με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας. Τέλος, το Ψήφισμα, καλούσε τα κράτη μέλη να επικυρώσουν την υπόσταση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου,

²⁴⁴ Η Ενιαία Πράξη (Joint Action 97/154/JHA, δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ένωσης L63/04.03.1997), υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο, στις 24 Φεβρουαρίου 1997, στη βάση του άρθρου Κ.3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και αφορούσε την ανάληψη δράσης για την πάταξη της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών. Ο συγκεκριμένος στόχος, θα μπορούσε να επιτευχθεί με την θέσπιση κοινών κανόνων για την δράση κατά της εμπορίας και της εκμετάλλευσης ανηλίκων, παράλληλα με τη συμβολή τους στην πάταξη ορισμένων μορφών παράτυπης μετανάστευσης και στη βελτίωση της δικαστικής συνεργασίας σε συναφή ποινικά ζητήματα.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., για την νομοθεσία, www.europa.eu/legislation_summaries/other/133072_en.htm

²⁴⁵ Βλ. Ε.Ε. C 59, 23.02.2001

προκειμένου να αξιοποιηθούν στο έπακρο, οι δυνατότητές του στην πάταξη της εμπορίας ανθρώπων²⁴⁶.

Στην πιο πρόσφατη πραγματικότητα, τα κράτη μέλη της Ε.Ε., όλο και πιο συχνά διοργανώνουν συνέδρια, εκθέσεις αναφοράς και συστάσεις, αναφορικά με την εμπορία γυναικών για σεξουαλική εκμετάλλευση. Παράλληλα, είναι πλέον συνήθης τακτική, η εκπόνηση συντονισμένων σχεδίων δράσης για τη λήψη εξειδικευμένων μέτρων, με στόχο την εξάλειψη της διεθνικής σωματεμπορίας.

Ένα από αυτά, αφορά το Πρόγραμμα της Ε.Ε. σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές, τα πρότυπα και τις διαδικασίες για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, το οποίο θεσπίστηκε το 2005, από την Επιτροπή και το Συμβούλιο, βάσει των αξιώσεων που προβλέπονταν στο Πρόγραμμα της Χάγης, για την ενίσχυση του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης για την πενταετία 2004-2009. Στόχος του συγκεκριμένου Προγράμματος, υπήρξε η ενίσχυση της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, για οιοδήποτε σκοπό εκμετάλλευσης, παράλληλα με την παροχή προστασίας, υποστήριξης και αποκατάσταση των θυμάτων trafficking.

Η Επιτροπή καθόρισε, στην Ανακοίνωση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της 18ης Οκτωβρίου 2005, τις μεταβλητές για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης αντιμετώπισης του φαινομένου, με σεβασμό στα δικαιώματα του ατόμου. Η Ανακοίνωση, εστίαζε στην συντονισμένη πολιτική δράσης, ιδίως, στους τομείς της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης, των εξωτερικών σχέσεων, της συνεργασίας για την ανάπτυξη, των κοινωνικών υποθέσεων και της απασχόλησης, της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και της καταπολέμησης οποιασδήποτε μορφής διακρίσεως²⁴⁷.

Η βασική πρόταση, αφορούσε στη δημιουργία κατάλληλης δομής διακυβερνητικού συντονισμού, η οποία θα επιφορτιζόταν με την αξιολόγηση και τον συντονισμό, σε εθνικό επίπεδο των ενδεδειγμένων δράσεων, αλλά και με τη διασφάλιση της προσήκουσας αντιμετώπισης των θυμάτων εμπορίας. Οι πολιτικές τις οποίες όφειλαν να εφαρμόσουν τα κράτη μέλη και η Επιτροπή, θα έπρεπε να καθιστούν σαφέστερο τον εγκληματικό χαρακτήρα της εμπορίας ανθρώπων, προστατεύοντας, ιδίως τα εν δυνάμει θύματα και τις ευάλωτες ομάδες, όπως αυτές των γυναικών και των παιδιών. Επίσης, οι στρατηγικές πρόληψης, θα έπρεπε να είναι διαφοροποιημένες ανάλογα με το φύλο, δεδομένου ότι αυτό αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της καταπολέμησης της εμπορίας γυναικών και κοριτσιών. Προς αυτή την κατεύθυνση, απαραίτητη κρίνονταν η πρόβλεψη για δημιουργία αρχών ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και η εξάλειψη της ζήτησης όλων των μορφών εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης καθώς και της εκμετάλλευσης της οικιακής εργασίας.

²⁴⁶ Katrin Corrigan, *ό.π.*, σ.180.

²⁴⁷ Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε. για τη νομοθεσία,

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/114168_el.htm#

Παράλληλα, το Πρόγραμμα προέβλεπε την ανάπτυξη μιας σειράς δράσεων, έως το τέλος της προγραμματικής περιόδου, οι οποίες αφορούσαν την επεξεργασία υλικού για τις εκστρατείες ενημέρωσης της Ε.Ε. και της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, ως προς τους κινδύνους που εμπεριέχει η διακίνηση, όπως και τις κυρώσεις από την ποινική δικαιοσύνη, ώστε να αποθαρρυνθούν οι έμποροι.

Αναγκαία κρίνονταν και η μεγαλύτερη συνεργασία των υπηρεσιών επιβολής του νόμου με οργανισμούς, όπως η Europol, για ανταλλαγή πληροφοριών και για την αποτελεσματικότητα των κοινών επιχειρήσεων και των εργασιών των κοινών ομάδων έρευνας, ή με τη Eurojust για την επιτάχυνση των διαδικασιών δίωξης των εμπόρων.

Λίγο πριν την εκπνοή της προγραμματικής περιόδου, η Επιτροπή, συνέταξε έγγραφο αξιολόγησης και παρακολούθησης της εφαρμογής του σχεδίου δράσης της Ε.Ε. για τις βέλτιστες πρακτικές, τα πρότυπα και τις διαδικασίες για την καταπολέμηση και την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων²⁴⁸. Σύμφωνα με αυτό, η Επιτροπή πρότεινε, ότι για τη συνέχιση της πολιτικής της Ε.Ε., για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, οι προσπάθειες των κρατών μελών θα έπρεπε να επικεντρωθούν βραχυπρόθεσμα στις ακόλουθες ενέργειες καθοριστικής σημασίας: α) στον ορισμό εθνικών εισηγητών, ιδιαίτερα για σκοπούς παρακολούθησης, β) στη δημιουργία ή την ενίσχυση εθνικών μηχανισμών για τον εντοπισμό και την παραπομπή σε υπηρεσίες αρωγής θυμάτων, γ) στη δημιουργία ή την ενίσχυση εθνικών συστημάτων προστασίας του παιδιού, δ) στην παροχή στήριξης, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης, σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτόν, ε) στην οργάνωση κατάρτισης των βασικών φορέων, στ) στη βελτίωση του συντονισμού της έρευνας και δίωξης και τέλος, ζ) στην περαιτέρω ανάπτυξη της συνεργασίας, με τις χώρες εταίρους εκτός Ε.Ε., για τα μέτρα καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων. Τα αποτελέσματα αυτού του προγράμματος, είχε εξαγγελθεί ότι θα αποτελούσαν τη βάση για τη νέα στρατηγική της Ένωσης μετά το 2009.

Πράγματι, η Στρατηγική της Ε.Ε., για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων, η οποία σχεδιάστηκε για την περίοδο 2012-2016, περιέχει όλες τις παραπάνω προτάσεις, αποτυπωμένες σε στόχους και συγκεκριμένες δράσεις.

Παράλληλα, ένα από τα σημαντικά βήματα, προς την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου, αποτελεί η έκδοση της Οδηγίας 2011/36/Ε.Ε., η οποία μέσω συνολικής προσέγγισης, αναπτύσσει ένα τριπλό σχήμα στόχευσης, το οποίο αφορά όχι μόνο στην εφαρμογή του νόμου και στην πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, αλλά και στην κοινωνική επανένταξη των θυμάτων.

²⁴⁸ Commission Working Document, Evaluation and monitoring of the implementation of the EU Plan on best practices, standards and procedures for combating and preventing trafficking in human beings, COM (2008), 657 final
Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε. για τη νομοθεσία,
eur-lex.europa.eu/legal_content/EL/NOT/?uri=CELEX:52008DC0657.

Ταυτόχρονα, εστιάζει στη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην προστασία των θυμάτων διεθνικής σωματεμπορίας, με ειδική μνεία σε θέματα φύλου²⁴⁹.

Προκειμένου, τα κράτη μέλη, τα οποία φέρουν την κύρια ευθύνη για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, να υποστηριχθούν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην εν λόγω προσπάθεια και να μεταφέρουν στο εθνικό τους δίκαιο, με πληρότητα την προαναφερόμενη Οδηγία, έως την 6^η Απριλίου 2014, σχεδιάστηκε η «Στρατηγική της Ε.Ε. για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων για την περίοδο 2012-2016».

Στόχος της συγκεκριμένης Στρατηγικής, είναι να παράσχει ένα συνεκτικό πλαίσιο για τις υφιστάμενες αλλά και για τις επικείμενες πρωτοβουλίες, να θέσει προτεραιότητες, να καλύψει τα κενά δράσεων και κατά αυτόν τον τρόπο, να υποστηρίξει και να συμπληρώσει την Οδηγία 2011/36/Ε.Ε.

Μάλιστα, προκειμένου να εποπτευθεί η εφαρμογή της εν λόγω Στρατηγικής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχει ορίσει από το 2011, συντονιστή δράσης σε επίπεδο Ένωσης, κατά της εμπορίας ανθρώπων. Τα καθήκοντά του περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τον σχεδιασμό και τη συνεργασία με Διεθνείς Οργανισμούς και τρίτες χώρες, για την διαχείριση του προβλήματος του trafficking, με συνεκτικές και συντονισμένες πρακτικές.

Οι βασικές προτεραιότητες της Στρατηγικής, αναπτύσσονται σε πέντε βασικούς άξονες, οι οποίοι αφορούν τα εξής:

α) τον εντοπισμό, την προστασία και τη συνδρομή των θυμάτων trafficking,

β) την ενίσχυση της πρόληψης,

γ) την κλιμάκωση της δίωξης των διακινητών, των μεσαζόντων και όλων των εμπλεκομένων παράνομων δρώντων

δ) την ενδυνάμωση του συντονισμού και της συνεργασίας μεταξύ βασικών συντελεστών αντιμετώπισης του φαινομένου (εθνικών εισηγητών, Διεθνών και Μη Κυβερνητικών Οργανισμών, μηχανισμών συνεργασίας, κ.λ.π.), όπως και τη συνοχή των πολιτικών,

ε) την αύξηση των γνώσεων σχετικά με τις μορφές και τις τάσεις της εμπορίας ανθρώπων.

Οι παραπάνω άξονες προτεραιότητας, υλοποιούνται μέσω μιας σειράς δράσεων. Πιο αναλυτικά:

Ο πρώτος άξονας, εστιάζει στην ανάπτυξη μηχανισμών εντοπισμού των θυμάτων, προκειμένου να τους παρασχεθεί κάθε δυνατή προστασία και συνδρομή, συμβατή με τις βασικότερες ανάγκες τους, όπως ακριβώς ορίζει και η Οδηγία του 2011²⁵⁰. Οι δράσεις που

²⁴⁹ Βλ. Οδηγία 2011/36/Ε.Ε., Δημοσιευθείσα την 15.04.2011, στην εφημερίδα της Ε.Ε. L101.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/index>

²⁵⁰ Όπως δηλώνεται, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθώς οι ανάγκες των θυμάτων εμπορίας διαφοροποιούνται, είναι απαραίτητη η εξατομικευμένη προσέγγιση κάθε ενός από αυτά, προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπρέπεια και να επιτευχθεί η πλήρης σωματική και ψυχολογική αποκατάστασή τους, το συντομότερο δυνατό. Ωστόσο, μια αδρομερής ομαδοποίηση των συνηθέστερων αναγκών των θυμάτων, περιλαμβάνει τουλάχιστον πέντε από αυτές: α) την αξιοπρεπή αντιμετώπιση, τόσο από

επιστρατεύονται για τον σκοπό αυτό, αφορούν τόσο την ίδρυση εθνικών και διεθνικών μηχανισμών παραπομπής θυμάτων, όσο και τη διατύπωση κατευθυντήριων γραμμών προς τα κράτη μέλη, για τον ταχύτερο και ασφαλέστερο εντοπισμό των θυμάτων εμπορίας, ειδικά από όσα πρόσωπα έρχονται ή είναι πιθανό να έλθουν σε επαφή, με θύματα ή εν δυνάμει θύματα, λόγω επαγγελματικής ιδιότητας. Μάλιστα, προκειμένου να εφαρμοσθεί με ενιαίο τρόπο το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης²⁵¹, η Επιτροπή προτίθεται να διανέμει ειδικές οδηγίες προς τις προξενικές αρχές και τις υπηρεσίες συνόρων, για τον καλύτερο εντοπισμό των θυμάτων.

Μια άλλη σημαντική δράση, που εντάσσεται στον παραπάνω άξονα, αφορά την προστασία των θυμάτων εμπορίας και ιδιαίτερα των ανηλίκων, οι οποίοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στη θυματοποίηση και την επανεμπορία, όταν ενηλικιωθούν.

Η νομοθεσία της Ε.Ε., προβλέπει την προστασία των παιδιών θυμάτων, όπως και την άμεση συνδρομή και στήριξή τους. Ειδικά στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της Οδηγίας 2011/36/Ε.Ε., προβλέπεται ότι: κύριο μέλημα στην παροχή συνδρομής, στήριξης και προστασίας προς τον ανήλικο, πρέπει να είναι το ύψιστο συμφέρον του, το οποίο πρέπει να αξιολογείται σε εξατομικευμένη βάση. Η προσέγγιση που υιοθετείται διαπνέεται από ευαισθησία προς το παιδί, λαμβάνοντας επιπλέον υπόψη την ηλικία του, το βαθμό ωριμότητάς του, τις ανάγκες και τις ανησυχίες του. Ο ανήλικος και ο ασκών τη γονική μέριμνα ή άλλος νόμιμος εκπρόσωπός του, εφόσον υπάρχει, ενημερώνεται για τα μέτρα ή τα δικαιώματα που αφορούν τον συγκεκριμένο ανήλικο. Επιπλέον, στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της ίδιας Οδηγίας, ορίζεται ότι τα ανήλικα θύματα, δικαιούνται συνδρομή και στήριξη, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών περιστάσεών τους. Τα κράτη μέλη, οφείλουν να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό την εξεύρεση μόνιμων λύσεων, οι οποίες θα προκύπτουν, έπειτα από την εξατομικευμένη αξιολόγηση των βέλτιστων

την δικαιοσύνη και τις αρχές, όσο και από την ευρύτερη κοινωνία, β) την προστασία από τον εκφοβισμό και τα αντίποινα των μαστροπών, κατά τη διάρκεια των ερευνών και της ποινικής διαδικασίας, γ) την υποστήριξη υλική, ηθική και ψυχολογική, δ) την ενημέρωση για τα δικαιώματά τους ως θυμάτων, όπως και την εξασφάλιση πρόσβασης στη δικαιοσύνη και ε) την αποκατάσταση και τη δυνατότητα αποζημίωσης τους. Ενημερωτικό Justice European Commission, *Rights of the Victim*
Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εμπορία ανθρώπων,
http://ec.europa.eu/justice/criminal/victims/rights/index_en.htm

²⁵¹ Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, καθορίζει τις προτεραιότητες της Ε.Ε., για το χώρο δικαιοσύνης, ελευθερίας και ασφάλειας, για την περίοδο 2010-2014. Βάσει των επιτεύξεων των Προγραμμάτων του Τάμπερε και της Χάγης, τα οποία προηγήθηκαν, έχει ως στόχο να ενισχύσει περαιτέρω τον χώρο δικαιοσύνης ελευθερίας και ασφάλειας, με δράσεις οι οποίες εστιάζονται στα ζητούμενα και τις ανάγκες των πολιτών. Έτσι, ως θεμελιώδεις επιδιώξεις του Προγράμματος, είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών της Ένωσης, όπως: το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων και η άρση των διακρίσεων για αποκλεισμένες και μειονοτικές ομάδες. Επίσης, η δημιουργία ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης, στον οποίο θα έχουν άμεση και εύκολη πρόσβαση οι πολίτες. Για το στόχο αυτό, απαραίτητη θεωρείται η ανάπτυξη της δικαστικής συνεργασίας και η αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων εντός της Ένωσης, μέσω και της αξιοποίησης της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης. Στη βάση αυτή, μπορεί να επιτευχθεί η καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, όπως είναι η εμπορία ανθρώπων, η διακίνηση ναρκωτικών, το διαδικτυακό και οικονομικό έγκλημα, η κρατική διαφθορά. Ωστόσο, προκειμένου να εκπληρωθούν τα προηγούμενα, θα πρέπει να υπάρχει διασύνδεση της πολιτικής εσωτερικής ασφάλειας, με την πολιτική εξωτερικής ασφάλειας της Ένωσης και να ενισχύεται η συνεργασία με τρίτες χώρες. Για το λόγο αυτό, απαραίτητη κρίνεται η αποτελεσματική διαχείριση των συνόρων και του καθεστώτος θεωρήσεων, προκειμένου να αναπτωπιστεί η παράνομη μετανάστευση και το διασυνοριακό έγκλημα. Εξάλλου, βάσει του Ευρωπαϊκού Συμφώνου για την Μετανάστευση και το Άσυλο, η Ε.Ε. οφείλει να αναπτύξει και να εφαρμόσει μια ολοκληρωμένη και ευέλικτη μεταναστευτική πολιτική, η οποία θα διέπεται από αλληλεγγύη και υπευθυνότητα.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, http://www.europa.eu/legislation_summaries/

συμφερόντων των ανηλίκων. Για το ανήλικο θύμα, διορίζεται κηδεμόνας ή εκπρόσωπός του, όταν οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας, αποκλείονται από τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του ανηλίκου ή/και από την εκπροσώπηση του παιδιού²⁵².

Η τελευταία δράση του πρώτου άξονα, αφορά την ανάπτυξη δικτύου πληροφόρησης με παροχή πληροφοριών προς τα θύματα, για τα εργασιακά, κοινωνικά και νομικά δικαιώματά τους, τα οποία τις περισσότερες φορές αγνοούν, με αποτέλεσμα να μην έρχονται σε επαφή εγκαίρως, με τις αρμόδιες αρχές ή τις οργανώσεις²⁵³.

Προκειμένου, να επιτευχθεί η επαρκής πληροφόρηση των θυμάτων, σχετικά με τα δικαιώματά τους, η οποία θα τα βοηθήσει να λάβουν τη στήριξη και την προστασία που δικαιούνται, η Επιτροπή θα βοηθήσει τα κράτη μέλη να αναπτύξουν μηχανισμούς και δομές πληροφόρησης, σε εθνικό επίπεδο, για τα δικαιώματα των θυμάτων εμπορίας και των μεταναστών. Εξάλλου, η Επιτροπή έχει ήδη δημιουργήσει δικτυακό τόπο, αφιερωμένο στην καταπολέμηση της εμπορίας, ο οποίος ενημερώνεται τακτικά. Στόχος του δικτυακού τόπου, είναι η ενημέρωση όσων ασκούν συναφή επαγγέλματα αλλά και του ευρύτερου κοινού²⁵⁴.

Υλοποιώντας εν μέρει, την παραπάνω δράση, η Επιτροπή με την υποστήριξη του Τομέα Εσωτερικών Υποθέσεων της Ένωσης, εξέδωσε το 2013, εγχειρίδιο με τίτλο *Τα δικαιώματα της Ε.Ε. για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων*, όπου με ιδιαίτερα κατανοητό και κατατοπιστικό τρόπο, παρουσιάζονται τα δικαιώματα των θυμάτων εμπορίας, σε όλες τις γλώσσες των κρατών μελών, όσον αφορά τη συνδρομή και στήριξή τους, την προστασία τους πριν και μετά από την ποινική διαδικασία, το δικαίωμά τους για αξίωση αποζημίωσης, τα εργασιακά τους δικαιώματα, το δικαίωμα για άδεια διαμονής και χρήση της προθεσμίας περίσκεψης²⁵⁵. Η ιδιαίτερη χρησιμότητα του συγκεκριμένου εγγράφου, το καθιστά αναπόφευκτα, σημείο αναφοράς για την παρουσίαση των βασικότερων δικαιωμάτων των θυμάτων, αμέσως παρακάτω.

²⁵² Βλ. Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 14, παράγραφος 2. Ωστόσο, επί του παρόντος δεν υφίσταται ενιαίος ορισμός κηδεμόνα ή/και εκπροσώπου στα κράτη μέλη και οι ρόλοι, τα προσόντα και η κατανομή των αρμοδιοτήτων ποικίλει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Η Επιτροπή, το 2014 από κοινού, με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προτίθεται να αναπτύξει πρότυπο βέλτιστης πρακτικής για το ρόλο των κηδεμόνων ή/και εκπροσώπων των παιδιών θυμάτων εμπορίας. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, *Η στρατηγική της Ε.Ε. για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων 2012-2016*, Βρυξέλλες, 19.6.2012, COM (2012) 286 final, σ.8.

²⁵³ Σχετική με τα δικαιώματα των θυμάτων, είναι η Απόφαση Πλαίσιο για το καθεστώς των θυμάτων, στις ποινικές διαδικασίες, η οποία από το 2001, θεμελιώνει βασικά δικαιώματα των θυμάτων εγκλήματος, εντός της Ε.Ε. Τα κράτη μέλη, όφειλαν να εναρμονίσουν τη νομοθεσία τους, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Απόφασης Πλαίσιο, έως το 2006. Ωστόσο, οι εκθέσεις αναφοράς για την εφαρμογή της νομοθεσίας, για το 2004 και 2006, απεκάλυψαν ότι το νομοθέτημα δεν υπήρξε αποτελεσματικό για να επιτευχθούν τα ελάχιστα πρότυπα για τα θύματα στην Ε.Ε. Εξαιτίας αυτού, το 2011, η Επιτροπή πρότεινε δέσμη νομοθετικών μέτρων, προκειμένου να ενδυναμώσει το νομικό πλαίσιο, για τα δικαιώματα των θυμάτων. Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ, καθιερώνει τα ελάχιστα πρότυπα για τα δικαιώματα, την αρωγή και προστασία των θυμάτων εγκλήματος. Η Οδηγία, πρέπει να μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών, έως τις 16/11/2015 και αντικαθιστά την Απόφαση Πλαίσιο του 2001 ενώ προβλέπεται ότι θα επιφέρει προστιθέμενη αξία στο υπάρχον νομικό πλαίσιο.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., για τη νομοθεσία,
eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32012L0029

²⁵⁴ <http://www.ec.europa.eu/anti-trafficking/index>.

²⁵⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή-Επιτροπή Εσωτερικών Υποθέσεων, *Τα δικαιώματα της Ε.Ε. για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013.

Καταρχάς, το δικαίωμα συνδρομής και στήριξης των θυμάτων, ενεργοποιείται αυτόματα με τον εντοπισμό τους, από τις αρμόδιες αρχές, ενώ παραμένει πριν, κατά τη διάρκεια και για εύλογο διάστημα, μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας. Το συγκεκριμένο δικαίωμα δεν συναρτάται απαραίτητα με την προθυμία του θύματος να συνεργαστεί στην ποινική έρευνα, τη δίωξη ή τη δίκη, ωστόσο είναι δυνατόν να του παρέχεται μόνο με τη συναίνεσή του και έπειτα από πλήρη ενημέρωσή του. Στις περιπτώσεις, όπου το θύμα δεν διαμένει νόμιμα στο σχετικό κράτος μέλος, η συνδρομή και στήριξη, θα πρέπει να του παρέχονται άνευ όρων, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της προθεσμίας περίσκεψης²⁵⁶. Κατά το διάστημα περίσκεψης, τα θύματα δεν μπορούν να απελαθούν από τη χώρα, ενώ μετά το πέρας της, μπορούν να υποβάλουν αίτηση για άδεια διαμονής, η οποία θα έχει ισχύ τουλάχιστον έξι μηνών, με δυνατότητα ανανέωσης, εάν συντρέχουν ειδικοί λόγοι. Τέτοιοι, μπορεί να είναι η αποδεδειγμένη βούληση συνεργασίας του θύματος με τις διωκτικές αρχές, η διακοπή κάθε επαφής με τους υπαίτιους της εμπορίας του, η έλλειψη απειλής από την παρουσία του στη χώρα, για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια ή την εθνική ασφάλεια, κ.ά. Εάν το θύμα, που είναι υπήκοος τρίτης χώρας, δεν μπορεί να παραμείνει στην Ε.Ε., θα πρέπει να επαναπατριστεί. Ο επαναπατρισμός αναβάλλεται όταν παραβιάζεται η αρχής της μη επαναπροώθησης ή συντρέχουν ειδικές περιστάσεις όπως ασθενής σωματική ή διανοητική κατάσταση του θύματος, ή έλλειψη δυνατότητας μεταφοράς του ή ταυτοποίησης του θύματος. Το ασυνόδευτο ανήλικο θύμα, που είναι υπήκοος τρίτης χώρας, μπορεί να επαναπατριστεί, με βάση το βέλτιστο συμφέρον του και μόλις το κράτος εξασφαλίσει ότι ο ανήλικος θα επιστραφεί στην οικογένειά του, σε διορισμένο κηδεμόνα ή σε επαρκείς εγκαταστάσεις υποδοχής²⁵⁷.

Τα θύματα δικαιούνται ιατρική και ψυχολογική περίθαλψη, ενώ για θύματα με ειδικές ανάγκες (ανάγκες που προκύπτουν από εγκυμοσύνη, αναπηρία, διανοητικές ή ψυχολογικές διαταραχές, ή έχουν υποστεί σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής, σεξουαλικής κακοποίησης), λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα²⁵⁸. Επίσης, όσον αφορά τα ανήλικα θύματα, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη παράγραφο, λαμβάνεται εξαιρετική μέριμνα, ακόμα και κατά τη διάρκεια της ποινικής έρευνας, όπου οι συνεντεύξεις με αυτά, πραγματοποιούνται, άμεσα σε ειδικά σχεδιασμένους χώρους, εάν κρίνεται ως απολύτως απαραίτητο. Παρόμοια, και η ποινική διαδικασία εκτυλίσσεται

²⁵⁶ Βλ. Οδηγία 2011/36/Ε.Ε., άρθρο 11, παράγραφοι 2,1, 3 αντίστοιχα και ίδια Οδηγία αιτιολογική σκέψη 18. Επιπρόσθετα, η Οδηγία 2004/81/ΕΚ, άρθρο 6, παραγρ.1, αναφέρει ότι: «τα κράτη μέλη μεριμνούν, ώστε να χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών, προθεσμία περίσκεψης, που θα τους επιτρέψει να συνέλθουν και να ξεφύγουν από την επιρροή των δραστών, ώστε να μπορούν να λάβουν ενημερωμένη απόφαση, σχετικά με τη συνεργασία τους με τις αρμόδιες αρχές». Ωστόσο, οι δυνατότητες που περιέχονται στην εν λόγω Οδηγία, η οποία καθορίζει τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση τίτλων παραμονής περιορισμένης διάρκειας, στους υπηκόους τρίτων χωρών, που έπασαν θύματα εμπορίας, δεν είχαν αξιοποιηθεί πλήρως, τουλάχιστον μέχρι τη διατύπωση της Στρατηγικής με ορίζοντα στόχων την περίοδο 2010-2014. Προκειμένου να αμβλυνθεί η ελλιπής ενημέρωση των θυμάτων, σχετικά με τις δυνατότητες που τους παρέχει η Οδηγία 2004/81/ΕΚ, η Επιτροπή συμπεριέλαβε στην πληροφόρηση των θυμάτων, τα δικαιώματα που βασίζονται σε αυτήν. Επιπλέον, δρομολόγησε μελέτη για την αποτίμηση των αποτελεσμάτων από τα μέχρι πρόσφατα εφαρμοζόμενα μέτρα και καθεστώτα προστασίας, που ισχύουν σε κράτος μέλος, δυνάμει της Οδηγίας, προκειμένου να διαπιστώσει εάν η υπάρχουσα ανομοιογένεια ρυθμίσεων στα κράτη μέλη, λειτουργεί ανασχετικά για τη συνεκτική και αποτελεσματική προσέγγιση της αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων

²⁵⁷ Βλ. Οδηγία 2008/115/ΕΚ, άρθρο 7, παράγραφος 1, άρθρο 9 και άρθρο 10 για τον ασυνόδευτο ανήλικο.

²⁵⁸ Βλ. Οδηγία 2011/36/Ε.Ε., άρθρο 11, παράγραφος 7.

χωρίς την παρουσία του ανήλικου ή κοινού, ενώ αποφεύγεται κάθε δημόσια διάδοση πληροφοριών που θα μπορούσαν να στιγματίσουν ή να θέσουν σε κίνδυνο το ανήλικο θύμα²⁵⁹.

Τα θύματα έχουν δωρεάν πρόσβαση σε εμπιστευτικές υπηρεσίες υποστήριξης, πριν κατά τη διάρκεια και, για εύλογο διάστημα μετά την ποινική διαδικασία. Επίσης, τα μέλη της οικογένειας του θύματος, δικαιούνται πρόσβαση σε υποστηρικτικές υπηρεσίες, ανάλογα με τις ανάγκες τους και τη βαρύτητα της βλάβης που υπέστησαν λόγω των πράξεων που διεπράχθησαν εις βάρος του θύματος. Οι υπηρεσίες ειδικής υποστήριξης, οφείλουν να παράσχουν α) κέντρα υποδοχής ή άλλη κατάλληλη προσωρινή στέγαση για θύματα, τα οποία δεν διαθέτουν ασφαλή τόπο παραμονής λόγω επικείμενων κινδύνων, β) στοχευμένη και ολοκληρωμένη υποστήριξη για θύματα με ειδικές ανάγκες (θύματα σεξουαλικής βίας και βίας λόγω φύλου)²⁶⁰.

Επίσης, ιδιαίτερα σημαντική είναι η δυνατότητα, που παρέχεται στα θύματα, βάσει του άρθρου 18, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., να ζητήσουν άσυλο και να ενημερωθούν για τις δυνατότητες να τους παρασχεθεί διεθνής προστασία και να αποφύγουν επαναπροώθηση σε χώρα, όπου υπάρχει κίνδυνος να τους επιβληθεί η θανατική ποινή ή να υποβληθούν σε βασανιστήρια ή σε άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή ποινή²⁶¹.

Παράλληλα, τα κράτη μέλη οφείλουν να καθορίσουν τους κανόνες, βάσει των οποίων τα θύματα, που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, κάτοχοι άδειας παραμονής έχουν πρόσβαση στην αγορά

²⁵⁹ Βλ. Οδηγία 2011/36Ε.Ε., άρθρο 15, παράγραφος 4.

²⁶⁰ Βλ. Οδηγία 2012/29/Ε.Ε., άρθρο 8, παράγραφοι 1, 3 αντίστοιχα και άρθρο 9.

²⁶¹ Άρθρο 18: «Το δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται, τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης της 28^{ης} Ιουλίου 1951 και του Πρωτοκόλλου της 31^{ης} Ιανουαρίου 1967, σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων και σύμφωνα με τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας». Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 18.12.2000, C 364/01).

Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf

Επίσης, τα θύματα μπορούν να απευθυνθούν στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, αιτούμενα άσυλο. Η εμπλοκή της τελευταίας, στο ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων είναι κατ' ουσίαν διττή. Πρώτον το Γραφείο φέρει την ευθύνη της προφύλαξης των αιτούντων άσυλο, των προσφύγων, των εσωτερικά εκτοπισμένων, των ανιθαγενών και άλλων προσώπων που εμπίπτουν στην εντολή του από την εμπορία ανθρώπων. Δεύτερον, το Γραφείο υποχρεούται να εξασφαλίσει την αναγνώριση του πρόσφυγα και την παροχή της αντίστοιχης διεθνούς προστασίας στα θύματα εμπορίας, τα οποία φοβούνται ότι θα υποστούν δίωξη όταν επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους ή σε όσους φοβούνται την εμπορία ανθρώπων, όταν ο σχετικός ισχυρισμός τους εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα, της Σύμβασης του 1951 και /ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Ωστόσο, δεν εμπίπτουν όλα τα θύματα ή τα υποψήφια θύματα της εμπορίας στο πεδίο εφαρμογής του πρόσφυγα. Για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να πληρούνται όλα τα στοιχεία του σχετικού ορισμού. Ανάλογα δε με την περίπτωση, είναι αναγκαίο εκτός από τα συνήθη μέτρα αρωγής που πρέπει να παρέχονται στα θύματα (στέγαση, υλική, ψυχολογική στήριξη), θα πρέπει να διασφαλιστεί στα θύματα η πρόσβαση σε δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου και σε προσήκουσες νομικές συμβουλές, προκειμένου για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος σε άσυλο. Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία στην παροχή ασύλου προς το θύμα, είναι η άμεση ή έμμεση αποσύνδεση της αξιολόγησης του αιτήματος ασύλου από τη βούληση του θύματος να καταθέσει επιβαρυντικά για τη θέση του αποδεικτικά στοιχεία στο πλαίσιο της ποινικής δίωξης που έχει ασκηθεί εις βάρος του ή εις βάρος των αυτουργών του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων. Δηλαδή η άρνηση του θύματος να παράσχει αποδεικτικά στοιχεία δεν πρέπει να οδηγεί σε απόρριψη του αιτήματος του για άσυλο. Έγγραφο κατευθυντήριων οδηγιών της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, για τους Πρόσφυγες, *Η εφαρμογή του άρθρου 1^Α (2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων στα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή στα πρόσωπα που κινδυνεύουν από την εμπορία ανθρώπων*, Γενεύη 2006, σ. 2.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ,

<http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/SPECIAL%20ISSUES/TRAFFICKING.pdf>

εργασίας, στην επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση, περιοριζόμενη στη διάρκεια ισχύος της άδειας παραμονής. Εξάλλου, τα θύματα, πρέπει να έχουν πρόσβαση σε προγράμματα αποκατάστασης της κανονικής τους ζωής και αναβάθμισης των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων ή προετοιμασίας της υποστηριζόμενης επιστροφής τους στη χώρα καταγωγής²⁶².

Το δικαίωμα αποζημίωσης, είναι άλλη μια δυνατότητα επανόρθωσης για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, το οποίο προβλέπεται τόσο στο άρθρο 17 της Οδηγίας 2011/36Ε.Ε., όσο και στο άρθρο 16, της Οδηγίας 2012/29/Ε.Ε. Έτσι, τα θύματα δικαιούνται πρόσβαση σε υφιστάμενα καθεστώτα αποζημίωσης για θύματα διεθνών εγκλημάτων βίας, ενώ τα κράτη μέλη λαμβάνουν μέτρα, ώστε να ενθαρρύνεται η παροχή επαρκούς αποζημίωσης στο θύμα από μέρους του δράστη κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας²⁶³. Η πρόσβαση σε αποζημίωση ισχύει και σε διασυνοριακές καταστάσεις. Έτσι, τα θύματα δικαιούνται να υποβάλλουν στο κράτος μέλος της συνήθους διαμονής τους, αίτηση για αποζημίωση στο κράτος μέλος, στο οποίο διαπράχθηκε το έγκλημα²⁶⁴.

Η δεύτερη βασική προτεραιότητα της τρέχουσας Στρατηγικής, αφορά την ενίσχυση της πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων, λαμβανομένων υπόψη όλων εκείνων των παραμέτρων οι οποίες λειτουργούν καταλυτικά, για την εμφάνιση και διατήρηση του κύκλου εκμετάλλευσης για άτομα ευάλωτα.

Η προσπάθεια περιστολής της ζήτησης για σεξουαλικές υπηρεσίες ή καταναγκαστική εργασία, αποτελεί την πρώτη από τις τρεις βασικές δράσεις που ενεργοποιούνται στο πλαίσιο πρόληψης. Στις προθέσεις της Επιτροπής, περιλαμβάνεται η χρηματοδότηση έρευνας για τον περιορισμό της ζήτησης της παροχής κάθε είδους υπηρεσιών και εργασιών από θύματα trafficking, προκειμένου στη λήξη της προγραμματικής περιόδου της Στρατηγικής, να συνταχθεί έκθεση, όπου θα αποτιμώνται οι δράσεις και τα μέτρα που έχουν λάβει τα κράτη μέλη, για την ποινικοποίηση της χρήσης υπηρεσιών που προσφέρονται από θύματα εμπορίας. Οι εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης απευθύνονται τόσο στο ευρύτερο κοινό, όσο και σε ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, αλλά και σε επιχειρήσεις, προκειμένου να διαρραγούν οι αλυσίδες εφοδιασμού που προμηθεύουν τον ιδιωτικό επιχειρηματικό τομέα, με άτομα τα οποία έχουν πέσει θύματα εμπορίας.

Μάλιστα, η επόμενη κύρια δράση, για την πρόληψη της εμπορίας, αποσκοπεί στη συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να συμβάλει στην

²⁶² Οδηγία 2004/81/ΕΚ, (L261/19,29.04.2004) του Συμβουλίου σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση που συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, άρθρο 11, παράγραφος 1, και άρθρο 12.

²⁶³ Βέβαια η απαίτηση για έκδοση σχετικής δικαστικής απόφασης, μπορεί να εγείρεται από το θύμα, εντός εύλογου διαστήματος, εκτός εάν το εθνικό δίκαιο προβλέπει ότι τέτοια απόφαση, λαμβάνεται στο πλαίσιο άλλης νομικής διαδικασίας. Επιπρόσθετα, τα θύματα δικαιούνται αμελλητί, την επιστροφή περιουσιακών τους στοιχείων που ανακτήθηκαν ή κατασχέθηκαν κατά την ποινική διαδικασία.

Βλ. Απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, άρθρο 9, παράγραφος 1 και 3, αντίστοιχα.

²⁶⁴ Βλ. Οδηγία 2004/80/ΕΚ, άρθρο 1.

περιστολή της ζήτησης, με την απόρριψη της χρήσης υπηρεσιών από άτομα που υπόκεινται σε εκμετάλλευση από κυκλώματα εμπορίας.

Ο Ευρωπαϊκός Συνασπισμός Επιχειρήσεων Κατά της Εμπορίας, ο οποίος έχει εξαγγελθεί ότι θα δημιουργηθεί εντός του 2014, αναμένεται ότι θα βελτιώσει τη συνεργασία με επιχειρήσεις και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς και θα προχωρήσει στη λήψη μέτρων πρόληψης, ιδιαίτερα σε γεωγραφικές περιοχές και σε τομείς αυξημένης επικινδυνότητας, όπως η γεωργία, οι κατασκευές, ο τουρισμός και φυσικά η σεξουαλική βιομηχανία. Η συνεργασία της Επιτροπής με τον Συνασπισμό, για την εκπόνηση προτύπων και κατευθυντηρίων γραμμών, για τη μείωση της ζήτησης υπηρεσιών από θύματα, αναμένεται ότι θα υλοποιηθεί το 2016.

Ο στόχος του δεύτερου άξονα, της Στρατηγικής, ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση του αντίκτυπου που έχουν προγράμματα και εκστρατείες ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης, που ήδη έχουν εκπονηθεί, όσον αφορά στην αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών, στις ομάδες πληθυσμού στις οποίες απευθύνθηκαν. Η συγκεκριμένη δράση θα καλύψει το έλλειμμα αποτίμησης αποτελέσματος σε ήδη περαιωμένες έρευνες, το οποίο έχει επισημανθεί από αρκετούς μελετητές του φαινομένου, όπως προαναφέρθηκε σε ενότητα της παρούσας εργασίας, η οποία πραγματεύτηκε τα προσκόμματα των ερευνητικών προσπαθειών για την περιγραφή των τάσεων και των μεγεθών του προβλήματος της εμπορίας.

Μάλιστα, η Επιτροπή, σκοπεύει με ειδικό πρόγραμμα στην ανάλυση των πρωτοβουλιών πρόληψης, οι οποίες ήδη εφαρμόζονται στον τομέα της εμπορίας, ενώ τα αποτελέσματα της έρευνας θα αξιοποιηθούν για την έκδοση το 2015, κατευθυντήριων γραμμών προς τα κράτη μέλη, με θέμα μελλοντικές ενέργειες πρόληψης και ενημερωτικές εκστρατείες, με άξονα το φύλο. Οι δράσεις αυτές θα στοχεύουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, οι οποίες διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο θυματοποίησης, όπως οι γυναίκες και τα παιδιά, οι παράνομοι μετανάστες, διάφορες μειονοτικές ομάδες, ομάδες εργαζομένων σε θέσεις χαμηλού επαγγελματικού προφίλ και δεξιοτήτων, κ.ά.

Ο τρίτος άξονας προτεραιότητας, επικεντρώνεται στην κλιμάκωση της δίωξης των διακινητών. Καθώς το trafficking, είναι ως επί το πλείστον διεθνικό έγκλημα, με μεγάλους αριθμούς διακινούμενων ατόμων εντός της ευρωπαϊκής επικράτειας, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη ευρείας κλίμακας συνεργασίας μεταξύ των χωρών και των δομών που είναι υπεύθυνες για την πάταξη τέτοιου τύπου εγκλήματος. Για το λόγο αυτό, απαραίτητη κρίνεται η δημιουργία εθνικών πολυκλαδικών μονάδων επιβολής του νόμου, οι οποίες θα λειτουργούν ως σημεία επαφής και συλλογής πληροφοριών για τους Οργανισμούς της Ε.Ε., όπως είναι η Europol. Η αναβάθμιση της διαδικασίας συλλογής και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και εθνικών μονάδων επιβολής του νόμου, με τη χρήση τεχνολογιών αιχμής, θεωρείται κομβικής σημασίας για την ανάπτυξη προληπτικής δράσης για αποτελεσματικότερες έρευνες και διώξεις στις υποθέσεις

εμπορίας²⁶⁵. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ η έρευνα υποθέσεων εμπορίας, έχει εντατικοποιηθεί, εντούτοις οι περιπτώσεις στην Ε.Ε., στις οποίες τελικά ασκήθηκε ποινική δίωξη, παραμένουν ελάχιστες²⁶⁶.

Η δεύτερη δράση, αφορά τη διασφάλιση της πρόδρομης διεξαγωγής χρηματοοικονομικών ερευνών, σε υποθέσεις εμπορίας. Σύμφωνα με τις συστάσεις της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης FATF (Financial Action Task Force)²⁶⁷ του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), τα κράτη μέλη της Ένωσης, το 2013 οφείλουν να διεξάγουν προληπτικά χρηματοοικονομικές έρευνες σε υποθέσεις εμπορίας και να παρέχουν τις πληροφορίες για το αρχείο δεδομένων εργασίας, προς την Europol η οποία θα τις ελέγχει²⁶⁸. Βάσει των εισερχόμενων

²⁶⁵ Ωστόσο, όπως επισημάνθηκε στη Γνωμοδότηση της Επιτροπής Περιφερειών, για τη συγκεκριμένη ανακοίνωση της Επιτροπής προς τα λοιπά θεσμικά ευρωπαϊκά όργανα, σχετικά με τη Στρατηγική Καταπολέμησης της Εμπορίας 2012-2016, ο σημαντικός ρόλος των τοπικών και περιφερειακών αρχών στην πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας -ως μηχανισμών που βρίσκονται εγγύτερα στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών όπου εμφανίζεται το πρόβλημα- παραβλέπεται σε μεγάλο βαθμό, στο εν λόγω έγγραφο. Όπως υποστηρίζεται, σε σχετικό έγγραφο εργασίας της Επιτροπής Περιφερειών, οι τοπικές και περιφερειακές αρχές, είναι οι πλέον κατάλληλες για την εξεύρεση λύσεων και εξειδικευμένων στρατηγικών, προσαρμοσμένων στις ειδικές τοπικές περιστάσεις. Σε ορισμένα θέματα, όπως η αναγνώριση των θυμάτων, ή οι εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, οι τοπικές αρχές εάν συμπεριληφθούν στο σχεδιασμό των αντίστοιχων πολιτικών, θα συμβάλλουν καθοριστικά στην αποτελεσματικότητα των στόχων της Στρατηγικής. Βλ. Επιτροπή των Περιφερειών, Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής «Ιθαγένεια, διακυβέρνηση, θεσμικές και εξωτερικές υποθέσεις», «Η Στρατηγική της Ε.Ε. για την Εξάλειψη της Εμπορίας Ανθρώπων 2012-2016», Εισηγήτρια: Jelena Drenjanin (SE/EVP), 15^η συνεδρίαση της επιτροπής-24 Σεπτεμβρίου 2012, CIVEX-V-O35, CdR 1564/2012 (SV), Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Επιτροπής Περιφερειών, <http://www.cor.europa.eu>.

Υπενθυμίζεται ότι η Επιτροπή Περιφερειών, προβάλλει την τοπική και περιφερειακή άποψη σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο, το Κοινοβούλιο, οφείλουν να ζητούν τη γνώμη της Επιτροπής, για ζητήματα που αφορούν άμεσα τις αρχές τοπικής ή περιφερειακής αυτοδιοίκησης. Η εμπορία ανθρώπων, είναι ζήτημα που αφορά την Επιτροπή, λόγω γεωγραφικής εγγύτητας αρκετών πόλεων και περιφερειών με τα σημεία εισόδου των θυμάτων εμπορίας, ή/και με τους τόπους, όπου πραγματοποιείται η εκμετάλλευσή τους.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_el.htm

²⁶⁶ Σύμφωνα με την πρώτη έκθεση στατιστικών δεδομένων σχετικά με το trafficking στην Ευρώπη, για την τριετία 2008-2010, η οποία προέκυψε από τη συνεργασία εμπειρογνομόνων του Τομέα Εσωτερικών Υποθέσεων εξειδικευμένων στην ανάπτυξη πολιτικής αναγκών βάσει των δεδομένων για το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη και του άτυπου δικτύου εθνικών εισηγητών και ισοδύναμων μηχανισμών, μολονότι ο αριθμός θυμάτων στην Ε.Ε. και προς αυτήν, αυξήθηκε κατά 18% από το 2008 έως το 2010, οι καταδικές των διακινητών μειώθηκαν κατά 13% για το ίδιο διάστημα. European Commission, Eurostat, Methodologies and Working papers, *Trafficking in human beings*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013, σ.83.

²⁶⁷ Η FATF (Financial Action Task Force) είναι Ομάδα Διεθνούς Χρηματοοικονομικής Δράσης, για το ξέπλυμα του παράνομου χρήματος η οποία αριθμεί 36 μέλη. Από το 2001 στις αρμοδιότητές της προστέθηκε και ο αγώνας για την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, αποτελεί την εθνική μονάδα για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, και ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης συνεισφέροντας στην ασφάλεια και τη σταθερότητα της δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής. Η FATF, αναπτύσσει και προωθεί πολιτικές, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ώστε να αντιμετωπιστεί το ξέπλυμα του χρήματος. Ως όργανο διαμόρφωσης πολιτικής, έχει πρωταρχικό σκοπό, να ενεργοποιήσει την πολιτική βούληση, η οποία είναι απαραίτητη ώστε να έρθουν πιο κοντά οι εθνικές νομοθεσίες και οι ρυθμιστικές μεταρρυθμίσεις σ' αυτό τον τομέα

Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων <http://www.ministryofjustice.gr>

²⁶⁸ Η Europol (European Police Office), είναι η υπηρεσία πληροφοριών σε ζητήματα εγκληματικής φύσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχοντας ασυλία από δικαστικές δίωξεις, η Europol τέθηκε σε πλήρη λειτουργία στην 1 Ιανουαρίου 1999. Η ίδρυση της, ξεκίνησε ως ιδέα στη δεκαετία του 1980 μεταξύ αστυνομικών οργανώσεων των Ευρώπης και έφθασε να συμφωνηθεί επίσημα πλέον, στην Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, και να ισχύει από τον επόμενο χρόνο. Στις 3 Ιανουαρίου 1994 το Πρωτόκολλο της Europol, επικυρώθηκε από όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και άρχισε να ισχύει από τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Από το 2007 η Europol, δρα και στα 27 κράτη μέλη της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, οι οποίες ήδη ήταν μέλη της, πριν γίνουν μέλη της Ε.Ε. τον Ιανουάριο του 2007. Αυτό έγινε και με μερικά κράτη, της κεντρικής Ευρώπης τα οποία έγιναν μέλη της Ε.Ε. το 2004, αλλά είχαν γίνει μέλη του Europol, το 2002 για να κάνουν πιο

πληροφοριών, η Europol, θα εκπονήσει σχετική ανάλυση, η οποία θα εντοπίσει τις βέλτιστες πρακτικές και τα πρότυπα, για τις χρηματοοικονομικές αστυνομικές έρευνες. Επιπλέον, απαραίτητη κρίνεται η συνεργασία των κρατών με τους Οργανισμούς της Ε.Ε., όπως η Eurojust και η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL).

Η παρακολούθηση των ροών του χρήματος, θεωρείται πλέον αποτελεσματικότερο εργαλείο και ισχυρότερο αποδεικτικό στοιχείο στη δίωξη των διακινητών, από ότι οι καταθέσεις των μαρτύρων, οι οποίες πολύ συχνά, όπως επανειλημμένα έχει αναφερθεί, ζημιώνονται σε αποδεικτικό σθένος, καθώς τα θύματα κατά την ποινική διαδικασία, υπαναχωρούν από τις αρχικές τους καταθέσεις λόγω αυξημένου φόβου ή μετατραυματικού ψυχολογικού άγχους.

Παράλληλα, οι χρηματοοικονομικές έρευνες μπορούν να χρησιμεύσουν, εκτός από εργαλεία ανίχνευσης παράνομων δραστηριοτήτων, στην καλύτερη κατανόηση των τρόπων δράσης και των διασυνδέσεων των κυκλωμάτων εμπορίας ατόμων, με το ευρύτερο οργανωμένο έγκλημα.

Οι επόμενες δράσεις για την ενίσχυση της προληπτικής αντιμετώπισης της εμπορίας, διαπνέονται και αυτές από συνεργατικό πνεύμα και στοχεύουν να προωθήσουν τη διασυνοριακή αστυνομική και δικαστική συνεργασία, αλλά και τη συνεργασία πέραν των συνόρων. Η σύσταση κοινών ομάδων ερευνών, μεταξύ εθνικών αρχών και Κοινοτικών Οργανισμών όπως η Europol και η Eurojust, θεωρείται ότι μπορεί να επιφέρει θεαματικά αποτελέσματα στην πάταξη του διασυνοριακού εγκλήματος²⁶⁹. Ταυτόχρονα, απαραίτητη κρίνεται η ενίσχυση της περιφερειακής

ομαλή τη διαδικασία εισχώρησης στην Ε.Ε.. Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε. για την νομοθεσία, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/police_customs_cooperation/114005b_el.htm

²⁶⁹ Η Eurojust (The European Union's Judicial Cooperation Unit), συνιστά Οργανισμό της Ε.Ε., που ιδρύθηκε το 2002 με σκοπό να ενισχύσει και να βελτιώσει το συντονισμό των ερευνών και των διώξεων των δικαστικών αρχών των κρατών-μελών, στην καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος. Απαρτίζεται από ένα εθνικό μέλος από κάθε κράτος - μέλος, το οποίο αποσπάται στην έδρα της, που έχει προσωρινά ορισθεί η Χάγη. Στα πλαίσια των ερευνών και διώξεων που αφορούν εγκλήματα που διαπράττονται σε δύο ή περισσότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε., η Eurojust λαμβάνει αιτήματα και πληροφορίες από τις αρμόδιες εθνικές αρχές (εισαγγελίες, ανακριτές, αστυνομικούς κ.ά. φορείς δίωξης του εγκλήματος). Επιπλέον, βάσει των διατάξεων που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο των Συνθηκών, συνεργάζεται με Οργανισμούς όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο, η Europol, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) κ.ά. Επίσης συνεργάζεται με άλλους ευρωπαϊκούς αλλά και διεθνείς οργανισμούς, όπως η Interpol, η IberRed, τα Ηνωμένα Έθνη, ο Οργανισμός Διαχείρισης Εξωτερικών Συνόρων (Frontex) κ.ά. Επιπρόσθετα, η Eurojust παρέχει την υποστήριξή της στις αρμόδιες αρχές, για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των ερευνών και διώξεων, διευκολύνοντας την εκτέλεση αιτημάτων αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής και την εφαρμογή των ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης. Ενισχύει την αποδοτικότητα των ευρωπαϊκών ανακριτικών και διωκτικών αρχών στην καταπολέμηση του σοβαρού διασυνοριακού εγκλήματος, όπως η τρομοκρατία, η εμπορία ανθρώπων, η διακίνηση ναρκωτικών και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, με σκοπό την ταχύτερη προσαγωγή στη δικαιοσύνη, των δραστών. Έχει τη δικαιοδοσία, να ζητήσει από τις αρμόδιες εθνικές αρχές να αναλάβουν έρευνες και διώξεις πάνω σε συγκεκριμένες υποθέσεις, συντονίζοντας το έργο τους ή ζητώντας τους να συστήσουν Κοινή Ομάδα Έρευνας μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών-μελών, παρέχοντάς τους πληροφορίες για τη διεκπεραίωση των εργασιών τους. Η σύσταση Κοινών Ομάδων Έρευνας (ΚΟΕ), με τη συνδρομή αρχών από πολλά κράτη, αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο συνεργασίας στις διασυνοριακές έρευνες. Οι ΚΟΕ έχουν αποδειχτεί ιδιαίτερα αποτελεσματικές, σε περιπτώσεις διακίνησης ναρκωτικών, ξέπλυματος βρώμικου χρήματος, τρομοκρατίας, εμπορίας ανθρώπων, παραχάραξης και οργανωμένων ληστειών. Η Eurojust, ανέλυσε πολλές περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων, που είχαν στόχο γενετήσια εκμετάλλευση ή εκμετάλλευση εργασίας, ιδίως γοναικών και παιδιών. Τα βασικά στελέχη της Eurojust είναι ανώτεροι εισαγγελείς, δικαστές ή αστυνομικοί, οι οποίοι προέρχονται από τα 27 κράτη της Ε.Ε., υποστηριζόμενοι από αναπληρωτές ή αποσπασμένους εθνικούς εμπειρογνώμονες. Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,

συνεργασίας, κατά μήκος διαδρομών από την Ανατολή έως την Ε.Ε., οι οποίες όπως έχει αποδειχτεί, αποτελούν ζώνες υψηλής επικινδυνότητας και αυξημένης συχνότητας διακίνησης ανθρώπων.

Παρόμοια, ο τέταρτος άξονας προτεραιότητας, αφορά στην ενίσχυση και βελτίωση του συντονισμού και της συνεργασίας μεταξύ βασικών παραγόντων, όπως και στην προσπάθεια ενσωμάτωσης της πολιτικής για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, στις εθνικές και ενωσιακές πολιτικές.

Σαφή δέσμευση για συντονισμένη συνεργασία μεταξύ των παραγόντων που εμπλέκονται στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας, αποτελεί η Συμφωνία που υπεγράφη τον Οκτώβριο του 2011, μεταξύ των Οργανισμών της Ε.Ε. στον Τομέα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων. Οι συμβαλλόμενοι Οργανισμοί ήταν: η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL), η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για Θέματα Ασύλου (EASO), το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα Φύλων (EIGE), η Europol, η Eurojust, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) και η Frontex. Κύριοι στόχοι της Συμφωνίας, η οποία θα εποπτεύεται από την Επιτροπή, αποτελούν η βελτίωση της πρόληψης, η αποτελεσματικότερη έρευνα και δίωξη των δραστών, η διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας, λαμβάνοντας επιπλέον υπόψη τη διάσταση του φύλου, όπως και η παροχή της καλύτερης δυνατής προστασίας τους.

Η πρωταρχική δράση, για επίτευξη συνεργασίας μεταξύ επίσημων και ανεπίσημων φορέων και εφαρμογή συνεκτικών πολιτικών, αφορά στην ενίσχυση του άτυπου δικτύου εθνικών εισηγητών το οποίο συστάθηκε το 2009 ή ισοδύναμων μηχανισμών της Ε.Ε. Σύμφωνα με το άρθρο 19, της Οδηγίας 2011/36/Ε.Ε., όλα τα κράτη μέλη οφείλουν να ορίσουν εθνικούς εισηγητές ή ισοδύναμους μηχανισμούς. Τα καθήκοντα των μηχανισμών αυτών περιλαμβάνουν τη διεξαγωγή εκτιμήσεων σχετικά με τις τάσεις στην εμπορία ανθρώπων, τη στάθμιση των αποτελεσμάτων των ενεργειών κατά του φαινομένου, τη συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων, σε συνεργασία με τις συναφείς οργανώσεις την Κοινωνίας των Πολιτών, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό, καθώς και την υποβολή αναφορών. Η Επιτροπή θα ενισχύσει τον μηχανισμό συντονισμού σε επίπεδο Ένωσης, προκειμένου να ευοδωθεί το έργο, το οποίο έχουν αναλάβει οι εθνικοί εισηγητές.

Η επόμενη δράση εστιάζει στον συντονισμό των δραστηριοτήτων της ενωσιακής εξωτερικής πολιτικής, η οποία λαμβάνει υπόψη της τη συνολική προσέγγιση της μετανάστευσης και τη κινητικότητα, με ιδιαίτερη έμφαση στην διασφάλιση των συμφωνιών της Ε.Ε., όπως και στην ενίσχυση και επισημοποίηση των εταιρικών σχέσεων με Διεθνείς Οργανισμούς, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στον τομέα της αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων.

Στις συμφωνίες της Ε.Ε., με τρίτες χώρες, ειδικά στις συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών, η εμπορία ανθρώπων, θα εξακολουθήσει να καλύπτεται από τις ρήτρες για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θα συνεχίσει να χρηματοδοτεί δράσεις πρόληψης και

αντιμετώπισης, μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων σε τρίτες χώρες και περιφέρειες, όπου εντοπίζεται το φαινόμενο.

Η δημιουργία πλατφόρμας οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών, και παρόχων υπηρεσιών, που δραστηριοποιούνται στην προστασία των θυμάτων, στα κράτη μέλη αλλά και σε επιλεγμένες τρίτες χώρες, είναι μέσα στις προτεινόμενες δράσεις, του τέταρτου άξονα προτεραιότητας.

Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η δυνατότητα ηλεκτρονικής πρόσβασης κάθε ενδιαφερόμενου, στο αρχείο των χρηματοδοτούμενων ευρωπαϊκών προγραμμάτων, σχετικά με την αντιμετώπιση του trafficking. Οι πληροφορίες αυτές όπως και η επανεξέταση όλων των συστατικών μερών των σχετικών σχεδίων, θα αποτελέσουν τη βάση εκπόνησης μελλοντικών στρατηγικών πολιτικών και πρωτοβουλιών χρηματοδότησης, για την περαιτέρω ολοκλήρωση του ευρωπαϊκού στόχου για την εξάλειψη του φαινομένου.

Ταυτόχρονα, η συνεκτίμηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, στις σχετικές πολιτικές και τη νομοθεσία, κρίνεται απαραίτητη για τη συνοχή του έργου καταπολέμησης της εμπορίας. Εξάλλου, η Επιτροπή, οφείλει να ελέγχει ότι στις νομοθετικές της προτάσεις διασφαλίζονται τα ουσιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, όπως αυτά περιγράφονται και στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης. Υποστηρικτικά προς αυτή την κατεύθυνση, λειτουργούν αρκετά ευρωπαϊκά όργανα και θεσμοί, όπως, το Γραφείο του Υπάτου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., ο οποίος επιπρόσθετα, θα εκπονήσει εγχειρίδιο το οποίο θα εστιάζει στα δικαιώματα των θυμάτων και ιδιαίτερα στα συμφέροντα των παιδιών θυμάτων, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τη διάσταση του φύλου.

Η τελευταία δράση, που θα οδηγήσει σε συνοχή των πολιτικών αντιμετώπισης του trafficking, αφορά τη δημιουργία προγραμμάτων κατάρτισης για άτομα που ασχολούνται σε τακτική βάση, με ζητήματα εμπορίας. Επίσης, προβλέπεται να διερευνηθούν οι δυνατότητες ανάπτυξης πλαισίων κατάρτισης, για αναπτυσσόμενες χώρες ή χώρες που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο. Η Επιτροπή, θα ενισχύσει το πλαίσιο κατάρτισης, εστιάζοντας στη δικαστική και διασυνοριακή εφαρμογή της νομοθεσίας, μέσω της Ανακοίνωσης για την εμπιστοσύνη στην πανευρωπαϊκή δικαιοσύνη και του ευρωπαϊκού σχεδίου κατάρτισης²⁷⁰.

²⁷⁰ Η Επιτροπή, μετά την εκχώρηση νέων αρμοδιοτήτων στην Ε.Ε., με τη Συνθήκη της Λισαβόνας και προκειμένου να υλοποιηθούν οι προτεραιότητες που καθορίζονται στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, για τον τομέα της δικαστικής κατάρτισης, εξέδωσε Ανακοίνωση με τίτλο «Εμπιστοσύνη στην πανευρωπαϊκή δικαιοσύνη, μια νέα διάσταση στην ευρωπαϊκή δικαστική κατάρτιση» COM(2011) 551 τελικό. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να δημιουργήσει νέα δεδομένα στον τομέα της δικαστικής κατάρτισης, με το να παράσχει υψηλής ποιότητας κατάρτιση σε θέματα δικαίου της Ένωσης, σε όσο γίνεται περισσότερα άτομα τα οποία εξασκούν νομικά επαγγέλματα, εντός της Ε.Ε.. Καθώς ο αριθμός των υποθέσεων οι οποίες άπτονται του ευρωπαϊκού δικαίου, διαρκώς αυξάνεται, προκύπτει η ανάγκη κατάρτισης και επιμόρφωσης των δικαστικών λειτουργών σε θέματα ευρωπαϊκού ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου και η εξοικείωσή τους με τα εθνικά συστήματα απονομής δικαιοσύνης. Οι δράσεις ευρωπαϊκής δικαστικής κατάρτισης, αναμένεται να υλοποιηθούν έως το 2020, μέσω της αξιοποίησης όλων των διαθέσιμων τοπικών, εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων.

Ανάκτηση από τη διαδικτυακή πύλη της ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής δικαιοσύνης, <http://e-justice.europa.eu>

Η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL), η Frontex και η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης Ασύλου (EASO), προετοιμάζονται ώστε να ανταποκριθούν στις ανάγκες κατάρτισης των αντίστοιχων ενδιαφερόμενων φορέων. Εξάλλου, η CEPOL, παρέχει κατάρτιση σχετικά με το trafficking, καθώς και κοινό εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ηλεκτρονικό πρόγραμμα εκμάθησης για αστυνομικούς. Η Frontex,²⁷¹ ήδη έχει εκδώσει ειδικό εγχειρίδιο κατάρτισης σχετικά με την εμπορία ατόμων, για τους συνοριοφύλακες, ενώ εργαλεία και πληροφορίες για τον εντοπισμό των θυμάτων, θα ενσωματωθούν στα εγχειρίδια και τα προγράμματα επιμόρφωσης, της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης Ασύλου (EASO).

Τέλος, η Στρατηγική 2012-2016, ολοκληρώνεται με τον πέμπτο άξονα που αποσκοπεί στην αύξηση των γνώσεων, σχετικά με τις μεταβαλλόμενες τάσεις στην εμπορία ανθρώπων και στην εξεύρεση μιας ικανοποιητικής απόκρισης στις διαφαινόμενες ανησυχίες, σχετικά με το συγκεκριμένο φαινόμενο.

Η πρώτη δράση του άξονα, στοχεύει στην ανάπτυξη συστήματος συλλογής επαρκών, συγκρίσιμων και αξιόπιστων δεδομένων, σε επίπεδο Ε.Ε., εφόσον όπως έχει ήδη αναφερθεί αρκετές φορές, υφίσταται έλλειμμα ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων τα οποία επιπλέον να διαθέτουν το πλεονέκτημα της συγκρισιμότητας, ώστε να αποτυπωθούν με ευκρίνεια οι τάσεις αλλά και το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος της εμπορίας ανθρώπων. Η αποτίμηση των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν από τη συλλογή τέτοιων δεδομένων, θα οδηγήσει στη διατύπωση συνεκτικών και αποτελεσματικών πολιτικών αντιμετώπισης του trafficking.

Για το σκοπό αυτό, η Επιτροπή, από κοινού με τα κράτη μέλη, διακήρυξε την πρόθεσή της, να αναπτύξει σε επίπεδο Ε.Ε., σύστημα για τη συλλογή και τη δημοσιοποίηση, δεδομένων, κατανεμημένων ανά ηλικία και φύλο. Η συνεργασία της Επιτροπής με τους εθνικούς εισηγητές, θα διασφαλίσει τη συλλογή συγκρίσιμων, αξιόπιστων δεδομένων στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας παρακολούθησης που καλύπτει τα έτη 2011 και 2012, ενώ τα πρώτα αποτελέσματα αναμένονται εντός του 2014.

Σε ανταπόκριση των παραπάνω, ήδη η Επιτροπή με τη συνεργασία της Eurostat, έχει εκπονήσει το 2013 την πρώτη έκθεση της σε επίπεδο Ε.Ε., για την εμπορία ανθρώπων, η οποία καλύπτει την τριετία 2008-2010. Τα στοιχεία προήλθαν και από τα 27 κράτη μέλη και υπογήφιος

²⁷¹ Ο ευρωπαϊκός οργανισμός για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συστάθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) 2007/2004 του Συμβουλίου (26.10.2004, ΕΕ L 349/25.11.2004). Ο FRONTEX συντονίζει την επιχειρησιακή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων, επικουρεί τα κράτη μέλη στην εκπαίδευση των εθνικών συνοριακών φυλάκων, μεταξύ άλλων με την καθιέρωση κοινών προδιαγραφών εκπαίδευσης, πραγματοποιεί αναλύσεις κινδύνου, παρακολουθεί τις εξελίξεις των ερευνών σχετικά με τον έλεγχο και την επιτήρηση των εξωτερικών συνόρων, επικουρεί τα κράτη μέλη σε περιπτώσεις που απαιτείται αυξημένη τεχνική και επιχειρησιακή συνδρομή, στα εξωτερικά σύνορα και παρέχει στα κράτη μέλη την αναγκαία στήριξη για την οργάνωση κοινών επιχειρήσεων επαναπατρισμού. Ο FRONTEX ενισχύει την ασφάλεια των συνόρων εξασφαλίζοντας το συντονισμό των ενεργειών των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των κοινοτικών μέτρων που αφορούν τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε.

http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/frontex/index_el.htm

προς ένταξη στην Ε.Ε. χώρες. Τα δεδομένα αν και δεν ανταποκρίνονται στο σύνολό τους, με τις αυστηρές αξιώσεις του Ευρωπαϊκού Κώδικα Στατιστικής και Πρακτικής, εντούτοις αναγνωρίζεται ότι υπάρχει περιθώριο βελτίωσής τους σε μια αντίστοιχη μελλοντική προσπάθεια. Καλύτερες διαδικασίες εντοπισμού και ταυτοποίησης θυμάτων, με συμμετοχή περισσότερων ενδιαφερόμενων φορέων σε αυτές, νομοθετικές αλλαγές στα κράτη μέλη, απόδοση μεγαλύτερης πολιτικής έμφασης στο πρόβλημα της εμπορίας, θα μπορούσαν να επηρεάσουν τον αριθμό των θυμάτων που εντοπίζονται²⁷².

Απόλυτα συναφής με την ανάγκη αποτίμησης του μεγέθους και των τάσεων του trafficking, είναι η μέτρηση της εγκληματικότητας στην Ε.Ε., μια επιδίωξη, η οποία αναπτύσσεται εκτενώς, σε Ανακοίνωση της Επιτροπής, με τίτλο «Μέτρηση της εγκληματικότητας στην Ε.Ε. Στατιστικό σχέδιο δράσης 2011-2015». Οι βασικοί στόχοι στον συγκεκριμένο στατιστικό σχεδιασμό, ο οποίος αποτελεί τη συνέχεια προγράμματος το οποίο εκπονήθηκε για την περίοδο 2006-2010, με κύρια εστίαση στη μέτρηση του εγκλήματος και της ποινικής δικαιοσύνης, είναι η συνεργασία και ο συντονισμός σε ευρωπαϊκό και διεθνικό επίπεδο όλων των εμπλεκόμενων (κράτη-μέλη, ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, κυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί Οργανισμοί, Διεθνείς Οργανισμοί, Ακαδημαϊκοί), η ποιότητα και η ανάλυση δεδομένων, η διασπορά των αποτελεσμάτων, όπως και η εξέλιξη των δεικτών, ταυτόχρονα με τη συλλογή εξειδικευμένων δεδομένων. Οι επιδιώξεις του παραπάνω Στατιστικού σχεδίου δράσης, είναι βασισμένες στις προτεραιότητες που ετέθησαν από την Στρατηγική Εσωτερικής Ασφάλειας της Ε.Ε., λαμβανομένων υπόψη των συστάσεων των

²⁷² Σύμφωνα με την έκθεση, παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των θυμάτων, κατά 18%, την τριετία 2008-2010. Ο συνολικός αριθμός των πιστοποιημένων και εικαζόμενων θυμάτων, ανέρχονταν σε 6.309 το 2008, 7.795 το 2009 και σε 9.528 το 2010. Η πλειοψηφία των θυμάτων ήταν γυναίκες (68%), 17 % άνδρες, 12 % κορίτσια και 3 % αγόρια. Ο συνηθέστερος λόγος εμπορίας, αφορούσε την σεξουαλική εκμετάλλευση (62 %), ενώ η εμπορία με σκοπό την εξαναγκαστική εργασία αφορούσε ποσοστό 25 % και η εμπορία για άλλους λόγους, όπως η αφαίρεση οργάνων, η πώληση παιδιών, κ.ά., παρατηρήθηκε σε μικρότερο ποσοστό (14 %). Τα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης ήταν ως επί το πλείστον γυναίκες, ενώ τα θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης στην πλειοψηφία τους άνδρες. Το επί τοις εκατό των θυμάτων για σεξουαλική εκμετάλλευση, αυξάνεται κάθε χρόνο, ενώ αντίθετα το ποσοστό για εργασιακή εκμετάλλευση έπεσε από 28 % το 2008, σε 23 % τα επόμενα δύο έτη. Τα θύματα προέρχονταν από τα κράτη μέλη της Ε.Ε., κατά 61 %, από την Αφρική κατά 14 %, από την Ασία κατά 6 % και τέλος από τη Λατινική Αμερική κατά ποσοστό 5 %. Ωστόσο, τα περισσότερα θύματα που εντοπίστηκαν σε κράτη μέλη της Ε.Ε., ήταν υπήκοοι Βουλγαρίας και Ρουμανίας, ενώ η πλειοψηφία των θυμάτων με ιθαγένεια διαφορετική των κρατών μελών της Ένωσης, προέρχονταν από τη Νιγηρία και την Κίνα. Ο αριθμός των αδειών παραμονής για θύματα εμπορίας ανθρώπων, που έχουν ιθαγένεια χωρών εκτός Ε.Ε., αυξήθηκε το 2008 από 703, σε 1.196 το 2010.

Όσον αφορά τα στοιχεία σχετικά με τους διακινητές, η έκθεση φανερώνει ότι ο συνολικός αριθμός των υπόπτων διακινητών στα κράτη μέλη της Ένωσης, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι άνδρες (75 %), μειώθηκε περίπου κατά 17 % την περίοδο 2008-2010. Ειδικά προκειμένου για την εμπορία με στόχο τη σεξουαλική εκμετάλλευση, το ποσοστό των υπόπτων για εμπορία, αντιπροσωπεύει περίπου το 84 % του συνολικού αριθμού ύποπτων διακινητών, κατά την τριετία αναφοράς. Παρά ταύτα, όπως αναφέρθηκε προηγούμενα, ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων μειώθηκε κατά 13 % την ίδια περίοδο.

Ωστόσο, τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία -τα οποία εκ πρώτης όψεως, φανερώνουν αύξηση της διακίνησης ανθρώπων στα κράτη μέλη της Ε.Ε.- όπως δηλώνεται και στην εισαγωγή της έκθεσης, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή, εφόσον υπάρχουν θέματα τα οποία σε επόμενο στάδιο, χρήζουν περαιτέρω βελτίωσης. European Commission, Eurostat, Methodologies and Working papers, Trafficking in human beings, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013, σ.10.

αρμοδίων εμπειρογνομόνων για τις ανάγκες πολιτικής της Ε.Ε., όπως αυτές προέκυψαν στο πλαίσιο σύσκεψης το καλοκαίρι του 2010²⁷³.

Η δεύτερη δράση, στοχεύει στην ανάπτυξη γνώσεων για την εμπορία, ειδικά σε σχέση με το φύλο²⁷⁴. Όπως προκύπτει από μελέτες και ευρήματα από το πεδίο, ο βαθμός στον οποίο ένα άτομο είναι ευάλωτο, συναρτάται σε μεγάλο βαθμό και από το φύλο του. Ενώ οι γυναίκες και τα κορίτσια, τείνουν να αποτελούν θύματα, ως επί το πλείστον, σεξουαλικής εκμετάλλευσης, οι άνδρες και τα αγόρια εντοπίζονται να πέφτουν θύματα αναγκαστικής εργασίας, σε ειδικούς τομείς όπως: η γεωργία, οι κατασκευές, η εξόρυξη μεταλλευμάτων, η δασοκομία. Παράλληλα, οι επιπτώσεις από την εμπορία, σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο, φαίνεται να διαφέρουν για τις γυναίκες και τους άνδρες. Αντίστοιχα, κάποιες ομάδες πληθυσμού, εμφανίζουν αυξημένο κίνδυνο θυματοποίησης, όπως είναι τα παιδιά τα οποία βρίσκονται σε χαμηλή κοινωνικοοικονομική θέση ή ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες, όσα εμφανίζουν αναπηρίες, τα παιδιά που εγκαταλείπουν νωρίς την εκπαίδευση, τα ασυνόδευτα παιδιά και όσα παραμένουν στη χώρα καταγωγής, με γονείς μετανάστες στο εξωτερικό. Η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη, όλα τα προηγούμενα, σχεδιάζει πρόγραμμα έρευνας για την κατανόηση και προστασία των ομάδων υψηλού κινδύνου.

Η επόμενη δράση, αποβλέπει στη διεύρυνση των γνώσεων για τη στρατολόγηση θυμάτων εμπορίας, μέσω του Διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων. Την ενίσχυση της συγκεκριμένης δράσης, θα στηρίξει η Επιτροπή εντός του 2014 και στο πλαίσιο του προγράμματος χρηματοδότησης της ασφαλέστερης χρήσης του Διαδικτύου.

Η τελευταία δράση, στοχεύει ειδικά στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, με σκοπό την εργασιακή τους εκμετάλλευση. Προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα των ερευνών και να αυξηθεί ο αριθμός των διώξεων σε υποθέσεις εμπορίας για εργασιακή εκμετάλλευση, η Επιτροπή θα χρηματοδοτήσει μελέτη της νομολογίας σε όλα τα κράτη μέλη. Οι αποκλίσεις που παρατηρούνται μεταξύ των κρατών μελών, όσον αφορά τις διατάξεις του ποινικού δικαίου και την εφαρμογή τους στην αντιμετώπιση των περιπτώσεων εμπορίας, υποσκιάζουν τη βασική επιδίωξη της Ένωσης, για ενιαία και συνεκτική διαχείριση του προβλήματος. Ταυτόχρονα, η εργατική νομοθεσία και ειδικά οι νόμοι που διέπουν την εργασία των μεταναστών στην Ένωση, θα πρέπει να εφαρμόζονται απαρέγκλιτα, ώστε να μην προκύπτουν ευκαιρίες για διακίνηση ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή

²⁷³ European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *Measuring Crime in the EU: Statistics Action Plan 2011-2015*, Brussels 18.1.2012, COM (2011) final.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε. για την νομοθεσία, <http://www.eur-lex.europa.eu>

²⁷⁴ Η Επιτροπή των Περιφερειών, επικρότησε την πρόταση της Επιτροπής, για την περαιτέρω διεύρυνση των γνώσεων, όσον αφορά τη διάσταση του φύλου, στην εμπορία ανθρώπων και στις ευάλωτες ομάδες, καθώς οι πληροφορίες αυτές θα αποδειχθούν χρήσιμες για τις τοπικές και περιφερειακές αρχές και για όσα άτομα έρχονται σε επαφή με τα θύματα και τα περιθάλπουν, λόγω επαγγελματικής ιδιότητας. Ωστόσο, η ΕτΠ, διευκρινίζει ότι η οπτική του φύλου, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, όχι μόνο ως προς τα θύματα, αλλά και ως προς τη ζήτηση, όπου ανιχνεύονται σαφείς διαφορές μεταξύ των φύλων. Έτσι, οι σεξουαλικές υπηρεσίες, οι οποίες ως επί το πλείστον, αποτελούν το συνηθέστερο κίνητρο στη διακίνηση, ζητούνται κατά βάσει από άνδρες. Επομένως, η εν λόγω ανισότητα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, κατά τις απόπειρες διερεύνησης των πτυχών του ζητήματος της εμπορίας, βάσει της διάστασης του φύλου. Βλ. Επιτροπή των Περιφερειών, Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής «Ιθαγένεια, διακυβέρνηση, θεσμικές και εξωτερικές υποθέσεις», ό.π.

τους απομύζηση. Επιπλέον, πρέπει να εφαρμοστεί η ατζέντα της αξιοπρεπούς εργασίας της Ε.Ε., όπως και η καλύτερη κοινωνική προστασία στις χώρες καταγωγής²⁷⁵.

Στο τέλος της προγραμματικής περιόδου της Στρατηγικής, η Επιτροπή θα συνεργαστεί με το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound), για την εκπόνηση οδηγού βέλτιστων πρακτικών για δημόσιες αρχές, σχετικά με την παρακολούθηση και την εφαρμογή της νομοθεσίας για τα γραφεία ευρέσεως εργασίας, τους διαμεσολαβητές και τα γραφεία πρόσληψης προσωπικού²⁷⁶. Ο οδηγός θα περιλαμβάνει τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδειών σε τέτοιου είδους πρακτορεία. Παράλληλα, η Επιτροπή προτίθεται να συνεχίσει τη συνεργασία με επιθεωρητές εργασίας, κοινωνικών υπηρεσιών, υγείας και ασφάλειας, καθώς και με επιθεωρητές αλιείας, σε θέματα σχετικά με τον εντοπισμό και την παραπομπή των θυμάτων εμπορίας και την ευαισθητοποίηση και κατάρτιση, εντάσσοντας τα θέματα αυτά στο θεματολόγιο των δικτύων της Ε.Ε., το 2013.

Ωστόσο, η ουσιωδέστερη μελλοντική ενέργεια της Επιτροπής, για την διαχρονική παρακολούθηση των τάσεων και των μεγεθών της εμπορίας ανθρώπων εντός του ευρωπαϊκού χώρου, είναι η θέσπιση αποτελεσματικών και αξιόπιστων μηχανισμών και διαδικασιών παρακολούθησης και αξιολόγησης των εθνικών στρατηγικών και των εθνικών δράσεων, για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Η βασική πρόθεση, είναι να αξιοποιηθούν όσο το δυνατόν περισσότερο, οι υφιστάμενοι μηχανισμοί υποβολής εκθέσεων, στον τομέα της εμπορίας ανθρώπων, όπως η υποβολή εκθέσεων στο πλαίσιο του κύκλου πολιτικής της Ε.Ε., για την καταπολέμηση του σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος. Επίσης, σημαντικές είναι οι εκθέσεις αξιολόγησης που υποβάλλονται από την GRETA, δηλαδή την ομάδα εμπειρογνομόνων για την καταπολέμηση του trafficking, του Συμβουλίου της Ευρώπης (Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings), η οποία όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, αποτελεί ανεξάρτητο μηχανισμό εποπτείας, για την αξιολόγηση της εφαρμογής των διατάξεών της. Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, στα κράτη μέλη που την έχουν υπογράψει.

Παράλληλα και σύμφωνα με την Οδηγία 2011/36/Ε.Ε., μέχρι τον Απρίλιο του 2015, η Επιτροπή θα αξιολογήσει το βαθμό στον οποίο, τα κράτη μέλη έχουν λάβει τα αναγκαία μέτρα για

²⁷⁵ Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών, *Πρώτηση της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους: Η συμβολή της Ένωσης στην εφαρμογή της ατζέντας της αξιοπρεπούς εργασίας στον κόσμο*, COM (2006) τελικό.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε. σχετικά με την παρακολούθηση διοργανικών διαδικασιών, <http://ec.europa.eu/prelex/>
²⁷⁶ Το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound) είναι ένα τριμερές όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο συγκροτήθηκε το 1975 με στόχο να συμβάλει στο σχεδιασμό και στην επίτευξη καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και εργασίας στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα, αξιολογεί και αναλύει τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας, διατυπώνει έγκυρες γνώμες και παρέχει συμβουλές στους αρμόδιους φορείς και στους βασικούς συντελεστές της κοινωνικής πολιτικής, συνεισφέρει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, καταγράφει τις εξελίξεις και τις τάσεις, ιδίως εκείνες που επιφέρουν αλλαγές.

Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., για τη νομοθεσία, http://europa.eu/legislation_summaries/

την ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εθνικό τους δίκαιο και για την αποτελεσματική εφαρμογή της, υποβάλλοντας έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

Στην συνέχεια, η Επιτροπή θα υποβάλλει έκθεση προόδου των κρατών μελών, στο θέμα αντιμετώπισης του trafficking, προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, κάθε δύο έτη. Η πρώτη έκθεση, η οποία θα υποβληθεί το 2014, θα περιλαμβάνει την πρώτη αξιολόγηση της Στρατηγικής για το διάστημα 2012-2016, ενώ στη λήξη της προγραμματικής περιόδου, θα εκπονηθεί έκθεση αξιολόγησης του αντίκτυπου των εθνικών νομοθεσιών που χαρακτηρίζουν ως ποινικό αδίκημα, τη χρήση υπηρεσιών που προκύπτουν από εμπορία ανθρώπων. Στην εποπτεία και αξιολόγηση των μέτρων και δράσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω, το άτυπο δίκτυο των εθνικών εισηγητών ή άλλων ισοδύναμων μηχανισμών, θα διαδραματίσει ουσιώδη ρόλο. Εξάλλου, η παρότρυνση της Επιτροπής προς τους εθνικούς εισηγητές είναι ο διάλογος τους, με τους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών, οι οποίοι αναπτύσσοντας ενεργό συμμετοχή, συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην πρόληψη και πάταξη του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων.

Η επιτυχής έκβαση των προαναφερόμενων προτεραιοτήτων της ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την καταπολέμηση του trafficking, θα συναρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την έμπρακτη συμμετοχή όλων των παραγόντων που μνημονεύθηκαν προγενέστερα, εφόσον φυσικά έχουν στηριχθεί επαρκώς ηθικά και υλικά σε αυτή τους την προσπάθεια.

Όπως, αναφέρθηκε πιο πριν, η πρώτη έκθεση σχετικά με την εμπορία ανθρώπων στην Ευρώπη, η οποία δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2013 και πραγματοποιήθηκε από τη Eurostat, με τη συμμετοχή και των 27 κρατών μελών της Ένωσης, συλλέγοντας στοιχεία για την εμπορία με χρονικό ορίζοντα την τριετία μεταξύ 2008 και 2010, προσδιόρισε τον αριθμό των θυμάτων στην Ε.Ε., για αυτό το διάστημα σε 23.632 άτομα.

Ωστόσο, παρά την ανησυχητική διαπίστωση για την έκταση του προβλήματος, μόνο 6 από τα 27 κράτη μέλη της Ένωσης, είχαν μεταφέρει έως τον Απρίλιο του 2013 (ημερομηνία λήξης για τη μεταφορά της Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών), πλήρως την Οδηγία στην εθνική τους νομοθεσία, ενώ τρία κράτη είχαν προβεί σε μερική μεταφορά της.

Συμπεράσματα

Καταλήγοντας και με βάση όσα εκτέθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, διαπιστώθηκε ότι η εμπορία ανθρώπων, αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο, με πληθυσμούς διακινούμενων ατόμων που ξεπερνούν κάθε προηγούμενο. Η εξακτίνωσή του σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της υφής, οι διαπλοκές και διασυνδέσεις του με άλλες μορφές του οργανωμένου εγκλήματος, η διαχείρισή του από τα διεθνή κυκλώματα σωματεμπορίας, δημιουργεί τεράστιες δυσκολίες στην αποτελεσματική και συγχρονισμένη αντιμετώπισή του. Παράλληλα, στον υπολογισμό του πραγματικού μεγέθους του και την αποτύπωση των τάσεών του, προκύπτουν πρόσθετες δυσχέρειες, λόγω ενός πλήθους προσκομμάτων που συνδέονται όχι μόνο με τη σκιώδη φύση του, αλλά και με την αδυναμία συντονισμένης προσέγγισής του, τόσο από τους ερευνητές, όσο και από τις εντεταλμένες αρχές, τις κυβερνήσεις και τις εθελοντικές οργανώσεις, που ασχολούνται με το συγκεκριμένο ζήτημα. Οι ασάφειες καταρχάς, στον εννοιολογικό προσδιορισμό του φαινομένου, η ασυμμετρία των εθνικών νομοθεσιών όσον αφορά την ποινικοποίηση της εμπορίας και των συναφών πρακτικών της, τα μειωμένα αντανακλαστικά αρκετών κοινωνιών, για την πρόληψη και πάταξη του trafficking, λόγω ιδιαίτερων οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών συνθηκών, συνηγορούν σε ένα νεφελώδες προπέτασμα, το οποίο συσκοτίζει τις πραγματικές πτυχές της εμπορίας και παρέχει κατά προσέγγιση ερμηνείες για τις ουσιαστικές συνιστώσες του και για το πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικότερα.

Επιπλέον, οι διάφορες μορφές εκμετάλλευσης που συναρτώνται με το trafficking ατόμων, καθιστούν το φαινόμενο πολυσύνθετο. Ειδικά η εμπορία ανθρώπων με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής τους, είναι ένα φαινόμενο το οποίο, όπως μαρτυρούν τα δεδομένα, αφορά κατεξοχήν τις γυναίκες. Η συγκεκριμένη μορφή εκμετάλλευσης, διαπλέκεται με πολλά συμφέροντα (κρατικά, επιχειρηματικά, ατομικά) και πολλά ευαίσθητα ζητήματα, όπως: της μετανάστευσης, της πορνείας, του οργανωμένου εγκλήματος, της πορνείας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της βίας κατά των γυναικών, τη θηλυκοποίησης της φτώχειας, του έμφυλου καταμερισμού της διεθνούς αγοράς εργασίας, των άνισων διεθνών οικονομικών σχέσεων κ.λ.π. Επιπλέον, ο αυξημένος βαθμός ευαλωτότητας των γυναικών, στη διακίνηση και εμπορία, ερείδεται σε μια σειρά παραγόντων, οι οποίοι εμφανίζονται συνηθέστερα συνδυαστικά και μπορούν να αφορούν: το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό τους προφίλ, την πολιτισμική τους περιθωριοποίηση, την αυξημένη δυσκολία πρόσβασής τους στην εκπαίδευση ή στην αγορά εργασίας, συνθήκες οικονομικής ύφεσης, πολιτικής αστάθειας, θρησκευτικών αντιλήψεων, φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών, πολέμων κ.ά. με επακόλουθο την αναγκαστική μετακίνηση, εκτός των πατρίδων τους. Επιπλέον, καθώς κάποιος από τους παραπάνω παράγοντες φαίνεται να αφορούν περισσότερο κάποιες περιοχές του πλανήτη, από ότι κάποιες άλλες, είναι πλέον αποδεκτό ότι οι αρνητικές συγκυρίες στις χώρες καταγωγής, λειτουργούν εξωθητικά για τις πιο ευπαθείς ομάδες ατόμων (γυναίκες, παιδιά,) των οποίων η θέση είναι ήδη επισφαλής, λόγω προγενέστερων επιβαρυντικών

συνθηκών. Ωστόσο, ως συνάρτηση της μετανάστευσης μεγάλων πληθυσμών ατόμων, δεν θα πρέπει βέβαια να παραβλέπονται οι παράγοντες, που επανειλημμένα αναφέρθηκαν ως παράγοντες έλξης και οι οποίοι διαδραματίζουν επιπλέον ρόλο, στην τελική απόφαση για τη μετακίνηση εκτός συνόρων. Συνακόλουθα στο υπό μελέτη ζήτημα, προέκυψαν ως καίρια, δύο ερωτήματα. Πρώτον, εάν η μετανάστευση συνδέεται με την πορνεία και αν ναι με ποιο τρόπο. Δεύτερον, εάν το trafficking, συνδέεται με την πορνεία. Και τα δύο ερωτήματα αναδείχθηκαν σε διαχρονικούς προβληματισμούς, οι οποίοι απασχόλησαν επί μακρόν όχι μόνο τους ερευνητές του φαινομένου, αλλά και τις δύο βασικές ιδεολογικές συνιστώσες του φεμινισμού, των οποίων η θεωρητική στάση σε αυτά τα ζητήματα και ειδικά στο ζήτημα της σύνδεσης της πορνείας με την εμπορία, είχε άμεσο αντίκτυπο στη διατύπωση των πολιτικών διαχείρισης του ζητήματος, τόσο σε διεθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Παράλληλα, όσον αφορά το ζήτημα της σύνδεσης της μετανάστευσης με την πορνεία, η συνήθης ρητορική που αντιμετωπίζει την εμπορία ως αναπόφευκτο επακόλουθο της μετανάστευσης, αντιμετώπισε τις αντιστάσεις, όσων υποστήριζαν το ενδεχόμενο της εμπρόθετης μετακίνησης αρκετών γυναικών, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της ζωής τους. Ωστόσο, αν για κάποιους μια τέτοια ερμηνεία, είναι απλουστευτική, λιγότερο μονομερείς προσεγγίσεις, θα πρέπει να θεωρούνται όσες συμπεριλαμβάνουν στην μετανάστευση και το ενδεχόμενο, οι μετανάστριες να γίνουν θύματα εμπορίας, με την εξαναγκαστική εκπόρνευσή τους από οργανωμένα δίκτυα trafficking. Εξάλλου, όπως επισημάνθηκε από τις πρώτες παραγράφους της παρούσας εργασίας, ο διαχωρισμός μεταξύ λαθροδιακίνησης και εμπορίας είναι λεπτός και η μετάβαση από το ένα καθεστώς στο άλλο, μπορεί να είναι άμεση και όχι προφανής, εξαρχής. Από την άλλη, σημαντική αναδεικνύεται η οπτική που συνυπολογίζει την ευθύνη του κράτους, στην αύξηση της παράτυπης μετανάστευσης και της εμπορίας, ως συνέπεια της αυστηροποίησης των μεταναστευτικών νόμων και των φυσικών ή νομικών προσκομμάτων που θέτει στους μετανάστες, προκειμένου να διασφαλίσει μια εδαφική και πολιτειακή ακεραιότητα, η οποία ούτως ή άλλως αμφισβητείται εν πολλοίς. Ταυτόχρονα, η προσέγγιση στο ζήτημα της μετανάστευσης, λαμβάνοντας υπόψη τη διάσταση του φύλου, αναδεικνύει κάποιες από τις συνήθεις επιπλοκές, που καλούνται να αντιμετωπίσουν επιπλέον οι μετανάστριες, ως γυναίκες, οι οποίες φέρουν το βάρος πολιτισμικών στερεοτύπων και κοινωνικών αφορισμών, που τις περιορίζουν ακόμη περισσότερο ή τις επαναθυματοποιούν μέσα από πολιτικές προσχηματικές και ανακόλουθες προς τις προγραμματικές διακηρύξεις τους και σε μεγάλο βαθμό, ασύμβατες με τα θεμελιώδη δικαιώματα τους.

Ειδικά προκειμένου για τη γηραιά ήπειρο η εμπορία ανθρώπων, τις τελευταίες δεκαετίες, εξελίχθηκε στην πιο σοβαρή και εκτεταμένη παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Κανένα από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν μπορεί να ισχυριστεί, ότι βρίσκεται στο απυρόβλητο, από τις συνέπειες του φαινομένου, είτε πρόκειται για χώρες καταγωγής, είτε για χώρες διέλευσης και προορισμού. Παρά την παλαιότητα του προβληματισμού σχετικά με την εμπορία, η οποία εντοπίζεται ήδη στο μέσον της νεωτερικής εποχής και μάλιστα στα πρώτα στάδια της

εκβιομηχάνισης, της αστικοποίησης από τις αιφνίδιες μαζικές μεταναστεύσεις προς τα αστικά κέντρα και της εξάπλωσης του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής, μικρά βήματα έχουν γίνει μέχρι σήμερα προς την αποτελεσματική ανάσχεση του φαινομένου της εμπορίας, με αποτέλεσμα την παγίωση και ενδυνάμωσή του, σε αυτό το διάστημα. Οι νομοθετικές προσπάθειες που έγιναν παλαιότερα σε διεθνές επίπεδο, αποτελούν τεκμήριο σύμπτωσης και συσπείρωσης των κοινωνιών, απέναντι στην εμπορία ανθρώπων, οι οποίες όμως ως επί το πλείστον, έμειναν ανεφάρμοστες, τουλάχιστον για την εποχή για την οποία διατυπώθηκαν.

Στην τρέχουσα πραγματικότητα, οι παγκόσμιοι και περιφερειακοί οργανισμοί, όπως και οι εθνικές αρχές, έχουν αναπτύξει πλέον, αυξημένα αντανακλαστικά απέναντι στο πρόβλημα της εμπορίας. Σε διεθνές επίπεδο, πραγματοποιήθηκαν, αναλύσεις, μελέτες, υιοθετήθηκαν συστάσεις και κατευθυντήριες οδηγίες καθώς και δεσμευτικά νομικά κείμενα. Σε επίπεδο Ε.Ε., η έκδοση οδηγιών και η χάραξη στρατηγικών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του trafficking, υπήρξε ενδεικτική της υψηλής προτεραιότητας του θέματος, στις ευρωπαϊκές πολιτικές, με τη συμμετοχή των κυριότερων θεσμικών ευρωπαϊκών οργάνων. Σε εθνικό επίπεδο, όπως εκτέθηκε σε ιδιαίτερη ενότητα της εργασίας, οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις και τα σχέδια δράσεις, που υιοθετήθηκαν, ενσωμάτωσαν το κοινοτικό κερκτημένο.

Έτσι, παρά την αύξηση στα μεγέθη των διακινούμενων ατόμων, λαμβάνεται ως θετική εξέλιξη το γεγονός, ότι ιδιαίτερα το νομοθετικό πλαίσιο σε διεθνές, υπερεθνικό και εθνικό επίπεδο, μετατόπισε σταδιακά την αντιμετώπιση του φαινομένου ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος, με εστίαση στην τιμωρία των δραστών, την πρόληψη του εγκλήματος και τη διευθέτηση του νομικού καθεστώτος του θύματος, επιπρόσθετα προς τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των θυμάτων και την παροχή προς αυτά, υπηρεσιών προστασίας, αρωγής, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης. Η μέριμνα ιδιαίτερα για τα ανήλικα θύματα εμπορίας, τα οποία είναι τα πλέον ευάλωτα στα δίκτυα trafficking, αποδεικνύει το θυματοκεντρικό χαρακτήρα, των σύγχρονων νομοθετικών προσεγγίσεων και πολιτικών του φαινομένου. Ταυτόχρονα, τα προγράμματα κατάρτισης, που συμπεριλαμβάνονται μέσα στις δράσεις επανένταξης των θυμάτων, παρέχουν στα θύματα, μια προοπτική για ασφαλή και ολοκληρωμένη εργασιακή και κοινωνική επανένταξη και ελαχιστοποιούν τις πιθανότητες να αποτελέσουν εκ νέου θύματα διακίνησης και εμπορίας.

Ιδιαίτερα η αρωγή που παρέχεται πλέον στα θύματα, ανεξάρτητα από τη συνεργασία τους ή όχι με τις αρχές, ως προαπαιτούμενο της κρατικής μέριμνας για αυτά, αποτελεί μια απάντηση στις επικρίσεις, όσων δικαιολογημένα μέχρι τώρα, υποστήριζαν ότι τα θύματα μεταχειρίζονταν από τους κρατικούς θεσμούς, εργαλειακά και προστατεύονταν μόνο μέχρι να εξαντλήσουν τη χρησιμότητά τους ως «αποδεικτικά στοιχεία», στη διαδικασία δίωξης και προσαγωγής των διακινητών.

Παράλληλα, η πρόσφατη Στρατηγική της Ε.Ε. για την εξάλειψη της εμπορίας, όπως και η συναφής Οδηγία 2011/36/ΕΕ, αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της συμπερίληψης των δικαιωμάτων των θυμάτων και της διάστασης του φύλου, στις πολιτικές πρόληψης και

αντιμετώπισης του trafficking. Ως ένα από τα θετικά σημεία της Στρατηγικής, μπορεί να αναφερθεί η προτεραιότητα που δίδεται για τον εντοπισμό, την προστασία και τη συνδρομή των θυμάτων εμπορίας, μέσα από δράσεις όπως: η ίδρυση εθνικών και διεθνικών μηχανισμών παραπομπής, ο ταχύτερος και ασφαλέστερος εντοπισμός των θυμάτων, μέσα από προγράμματα επιμόρφωσης του προσωπικού που λόγω επαγγελματικής ιδιότητας, έρχεται σε επαφή με αυτά, η δημιουργία επαρκών συστημάτων προστασίας των ανηλίκων, όπως και ο διορισμός κηδεμόνων για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους, κατά την ποινική διαδικασία αλλά και μετά από αυτή. Τέλος, η παροχή αξιόπιστης πληροφόρησης προς τα θύματα για τα δικαιώματά τους, είναι μια δράση η οποία θα λειτουργήσει εξαιρετικά ενθαρρυντικά για την απεμπλοκή των θυμάτων από τα κυκλώματα διακίνησης, όπως και για την αμεσότερη πρόσβαση τους στις δομές πρόνοιας και αρωγής, με περαιτέρω αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των δηλωμένων θυμάτων εμπορίας, γεγονός που όπως έχει αναφερθεί, θα συνεισφέρει στην αποκάλυψη του πραγματικού μεγέθους των πληθυσμών που διακινούνται και εμπορεύονται.

Επίσης αξιόλογη, κρίνεται η προσπάθεια περιστολής της ζήτησης και της χρήσης των υπηρεσιών που εξαναγκάζονται να προσφέρουν τα θύματα εμπορίας. Η προσπάθεια αυτή δεν εξαντλείται με την πρόβλεψη στη νομοθεσία, της ποινικοποίησης των πελατών, η οποία για κάποιους είναι αμφιλεγόμενο μέτρο μειωμένου ηθικού κύρους, αλλά επεκτείνεται στην ενημέρωση τόσο των χρηστών τέτοιων υπηρεσιών όσο και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Παράλληλα, η πρόβλεψη ίδρυσης ευρωπαϊκού συνασπισμού επιχειρήσεων κατά της εμπορίας, θεωρείται δράση σε βάθος χρόνου και είναι αποδεικτική της αναγνώρισης πλέον εκείνης της διάστασης της εμπορίας ανθρώπων, η οποία αποσκοπεί στην εργασιακή εκμετάλλευση και έχει λάβει τρομακτικές διαστάσεις. Εξάλλου, η ευαισθητοποίηση του ιδιωτικού τομέα, για την εργασιακή και σεξουαλική εκμετάλλευση κάποιων ανθρώπων, ίσως συμβάλει στην ανάκληση της εσφαλμένης αντίληψης, η οποία ερμηνεύει την σεξουαλική βιομηχανία, αλλά και την παράνομη εργασία, ως παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης, παραβλέποντας το ουσιώδες γεγονός, ότι τέτοιους είδους πρόσδοδοι καταλήγουν σε πολύ περιορισμένους αποδέκτες που ενεργούν για το οργανωμένο έγκλημα και δεν συνεισφέρουν στο ελάχιστο στη ροή χρήματος στις τοπικές ή τις ευρύτερες οικονομίες, εκτός από την προστιθέμενη ζημία που προκαλούν στην κοινωνία. Με βάση αυτή την λογική, αναπτύσσεται στην ευρωπαϊκή Στρατηγική η παρακολούθηση των ροών του «μαύρου» χρήματος, η οποία θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι αποτελεί ρηξικέλευθη πρακτική, αλλά εντελώς επίκαιρη και σύγχρονη με τα τρέχοντα δεδομένα της τεχνολογίας, την οποία τα οργανωμένα κυκλώματα χρησιμοποιούν κατά κόρον, προκειμένου να αποκρύψουν τις παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητές τους. Ταυτόχρονα, η χρηματοοικονομική έρευνα, ως εργαλείο για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων, αποσυμφoreί τις συνήθεις διαδικασίες δίωξης που βασίζονται στις μαρτυρικές καταθέσεις, απαλλάσσει τα θύματα από το ψυχικό άγχος της κατάθεσης και της αναβίωσης της τραυματικής εμπειρίας, ενώ τέλος διασφαλίζει μεγαλύτερη αξιοπιστία στις έρευνες.

Παράλληλα, οι ενημερωτικές εκστρατείες, οι δράσεις ευαισθητοποίησης και η λήψη σχετικών μέτρων, για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εμπορίας, με άξονα το φύλο, αναδεικνύουν εκείνη την πτυχή του προβλήματος που αναπόφευκτα εμπεριέχει τη διάσταση του φύλου σε σημαντικό βαθμό, όπως αποδεικνύουν τα μεγέθη και τα καθημερινά περιστατικά διακινούμενων γυναικών. Εξάλλου, η αποτελεσματική αντιμετώπιση της εμπορίας γυναικών, οφείλει να σχεδιάζεται, συναρτήσει των ιδιαιτεροτήτων που απαντώνται σε αυτή τη μορφή εκμετάλλευσης. Ειδικά η ενημέρωση του ευρύτερου κοινού για την εμπορία γυναικών και ανήλικων κοριτσιών, η οποία αποσκοπεί όχι μόνο στην πρόληψη, αλλά και στην ανάδειξη των πραγματικών αιτιών και των συγκυριών που συνηγορούν για να προκύψει θυματοποίηση, συμβάλλει περαιτέρω στην κατάρριψη των στερεοτυπικών αναπαραστάσεων των θυμάτων ως εγκληματικών φυσιολογικών, που εκούσια προσχώρησαν στην πορνική δραστηριότητα. Κατά αυτόν τον τρόπο, συνεισφέρει στην άρση των κοινωνικών αποκλεισμών για τα θύματα, τόσο στις κοινωνίες υποδοχής, όσο και στις κοινωνίες καταγωγής, όπου τα θύματα εμπορίας, διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να αποκλεισθούν και να επαναθυματοποιηθούν με τον ίδιο ή/και με άλλους τρόπους.

Μια άλλη καίρια συμβολή της ευρωπαϊκής Στρατηγικής στην πάταξη της εμπορίας, η οποία λειτουργεί στο στάδιο της δίωξης των διακινητών, αφορά τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε., αλλά και με τρίτες χώρες. Η δημιουργία εθνικών πολυκλαδικών μονάδων επιβολής του νόμου, αλλά και η συνεργασία μεταξύ ήδη υφιστάμενων υπερεθνικών οργάνων, όπως η Europol, Eurojust, CEPOL, αποτελεί κομβικής σημασίας δράση για την συντονισμένη και στοχευμένη αντιμετώπιση ενός προβλήματος του οποίου οι διαστάσεις και οι συνέπειες δεν περιορίζονται σε φυσικά σύνορα. Ωστόσο, το συνεργατικό πνεύμα δεν αναλώνεται μόνο σε αστυνομικές επιχειρησιακές δράσεις, που αντιμετωπίζουν σε πρακτικό επίπεδο το ζήτημα, αλλά επεκτείνεται στην ανταλλαγή πληροφοριών, πρακτικών και τεχνογνωσίας, οι οποίες λειτουργούν ως εργαλεία εκπαίδευσης και επιμόρφωσης για το ανθρώπινο δυναμικό, που καλείται να χειριστεί τις υποθέσεις εμπορίας, σε κάθε σημείο της ευρωπαϊκής επικράτειας και ιδιαίτερα σε περιφερειακές ζώνες, όπως αυτές των συνόρων, όπου είναι καίριας σημασίας, η αξιόπιστη ταυτοποίηση των θυμάτων, προκειμένου για τον έγκαιρο εντοπισμό τους. Εξάλλου, η επιμόρφωση του προσωπικού όχι μόνο των συνοριακών και αστυνομικών υπηρεσιών, αλλά και των δικαστικών λειτουργών, που καλούνται να χειριστούν όσες από τις υποθέσεις εμπορίας, κατορθώσουν να φθάσουν μέχρι το στάδιο της ποινικής διαδικασίας, συνεισφέρει στην εμπέδωση δικαιότερου συστήματος απονομής δικαιοσύνης τόσο σε ενωσιακό όσο και σε εθνικό περιβάλλον.

Η αύξηση των γνώσεων, σχετικά με όλες τις μορφές και τις πτυχές εμπορίας, μέσω της ανάπτυξης συστήματος συλλογής δεδομένων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, αποτελεί μείζονος σημασίας επιδίωξη. Όπως, έχει αναφερθεί επανειλημμένα, η συλλογή επαρκών, αξιόπιστων, συγκρίσιμων ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, είναι καθοριστική για την ταυτοποίηση του μεγέθους, των τάσεων, των χαρακτηριστικών και των μορφών του trafficking και γενικά στη

συνεκτικότερη αντίληψη του φαινομένου. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε η εκπόνηση της έκθεσης στατιστικών δεδομένων από την Eurostat, με την επίβλεψη του Τομέα Εσωτερικών Υποθέσεων. Επομένως, τέτοιες προσπάθειες καλύπτουν εν μέρει, το κενό το οποίο έχουν επισημάνει ιδιαίτερα τα μέλη της επιστημονικής κοινότητας, τα οποία ασχολούνται με την αποκρυπτογράφηση όλων των παραπάνω, προσφέροντας τα συμπεράσματά τους στον αγώνα για την εξάλειψη του φαινομένου της εμπορίας. Φυσικά η αποκάλυψη όλων των παραπάνω, μπορεί όχι μόνο να συμβάλει στην αξιόπιστη πληροφόρηση της κοινής γνώμης και της ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας αλλά στη χάραξη πολιτικών και δράσεων οι οποίες θα είναι ανάλογες και αντίστοιχες του προβλήματος, επομένως μπορεί να συντελέσει αποτελεσματικά στην συρρίκνωση του. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, η αποτίμηση του αντίκτυπου που είχαν προηγούμενα ευρωπαϊκά anti-trafficking προγράμματα, στην τελική διαχείριση του προβλήματος, απαντά στο έλλειμμα, το οποίο εντοπίστηκε από πολλούς μελετητές του trafficking, σχετικά με την έλλειψη ερευνών που αποτιμούν την επίδραση των εφαρμοζόμενων δράσεων στον βασικό στόχο.

Τέλος, ο θεσμός του Εθνικού Εισηγητή, ο οποίος από κάποιους θεωρείται ως άνευ αντικειμένου δομή και ως σπατάλη πόρων, αναμένεται να λειτουργήσει καταλυτικά για τη συντονισμένη επικοινωνία και δράση μεταξύ των κρατών μελών.

Με βάση τα προηγούμενα, προκύπτει ότι οι συντονισμένες και συνδυασμένες πολυτομεακές δράσεις από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, προβλέπονται επαρκώς σε θεωρητικό επίπεδο, τουλάχιστον από την Στρατηγική για την περίοδο 2012-2016. Ταυτόχρονα, καθώς η σύγκλιση της ελληνικής νομοθεσίας και πολιτικής με την ευρωπαϊκή, είναι δεδομένη στα πλαίσια της συμμόρφωσης της Ελλάδας, με το κοινοτικό κεκτημένο, είναι προφανές ότι η Ελλάδα τόσο σε νομοθετικό όσο και σε επίπεδο δράσεων και μηχανισμών, συντάσσεται σε μεγάλο βαθμό με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές πολιτικές και δράσεις. Ωστόσο, σε πρακτικό επίπεδο, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης σε κάποια θέματα, όπως για παράδειγμα στο θέμα της διαχείρισης των θυμάτων που αιτούνται άσυλο. Όπως, εκτέθηκε σε προηγούμενη ενότητα της εργασίας, η κατάσταση του ασύλου στην Ελλάδα, κρίνονταν όχι μόνο ανεπαρκής αλλά και επιβαρυντική για τα θεμελιώδη δικαιώματα των αιτούντων άσυλο. Η αναδιάρθρωση των κρατικών δομών και των διαδικασιών απονομής ασύλου, αποτελεί ένα θετικό βήμα προς τη διασφάλιση πρωτίστως των αιτούντων διεθνή προστασία και των θυμάτων εμπορίας, το οποίο στην πράξη δεν έχει αποφέρει ακόμα αποτελέσματα.

Ταυτόχρονα, η ετήσια έκθεση του State Department, για το θέμα της εμπορίας, τοποθετεί την Ελλάδα στην ίδια κατηγορία αξιολόγησης (Tier 2), με τα προηγούμενα χρόνια, η οποία αποδεικνύει ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν συμμορφώνεται πλήρως με τα ελάχιστα κριτήρια για την εξάλειψη του trafficking, αν και καταβάλει προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Βέβαια, ως ενθαρρυντική θα πρέπει να εκληφθεί, η αναφορά στην έκθεση, της στενής συνεργασίας μεταξύ αστυνομικών αρχών και Μ.Κ.Ο., τόσο για τη διαλεύκανση υποθέσεων σωματεμπορίας, όσο και στην χορήγηση

καταλύματος και στην προσφορά φιλοξενίας σε θύματα τέτοιων υποθέσεων. Ωστόσο, όπως πολύ συχνά επισημαίνεται από τους εκπροσώπους των Μ.Κ.Ο., οι εθελοντικές οργανώσεις, δεν έχουν πολλά περιθώρια για να ασκήσουν προληπτική έρευνα στο πεδίο όπου βρίσκονται τα θύματα και να βοηθήσουν στην απεμπλοκή τους από το χώρο. Αντίθετα, η παροχή των υπηρεσιών τους, είναι απλά μια αντίδραση στην τελική προσφυγή του θύματος στις αρχές, δηλαδή αφού το θύμα με κάποιο τρόπο έχει καταφύγει το ίδιο στις αστυνομικές ή δικαστικές αρχές.

Όπως παρατηρήθηκε από την παρουσίαση της Στρατηγικής της Ε.Ε., η πολιτική για την εμπορία ανθρώπων, συναρθρώνεται με άλλες ευρωπαϊκές πολιτικές, όπως: η στρατηγική εσωτερικής ασφάλειας, η ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας, ο κύκλος πολιτικής για την καταπολέμηση του σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος, η πολιτική εξωτερικής ασφάλειας και η συνολική προσέγγιση της μετανάστευσης και της κινητικότητας. Ωστόσο, το πιο ακανθώδες ζήτημα, μεταξύ των κρατών μελών, αποτελεί η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Ειδικά προκειμένου για τον Κανονισμό Δουβλίνο II, ο οποίος έχει δημιουργήσει συμφόρηση κυρίως στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου, όπως είναι η Ελλάδα, που αναπόφευκτα δέχονται το μεγαλύτερο βάρος των λαθραία εισερχομένων μεταναστών, η προσωρινή αδρανοποίησή του, δεν επιλύει το ζήτημα της αποτελεσματικής και δίκαιης διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, εντός του ευρωπαϊκού χώρου. Μάλιστα, η Ελλάδα έχει προτείνει την ανακατανομή και μετεγκατάσταση μεταναστών χωρίς χαρτιά, με δίκαιη αναλογία, σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρώπης. Ωστόσο, η επαναπροώθηση των παράτυπων μεταναστών, ενέχει τον κίνδυνο της επαναθυματοποίησης, ο οποίος αυξάνεται σε ποσοστό, ειδικά όταν πρόκειται για θύματα εμπορίας, τα οποία μπορούν να επαναδιακινηθούν, μόλις φθάσουν στην πατρίδα τους ή στις ενδιάμεσες στάσεις, μέχρι να καταλήξουν σε αυτή.

Εξάλλου, προγραμματικός στόχος της Ελλάδας, η οποία βρέθηκε στην προεδρία της Ε.Ε., κατά το τρέχον διάστημα, υπήρξε η εξέταση των παραμέτρων της μεταναστευτικής πολιτικής, προκειμένου αφενός να μετριάσει τις συνέπειες της παράνομης μετανάστευσης σε σχέση με την οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα των κρατών μελών, αλλά και στο μέτρο του εφικτού, να διευκολύνει τη νόμιμη μετανάστευση, με κριτήριο τη συμβολή της στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης. Παράλληλα, η αποτελεσματική διαχείριση των συνόρων και μια αποτελεσματική κοινή ευρωπαϊκή πολιτική επιστροφών, όπως και η ανάληψη δράσεων για τον περιορισμό των επιπτώσεων από την παράνομη μετανάστευση στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, θα μπορούσε να συμβάλει περαιτέρω στην σταθερότητα και την ανάπτυξη εντός της Ε.Ε., ακόμα και σε περίοδο οικονομικής ύφεσης.

Όπως ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενες ενότητες, σύμφωνα με το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, προκειμένου να επιτευχθεί η καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, όπως είναι η εμπορία ανθρώπων, θα πρέπει να υπάρξει διασύνδεση της πολιτικής εσωτερικής ασφάλειας, με την πολιτική εξωτερικής ασφάλειας της Ένωσης και να ενισχύεται η συνεργασία με τρίτες χώρες. Για το λόγο αυτό, κρίνεται κομβικής σημασίας η αποτελεσματική διαχείριση των συνόρων και του

καθεστώς θεωρήσεων. Εξάλλου, βάσει του Ευρωπαϊκού Συμφώνου για την Μετανάστευση και το Άσυλο, η Ε.Ε. οφείλει να αναπτύξει και να εφαρμόσει μια ολοκληρωμένη και ευέλικτη μεταναστευτική πολιτική, η οποία θα διέπεται από αλληλεγγύη και υπευθυνότητα.

Ωστόσο, ο προβληματισμός που ανακύπτει εν μέσω αιχμηρής οικονομικής ύφεσης, η οποία βιώνεται από αρκετά κράτη μέλη, συνδέεται με το πώς θα μπορέσουν να υποστηριχθούν οι παραπάνω αισιόδοξες εξαγγελίες και σχεδιασμοί, ειδικά όσον αφορά την καταπολέμηση ενός τόσο εκτεταμένου φαινομένου, όπως είναι η εμπορία ανθρώπων, η οποία αναπόφευκτα πέρα από τους ιδεατούς στρατηγικούς σχεδιασμούς, απαιτεί μεγάλο πακέτο πόρων από τις ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, τη στιγμή που οι προϋπολογισμοί των κρατών μελών, έχουν συρρικνωθεί σε σημαντικό βαθμό. Ειδικά η τρέχουσα ύφεση, θα πρέπει να ενισχύσει τα αντανακλαστικά και το βαθμό εγρήγορσης των κυβερνήσεων, εφόσον πολύ πιθανά, θα συνδεθεί με αύξηση των ομάδων πληθυσμού που θα τεθούν σε ευάλωτητα και οι οποίες μεταξύ άλλων, ενδεχομένως να διατρέξουν αυξημένο κίνδυνο να πέσουν θύματα κυκλωμάτων trafficking.

Επιπλέον, η προθετικότητα των διεθνών, ενωσιακών και εθνικών πολιτικών, για περιστολή ή εξάλειψη του προβλήματος της εμπορίας ανθρώπων, δεν μπορεί να το αντιμετωπίσει αποτελεσματικά, εάν ταυτόχρονα δεν επιλύσει ουσιώδη θέματα που υποκρύπτονται σε αυτό, όπως: η φτώχεια, οι επιβαρυντικές συνθήκες στις χώρες καταγωγής και η αυξημένη ζήτηση υπηρεσιών των εκμεταλλεζόμενων ατόμων, στις χώρες προορισμού.

Ίσως τελικά για κάποια προβλήματα όπως αυτό της εμπορίας ανθρώπων, το οποίο έχει πλέον παγιωθεί και εξαπλώνεται διαρκώς, να μην υπάρχουν πάντα εύκολες απαντήσεις, όπως και γρήγορες και ξεκάθαρες λύσεις.

Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

Α. Ελληνική

1. Αλεξιάδη Σ., *Εγκληματολογία*, Δ΄ έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.
2. Αμπατζή Λιόπη, *Προσεγγίζοντας το φαινόμενο του trafficking*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα 2008.
3. Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ενσωμάτωση της ισότητας των ευκαιριών μεταξύ των γυναικών και των ανδρών στο σύνολο των κοινοτικών πολιτικών και στόχων» COM(1996) 67, τελικό
4. Ανακοίνωση της Επιτροπής «Προς μια κοινοτική στρατηγική-πλαίσιο για την ισότητα των φύλων» COM (2000) 335, τελικό
5. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Η στρατηγική της Ε.Ε. για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων 2012-2016, Βρυξέλλες, 19.6.2012, COM (2012) 286 final
6. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών, Προώθηση της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους: Η συμβολή της Ένωσης στην εφαρμογή της ατζέντας της αξιοπρεπούς εργασίας στον κόσμο, COM (2006) τελικό.
7. Ανακοίνωση με τίτλο «Εμπιστοσύνη στην πανευρωπαϊκή δικαιοσύνη, μια νέα διάσταση στην ευρωπαϊκή δικαστική κατάρτιση» COM(2011) 551 τελικό, Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., για την ηλεκτρονική δικαιοσύνη, <http://e-justice.europa.eu>
8. Αντριάσεβιτς Ρούτβιτσα, *Τράφικινγκ : Συζήτηση γύρω από μια έννοια. Η περίπτωση των Ανατολικοευρωπαϊκών Γυναικών στην Ιταλία*, μετάφραση Μαρία Ι. Παπαδήμα, άρθρο στην τριμηνιαία επιθεώρηση-“θέσεις” Τεύχος 98, περίοδος: Ιανουάριος – Μάρτιος, 2007.
9. Δίκτυο Αριάδνη Κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, *ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ. Προβλήματα και Προοπτικές*, επιμέλεια: Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Συντονιστής Δικτύου, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 2007.
10. Έγγραφο κατευθυντήριων οδηγιών της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, για τους Πρόσφυγες, Η εφαρμογή του άρθρου 1Α (2)της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων στα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή στα πρόσωπα που κινδυνεύουν από την εμπορία ανθρώπων, Γενεύη,2006 Ανάκτηση από: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/SPECIAL%20ISSUES/TRAFFICKING.pdf>
11. Επιτροπή των Περιφερειών, Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής «Ιθαγένεια, διακυβέρνηση, θεσμικές και εξωτερικές υποθέσεις», «Η Στρατηγική της Ε.Ε. για την Εξάλειψη της Εμπορίας Ανθρώπων 2012-2016», Εισηγήτρια: Jelena Drenjanin (SE/EVP), 15η συνεδρίαση της επιτροπής-24 Σεπτεμβρίου 2012, CIVEX-V-O35, CdR 1564/2012 (SV), Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Επιτροπής Περιφερειών, <http://www.cor.europa.eu>.
12. Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, Τρίτη Εστιασμένη Μελέτη 2013, Αναγνώριση Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων σε Διαδικασίες Διεθνούς Προστασίας (Άσυλο) και Αναγκαστικής Επιστροφής, Κοινό Πρότυπο Ανακτήθηκε από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Μετανάστευσης, http://www.emmedia.gr/wp-content/uploads/2014/02/EMN_Trafficking_emmedia_el.pdf
13. Ευρωπαϊκή Επιτροπή-Επιτροπή Εσωτερικών Υποθέσεων, *Τα δικαιώματα της Ε.Ε. για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013.
14. *Η Διεύρυνση της Ε.Ε. στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων*, Ανάκτηση από: http://www.prince27plus.eu/web_files/soubory/brochure/GR/GR_Brochure_Teachers.pdf
15. Κανονισμός (ΕΚ) 343/2003, του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 2003, για τα κριτήρια και τους μηχανισμούς προσδιορισμού του κράτους μέλους, το οποίο είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης άσυλου, που έχει υποβληθεί σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας

16. Λάζος Γρηγόρης, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα.2.Ο πελάτης*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002.
17. Λάζος Γρηγόρης, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1.Η εκδιδόμενη*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001.
18. Μαρβάκης Αθ., Παρσάνογλου Δημ, Παύλου Μίλτος, *Μετανάστες στην Ελλάδα: «προβλήματα», κοινωνικά φαινόμενα και υποκείμενα στο: Μετανάστες στην Ελλάδα*, επιμέλεια: Αθ.Μαρβάκης, Δημ.Παρσάνογλου, Μίλτος Παύλου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.
19. Μοντζίνι Πάολα, *ΕΜΠΟΡΙΟ ΓΥΝΑΙΚΩΝ Πορνεία μαστροπεία και εκμετάλλευση*, μετάφραση: Φωτεινή Ζερβού, εκδόσεις ΜΕΛΑΝΙ, Αθήνα 2006.
20. Ν.4216/2013 (ΦΕΚ Α΄266/10-12-2013) με θέμα: «Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων»
21. Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου[Επίσημη Εφημερίδα L 101 της 15.4.2011]. Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε., για τη νομοθεσία: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/jl0058_e1.htm
22. Οδηγία 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου της 29.04.2004, σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, στην Εφημερίδα της Ε.Ε. L261/19
23. Οδηγία 2011/36/Ε.Ε., στην εφημερίδα της Ε.Ε., L101 της 15.04.2011, διαθέσιμη στον ιστότοπο της Ε.Ε.για την εμπορία ανθρώπων: <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/index>
24. Οδηγία 2012/29/ΕΕ, στην εφημερίδα της Ε.Ε., L315 της 25.10.2012, διαθέσιμη στον ιστότοπο της Ε.Ε., για τη νομοθεσία <http://eur-lex.europa.eu>
25. Πανάγος Κωνσταντίνος, *Η διαφθορά στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος και του σωφρονιστικού συστήματος σε διεθνές επίπεδο*, άρθρο στο DE JURE magazine, Ποινικό Δίκαιο, Ανακτήθηκε από: <http://dejure.e/sagreece.org/archive/02/arthro206.pdf>
26. Πανούσης Γιάννης, *ΜΜΕ, τηλεοπτικοί «εχθροί» και μετανάστευση*, στο: *Η Μεταρρύθμιση της Μεταναστευτικής Πολιτικής*, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου. Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου. Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, επιμέλεια: Ξενοφών Κοντιάδης, Θεόδωρος Παπαθεοδώρου, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2007.
27. Παπαγιαννοπούλου Μ.Χ., *Το φαινόμενο της Διεθνικής Σωματεμπορίας στην Ελλάδα και Διεθνώς*, Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών, Σύνπραξις και equal, Αθήνα 2007.
28. ΠΔ 141/2013 (ΦΕΚ Α΄ 152/21.10.2013) «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2011/95/ΕΚ του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για τη θέσπιση των ελαχίστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (L 304/30.9.2014)».
29. Προεδρικό Διάταγμα 113/2013 (ΦΕΚ Α΄146/14.06.2013), «Καθιέρωση ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα».
30. Πρωτόκολλο για την «Αποτροπή, την Καταστολή και την Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων με Σκοπό την Σεξουαλική και Οικονομική Εκμετάλλευση ιδιαίτερα των Γυναικών και των Παιδιών»
31. Renland Astrid, *Σεξουαλικοί εργαζόμενοι στην πρώτη γραμμή: Η κατασκευή θυμάτων και οι δράστες στο διεθνή πόλεμο κατά του εγκλήματος*, άρθρο, Δεκέμβριος 2008 στο Re-public: re-imagining democracy. Ανάκτηση από <http://www.re-public.gr/?p=368&print=1>
32. Στατιστικά της Ελληνικής Αστυνομίας για τον αριθμό δραστών και θυμάτων, Πηγή: Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, Εθνικό Σχέδιο

- Δράσης κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, Νοέμβριος 2006, Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ελληνικής Αστυνομίας, <http://www.astynomia.gr>
33. Συκιάτου Αθανασία, *Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια Θύμα δράστης και κατασταλτικές στρατηγικές*, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003.
 34. Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών Κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime)
 35. Σύμβαση για τη Δουλεία, (Slavery Convention διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/SlaveryConvention.aspx>
 36. Τζιφάκης Ν., *Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δυτικά Βαλκάνια/Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών Ανακτήθηκε από: http://www.imm.gr/index.php?Itemid=76&id=444&option=com_content&task=view
 37. Τριανταφυλλίδου Άννα, *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, 2005, Ανάκτηση από τον ιστότοπο του ΕΛΙΑΜΕΠ, <http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/TRIAND.pdf>
 38. Τριανταφύλλου Σώτη, *Να απαγορευτεί η πορνεία?*, άρθρο στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, περ.ΓΥΝΑΙΚΑ, τ.43, Δεκέμβριος 2011.
 39. Τριανταφύλλου Σώτη, *Τι σημαίνει συναίνεση*, άρθρο στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ένθετο περιοδικό/«Γυναίκα», τ.43, Νοέμβριος 2011.
 40. Τσακλάγκανου Γεωργία, *Η Διεθνική Σωματεμπορία-Trafficking*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα 2001
 41. Waugh Louisa, *Ιστορίες παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων και αντίστασης ΠΟΥΛΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΛΓΑ*, Μετάφραση από τα Αγγλικά: Ρένα Καρακατσάνη, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2009.
 42. Υπουργείο Εσωτερικών/Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων/Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής «Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΚΠΣ 2000-2006, του ΕΣΠΑ και λοιπών Συγχρηματοδοτούμενων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων» Μονάδα Α΄: Προγραμματισμού και Αξιολόγησης. Πρόσκληση για υποβολή Προτάσεων στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013», ΠΡΑΞΗ: «Δράσεις Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων (Trafficking)», Υπηρεσιακό Έγγραφο με ΑΔΑ: ΒΕΑΚΝ-ΚΕΦ
 43. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., της 7ης Δεκεμβρίου 2000 (Επίσημη Εφημερίδα C 364/18.12.2000), Διαθέσιμος στον ιστότοπο της Ε.Ε. για τη νομοθεσία, http://www.europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/c10921_el.htm
 44. Ψημμένος Ιορδάνης, *Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα*, στο: *Μετανάστες στην Ελλάδα*, επιμέλεια: Αθ. Μαρβάκης, Δ.Παρσανόγλου, Μ.Παύλου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.
 45. Ψήφισμα 50/167, της Γενικής Συνέλευσης, 22 Δεκεμβρίου 1995
 46. Ψήφισμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1995/25, 3 Μαρτίου 1995
 47. Ψηφίσματα της Επιτροπής για τη Θέση της Γυναίκας, 29 Μαρτίου 1995 και 40/4, 22 Μαρτίου 1996
 48. Ψήφισμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1996/24, 19 Απριλίου 1996
 49. Ψήφισμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1997/19, 11 Απριλίου 1997
 50. Ψήφισμα του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου 1998/20, 28 Ιουλίου 1998.
 51. Ψήφισμα σχετικά με την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, για τη σωματεμπορία γυναικών προς σεξουαλική εκμετάλλευση (COM(96)0567-C4-0638/96), Ανάκτηση από τον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, www.europarl.europa.eu/

B. Ξενόγλωσση

1. Albanese Jay, *A Criminal Network Approach to Understanding and Measuring Trafficking in Human Beings*, στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Spirnger Science+Business Media LLC, 2007.
2. Aromaa Kauko, *Trafficking in Human Beings: Uniform Definitions for Better Measuring and for Effective Counter Measures* στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Spirnger Science+Business Media LLC,2007.
3. Brennan Denise, *Methodological Challenges in Research with Trafficked Persons: Tales from the Field*, στο: Frank Lazcko and Elzbieta Gozdzia, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005.
4. Carchedi Francesco et al., *I colori della notte, migrazioni, sfruttamento, esperienze di intervento sociale*, Franko Angeli, Milano, 2000 στο: Γρηγόρης Λάζος (συνεργασία: Μαρία Ζάννη), *Διεθνική Σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002*, STOP NOW-ΚΕΔΕ
5. Chapkis Wendy, *Trafficking, Migration, and the Law:Protecting Innocents, Punishing Immigrants*, Gender and Society, Vol.17, No 6 (December 2003), Sage Publication, Inc., σ.931. Ανακτήθηκε από:<http://www.jstor.org/stable/3594677>.
6. Commission Working Document, *Evaluation and monitoring of the implementation of the EU Plan on best practices, standards and procedures for combating and preventing trafficking in human, beings*, COM (2008), 657 final
7. Corrigan Katrin, *Putting the Brakes on the Global Trafficking of Women for the Sex Trade: An Analysis of Existing Regulatory Schemes to Stop the Flow of Traffic* Fordham International Law Journal Volume 25 Issue 1 2001 Article 6 The Berkley Electronic Press <http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj>
8. Corrin Chris, *Transitional Road for Traffic: Analysing Trafficking in Women From and Through Central and Eastern Europe*, Europe-Asia Studies, Vol.57, No.4, June 2005, p.552,University of Glasgow and Taylor & Francis Group.Ανακτήθηκε από:<http://www.jstor.org/stable/30043905>.
9. Council of Europe-Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings(CET No.197) article 17. Ανάκτηση από <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/197.htm>.
10. Ericson Lars, *Charges against prostitution:an attempt a philosophical assessment*, Ethics, 1980.
11. European Commission, Eurostat, Methodologies and Working papers, *Trafficking in human beings*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013
12. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *Measuring Crime in the EU: Statistics Action Plan 2011-2015*, Brussels 18.1.2012,COM (2011) final
13. Handelman Stephen, *Exposing the Sex Traffickers*, interview,24 April 2011. Ανακτήθηκε από: www.thecrimereport.org/news/inside-criminal-justice/2011-04-exposing-the-sex-traffickers
14. Hauber Laurie, *The Trafficking of Women for Prostitution: A Growing Problem within the European Union*, Boston College, International and Comparative Law Review.183 (1998) Volume 21, Issue 1, Article 6.
15. Joint Action 97/154/JHA, L63/04.03.1997
16. Justice European Commission, *Rights of the Victim*, Ανάκτηση από τον ιστότοπο της Ε.Ε. http://ec.europa.eu/justice/criminal/victims/rights/index_en.htm
17. International Labour Organisation *The Cost of Coercion*, Executive Summary of 2009 Global Report on Forced Labour, Ανακτήθηκε από: www.ilo.org/global
18. International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, May 18, 1904, 35 Stat.426, 1 L.N.T.S. 83.

19. International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, May 4, 1910, 3 L.N.T.S. 278
20. International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children, Sept.30, 1921, 9 L.N.T.S. 415
21. International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age, Oct.11.1933, 150 L.N.T.S. 431.
22. Kangaspunta Kristiina, *Collecting Data on Human Trafficking: Availability, Reliability and Comparability of Trafficking Data*, στο: Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Spirnger Science+Business Media LLC,2007.
23. Kearney-Fisher Kennedy A, *Economics of Human Trafficking in the European Union*, paper,Tufts University
24. Kelly Liz, *You Can Find Anything You Want A Critical Reflection on Research on Trafficking in Persons within and into Europe* στο: Frank Lazcko and Elzbieta Gozdzia, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005.
25. Kempadoo Kamala, Jyoti Sanghera and Bandana Pattanaik, *Trafficking and Prostitution Reconsidered New Perpesctives on Migration Sex Work and Human Rights*, Paradigm Publishers, Boulder London 2005.
26. Lazcko Frank, *Enhancing Data Collection and Research on Trafficking in Persons*. στο Ernesto U.Savona, Sonia Stefanizzi, *Measuring Human Trafficking, Complexities and Pitfalls*, ISPAC, published by Spirnger Science+Business Media LLC,2007.
27. Lazcko Frank and Elzbieta Gozdzia, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005.
28. Mazey Sonia, *Gender Mainstreaming Strategies in the E.U.: Delivering on an Agenda?*, Feminist Legal Studies, Kluwer Law International, Netherlands, 2002
29. Outshoorn Joyce, *The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women*, Social Politics: International Studies in Gender, State and Society, Volume 12, Number 1, Spring 2005, Oxford University Press, Project Muse, σ.147.Ανακτήθηκε από: <http://muse.jnu.edu/journals/sop/summary/v012/12.1outshoorn.html>
30. Tyldum Guri and Brunovskis Anette, *Describing the Unobserved:Methodological Challenges in Empirical Studies on Human Trafficking* στο: Frank Lazcko and Elzbieta Gozdzia, *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*, Offprint of the Special Issue of International Migration Vol. 43 (1/2) International Organization for Migration (IOM), Geneva 2005.

Γ. Ηλεκτρονική

1. <http://www.unicef.org/crc> ιστότοπος της Unicef, για την ανάκτηση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού
2. www.unchr.gr ιστότοπος του γραφείου στην Ελλάδα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, για ανάκτηση της Σύμβασης περί Δουλείας του 1927 και της Συμπληρωματικής Σύμβασης σχετική προς της Κατάργηση της Δουλείας, της Εμπορίας των Δούλων και Παρεμφερών προς τη Δουλεία Θεσμών και Πράξεων ή Συνηθειών, μπορούν να ανακτηθούν από τον
3. www.unric.org/el ιστότοπος του Περιφερειακού Κέντρου Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών, για την ανάκτηση του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και την ανάκτηση της Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεως Κατά των Γυναικών
4. <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>. για ανάκτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ
5. <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/index.html> για ανάκτηση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών Κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime)
6. www.unodc.org/unodc/trafficking_protocol.html για ανάκτηση του Πρωτοκόλλου του Παλέρμω
7. <http://e-psychology.gr/violence-abuse/256-stockholm-syndrome> σχετικά με το Σύνδρομο της Στοκχόλμης
8. www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/ και http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/133300_el.htm σχετικά με την έννοια της διαφθοράς
9. http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/schengen_agreement_el.htm σχετικά με τη Συνθήκη Schengen
10. <http://www.newsbeast.gr/greece/FakelosMetanastes>
11. [El.wikipedia.org/wiki/Φεμινισμός](http://el.wikipedia.org/wiki/Φεμινισμός) και www.slideshare.net/4lykeiotrip/ss-14934450 σχετικά με τον Φεμινισμό
12. <http://www.catwinternational.org> ιστότοπος της CATW :Coalition Against Trafficking in Women,
13. <http://www.gaatw.org/> ιστότοπος της GAATW: Global Alliance Against Trafficking in Women
14. www.unchr.gr, ιστότοπος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για ανάκτηση της Συμπληρωματικής Σύμβασης της σχετικής προς της Κατάργηση της Δουλείας, της Εμπορίας των Δούλων και Παρεμφερών προς τη Δουλεία Θεσμών και Πράξεων ή Συνηθειών
15. <http://www.unicef.org/crc/> ιστότοπος της Unicef, για ανάκτηση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού
16. www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx ιστότοπος του Ο.Η.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για ανάκτηση της Διακήρυξης της Βιέννης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
17. www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/violence.htm ιστότοπος του οργάνου του Ο.Η.Ε. για την ισότητα και την ενδυνάμωση των γυναικών, (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women για την ανάκτηση της Πλατφόρμας Δράσης υπέρ των Γυναικών, που εγκρίθηκε στο Πεκίνο κατά την τέταρτη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες
18. <http://www.coe.int/trafficking>

19. <http://www.imm.gr> ιστότοπος του Ιδρύματος Μεσογειακών Μελετών-Αρχείο Νομοθεσίας: Δικαιώματα Γυναικών ΜΚΟ Α΄ Κύκλος
20. <http://www.astynomia.gr>, ιστότοπος της Ελληνικής Αστυνομίας.
21. <http://el.wikipedia.org/>
22. <http://www.unhcr.gr/prostasia/nomiki-prostasia>, στον ιστότοπο του γραφείου στην Ελλάδα, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ,
23. <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c157/?theme=print> ,<http://www.isotita.gr/index.php/docs/c61> και <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c101/> στον ιστότοπο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων
24. <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/paranomi-diakinisi-prosopon.html>, στον ιστότοπο Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών.
25. <http://www.hellenicaid.gr>, ιστότοπος της Hellenic Aid,
26. <http://www.kethi.gr/index.php>, ιστότοπος του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας
27. <http://www.secicenter.org/m485/SELEC>, ιστότοπο του Κέντρου SECI, των SELEC
28. <http://www.unhcr.gr/prostasia/nomiki-prostasia/o-nomos-stin-ellada/artikel/ca5d698d6e3adcf55e703a46ff92a57b.html?L=dtmyjipjetjtolt>, ιστότοπος του γραφείου στην Ελλάδα, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ
29. <http://www.kepad.gr/ariadne.php?mId=9>, ιστότοπος του Κέντρου Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
30. <http://www.hamogelo.gr>, ιστότοπος της Οργάνωσης, Το Χαμόγελο του Παιδιού
31. <http://www.a21.gr/content/our-mission/gjr4g9>, ιστότοπος της Οργάνωσης A21
32. <http://www.klimaka.org.gr>, ιστότοπος της ΜΚΟ Κλίμακας
33. <http://www.kede.org/index.php?do=article&pcid=35>, στον ιστότοπο του Κέντρου Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη (ΚΕΔΕ)
34. www.europa.eu/legislation_summaries/glossary/eu_human_rights_convention_el.htm, και [www.europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european-union/133600_el.htm](http://www.europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/133600_el.htm) στον ιστότοπο της Ε.Ε., για τη νομοθεσία
35. www.womenlobby.org, ιστότοπος του European Women’s Lobby
36. www.europarl.europa.eu/committees/el/femm/home.html, στον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
37. www.europa.eu/legislation_summaries/other/133072_en.htm, στον ιστότοπο της Ε.Ε. για τη νομοθεσία
38. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_trafficking_in_human_beings/114168_el.htm# στον ιστότοπο της Ε.Ε. για τη νομοθεσία
39. eur-lex.europa.eu/legal_content/EL/NOT/?uri=CELEX:52008DC0657
40. http://www.europa.eu/legislation_summaries/, σχετικά με το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης
41. eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32012L0029
42. <http://www.ec.europa.eu/anti-trafficking/index>, ιστότοπος της Ε.Ε., για την εμπορία ανθρώπων
43. www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf

44. europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_el.htm
45. <http://www.ministryofjustice.gr>, ιστότοπος του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
46. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/police_customs_cooperation/114005b_el.htm
47. <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/EYΡΩΠΑΙΚΗΔΙΕΘΝΗΣΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ/ΔιεθνείςΟργανισμοίκαιΥπουργείοΔικαιοσύνηςΔια.aspxII>. Συμβούλιο της Ευρώπης και Αντιμέτωπιση της Διαφθοράς και του Διασυνοριακού εγκλήματος
48. <http://e-justice.europa.eu>, ιστότοπος της Ε.Ε., για την ηλεκτρονική δικαιοσύνη
49. http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/frontex/index_el.htm
50. <http://ec.europa.eu/prelex/>, ιστότοπος της Ε.Ε. σχετικά με την παρακολούθηση διοργανικών διαδικασιών